

**AGENCIJA ZA ELEKTRONSKE KOMUNIKACIJE I
POŠTANSKU DJELATNOST**

IZVJEŠTAJ O RADU ZA 2016. GODINU

www.ekip.me

Broj: 0901-3890/1
Podgorica, 26. 04. 2017. godine

AGENCIJA ZA ELEKTRONSKE KOMUNIKACIJE I POŠTANSKU DJELATNOST

Bulevar Džordža Vašingtona br. 56
81000 Podgorica

Tel: 020 406 700; Fax: 020 406 702
E-mail: ekip@ekip.me; Web: www.ekip.me

SADRŽAJ

UVOD	7
1. RAZVOJ SEKTORA ELEKTRONSKIH KOMUNIKACIJA	14
1.1. Pregled operatora elektronskih komunikacija registrovanih tokom 2016. godine	14
1.2. Tržište fiksne telefonije	14
1.3. Tržište mobilne telefonije.....	21
1.4. Tržište interneta i širokopojasnog pristupa.....	38
1.4.1. Fiksni širokopojasni pristup internetu.....	38
1.4.2. Mobilni širokopojasni pristup internetu.....	46
1.4.3. Internet penetracija	47
1.4.4. Cijene širokopojasnog pristupa internetu u Crnoj Gori i poređenja sa okruženjem.....	48
1.5. Tržište VoIP servisa	57
1.6. Tržište iznajmljenih linija	58
1.6.1. Cijene usluge iznajmljenih linija	58
1.6.2. Struktura tržišta.....	60
1.7. Tržište distribucije audiovizuelnih medijskih sadržaja (radijskih i televizijskih programa) do krajnjih korisnika	61
1.8. Interkonekcija i operatorski pristup	63
1.8.1. Cijene interkonekcionih servisa.....	64
1.8.2. Tržište terminacije poziva.....	68
1.8.3. IP interkonekcija.....	70
1.9. Usluga prenosivosti brojeva	72
1.10. Zajedničko korišćenje elektronske komunikacione infrastrukture	75
1.10.1. Mapiranje elektronske komunikacione infrastrukture	78
1.11. Praćenje kvaliteta elektronskih komunikacionih usluga	78
1.11.1. Mjerenje brzine pristupa internet.....	80
1.12. Sigurnost i integritet elektronskih komunikacionih mreža i usluga	81
1.12.1. Mjere za obezbijedenje sigurnosti i integriteta elektronskih komunikacionih mreža i usluga.....	81
1.12.2. Plan mjera u vanrednim situacijama	82
1.12.3. Registracija korisnika.....	82
1.12.4. Neželjene komunikacije zloupotrebom elektronske pošte.....	82
1.12.5. Zadržavanje podataka	83
1.13. Stepen razvoja elektronskih komunikacionih mreža.....	83
1.13.1. Stepen razvoja fiksnih elektronskih komunikacionih mreža	84
1.13.2. Stepen razvoja mobilnih elektronskih komunikacionih mreža	85
2. UVEDENE REGULATORNE MJERE	87
2.1. Analiza relevantnih tržišta u cilju ocjene stepena konkurentnosti tržišta.....	87

2.1.1. Regulatorni okvir Evropske Unije za oblast elektronskih komunikacija	87
2.1.2. Pravni osnov za sprovođenje postupka definisanja i analize relevantnih tržišta	88
2.1.3. Sprovođenje drugog kruga analiza 5 (pet) relevantnih tržišta	89
2.1.4. Nadzor nad implementacijom regulatornih obaveza operatora sa značajnom tržišnom snagom propisanih rješenjima Agencije, a koje su rezultat sprovedenog drugog kruga analiza 7 (sedam) relevantnih tržišta tokom 2013. godine.....	96
2.1.5. Nadzor nad implementacijom regulatornih obaveza operatoru sa značajnom tržišnom snagom na maloprodajnom tržištu širokopojsnog pristupa internetu na kojem su ispunjeni uslovi Testa tri kriterijuma tokom 2013. godine sa pregledom uvedenih regulatornih obaveza	102
2.2. Projekat računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva	104
2.2.1. Pravni osnov za sprovođenje obaveza računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva	104
2.2.2. Svrha uvođenja obaveza računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva	105
2.2.3. Hronološki redosljed aktivnosti Agencije u realizaciji Projekta računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva u 2016. godini	105
2.2.4. Aktivnosti Agencije na implementaciji Projekta računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva u fiksnoj telefoniji	109
2.2.5. Aktivnosti Agencije na implementaciji Projekta računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva u mobilnoj telefoniji.....	109
3. OSTVARIVANJE I KVALITET UNIVERZALNOG SERVISA U SEKTORU ELEKTRONSKIH KOMUNIKACIJA ...	111
3.1. Regulatorni okvir za pružanje Univerzalnog servisa	111
3.1.1. Regulatorni okvir Evropske Unije	111
3.1.2. Regulatorni okvir u Crnoj Gori.....	111
3.2. Aktivnosti na realizaciji Univerzalnog servisa	112
3.2.1. Pružanje usluge Univerzalne službe informacija i Univerzalnog imenika	112
3.2.2. Pružanje usluga pristupa elektronskoj komunikacionoj mreži, telefonskih poziva i pristupa internetu.....	114
3.3. Kvalitet Univerzalnog servisa u sektoru elektronskih komunikacija	116
4. DODIJELJENI OGRANIČENI RESURSI	119
4.1. Javno nadmetanje za dodjelu odobrenja za korišćenje radio-frekvencija iz opsega 800 MHz, 900 MHz, 1800 MHz, 2 GHz i 2,6 GHz za realizaciju javnih mobilnih elektronskih komunikacionih mreža u postupku aukcije spektra.....	119
4.2. Dodijeljene radio-frekvencije i ocjena njihovog racionalnog korišćenja	122
4.2.1. Dodijeljene radio-frekvencije	123
4.2.2. Analiza zauzetosti najznačajnijih radio-frekvencijskih opsega	124
4.2.3. Neracionalno korišćenje radio-frekvencija za radio-difuznu službu	130
4.2.4. Međunarodna koordinacija radio-frekvencija.....	131
4.2.5. Učešće u radu Foruma za implementaciju digitalne dividende Jugoistočne Evrope	132
4.3. Izrada Studije o mogućnostima korišćenja radio-frekevcija iz opsega 694-790 MHz, 1452-1492 MHz, 2300-2400 MHz, 3400-3600 MHz i 3600-3800 MHz za IMT sisteme	133
4.4. Dodijeljena numeracija/adrese i ocjena njihovog racionalnog korišćenja.....	134
4.5. Korišćenje jedinstvenog evropskog broja "112" za pozive u hitnim slučajevima	138
5. RAZVOJ TRŽIŠTA POŠTANSKIH USLUGA	141

5.1. Regulatorni okvir	141
5.2. Izrada podzakonske regulative	141
5.3. Analiza tržišta poštanskih usluga.....	141
5.3.1. Pošta Crne Gore a.d.....	141
5.3.2. Ostali operatori	143
5.3.3. Uporedna analiza tržišta poštanskih usluga.....	145
5.4. Finansijski pokazatelji	146
5.4.1. Finansijski pokazatelji Pošte Crne Gore a.d.....	146
5.4.2. Finansijski pokazatelji ostalih operatora	147
5.4.3. Uporedni finansijski pokazatelji Pošte Crne Gore a.d. i ostalih operatora	148
5.5. Pravilnik o načinu vođenja računovodstva i obračuna neto troška obavljanja univerzalne poštanske usluge	148
6. OSTVARIVANJE I KVALITET UNIVERZALNE POŠTANSKE USLUGE	150
6.1. Dostupnost poštanskih usluga.....	150
6.2. Brzina i pouzdanost prenosa i uručenja poštanskih pošiljaka	151
6.3. Bezbijednost poštanskih pošiljaka.....	154
7. OSTVARIVANJE PRAVA I ZAŠTITA INTERESA KORISNIKA ELEKTRONSKIH KOMUNIKACIONIH I POŠTANSKIH USLUGA	156
7.1. Ostvarivanje prava i zaštita korisnika elektronskih komunikacionih usluga	156
7.2. Tarifni kalkulator – aplikacija za korisnike	159
7.3. Ostvarivanje prava i zaštita interesa korisnika poštanskih usluga	160
7.4. Upravni postupci po zahtjevima subjekata na tržištu elektronskih komunikacija i poštanskih usluga i rješavanje sporova između tih subjekata	161
7.4.1. Upravni postupci vođeni u 2016. godini po osnovu analize tržišta.....	161
7.4.2. Upravni postupci vođeni u 2016. godini po osnovu godišnjih regulatornih naknada	161
7.4.3. Postupci vođeni u 2016. godini povodom naknade neto troška Univerzalnog servisa u elektronskim komunikacijama.....	163
7.4.4. Postupci vođeni u 2016. godini povodom zaštite korisnika elektronskih komunikacija.....	163
7.4.5. Postupci vođeni u 2016. godini po osnovu izdatih prekršajnih naloga nadzornika	163
7.4.6. Postupci vođeni u 2016. godini pred Privrednim sudom	164
7.4.7. Postupci vođeni u 2016. godini povodom naknade neto troška Univerzalnog servisa poštanskih usluga u skladu sa Zakonom o poštanskim uslugama	164
8. IZVRŠENI ZADACI AGENCIJE UTVRĐENI PLANOM RADA AGENCIJE ZA 2016. GODINU	165
8.1. Izrada regulative u oblasti elektronskih komunikacija	165
8.2. Kontrola i monitoring radio-frekvencijskog spektra.....	166
8.3. Monitoring parametara digitalnih emisija.....	171
8.4. Aktivnosti na daljoj implementaciji Sistema za kontrolu i monitoring RF spektra	172
8.5. Status implementacije digitalne zemaljske radio-difuzije	178
8.6. Stručni nadzor u oblasti elektronskih komunikacija.....	179
8.7. Dostavljanje podataka i davanje mišljenja za prostorno planska dokumenta	181
8.8. Istraživanje o stepenu zadovoljstva korisnika elektronskih komunikacionih usluga	182

8.9. Ispitivanje stavova i zadovoljstva korisnika poštanskih usluga	186
8.10. Aplikacija za prikupljanje podataka od operatora	187
8.11. Razvoj kadrovskih resursa	187
8.12. Međunarodne aktivnosti	188
8.12.1. Aktivnosti na regulaciji cijena rominga u Regionu	188
8.12.2. Učešće u radu Evropskog regulatornog tijela (BEREC)	189
8.12.3. Članstvo u Evropskom institutu za telekomunikacione standarde (ETSI)	190
8.13. Organizacija međunarodne konferencije “Regulatorna djelatnost u sektoru elektronskih komunikacija” i “Regionalnog razvojnog foruma za Evropu”	190
8.14. Učešće u radu radnih grupa u vezi sa Evropskim integracijama	193
Zaključak.....	197
Prilog 1: Sadržaj Plana rada Agencije za 2016. godinu	198

UVOD

Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost (u daljem tekstu Agencija) je osnovana 08. marta 2001. godine kao nezavisno regulatorno tijelo za oblast elektronskih komunikacija i poštanske djelatnosti, funkcionalno nezavisno od svih subjekata koji eksploatišu telekomunikacione mreže, obezbjeđuju opremu ili pružaju servise. Osnovni principi i načela kojim se Agencija rukovodila u postupcima regulacije sektora su: obezbjeđivanje sigurnog i predvidivog ambijenta za poslovanje operatora i njihove značajne investicije, obezbjeđivanje uslova za implementaciju i razvoj novih tehnologija na cijeloj teritoriji Crne Gore uz podsticanje racionalnog korišćenja ograničenih resursa (radio-frekvencija i numeracije/adresa), podsticanje konkurencije uz spriječavanje narušavanja tržišnog takmičenja među operatorima, rješavanje sporova između operatora, kao i neprekidno unapređenje zaštite interesa potrošača.

Upravljački organi Agencije, shodno Zakonu o elektronskim komunikacijama, su Savjet i izvršni direktor Agencije. Savjet Agencije ima predsjednika i četiri člana, od kojih jedan član Savjeta svoju funkciju obavlja honorarno. Savjet Agencije je tokom 2016. godine održao 12 redovnih i 82 vanredne sjednice. U Agenciji je, na dan 31. 12. 2016. godine, bilo 70 zaposlenih, uključujući i predsjednika i članove Savjeta i izvršnog direktora.

Svoje aktivnosti Agencija sprovodi u skladu sa nadležnostima propisanim Zakonom o elektronskim komunikacijama ("Službeni list Crne Gore" broj 40/13, 56/13 i 2/17) i Zakonom o poštanskim uslugama ("Službeni list Crne Gore", broj 57/11 i 55/16).

Izveštaj o radu Agencije za 2016. godinu je urađen u skladu sa Zakonom o elektronskim komunikacijama (član 26) i sastoji se iz osam poglavlja i to:

- Razvoj sektora elektronskih komunikacija;
- Uvedene regulatorne mjere;
- Ostvarivanje i kvalitet Univerzalnog servisa u sektoru elektronskih komunikacija;
- Dodijeljeni ograničeni resursi;
- Razvoj tržišta poštanske djelatnosti;
- Ostvarivanje i kvalitet univerzalne poštanske usluge;
- Ostvarivanje prava i zaštita interesa korisnika elektronskih komunikacionih i poštanskih usluga i
- Izvršeni zadaci Agencije utvrđeni planom rada.

Elektronske komunikacione mreže i elektronska komunikaciona infrastruktura u Crnoj Gori omogućavaju da se za pružanje elektronskih komunikacionih usluga primjenjuju najsavremenije tehnologije. Preko takvih mreža i infrastrukture korisnicima u Crnoj Gori danas se nude skoro sve postojeće elektronske komunikacione usluge koje se pružaju u svijetu i koje trenutno zadovoljavaju potrebe korisnika tih usluga.

O stepenu razvoja elektronskih komunikacionih mreža najbolje govori visoka ocjena članica Američke privredne komore u Crnoj Gori u pogledu uslova za poslovanje po pitanju telekomunikacione infrastrukture, gdje je 93 % članica za telekomunikacionu infrastrukturu dalo ocjenu veoma dobro ili dobro, 2,3 % članica ocjenu loše i 4,7 % članica nije dalo nikakvu ocjenu. Zaključak je da je na polju infrastrukture u Crnoj Gori, telekomunikaciona infrastruktura najbolje razvijena, što je još jedna potvrda razvijenog i predvidljivog regulatornog okvira u oblasti elektronskih komunikacija i povoljnog ambijenta za ulaganje i razvoj infrastrukture, novih tehnologija i servisa od strane operatora elektronskih komunikacija u Crnoj Gori.

U prilog gore navedenog govore i velika ulaganja operatora, koja su u 2016. godini iznosila oko 117 miliona eura. Ova sredstva operatori su uložili u razvoj svojih mreža i primjenu novih tehnologija, što čini osnovu za pružanje kvalitetnijih i jeftinijih usluga, te njihovu dostupnost na cijeloj teritoriji Crne Gore. Takođe, mobilni operatori su, nakon završene aukcije spektra koju je Agencija organizovala i sproveda tokom jula i avgusta mjeseca 2016. godine, u budžet Crne Gore uplatili dodatnih 50,65 miliona € kao jednokratnu naknadu za dodjelu odobrenja za korišćenje radio frekvencija.

Svi veći operatori su sproveli migraciju svojih mreža prema All-IP okruženju, tako da preko jedinstvene mreže bazirane na IP protokolu mogu pružati usluge prenosa glasa, prenosa podataka i distribucije AVM sadržaja.

Crna Gora se može porediti sa najrazvijenijim zemljama Evrope po stepenu pokrivenosti stanovništva signalom mobilnih mreža. Naime, sva tri operatora ističu pokrivenost stanovništva GSM signalom od oko 99 % (podatak dobijen putem softverske predikcije), što Crnu Goru svrstava u red zemalja sa izuzetno dobrom pokrivenošću stanovništva. Pokrivenost teritorije GSM signalom obuhvata sve naseljene oblasti, glavne saobraćajnice (uključujući i tunele) i turističke centre i iznosi preko 90 % ukupne teritorije Crne Gore (podatak dobijen putem softverske predikcije). Imajući u vidu veoma zahtjevnu konfiguraciju terena u Crnoj Gori sa aspekta pokrivanja signalom mobilne komunikacione mreže, radio pristupni dio GSM mreže sva tri operatora realizovan je sa prilično velikim brojem radio baznih stanica (preko 300 lokacija baznih/repetitorskih stanica po operatoru). Pokrivenost signalom UMTS mreža je takođe na visokom nivou i obuhvata sva urbana naselja i značajan dio suburbanih i ruralnih oblasti. Implementacijom UMTS tehnologije u opsegu 900 MHz pokrivenost stanovništva 3G signalom je značajno unaprijeđena i iznosi preko 90 % u mrežama sva tri operatora (podaci dobijeni putem softverske predikcije). LTE tehnologija je trenutno dostupna u gradskim područjima svih opština, prvenstveno putem LTE mreže Crnogorskog Telekom a.d. Telenor d.o.o. je signalom LTE mreže pokrio urbane djelove svih gradova u srednjoj i južnoj regiji i većih gradova u sjevernoj regiji. Crnogorski Telekom a.d. navodi stepen pokrivenosti stanovništva signalom LTE mreže od preko 85 %, sa najavljenim planom da do kraja 2017. godine pokrije 95 % stanovništva Crne Gore. Inače, saglasno preuzetim obavezama na nedavno okončanoj aukciji spektra za mobilne mreže, Crnogorski Telekom a.d. je obavezan da do septembra 2019. godine pokrije najmanje 95% stanovništva Crne Gore signalom mreže koji će omogućiti digitalni protok ka korisniku od najmanje 10 Mb/s na bazi korisničkog iskustva. Imajući u vidu broj korisnika, stepen konkurencije, raznovrsnost usluga i primjenjene tehnologije može se smatrati da mobilne komunikacione mreže i usluge predstavljaju najrazvijeniji segment tržišta elektronskih komunikacija u Crnoj Gori.

Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost je tokom 2016. godine nastavila sa sprovođenjem aktivnosti vezanih za postupke analize relevantnih tržišta sa ciljem procjene stepena efikasnosti tržišta. Na maloprodajnom tržištu javno dostupnih usluga lokalnih i međumjesnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji, Agencija je rješenjem obavezala Crnogorski Telekom a.d. da od 25. 12. 2016. godine uskladi cijene relevantnih usluga sa rezultatima troškovnog modela na način da smanji cijene usluga govorne telefonije i to: usluge međumjesnih poziva za 30 %, usluge poziva ka mobilnim mrežama za 45 % . Na maloprodajnom tržištu javno dostupnih usluga međunarodnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji Agencija je rješenjem obavezala Crnogorski Telekom a.d. da od 25. 12. 2016. godine uskladi cijene relevantnih usluga sa rezultatima troškovnog modela na način da smanji cijene usluga govorne telefonije i to: cijene usluga međunarodnih poziva i to za Zonu II, Zonu III i Zonu IV, za 25 %. Na veleprodajnom tržištu pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz javnih mobilnih telefonskih mreža Agencija je Rješenjem od 22. 11. 2016. godine nametnula Crnogorskom Telekomu a.d, Telenoru d.o.o. i Mtelu d.o.o. kao operatorima sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom Veleprodajnom tržištu poziva koji završavaju u mobilnim mrežama i Veleprodajnom tržištu pristupa i poziva iz javnih mobilnih mreža, nametnula jedinične cijene terminacije poziva u mobilnoj mreži 0,0106 €/min i cijenu originacije poziva u mobilnoj mreži 0,0106 €/min. Agencija je Rješenjem od 13. 10. 2016. godine naložila da Crnogorski Telekom a.d. kao operator sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu završavanja (terminacije) poziva iz javnih telefonskih mreža koja se pruža na fiksnoj lokaciji i započinjanja (originacije) poziva iz javnih telefonskih mreža koja se pruža na fiksnoj lokaciji primjeni slijedeće jedinične cijene: veleprodajnu cijenu lokalne terminacije 0,0065 € i veleprodajnu cijenu singl tranzit terminacije 0,008 €, što je predstavljalo dodatno sniženje ovih cijena u odnosu na prethodnu 2015. godinu za 12 % odnosno 14% respektivno. Kada je u pitanju Tržište širokopojasnog pristupa - veleprodajni nivo, Agencija je Rješenjem od 13. 10. 2016. godine obavezala Crnogorski Telekom a.d da smanji cijene usluga *bitstream* prisupa u ADSL paketima za 25 %. Takođe, Agencija je na Tržištu širokopojasnog pristupa - maloprodajni nivo, Rješenjem od 13. 10. 2016. godine obavezala Crnogorski Telekom a.d da smanji cijene usluga prisupa u ADSL paketima za 10 %.

Nastavljene su i intenzivne aktivnosti na procedurama uvođenja obaveze odvajanja računovodstvenih evidencija i nadzora cijena i troškovnog računovodstva čiji cilj je obezbjeđenje ravnopravnih i transparentnih kriterijuma koje operator sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu treba da primijeni prilikom raspodjele troškova na usluge koje pruža, kao i raspodjelu troškova, prihoda, imovine, obaveza i kapitala na pojedine aktivnosti i usluge.

Tokom 2016. godine nastavljeno je pružanje Univerzalnog servisa u Crnoj Gori shodno važećoj regulativi. Savjet Agencije je na osnovu javnog konkursa u septembru 2015. godine odredio Društvo za telekomunikacije Mtel d.o.o. za operatora Univerzalnog servisa za pružanje usluge Univerzalnog imenika i Univerzalne službe informacija, a operatora Crnogorski Telekom a.d. za operatora Univerzalnog servisa za pružanje usluga pristupa elektronskoj komunikacionoj mreži, telefonskih poziva i pristupa internetu na cijeloj teritoriji Crne Gore za naredni period od pet godina. Broj 1180 je dostupan iz svih javnih elektronskih komunikacionih mreža u Crnoj Gori. Pozivom na broj 1180 dobijaju se informacija o fiksnim i mobilnim (*post-paid* i *pre-paid*) telefonskim brojevima svih pretplatnika koji nijesu zahtijevali zabranu objavljivanja tih podataka i to po pretplatničkom broju ili korisniku broja.

Agencija je nastavila sa aktivnostima vezanim za racionalno upravljanje radio-frekvencijskim spektrom i brojevima i/ili adresama kao ograničenim prirodnim resursima. Agencija je u 2016. godini izdala 1.140 i oduzela 124 odobrenja za korišćenja radio-frekvencija. Tokom 2016. godine, Agencija je obavljala redovnu i vanrednu kontrolu i monitoring radio-frekvencijskog spektra u opsegu od 10 kHz do 3 GHz i to iz Glavnog kontrolno-mjernog centra na Dajbabskoj Gori na području Glavnog grada Podgorica, iz Regionalnog kontrolno-mjernog centra na Crnom Rtu na području opštine Bar, iz Daljinski upravljane kontrolno-mjerne stanice na Crljenicama na području opštine Pljevlja, iz Daljinski upravljane kontrolno-mjerne stanice na Bijeloj Crkvi na području opštine Rožaje i iz Daljinski upravljane kontrolno-mjerne stanice na Trojici na području opštine Kotor. U ostalim opštinama kontrola i monitoring radio-frekvencijskog spektra je vršena korišćenjem mobilne kontrolno-mjerne stanice i digitalne mobilne kontrolno-mjerne stanice za monitoring parametara kvaliteta i pokrivanja GSM/UMTS mreža. Značajne aktivnosti su obavljene po pitanju planiranja korišćenja radio-frekvencijskih resursa u vidu donošenja odgovarajućih planova raspodjele za različite radikomunikacione službe i različite radio-frekvencijske opsege, a u skladu sa Planom namjene radio-frekvencijskog spektra. U 2016. godini operatori su podnijeli ukupno 42 zahtjeva za odobrenje brojeva i/ili adresa i 5 zahtjeva za oduzimanje prava za korišćenje ovih resursa, koje je Agencija obradila na odgovarajući način.

Jedna od najznačajnijih i najizazovnijih aktivnosti Agencije od njenog osnivanja je bila organizacija i sprovođenja postupka javnog nadmetanja za dodjelu odobrenja za korišćenje radio-frekvencija metodom aukcije spektra. Agencija je, u skladu sa Zakonom, nakon gotovo dvogodišnjih priprema, u periodu od 05. 05. 2016. godine do 01. 09. 2016. godine, sprovela postupak javnog nadmetanja za dodjelu odobrenja za korišćenje radio-frekvencija iz opsega 800 MHz, 900 MHz, 1800 MHz, 2 GHz i 2,6 GHz za realizaciju javnih mobilnih elektronskih komunikacionih mreža i, na osnovu rezultata javnog nadmetanja, dodijelila mobilnim operatorima radio-frekvencije iz navedenih opsega. Postupak javnog nadmetanja je sproveden metodom aukcije spektra u formatu koji odgovara standardnoj aukciji CCA tipa (*Combinatorial Clock Auction*). Rezultat aukcije spektra je bio izvanredan - mobilni operatori su u budžet Crne Gore uplatili jednokratnu naknadu u ukupnom iznosu od 50.650.000,00 €, a ostao je i dio spektra nedodijeljen, čija vrijednost, računato po početnoj cijeni, iznosi 8.305.000,00 €. Napominjemo da je iznos početne naknade na aukciji spektra, za sve frekvencijske blokove koji su bili predmet javnog nadmetanja, bio ukupno 40.028.000,00 €. Za radio-frekvencije za koje su dodijeljena odobrenja u postupku aukcije, postignuti ukupni iznos jednokratne naknade je za oko 60% bio veći od iznosa početne naknade za te radio-frekvencije. Prosječna cijena spektra po MHz po stanovniku je 0,225 €/MHz/pop (normalizovano za period važenja odobrenja od 15 godina i uz udio spektra iz opsega ispod 1 GHz od 29,67 %), što Crnu Goru stavlja u grupu zemalja sa najbolje valorizovanim spektrom za mobilne mreže u Evropi.

Nadzor nad radom operatora koji su registrovani kod Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, shodno Zakonu o elektronskim komunikacijama, vrši Agencija preko nadzornika za elektronske komunikacije. U toku 2016. godine izvršen je ukupno 161 pregled, od čega je 115 planiranih pregleda, 15

pregleda po zahtjevu za vršenje stručnog nadzora, 23 pregleda po službenoj dužnosti i 8 kontrolnih pregleda postupanja po ranije naloženim radnjama.

Uslugu prenosivosti broja u 2016. godini je iskoristilo 5.638 pretplatnika, što je za 17,45% manje nego u prethodnoj godini. Kao i prethodnih godina, tokom 2016. godine ovu uslugu su koristili uglavnom pretplatnici mobilne telefonije i to njih 4.002, dok je u fiksnoj telefoniji prenešeno ukupno 1.636 brojeva. Usluga prenosivosti telefonskih brojeva se pruža od 1. decembra 2011. godine i do 31. decembra 2016. godine ukupno je prenešeno 25.748 brojeva, od toga 4.076 brojeva u fiksnim i 21.672 broja u mobilnim mrežama.

U Registar operatora koji se vodi kod Agencije, u toku 2016. godine je upisano 4 nova operatora, tako da je na kraju godine u Registar operatora bilo upisano ukupno 52 operatora.

Svi poštanski operatori su u toku 2016. godine ostvarili ukupno 23.290.341 poštanskih usluga, što je za 6,6 % više u odnosu na prethodnu godinu. Od tog broja, univerzalni poštanski operator - Pošta Crne Gore a.d. je realizovala 22.941.348 poštanskih usluga, što predstavlja 98,5 % od ukupnog obima ostvarenih usluga, a ostali poštanski operatori su ostvarili 348.993 poštanskih usluga ili 1,5 % od ukupnog obima ostvarenih usluga.

Nastavljene su aktivnosti na unapređenju prava i zaštite korisnika shodno odredbama Zakona o elektronskim komunikacijama. Tokom 2016. godine, Agenciji je podnijeto 352 žalbe korisnika javnih elektronskih komunikacionih usluga na odluke operatora po prigovorima korisnika, što je povećanje broja u odnosu na predhodnu godinu kada je bilo podnijeto 317 žalbi. U 2016. godini je ukupno bilo 53,37 % usvojenih i 46,67 % odbijenih žalbi. U 2016. godini je donijet značajno veći broj zaključaka shodno odredbama Zakona o opštem upravnom postupku i to 84 zaključaka kojima je postupak obustavljen. U 2016. godini Agencija nije imala pokrenutih postupaka od strane korisnika poštanskih usluga u skladu sa nadležnostima Agencije utvrđenim Zakonom o poštanskim uslugama.

Članom 40 Zakona o elektronskim komunikacijama utvrđena je obaveza Agencije i operatora da na zahtjev nosioca pripremnih poslova na izradi i donošenju planskog dokumenta, dostave podatke o postojećim i planiranim elektronskim komunikacionim mrežama, elektronskoj komunikacionoj infrastrukturi i povezanoj opremi u zoni zahvata planskog dokumenta. Agencije ima obavezu da daje mišljenje o usklađenosti planiranja elektronskih komunikacionih mreža, elektronske komunikacione infrastrukture i povezane opreme u postupku pripreme planskog dokumenta. Na osnovu zahtjeva nosioca pripremnih poslova na izradi i donošenju planskih dokumenata (Ministarstvo održivog razvoja i turizma i organi lokalne samouprave – sekretarijati nadležni za poslove uređenja prostora i izgradnju objekata) Agencija je u 2016. godini dostavila 20 dopisa sa odgovarajućim podacima i preporukama za izradu prostorno planske dokumentacije. Osim toga, nosioci pripremnih poslova dostavljali su na mišljenje Agenciji nacрте prostorno planskih dokumenata. Na osnovu zahtjeva za davanje mišljenja Agencija je u 2016. godini, dostavila mišljenja na 57 nacрта prostorno planske dokumentacije.

Agencija je krajem 2016. implementirala sistem za mapiranje elektronske komunikacione infrastrukture (telekomunikacione kablovske kanalizacije, antenskih stubova i objekata/zgrada). Ovaj sistem putem web portala omogućava uvid u geografsku poziciju infrastrukture i povezane opreme koju su izgradili operatori, a namijenjen je operatorima, državnim organima, obrađivačima prostorno planskih dokumenata, investitorima i sl.

Agencija je razvila web aplikaciju za pomoć korisnicima prilikom izbora elektronskih komunikacionih usluga "Tarifni kalkulator" - interaktivni alat, za poređenje ponuda javnih elektronskih komunikacionih usluga fiksne i mobilne telefonije, usluga pristupa internetu, distribucije TV i radio programa (AVM sadržaja) i kombinovanih paketa navedenih usluga.

Na međunarodnom planu, nastavljen je saradnja sa Međunarodnom unijom za telekomunikacije (ITU), Konferencijom evropskih administracija za poštu i telekomunikacije (CEPT), Tijelom evropskih regulatora za

oblast elektronskih komunikacija (BEREC), Svjetskim poštanskim savezom (UPU), Evropskim Komitetom za poštansku regulaciju (CERP) kao i drugim institucija, organizacijama i regulatornim tijelima zemalja u okruženju. U saradnji sa Međunarodnom unijom za telekomunikacije (ITU) uspješno su organizovana dva skupa i to Međunarodna konferencija regulatornih agencija Regiona Centralne i Jugoistočne Evrope pod radnim nazivom "Regulacija tržišta elektronskih komunikacija" i "Regionalni razvojni forum za Evropu" koji je u fokusu imao informaciono-komunikacione tehnologije i njihovu primjenu u cilju daljeg razvoja društva u cjelini. Ukupno je bilo 142 registrovana učesnika, od čega su najveći broj bili predstavnici regulatora sljedećih 14 država: Srbije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Albanije, Kosova, Makedonije, Slovenije, Rumunije, Bugarske, Češke, Litvanije, Turske, Portugala i naravno domaćina, regulatorne agencije Crne Gore.

Predstavnici Agencije su bili uključeni u rad radnih grupa za pregovaračka poglavlja:

- Poglavlje 1: Slobodan protok roba
- Poglavlje 3: Pravo osnivanja preduzeća i sloboda pružanja usluga
- Poglavlje 8: Konkurencija i državna pomoć
- Poglavlje 10: Informaciono društvo i mediji i
- Poglavlje 28: Zaštita potrošača i zdravlja.

Agencija je tokom 2016. godine izvršila sve aktivnosti koje su bile predviđene Planom rada Agencije za 2016. godinu, usvojenim od strane Skupštine Crne Gore Odlukom broj 00-72/15-36/4 EPA 930 XXV od 28. 12. 2015. godine ("Službeni list Crne Gore" broj 79/15), odnosno Operativnim planom realizacije Plana rada za 2016. godinu, te Programom rada Savjeta za 2016. godinu.

U nastavku su dati najznačajniji statistički podaci vezani za sektor elektronskih komunikacija na kraju 2016. godine:

- Na kraju 2016. godine broj fiksnih pretplatničkih linija iznosio je 148.015 što odgovara penetraciji od 23,87%. U poređenju sa prethodnom godinom broj fiksnih pretplatničkih linija je manji za 2,69%.
- Ukupan broj ISDN priključaka na kraju 2016. godine iznosio je 3.794 (110 priključaka manje nego na kraju 2015. godine) od čega je ISDN-BA priključaka bilo 3.574, ISDN-PRA priključaka 220. Od ukupnog broja ISDN priključaka na fizička lica se odnosi 48,03%, a na pravna lica 51,97%.
- Broj ADSL priključaka na kraju 2016.godine iznosio je 58.430.
- Na kraju 2016. godine broj korisnika mobilne telefonije u Crnoj Gori je iznosio 1.040.747 što odgovara penetraciji od 167,85%. Od ovog broja je 578.874 (55,62 %) bilo prepaid korisnika, dok su preostali 461.873 (44,38 %) bili korisnici u kategoriji postpaid. U odnosu na kraj 2015. godine, broj korisnika je veći za 3,26 %.
- Na osnovu Istraživanja o upotrebi ICT1 u Crnoj Gori, koje je Zavod za statistiku Crne Gore - MontStat sproveo u periodu od 01 - 15. 04. 2016. godine, 69,9 % stanovništva je koristilo internet u posljednja tri mjeseca, što je za 1,8 % više u odnosu na istraživanje iz 2015. godine.
- Crnogorski Telekom a.d. je na kraju 2016. godine imao 58.430 ADSL korisnika, od čega su 51.622 bila fizička, a 6.808 pravna lica. Nastavljen je trend pada broja korisnika ADSL-a, tako da se broj korisnika smanjio za 12,2 % u odnosu na 2015. godinu.
- Broj korisnika koji su pristupali internetu putem WiMAX-a se u toku 2016. godine smanjio za 35,6 % u odnosu na 2015. godinu, tako da je na kraju 2016. godine bilo ukupno 3.635 korisnika.
- Kod pristupa internetu putem kablovskih distributivnih sistema, na kraju 2016. godine operator Mtel d.o.o. je imao 26.365 korisnika, od čega su 25.407 bila fizička, a 958 pravna lica, a servis je pružan u 18 opština. Operator M-Kabl d.o.o. je na kraju 2016. godine imao 4.925 korisnika, od čega su 4.746 bila fizička, a 179 pravna lica, a servis je bio dostupan u 8 opština. Operator Telemach d.o.o. je imao 5.321 korisnika, od čega su 5.240 bila fizička, a 81 pravna lica, a servis je pružan takođe u 8 opština.
- Broj korisnika koji su pristupali internetu putem priključaka sa optičkim kablovima kod operatora Crnogorski Telekom a.d. se povećao za 19,7 % u odnosu na 2015. godinu. Na kraju 2016. godine Crnogorski Telekom a.d. je imao 11.787 korisnika, od čega su 10.339 bila fizička, a 1.448 pravna lica.

¹ ICT (*Information and communications technologies*) - informaciono komunikacione tehnologije

- Broj korisnika Telemacha d.o.o. koji imaju FTTH priključak se povećao pet puta u odnosu na 2015. godinu. Na kraju 2016. godine Telemach a.d. je imao 1.057 korisnika, od čega su 1.045 bila fizička, a 12 pravna lica. Mtel d.o.o. je, na kraju 2016. godine, imao 69, a M-Kabl d.o.o. 58 korisnika koji imaju FTTH priključak. Ukupan broj FTTH priključaka na kraju 2016. godine je iznosio 12.971.
- Broj internet iznajmljenih linija se u odnosu na 2015. godinu kod Crnogorskog Telekom a.d. smanjio sa 116 na 108, kod MNNews d.o.o. se povećao sa 92 na 114, kod Telenora d.o.o. se smanjio sa 26 na 20, kod Mtela d.o.o. se smanjio sa 5 na 4, kod IPMont d.o.o. se povećao sa 11 na 12, a Telemach d.o.o. je imao 1 iznajmljenu liniju na kraju 2016. godine.
 - Uslugu pristupa internetu u 2016. godini putem MPLS-a kod Crnogorskog Telekom a.d. koristio je 121 korisnik dok je Mtel d.o.o. imao 1 korisnika.
 - Ukupan broj bežičnih pristupnih tačaka (WiFi) se povećao sa 272 u 2015. godini na 524 u 2016. godini. Na kraju 2016. godine Crnogorski Telekom a.d. je imao 68, MNNews d.o.o. 102, Dasto Montel d.o.o. 23, Wireless Montenegro d.o.o. 42, WiMax Montenegro d.o.o. 35, Antares d.o.o. 16, M-online d.o.o. 5, S&T Tehnica d.o.o. 16, M-Kabl d.o.o. 3, Mtel d.o.o. 99, TeleEye Montenegro d.o.o. 11 i Orion Telekom d.o.o. 104 pristupne tačke.
 - Broj korisnika koji su imali satelitski pristup internetu u toku 2016. godine se povećao sa 77 na 85, od čega su 30 korisnika bila fizička, a 55 pravna lica.
 - Broj korisnika mobilnog širokopojasnog pristupa koji su pristupili internetu putem data SIM kartica tokom 2016. godine se povećao za 3 % u odnosu na 2015. godinu. Broj korisnika Crnogorskog Telekom a.d. se smanjio za 1,7 % i iznosio je 21.068, dok se broj korisnika Telenora d.o.o. povećao za 6,2 % i isti je iznosio 34.220. Ukupan broj korisnika koji su internetu pristupili preko data SIM kartica je iznosio 55.288.
 - Penetracija fiksnog širokopojasnog pristupa (korisnici ADSL-a, WiMAX-a, kablovskih distributivnih sistema, iznajmljenih linija, FTTH/B i dr.) je na kraju 2016. godine iznosila 18,5% što je povećanje od 0,4% u odnosu na 2016. godinu. Kada se penetracija posmatra u odnosu na broj domaćinstava ista iznosi 59 % što je povećanje od 1,3 % u odnosu na penetraciju u odnosu na broj domaćinstava u 2015. godini.
 - Penetracija mobilnog širokopojasnog pristupa (data SIM kartice) na kraju 2016. godine je bila 8,9 % što predstavlja rast u iznosu od 0,2 % u odnosu na 2015. godinu. Ako bi se u obzir uzele i SIM kartice operatora Mtel d.o.o sa kojih je ostvaren samo data saobraćaj, onda bi penetracija mobilnog širokopojasnog pristupa iznosila 11,3 %.
 - Broj priključaka distribucije AVM sadržaja na kraju 2016. godine je iznosio 189.358. Na kraju 2016. godine, broj priključaka usluga distribucije AVM sadržaja putem različitih platformi (KDS/MMDS/IPTV/DTH/DVB-T2) je uvećan za 21.132 što predstavlja rast od 12,56 % u odnosu na broj priključaka na kraju 2015. godine.
 - Ukupan broj iznajmljenih linija na kraju 2016. godine je iznosio 386. U odnosu na kraj 2015. godine, broj iznajmljenih linija se smanjio za 18,4 %.
 - Ukupan obim saobraćaja koji je terminirao u fiksnim mrežama u Crnoj Gori je u 2016. godini iznosio 35.335.276 minuta, što predstavlja smanjenje od 16,83 % u odnosu na 2015. godinu. Pri tome, u kategoriji terminiranih nacionalnih poziva je došlo do povećanja obima saobraćaja od 21,19 % u odnosu na 2015. godinu, dok je u kategoriji terminiranih međunarodnih poziva došlo do smanjenja od 29,14 % u odnosu na 2015. godinu.
 - Ukupan obim saobraćaja koji je terminirao u mobilnim mrežama u Crnoj Gori je u 2016. godini iznosio 349.672.073 minuta, što predstavlja smanjenje od 7,28 % u odnosu na 2015. godinu. Pri tome, povećanje se desilo u kategoriji terminiranih nacionalnih poziva (povećanje od 2,38 % u odnosu na 2015. godinu), dok je u kategoriji terminiranih međunarodnih poziva došlo do smanjenja obima saobraćaja (smanjenje od 23,73 % u odnosu na 2015. godinu).
 - Zajedničko korišćenje telekomunikacione kablovske kanalizacije je zastupljeno u 12 crnogorskih opština u ukupnoj dužini od oko 420 km, što je za 21% više u odnosu na prethodnu godinu.
 - Operatori - vlasnici antenskih stubova, daju u zakup prostor na antenskim stubovima na 231 lokaciji, što čini oko 48% od ukupnog broja antenskih stubova.
 - Zajedničko korišćenje je zastupljeno u objektima/zgradama Crnogorskog Telekom a.d, Telenora d.o.o, Mtela d.o.o, Radio-dfuznog centra d.o.o. i to na ukupno 182 lokacije.

Najznačajniji statistički podaci vezani za sektor poštanske djelatnosti su sljedeći:

- Poštanski operatori su u toku 2016. godine ostvarili ukupno 23.290.341 poštanskih usluga, što je za 6,6 % više u odnosu na prethodnu godinu.
- Univerzalni poštanski operator, Pošta Crne Gore a.d. je realizovala 22.941.348 poštanskih usluga, što predstavlja 98,5 % od ukupnog obima ostvarenih usluga, a ostalih 9 poštanskih operatora je ostvarilo 348.993 poštanskih usluga ili 1,5 % od ukupnog obima ostvarenih usluga.
- U unutrašnjem poštanskom saobraćaju je ostvareno 22.395.430 poštanskih usluga ili 96,2 %, dok je u međunarodnom poštanskom saobraćaju ostvareno 894.911 poštanskih usluga ili 3,8 %.
- Pošta Crne Gore a.d. je u 2016. godini ostvarila ukupno 22.941.348 poštanskih usluga, što je za 6,7 % više u odnosu na prethodnu godinu. Od ukupno ostvarenih poštanskih usluga 15.703.278 je univerzalnih poštanskih usluga, a 7.238.070 je komercijalnih poštanskih usluga, ili, procentualno prikazano, 68,4 % pruženih poštanskih usluga, se odnosi na univerzalne, a 31,6 % na komercijalne poštanske usluge.
- U strukturi obima usluga za 2016. godinu kod Pošte Crne Gore a.d. najveće učešće, u iznosu od 69 %, imaju pismonosne usluge. Naime, Pošta Crne Gore a.d. je u 2016. godini ostvarila 15.831.908 pismonosnih usluga. Obim ostvarenih pismonosnih usluga je veći za 7,8 % u odnosu na prethodnu godinu. Druga po obimu je usluga novčanog poslovanja, čije učešće u obimu usluga Pošte Crne Gore a.d. za 2016. godinu iznosi 27,8 %. Naime, Pošta Crne Gore a.d. je u 2016. godini ostvarila 6.367.633 usluga novčanog poslovanja. Dakle, obim usluga novčanog poslovanja je veći za 2,5 % u odnosu na prethodnu godinu. U ukupnim novčanim transakcijama platni promet (uplate-isplate) čini 56,4 %, a naplata računa 43,6 %.
- Pošta Crne Gore a.d. je u 2016. godini ostvarila 369.817 uputničkih usluga, što u odnosu na prethodnu godinu, kada je ostvareno 217.629 uputničkih usluga, predstavlja značajan porast od 69,9 %.
- Pošta Crna Gore a.d. je u 2016. godini ostvarila 93.946 ekspres usluga, što u odnosu na prethodnu godinu, kada je ostvareno 69.832 ekspres usluga, predstavlja porast od 34,5 %.
- U 2016. godini Pošta Crne Gore a.d. je ostvarila 75.665 paketskih usluga, što u poređenju sa prethodnom godinom, kada je ostvareno 76.933 usluga, predstavlja smanjenje od 1,6 %.
- Nastavlja se trend pada fizičkog obima telefonskih usluga jer je Pošta Crne Gore a.d. u 2016. godini ostvarila 33.171 telefonsku uslugu, što u poređenju sa prethodnom godinom, kada je ostvareno 61.467 ovih usluga, predstavlja smanjenja od 46 %.
- Ukupan fizički obim poštanskih usluga ostvarenih od strane ostalih 9 poštanskih operatora u toku 2016. godine je iznosio 348.993 pruženih poštanskih usluga, što je za 0,4 % više u odnosu na 2015. godinu, kada je ostvareni fizički obim poštanskih usluga iznosio 347.467.
- Vodeću poziciju u pružanju ekspres usluga u 2016. godini zauzima Pošta Crne Gore a.d. sa 35,8 % učešća na tržištu, a zatim je slijede City Express Montenegro d.o.o. sa 16,9 %, Montenomaks Control&Logistics d.o.o. sa 12,8 %, Kingscliffe Distribution Montenegro d.o.o. - (DHL) sa 11,8 %, NTC Logistics d.o.o. sa 8,9 %, Junior d.o.o. sa 5,8 %, Express Courier d.o.o. - (UPS) sa 4,4 %, Tim Kop d.o.o. - (TNT) i DN-Popovic d.o.o. sa po 1,6 % i Alo Kurir Expres d.o.o. sa 0,4 %.
- Dominantnu poziciju u pružanju paketskih usluga u 2016. godini zauzima Montenomaks Control&Logistics d.o.o. sa 31,2 % učešća na tržištu, a zatim je slijede Pošta Crne Gore a.d. sa 29,5 %, DN-Popovic d.o.o. sa 15,9 %, Kingscliffe Distribution Montenegro - (DHL) sa 10,6 % City Express Montenegro d.o.o. sa 8,2 %, Junior d.o.o. sa 2,5 %, NTC Logistics d.o.o. sa 1,4 %, Alo Kurir Expres d.o.o. i Tim Kop d.o.o. – (TNT) sa 0,3 % i Express courier d.o.o. – (UPS) sa 0,1 %.

1. RAZVOJ SEKTORA ELEKTRONSKIH KOMUNIKACIJA

1.1. Pregled operatora elektronskih komunikacija registrovanih tokom 2016. godine

Operator elektronskih komunikacija u smislu Zakona o elektronskim komunikacijama je fizičko ili pravno lice, odnosno preduzetnik koji pruža ili ima pravo da pruža javnu elektronsku komunikacionu uslugu ili da daje na korišćenje javnu elektronsku komunikacionu mrežu ili javnu elektronsku komunikacionu infrastrukturu i povezanu opremu.

Pravno ili fizičko lice dužno je da, prije početka korišćenja, odnosno operator prije prestanka ili izmjene režima korišćenja javnih elektronskih komunikacionih mreža ili pružanja javnih elektronskih komunikacionih usluga, u pisanoj formi, podnese prijavu Agenciji najmanje 15 dana prije početka korišćenja, odnosno prestanka ili izmjene režima korišćenja javnih elektronskih komunikacionih mreža ili pružanja javnih elektronskih komunikacionih usluga.

Agencija je dužna da, u roku od sedam dana od dana prijema uredne prijave, upiše operatora u Registar operatora ili izvrši izmjenu ili brisanje iz Registra i izda potvrdu o upisu, izmjeni ili brisanju iz Registra.

Na kraju 2016. godine u Registru operatora, koji vodi ova Agencija, bilo je upisano ukupno 52 operatora.

U 2016. godini u Registar operatora upisana su sljedeća privredna društva:

1. "Željeznička infrastruktura Crne Gore" a.d. Podgorica, upisana za obavljanje djelatnosti pristupa i korišćenja elemenata elektronske komunikacione mreže i usluge zakupa elektronske komunikacione infrastrukture;
2. "Easynet Montenegro" d.o.o. Bar, upisan kao operator javne fiksne elektronske komunikacione mreže za usluge pristupa internetu i usluge prenosa i distribucije audio-vizuelnih medijskih sadržaja (izuzeta zemaljska radio-difuzija);
3. "Univerzitet Crne Gore" Podgorica, upisan za usluge povezivanja na nacionalnu tačku razmjene internet saobraćaja (IXP) i
4. "Aquaterra Solutions" d.o.o. Budva, upisan kao operator javnih elektronskih komunikacionih usluga pristupa internetu.

Tokom 2016. godine iz registra operatora su brisani sljedeći operatori:

1. "Elta-Mont" d.o.o. Nikšić;
2. "Media-Net" d.o.o. Podgorica;
3. "Fibernet" d.o.o. Podgorica i
4. "Cabling" d.o.o. Budva.

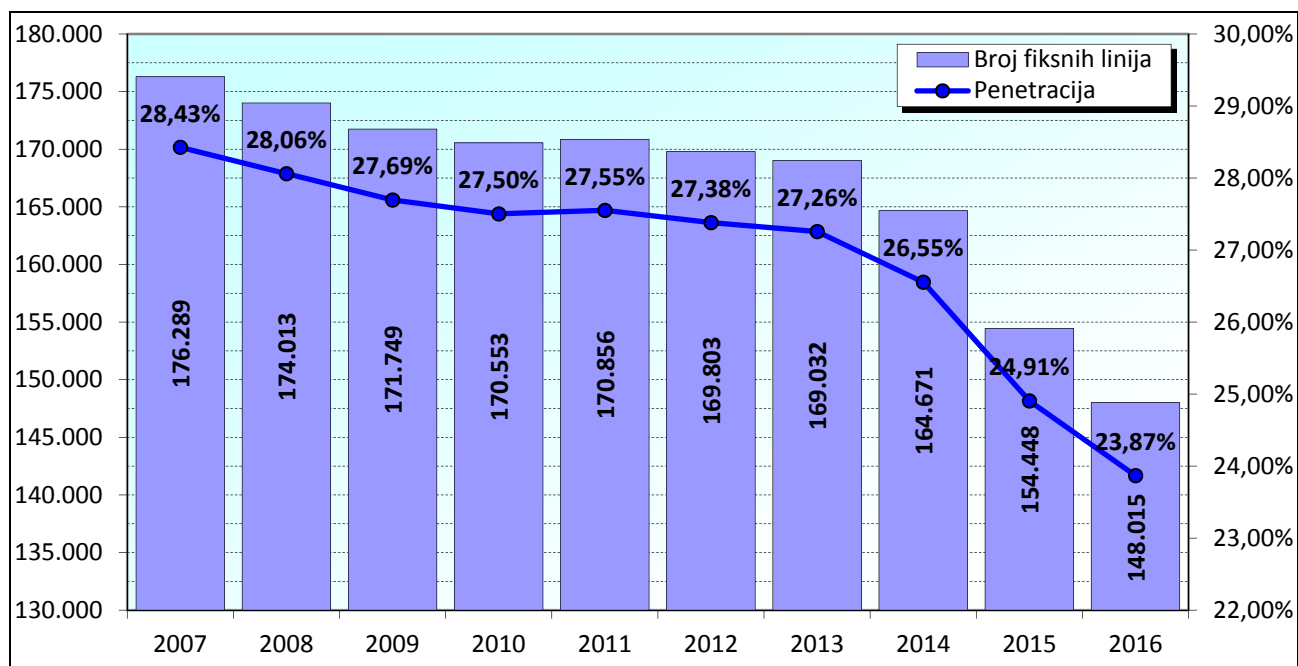
Navedene operatore je kupio Mtel d.o.o. Podgorica.

1.2. Tržište fiksne telefonije

Usluge fiksne telefonije na teritoriji Crne Gore su u 2016. godini pružali Crnogorski Telekom a.d, Telemach d.o.o. i Telenor d.o.o.

Na kraju 2016. godine broj fiksnih pretplatničkih linija iznosio je 148.015 što odgovara penetraciji od 23,87 %. U poređenju sa prethodnom godinom broj fiksnih pretplatničkih linija je manji za 2,69 %.

Kretanje broja fiksnih pretplatničkih linija u Crnoj Gori sa prikazom penetracije je dat na sljedećem grafiku.

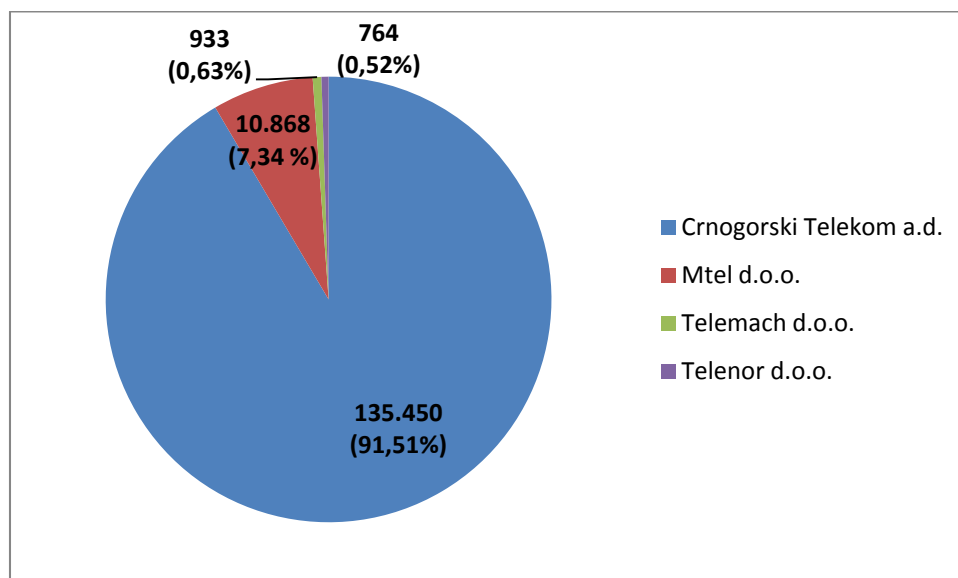

Kretanje broja fiksnih pretplatničkih linija u periodu 2007-2016. godina

Činjenica da je broj fiksnih pretplatničkih linija neznatno smanjen, kao i da u poslednjih 10 godina ima trend pada, ukazuje da bez obzira na jak uticaj tzv. fiksno-mobilne supstitucije i dalje ima korisnike koje se opredjeljuju za ovaj vid usluga.

Od ukupnog broja priključaka fiksne telefonije, na kraju godine Crnogorski Telekom a.d. je imao 135.450, Mtel d.o.o. 10.868, Telemach d.o.o. 933 i Telenor d.o.o. 764 priključka, ili procentualno: Crnogorski Telekom a.d. 91,51 %, Mtel d.o.o. 7,34 %, Telemach d.o.o. 0,63 % i Telenor d.o.o. 0,52 %.

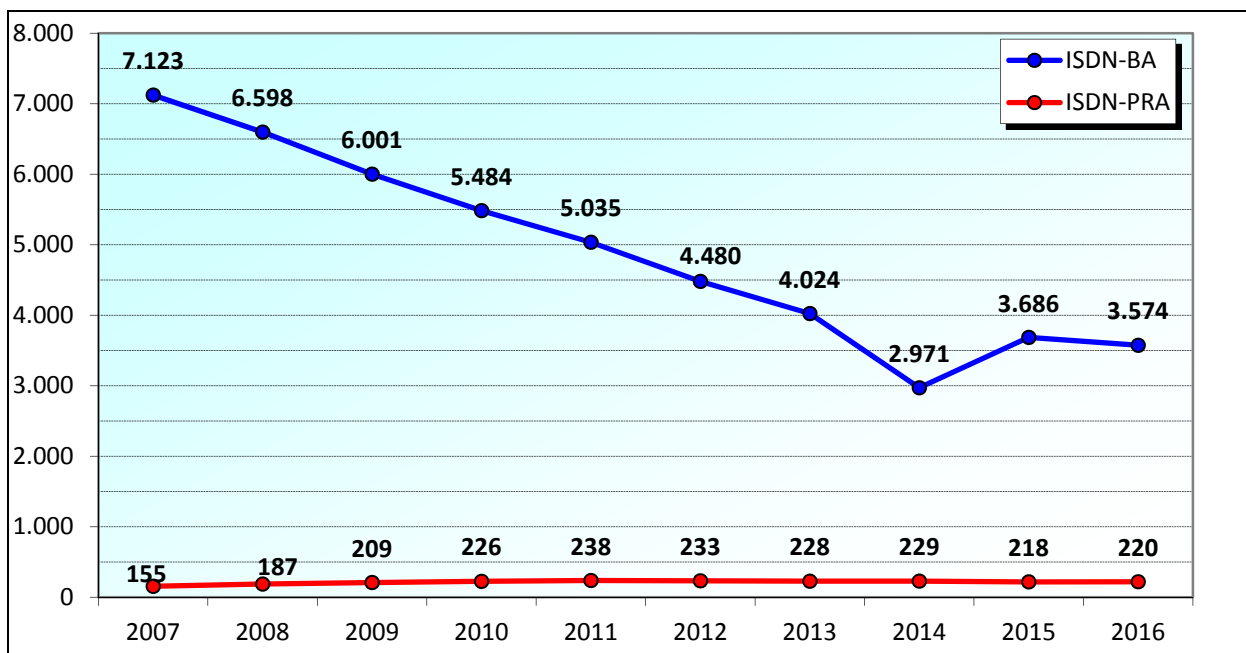
Učešće operatora fiksne telefonije prema broju priključaka prikazano je na sljedećem grafiku:

Učešće operatora fiksne telefonije prema broju priključaka

Ukupan broj ISDN priključaka na kraju 2016. godine iznosio je 3.794 (110 priključaka manje nego na kraju 2015. godine) od čega je ISDN-BA priključaka bilo 3.574, ISDN-PRA priključaka 220. Od ukupnog broja ISDN

priključaka na fizička lica se odnosi 48,03 %, a na pravna lica 51,97 %. Ukupan broj ISDN govornih kanala na kraju 2016. godine je iznosio je 13.748 (izračunato po formuli $2 \times \text{ISDN-BA} + 30 \times \text{ISDN-PRA}$). Kretanje broja ISDN linija u periodu od 2007-2016. godine dat je na sljedećem grafiku.

Kretanje broja ISDN linija u Crnoj Gori u periodu 2007-2016. Godina

Poređenje cijena fiksne telefonije operatora koji posluju na tržištu Crne Gore

U cilju poređenja cijena fiksne telefonije operatora koji nude ove usluge u Crnoj Gori (Crnogorski Telekom a.d., Mtel d.o.o., Telemach d.o.o. i Telenor d.o.o.) razmatrani su po jedan paket kod svih operatora sa najvećim brojem korisnika. Cijene su date za fizička lica, sa uračunatim PDV-om.

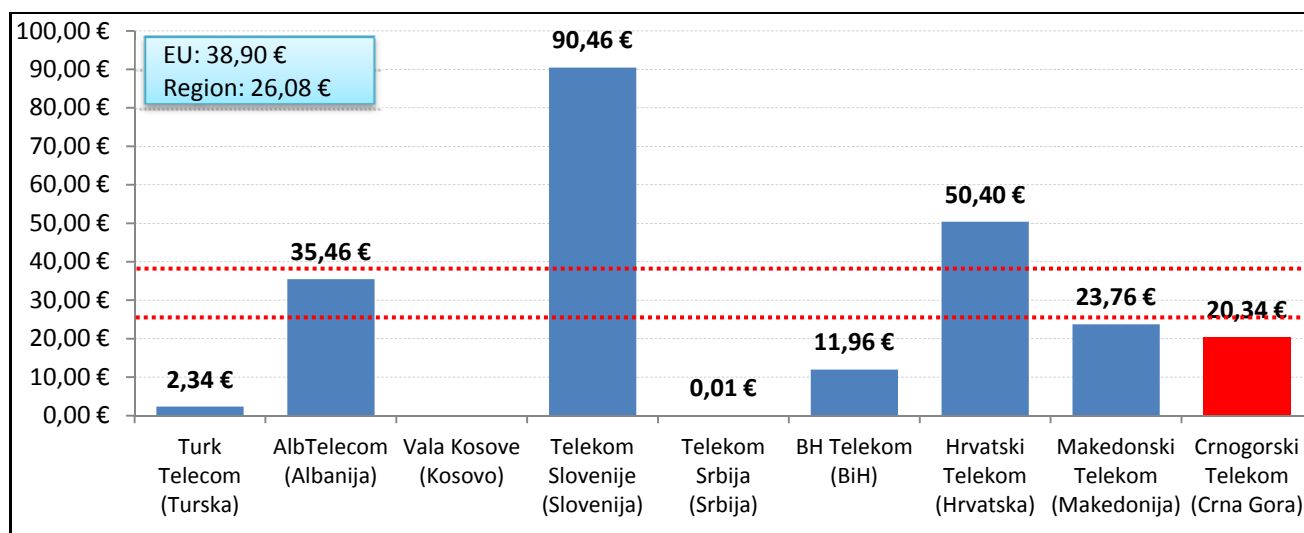
Operator	Crnogorski Telekom a.d.	Mtel d.o.o.	Telemach d.o.o.	Telenor d.o.o.
Naziv paketa	Standard paket (tarifiranje: 60+1 s)	Tel paket (tarifiranje: 15 s)	Tel paket (tarifiranje: 60+1 s)	Jedna mreža S
Mjesečna naknada za pristup mreži (ili za održavanje mreže)	6,07	-	10,60	-
Mjesečna pretplata	-	6,90	3,90	-
Pozivi u okviru mreže	Lokal: 0,0149/0,0107 Međugrad: 0,0187/0,0132 (Periodi: jaki/slabi saobraćaj)	0,015	0,0135	0,0250
Ostale fiksne mreže u Crnoj Gori	0,0702	0,045	0,0135	0,0250
Mobilne mreže u Crnoj Gori	0,0641/0,0434 (Periodi: jaki/slabi saobraćaj)	0,1250 (u mreži) 0,1400 (ostale)	0,1600	0,1200 (u mreži) 0,1400 (ostale)
Međunarodni razgovori (Srbija, fiksne mreže)	0,1178	0,2950	0,1250	0,1190
Međunarodni razgovori (Srbija, mobilne mreže)	0,2035	0,2950	0,3000	0,2990
Međunarodni razgovori (Region, fiksne mreže)	0,1178	0,2030 - 0,2540	0,1250	0,1190

Međunarodni razgovori (Region, mobilne mreže)	0,2678	0,2030 - 0,2540	0,3000	0,2990
Međunarodni razgovori (Evropa, fiksne mreže)	0,1202	0,254	0,1600	0,1490
Međunarodni razgovori (Evropa, mobilne mreže)	0,2249	0,254	0,3300	0,2990
Međunarodni razgovori (SAD, fiksne mreže)	0,0682	0,4070	0,1000	0,0990
Međunarodni razgovori (SAD, mobilne mreže)	0,0682	0,4070	0,1000	0,0990

Poređenje cijena u fiksnoj telefoniji po operatorima, na kraju 2016. Godine

Cijena priključka u fiksnoj mreži

Cijena priključka na fiksnu mrežu u Crnoj Gori na kraju 2016. godine je iznosila 20,34 € sa uračunatim PDV-om. Ova cijena se odnosi na obje kategorije korisnika (fizička i pravna lica). Na sljedećem grafiku dato je poređenje sa zemljama u okruženju, pri čemu cijene uključuju PDV.

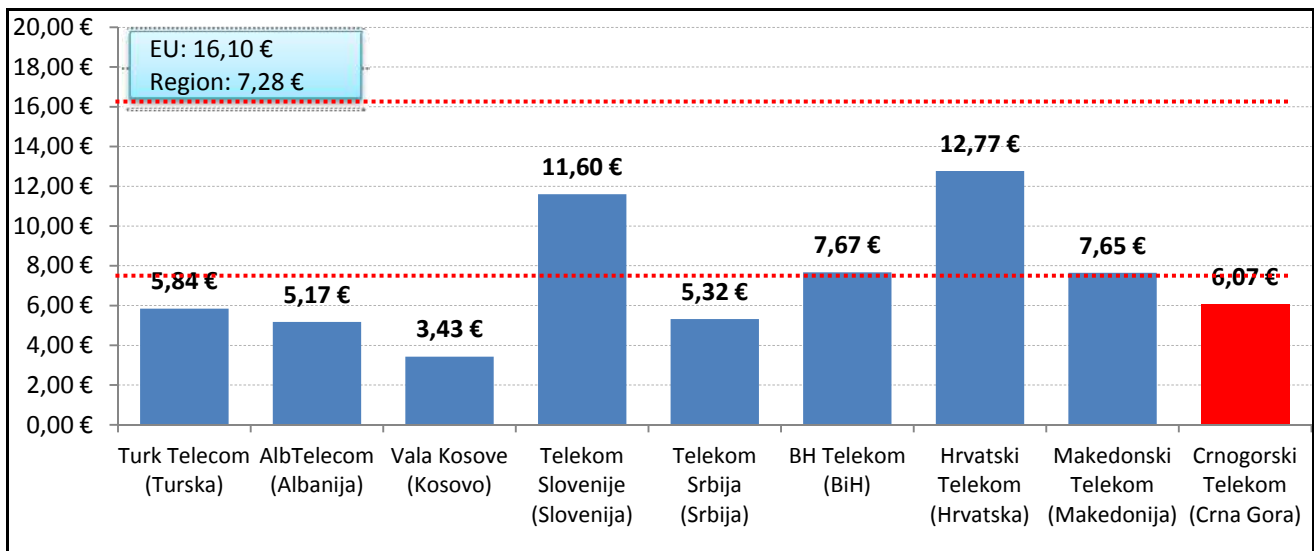

Cijena priključka na fiksnu mrežu

Na osnovu prethodnog grafika zaključuje se da je cijena priključka u fiksnoj mreži u Crnoj Gori ispod prosjeka ove cijene u državama regiona (26,08 €), odnosno da je ova cijena u Crnoj Gori za 22,00 % niža od pomenutog prosjeka. Takođe, prosječna cijena priključka u zemljama EU iznosi 38,90 €, tako da je cijena priključka u Crnoj Gori za 47,71 % niža od pomenutog prosjeka.

Cijena mjesečne pretplate

Cijena mjesečne pretplate za korisnike usluga fiksne telefonije Crnogorskog Telekom a.d. na kraju 2016. godine je iznosila 6,07 €. Na sljedećem grafiku dato je poređenje sa državama u okruženju (cijene sa PDV):

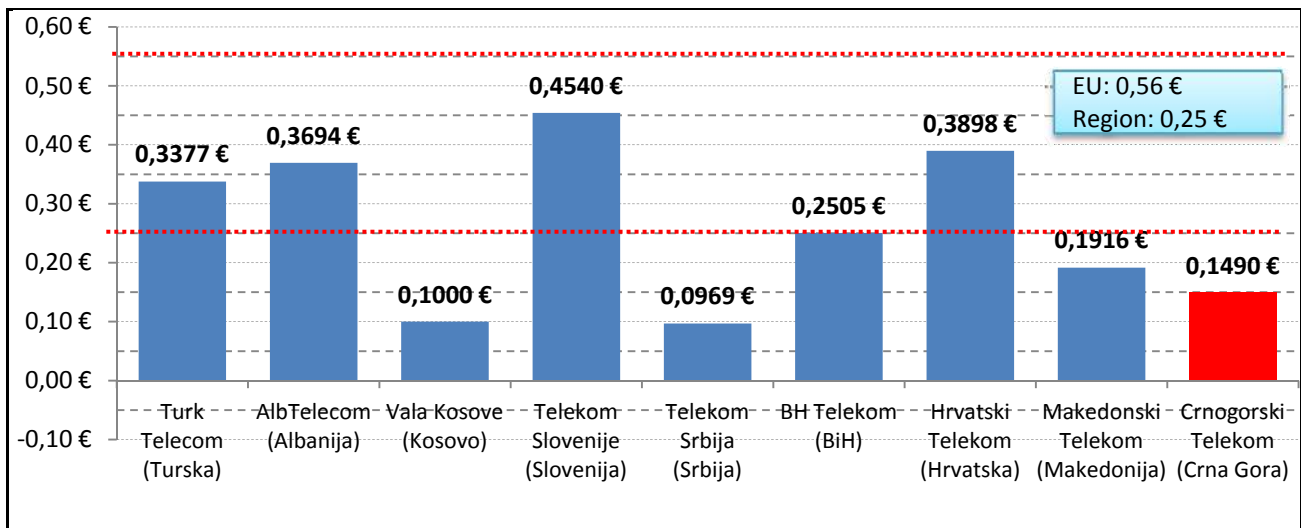

Cijena mjesečne pretplate

Na osnovu grafika se može zaključiti da je cijena mjesečne pretplate u Crnoj Gori u iznosu od 6,07 €, ispod prosjeka u odnosu na države regiona (7,28 €), odnosno za 16,62% manje od pomenutog prosjeka. Prosječna cijena mjesečne pretplate u zemljama EU iznosi 16,10 €, tako da je cijena mjesečne pretplate u Crnoj Gori za 62,30 % manja od prosječne cijene mjesečne pretplate u zemljama EU.

Cijena lokalnog poziva

Cijena 10 minuta lokalnog poziva u mreži Crnogorskog Telekom a.d. na kraju 2016. godine iznosila je 0,1490 €. Na sljedećem grafiku dato je poređenje sa državama regiona. Cijene su u eurima, sa PDV.

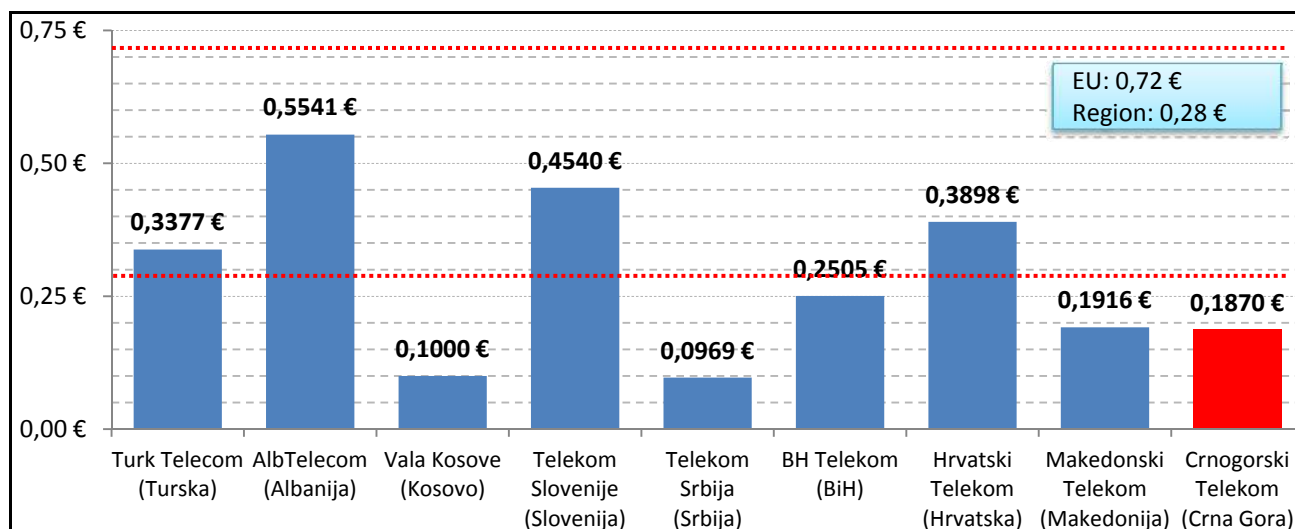

Cijena 10 minuta lokalnog poziva

Na osnovu grafika može se zaključiti da su cijene 10 minuta lokalnog poziva u mreži *incumbent* operatora u Crnoj Gori ispod prosjeka ovih cijena u državama u regionu (0,25 € sa uključenim PDV-om), odnosno ova cijena u Crnoj Gori je za 40,4 % niža od pomenutog prosjeka. Takođe, prosječna cijena 10 minuta lokalnog poziva u zemljama EU je 0,62 €, tako da je cijena 10 minuta lokalnog poziva koju nudi Crnogorski Telekom a.d. za 73,39 % manja od prosječne cijene 10 minuta lokalnog poziva u zemljama EU.

Cijena međumjesnog (nacionalnog) poziva

Cijena 10 minuta međumjesnog (nacionalnog) poziva u mreži Crnogorskog Telekoma a.d. na kraju 2016. godine iznosila je 0,1870 €. Na sljedećem grafiku dato je poređenje sa državama regiona. Cijene su u eurima sa uključenim PDV.

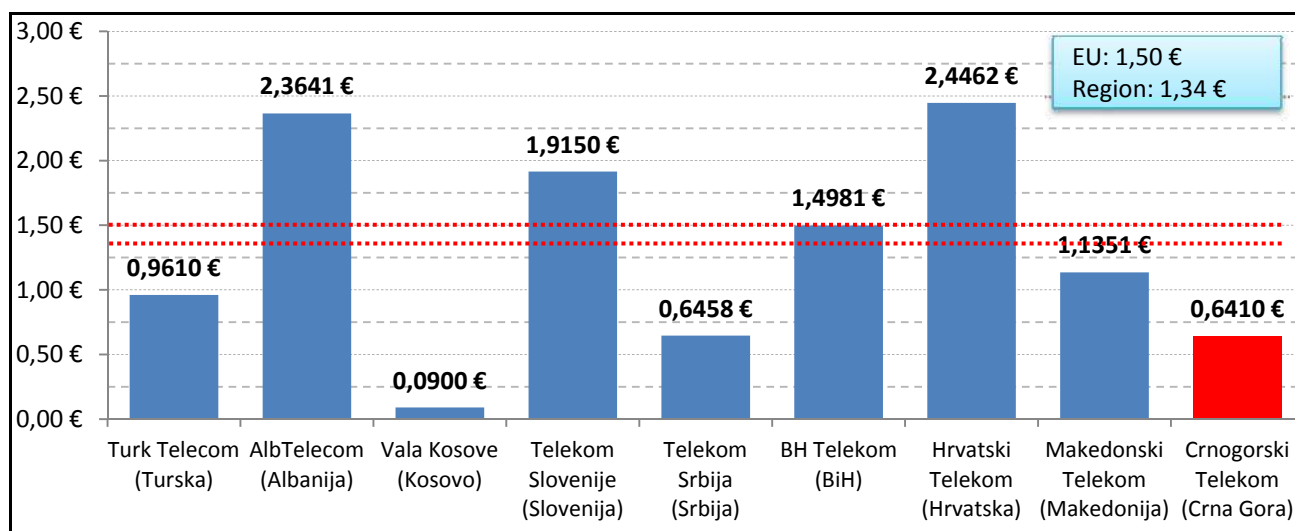

Cijena 10 minuta međumjesnog (nacionalnog) poziva

Na osnovu grafika može se zaključiti da su cijene 10 minuta međumjesnog poziva u mreži incumbent operatora u Crnoj Gori ispod prosjeka ovih cijena u državama u regionu (0,28 € sa uključenim PDV-om), odnosno za 33,21 % niža od pomenutog prosjeka. Takođe, prosječna cijena 10 minuta međumjesnog poziva u zemljama EU je 0,72 €, tako da je cijena 10 minuta međumjesnog poziva koju nudi Crnogorski Telekom a.d. za 74,03 % manja od prosječne cijene 10 minuta lokalnog poziva u zemljama EU.

Cijena poziva prema mobilnim mrežama u Crnoj Gori

Cijena 10 minuta poziva prema mobilnim mrežama iz mreže Crnogorskog Telekoma a.d. na kraju 2016. godine iznosila je 0,6410 €. Na sljedećem grafiku dato je poređenje sa državama regiona. Cijene su u eurima sa uključenim PDV.

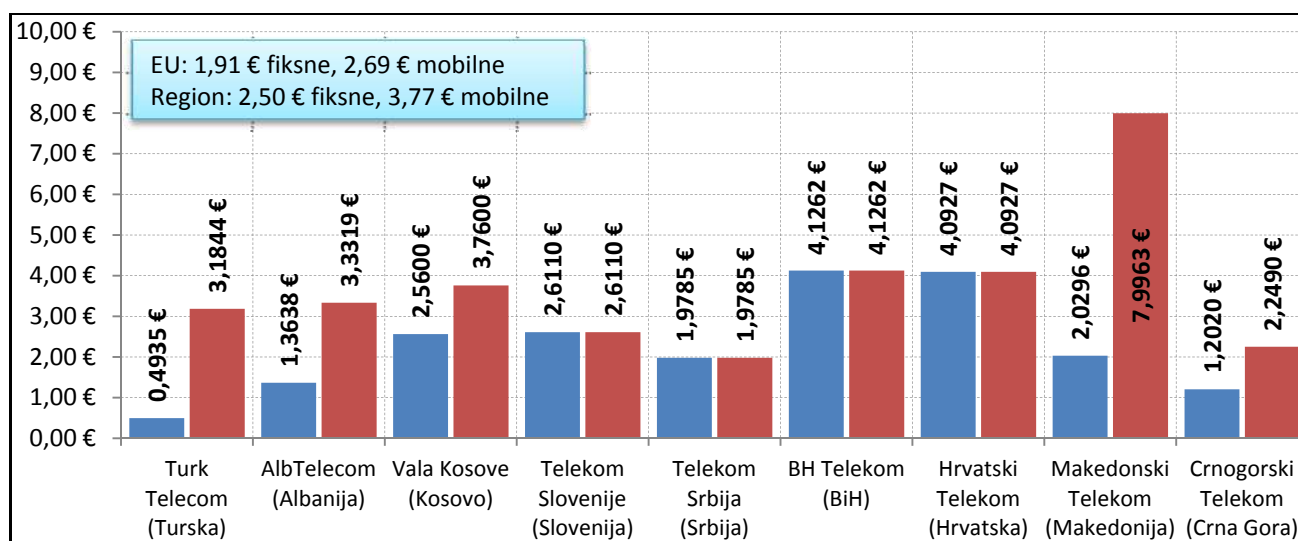

Cijena 10 minuta poziva prema mobilnim mrežama

Na osnovu grafika može se zaključiti da su cijene 10 minuta poziva prema mobilnim operatorima u Crnoj Gori ispod prosjeka ovih cijena u državama u regionu (1,34 € sa uključenim PDV-om), odnosno za 52,16 % manje od pomenutog prosjeka. Takođe, prosječna cijena 10 minuta poziva prema mobilnim mrežama u zemljama EU je 1,50 €, tako da je cijena 10 minuta poziva prema mobilnim mrežama koju nudi Crnogorski Telekom a.d. za 57,27 % manja od prosječne cijene 10 minuta lokalnog poziva u zemljama EU.

Cijene međunarodnih poziva

Kada su u pitanju cijene međunarodnih poziva u daljem tekstu su date cijene poziva iz fiksne mreže prema mobilnim i fiksnim mrežama u Velikoj Britaniji i Sjedinjenim Američkim Državama, kao reprezentativan primjer za analizu ovih cijena. Na sljedećem grafikonu je prikazana cijena 10 minuta međunarodnog poziva iz fiksne mreže Crnogorskog Telekoma a.d. (*incumbent* operator) prema mobilnim i fiksnim mrežama u Velikoj Britaniji, izražena u eurima sa PDV, sa uporednim cijenama iste te usluge u državama u regionu.

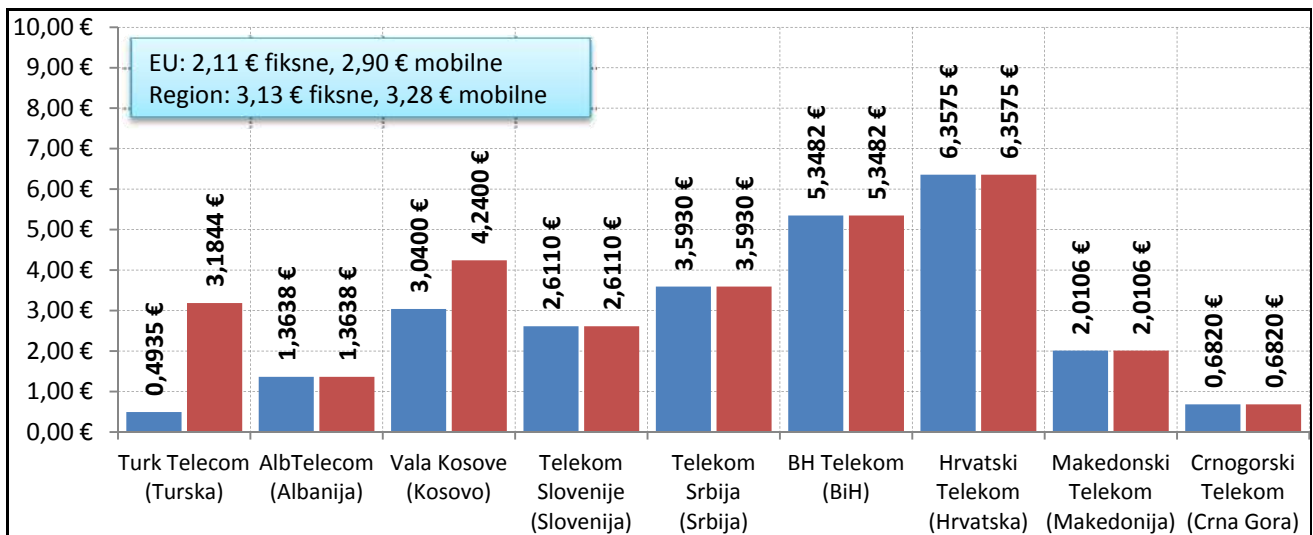

Cijena 10 minuta poziva prema fiksnim i mobilnim mrežama u Velikoj Britaniji

Može se zaključiti da je cijena 10 minuta međunarodnog poziva iz fiksne mreže Crnogorskog Telekoma a.d. ka fiksnim mrežama u Velikoj Britaniji (1,202 € sa PDV) ispod prosjeka ovih cijena u državama u regionu (2,50 € sa PDV). Takođe, ove cijene u Crnoj Gori su manje i od prosječnih cijena za ovu vrstu usluga u državama EU (1,91 € sa uračunatim PDV-om).

Dalje, cijena 10 minuta međunarodnog poziva iz fiksne mreže Crnogorskog Telekoma a.d. ka mobilnim mrežama u Velikoj Britaniji (2,249 € sa PDV) je ispod prosjeka ovih cijena u državama u regionu (3,77 € sa PDV). Takođe, ove cijene u Crnoj Gori su manje i od prosječnih cijena za ovu vrstu usluga u državama EU (2,69 € sa uračunatim PDV-om)

Na sljedećem grafikonu je prikazana cijena 10 minuta međunarodnog poziva iz fiksne mreže Crnogorskog Telekoma a.d. (*incumbent* operator) prema mobilnim i fiksnim mrežama u SAD, izražena u € sa uključenim PDV, sa uporednim cijenama iste te usluge u državama u regionu.

Cijena 10 minuta poziva prema fiksnim i mobilnim mrežama u SAD

Može se zaključiti da je cijena 10 minuta međunarodnog poziva iz fiksne mreže Crnogorskog Telekom a.d. ka fiksnim mrežama u SAD (0,682 € sa PDV) znatno ispod prosjeka ovih cijena u državama u regionu (3,13 € sa PDV). Takođe, ove cijene u Crnoj Gori su manje i od prosječnih cijena za ovu vrstu usluga u državama EU (2,11 € sa uračunatim PDV-om).

Cijena 10 minuta međunarodnog poziva iz fiksne mreže Crnogorskog Telekom a.d. ka mobilnim mrežama u SAD (0,682 € sa PDV) je znatno ispod prosjeka ovih cijena u državama u regionu (3,28 € sa PDV). Takođe, ove cijene u Crnoj Gori su manje i od prosječnih cijena za ovu vrstu usluga u državama EU (2,90 € sa uračunatim PDV-om)

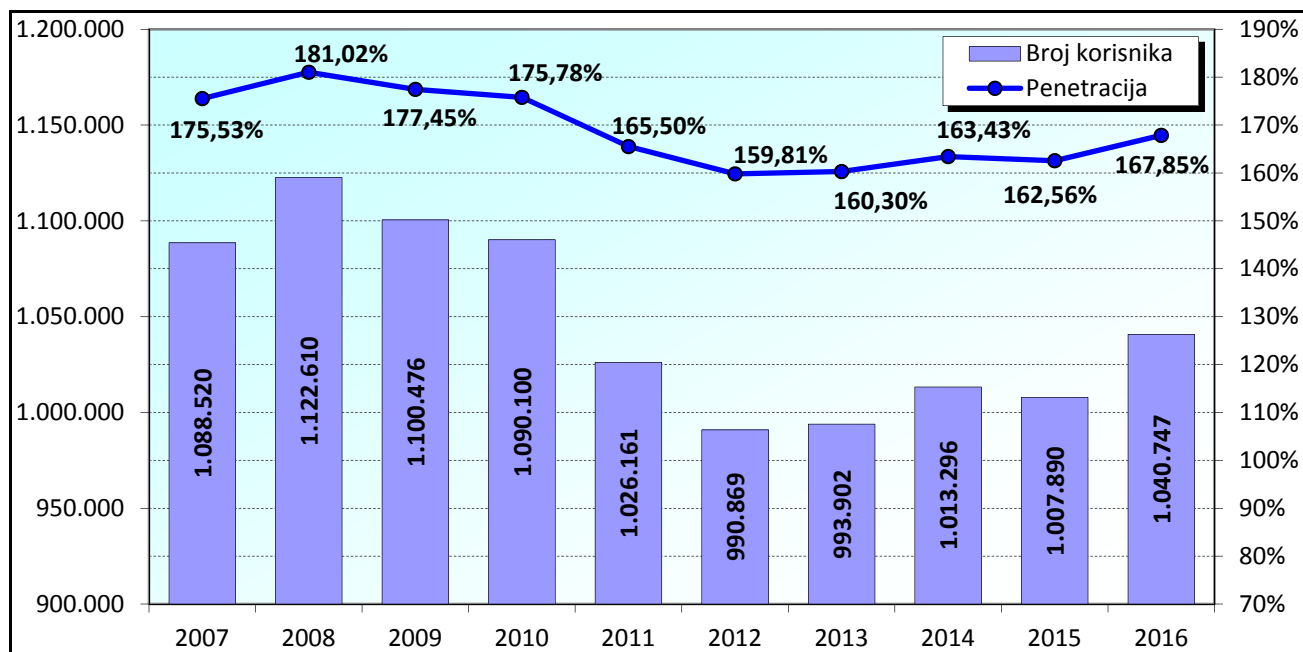
1.3. Tržište mobilne telefonije

Na crnogorskom tržištu mobilne telefonije usluge korisnicima pružaju tri telekomunikaciona operatora i to: Telenor d.o.o, Crnogorski Telekom a.d. i Mtel d.o.o.

Na kraju 2016. godine broj korisnika mobilne telefonije u Crnoj Gori je iznosio 1.040.747 što odgovara penetraciji od 167,85 %. Od ovog broja je 578.874 (55,62 %) bilo prepaid korisnika, dok su preostali 461.873 (44,38 %) bili korisnici u kategoriji postpaid. U odnosu na kraj 2015. godine, broj korisnika je veći za 3,26 %.

Najveća penetracija tokom 2016. godine na tržištu mobilne telefonije Crne Gore zabilježena je u septembru, kada je ista iznosila 181,79 %, a najniža u februaru kada je iznosila 158,03 %.

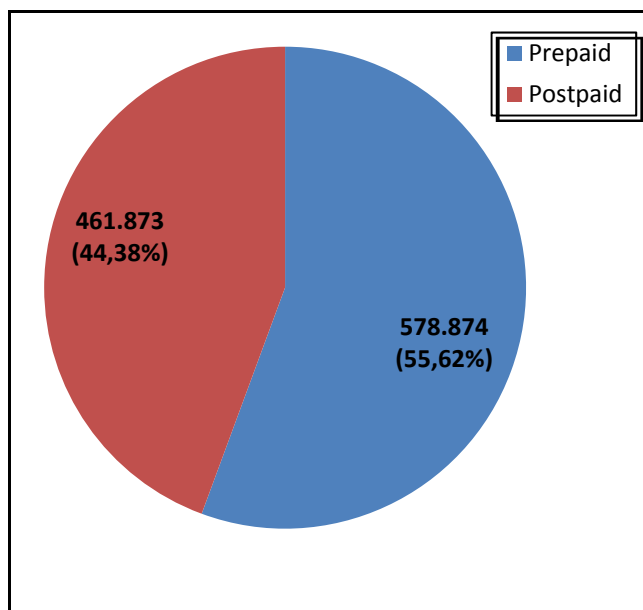
Na sledećem grafiku prikazano je kretanje penetracije mobilne telefonije u periodu 2007-2016. godina.

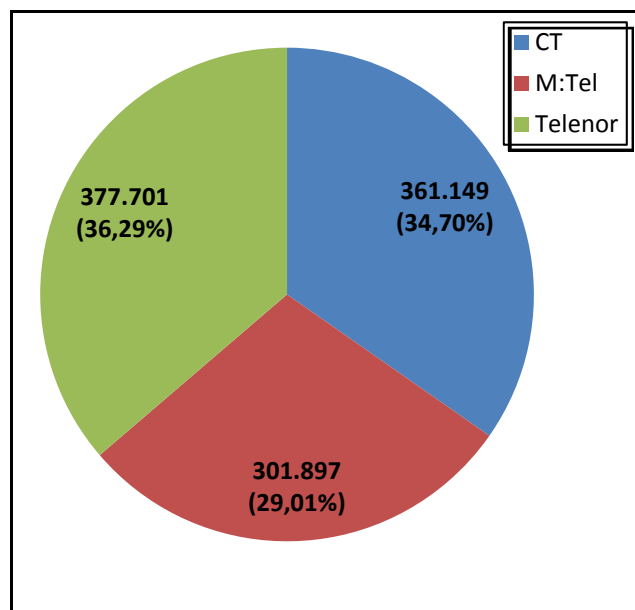
Kretanje broja mobilnih korisnika u Crnoj Gori u periodu 2001-2016. godina

Od ukupnog broja 1.040.747 korisnika mobilne telefonije u Crnoj Gori na kraju 2016. godine, mobilni operator Telenor d.o.o. je imao 377.701 korisnika, Crnogorski Telekom a.d. 361.149 korisnika i Mtel d.o.o. 301.897 ili procentualno: Telenor d.o.o. 36,29 %, Crnogorski Telekom a.d. 34,70 % i Mtel d.o.o. 29,01 %.

Učešće prepaid i postpaid korisnika, kao i učešće pojedinih operatora mobilne telefonije u ukupnom broju korisnika su prikazani na sledećim graficima.

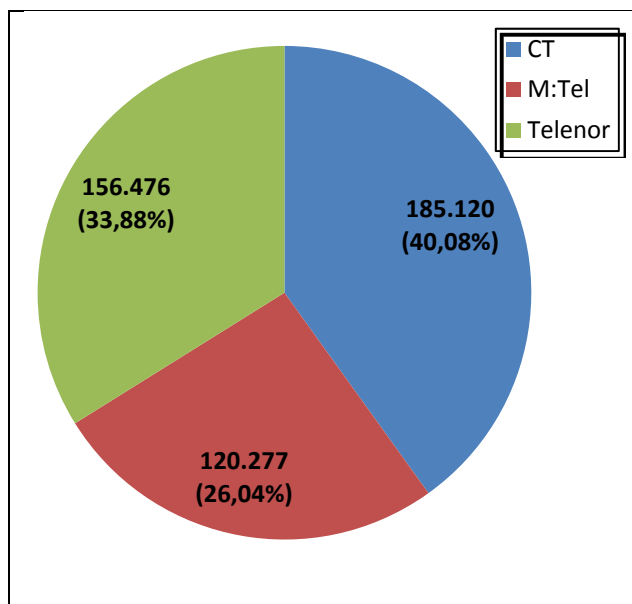
Učešće prepaid i postpaid korisnika u ukupnom broju korisnika u 2016. godini

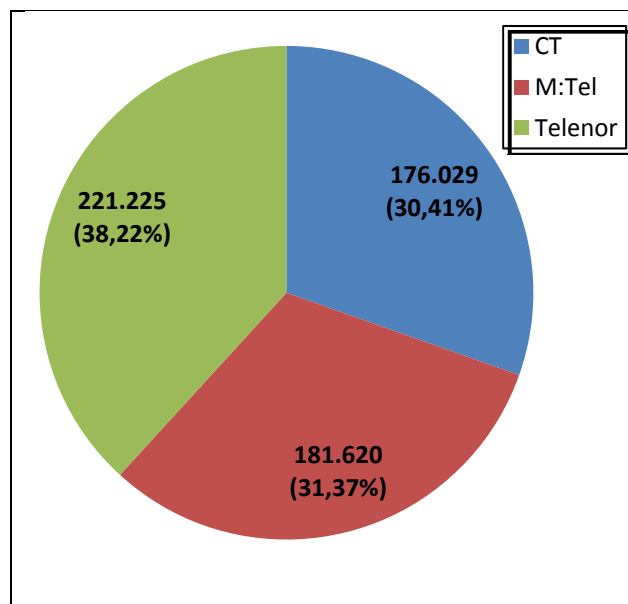
Učešće mobilnih operatora u ukupnom broju korisnika u 2016. godini

Od ukupnog broja 578.874 prepaid korisnika, Telenor d.o.o. je imao 221.225, Mtel d.o.o. 181.620, a Crnogorski Telekom a.d. 176.029 korisnika, a od ukupnog broja 461.873 postpaid korisnika Crnogorski Telekom a.d. je imao 185.120, Telenor d.o.o. 156.476 i Mtel d.o.o. 120.277.

Odgovarajući nivoi učešća prema broju prepaid i postpaid korisnika mobilnih operatora u procentualnom iznosu su prikazani na sledećim graficima.

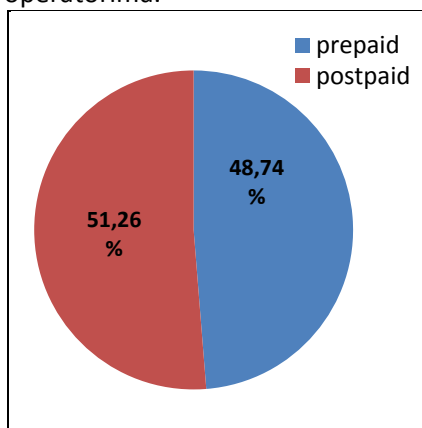

Učešće mobilnih operatora u ukupnom broju prepaid korisnika u 2016. godini

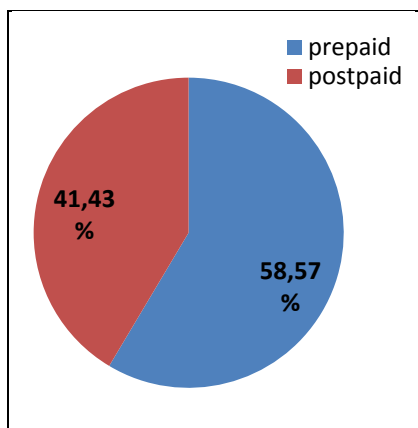

Učešće mobilnih operatora u ukupnom broju postpaid korisnika u 2016. godini

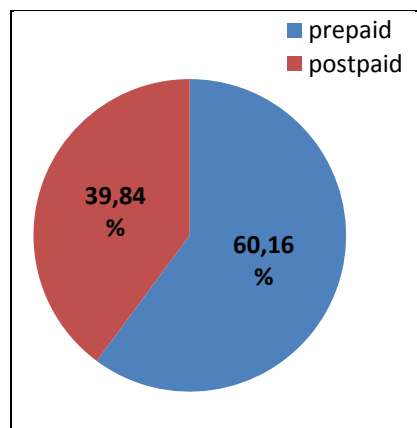
Sljedeći grafici pokazuju procentualno učešće prepaid i postpaid korisnika u ukupnom broju korisnika, po operatorima.

Udio prepaid i postpaid korisnika u ukupnom broju korisnika Crnogorskog Telekoma a.d.

Udio prepaid i postpaid korisnika u ukupnom broju korisnika Telenora d.o.o.

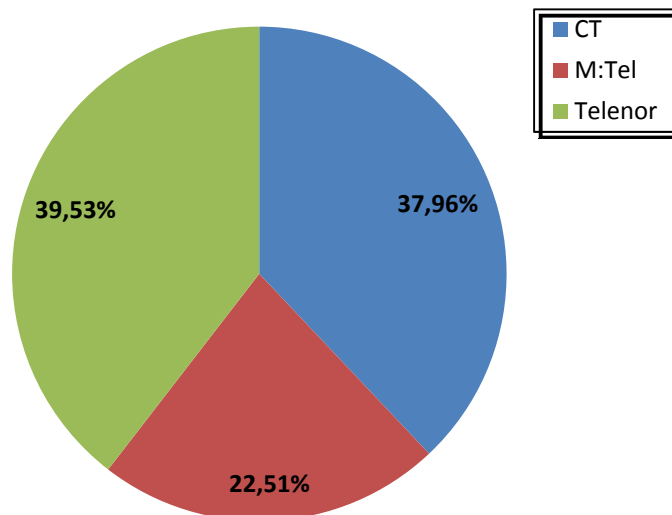

Udio prepaid i postpaid korisnika u ukupnom broju korisnika Mtela d.o.o.

Obim i struktura saobraćaja

U toku 2016. godine sva tri mobilna operatora u Crnoj Gori ostvarila su 1.801.419.845 minuta odlaznog saobraćaja. Ukupno ostvareni odlazni saobraćaj iz mreže Telenora d.o.o. je imao učešće od 39,53 %, odlazni saobraćaj ostvaren iz mreže Crnogorskog Telekoma a.d. je iznosio 37,96 % dok je udio odlaznog saobraćaja iz mreže Mtela d.o.o. iznosio 22,51 %.

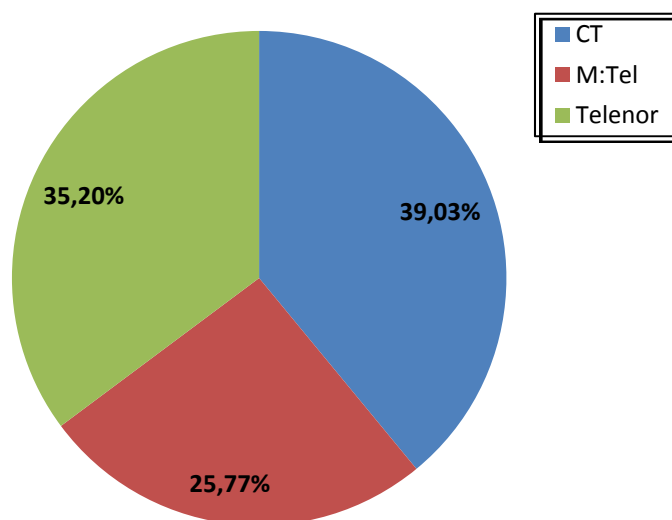
Tržišni udio operatora prema broju minuta odlaznog saobraćaja je dat na sljedećem grafiku.

Udio operatora u ukupnom odlaznom saobraćaju u 2016. godini

Tokom 2016. godine poslato je ukupno 548.477.985 SMS poruka, pri čemu je učešće u ukupnom broju poslatih SMS poruka po operatorima iznosilo: Crnogorski Telekom a.d. 39,03 %, Telenor d.o.o. 35,20% i Mtel d.o.o. 25,77 %.

Tržišni udio operatora po broju poslatih SMS poruka u toku 2016. godine, prikazan je na narednom grafiku.

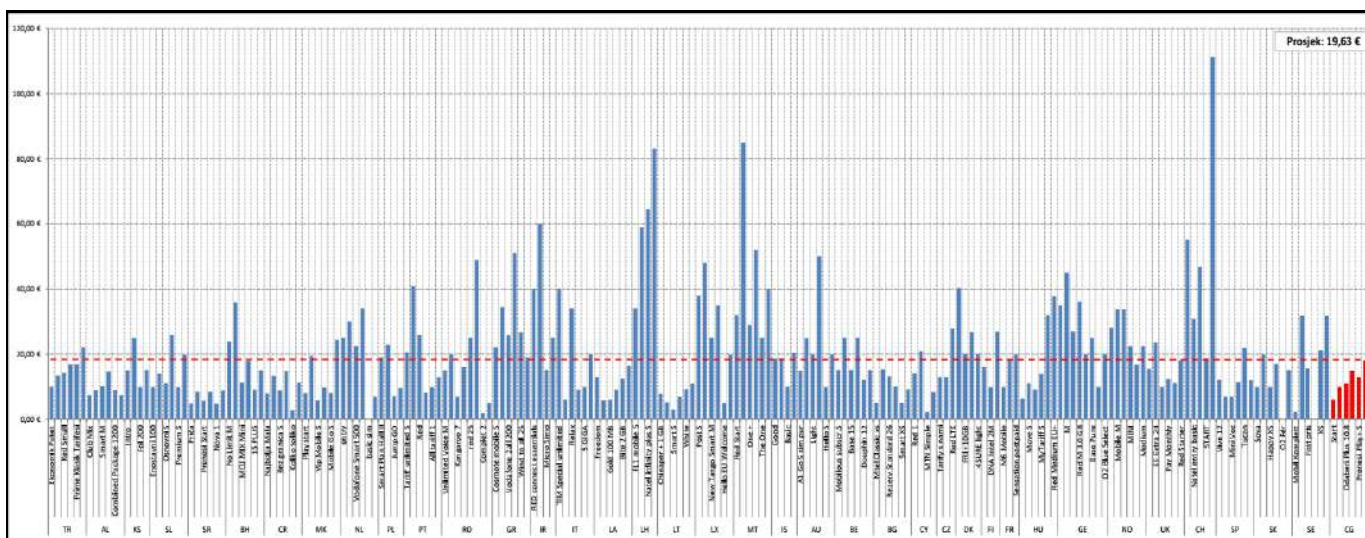

Udio operatora u ukupnom broju poslatih SMS poruka u 2016. godini

U toku 2016. godine ukupan broj poslatih MMS poruka iznosio je 403.648. Od ovog broja, najviše MMS poruka je poslato iz mreže Crnogorskog Telekom a.d. 65,12 %, zatim iz mreže Telenora d.o.o. 30,63 %, dok su najmanje MMS poruka poslali korisnici Mtel d.o.o. mreže 4,25 %.

Tržišni udio operatora po broju poslatih MMS poruka u toku 2016. godine prikazan je na sljedećem grafiku:

Uporedni pregled mjesečnih pretplata za odabrane postpaid pakete za fizička lica mobilnih operatora u zemljama Evrope dat je na narednom grafiku, sa kojeg je očigledno da su po kriterijumu cijene mjesečne pretplate paketi svih crnogorskih mobilnih operatora ispod prosjeka posmatranih zemalja (19,63 €).

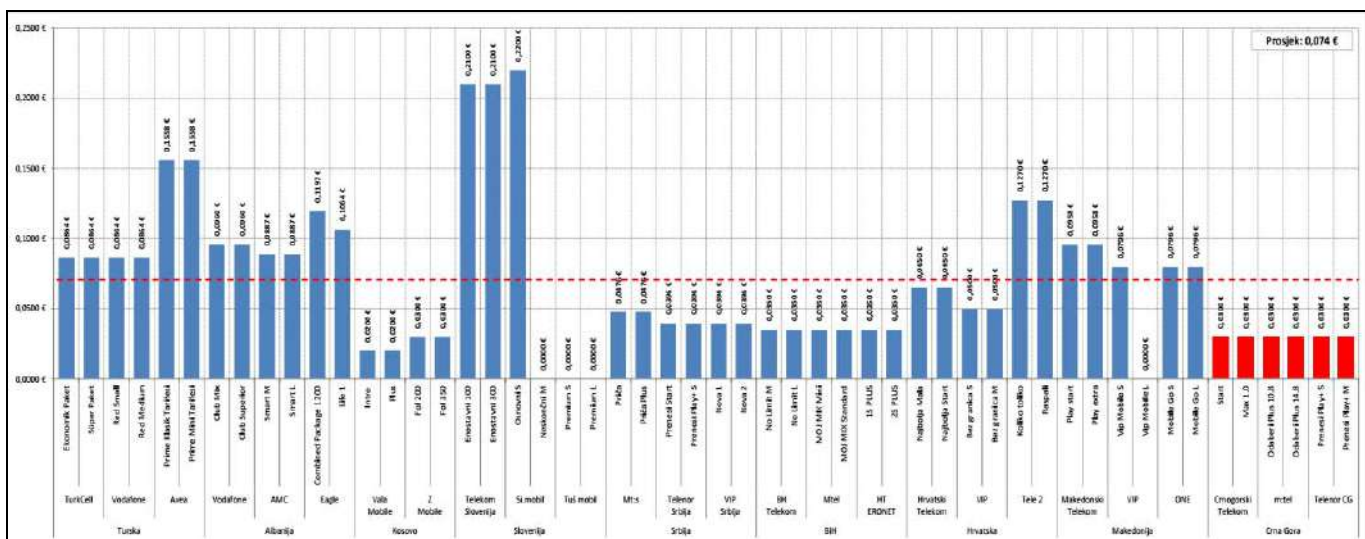

Uporedni prikaz cijena mjesečnih pretplata postpaid paketa za fizička lica mobilnih operatora država Evrope

Ovdje treba primjetiti da je prosjek mjesečne pretplate u zemljama regiona (12,83 €) niži u odnosu na prosjek zemalja Evrope (19,63 €), iako postoji značajan broj operatora koji su istovremeno prisutni i u regionu i u zemljama Evropske Unije (npr. Vodafone, T-Mobile, Telenor), što znači da postoji različita cjenovna politika, koja je očigledno prilagođena različitim standardima stanovnika zemalja regiona i stanovnika razvijenijih evropskih zemalja.

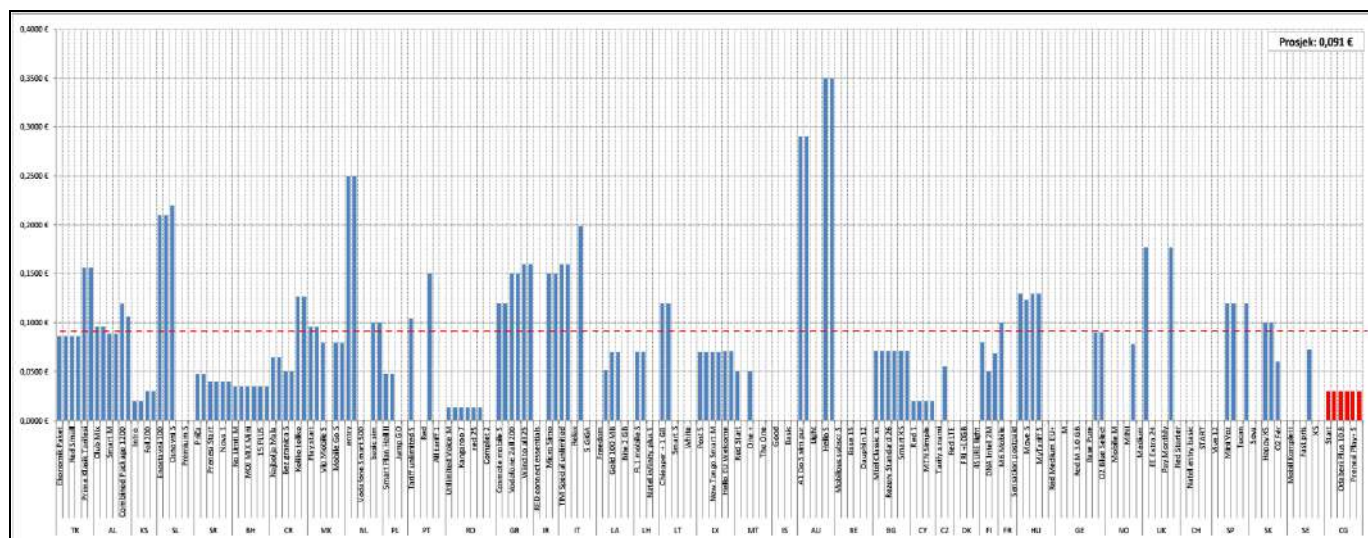
Uporedni prikaz cijene SMS poruka poslanih prema nacionalnim mobilnim operatorima dat je na narednom grafiku, iz kojeg se uočava da su po ovom kriterijumu paketi sva tri crnogorska mobilna operatora ispod prosjeka posmatranih zemalja (0,074 € po poruci).

Izuzimajući pakete kod kojih se SMS poruke prema nacionalnim mobilnim operatorima ne naplaćuju (što je uračunato u cijenu mjesečne pretplate), kao što je slučaj kod pojedinih paketa u Sloveniji, paketi crnogorskih mobilnih operatora su među najpovoljnijima, gledano po ovom kriterijumu.

Uporedni prikaz cijene SMS poruka postpaid paketa za fizička lica mobilnih operatora država regiona

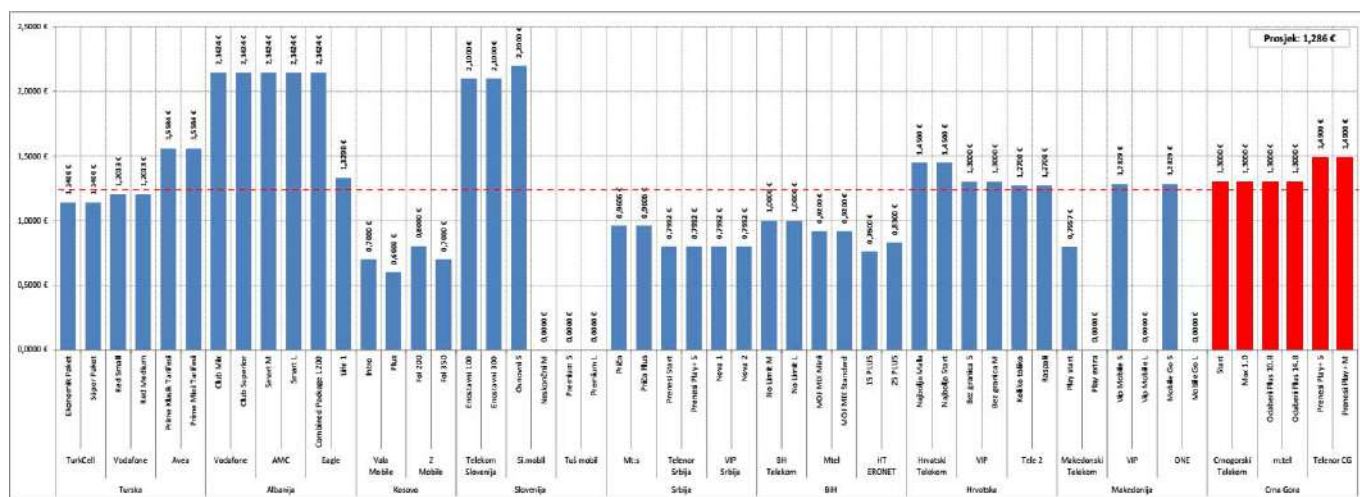
Uporedni pregled cijena SMS poruka za odabrane postpaid pakete za fizička lica mobilnih operatera u zemljama Evrope dat je na narednom grafiku, sa kojeg je očigledno da su po ovom kriterijumu sva tri crnogorska mobilna operatera ispod prosjeka evropskih zemalja (0,091 € po poruci). Gledano po ovom kriterijumu, cijene mobilnih operatera u Crnoj Gori su povoljnije od cijena koje nude operateri u regionu, ali i u većini evropskih država.

Uporedni prikaz cijene SMS poruka postpaid paketa za fizička lica mobilnih operatera država Evrope

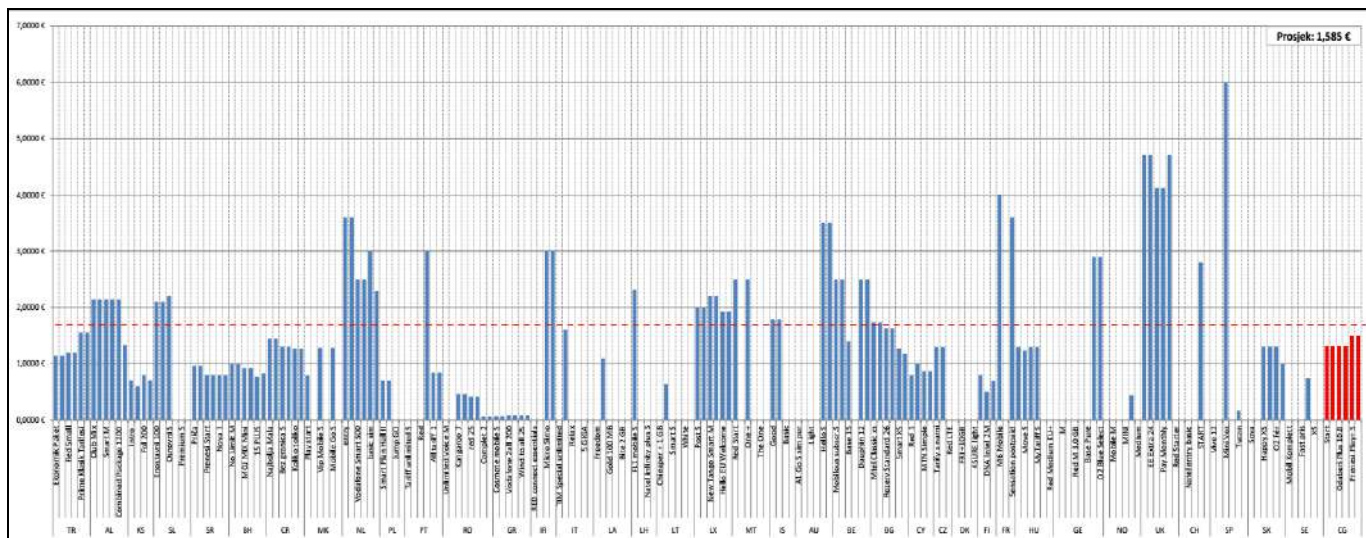
Ovdje treba primjetiti da je prosjek cijene SMS poruke u zemljama regiona (0,074 €) niži u odnosu na prosjek zemalja Evrope (0,091 €), iako postoji značajan broj operatera koji su istovremeno prisutni i u regionu i u zemljama Evropske Unije (npr. Vodafone, T-Mobile, Telenor), što znači da postoji različita cjenovna politika, koja je očigledno prilagođena različitim standardima stanovnika zemalja regiona i stanovnika razvijenijih evropskih zemalja.

Uporedni prikaz cijene 10 minuta razgovora prema nacionalnim fiksnim mrežama dat je na narednom grafiku, iz kojeg se uočava da su po ovom kriterijumu cijene Crnogorskog Telekom a.d. i Mtela d.o.o. malo iznad prosjeka posmatranih zemalja (koji iznosi 1,286 € za 10 minuta razgovora), dok se cijene Telenora d.o.o. nalaze iznad prosjeka. Gledano po ovom kriterijumu, cijene mobilnih operatera u Crnoj Gori su povoljnije od cijena koje nude operateri u Sloveniji (koja je članica EU i karakterišu je generalno skuplje cijene svih proizvoda i usluga), kao i Albanije, približno su na istom nivou sa Turskom, Hrvatskom i Makedonijom, dok su iznad cijena koje nude operateri Bosne i Hercegovine, Srbije i Kosova.

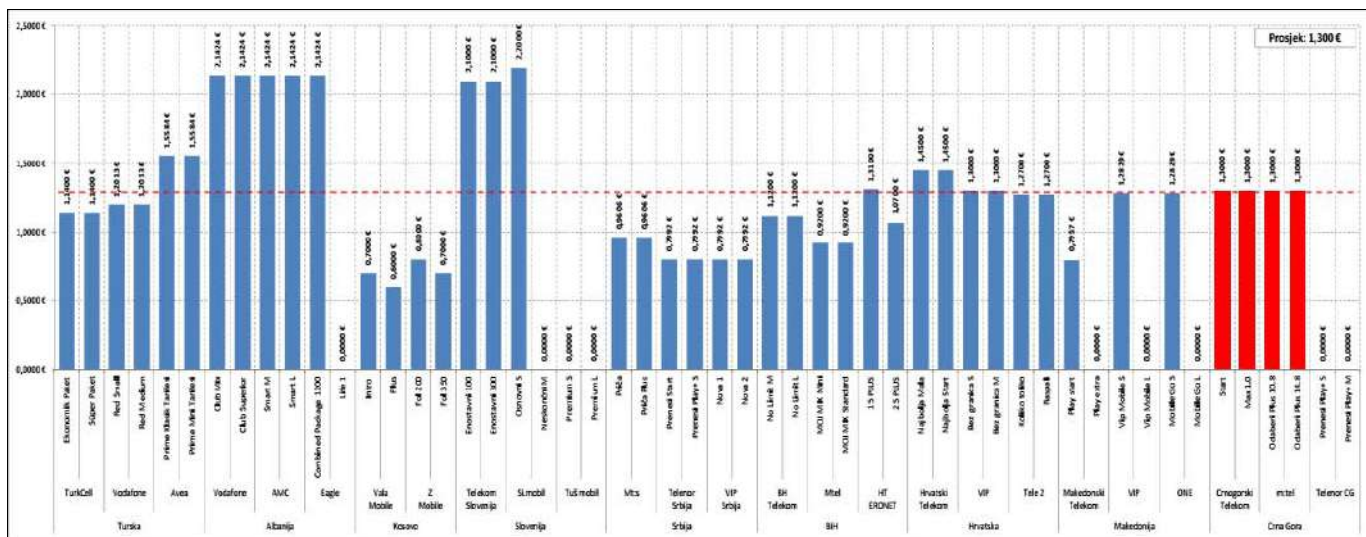
Uporedni prikaz cijene 10 minuta razgovora prema nacionalnim fiksnim mrežama postpaid paketa za fizička lica mobilnih operatera država regiona

Uporedni prikaz cijene 10 minuta razgovora prema nacionalnim fiksnim mrežama, u odnosu na evropske zemlje, dat je na narednom grafiku, iz kojeg se uočava da su po ovom kriterijumu cijene sva tri crnogorska operatora ispod prosjeka posmatranih zemalja Evrope (1,585 € za 10 minuta razgovora). Gledano po ovom kriterijumu, cijene mobilnih operatora u Crnoj Gori su povoljnije od većine cijena koje nude operatori u Evropi.

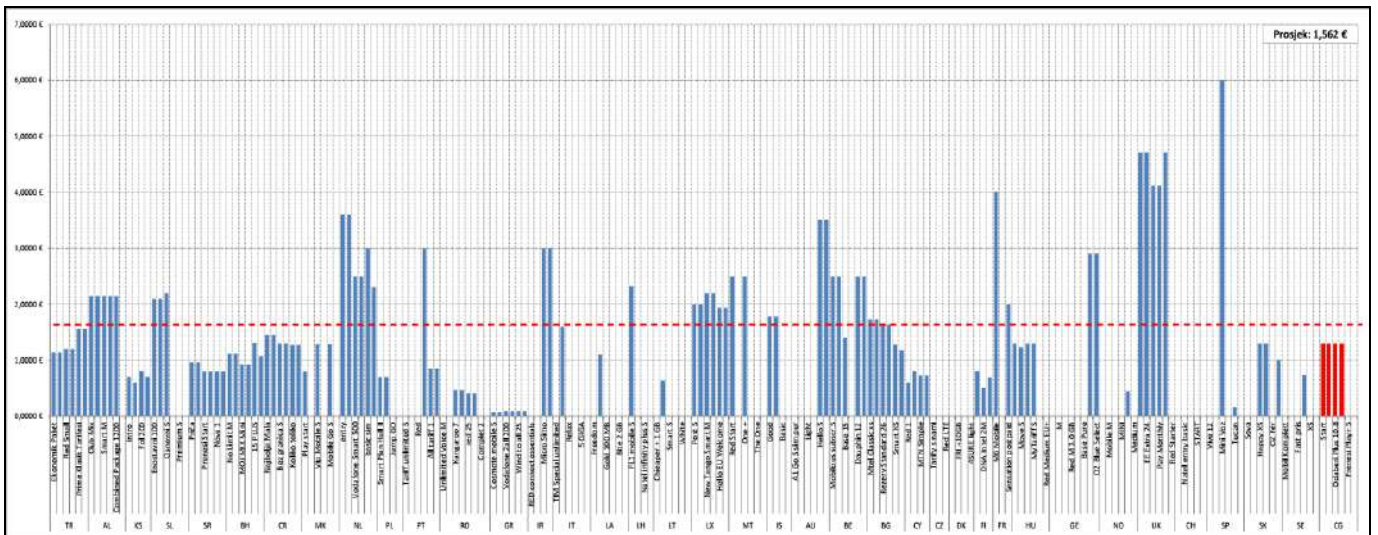
Uporedni prikaz cijene 10 minuta razgovora prema nacionalnim fiksnim mrežama postpaid paketa za fizička lica mobilnih operatora država Evrope

Uporedni prikaz cijene 10 minuta razgovora u mobilnoj mreži (on-net) dat je na narednom grafiku, iz kojeg se uočava da su po ovom kriterijumu cijene Crnogorskog Telekom a.d. i Mtel a.d.o. na nivou prosjeka posmatranih zemalja (1,300 € za 10 minuta razgovora), dok su ovi pozivi u odabranim paketima Telenora d.o.o besplatni.

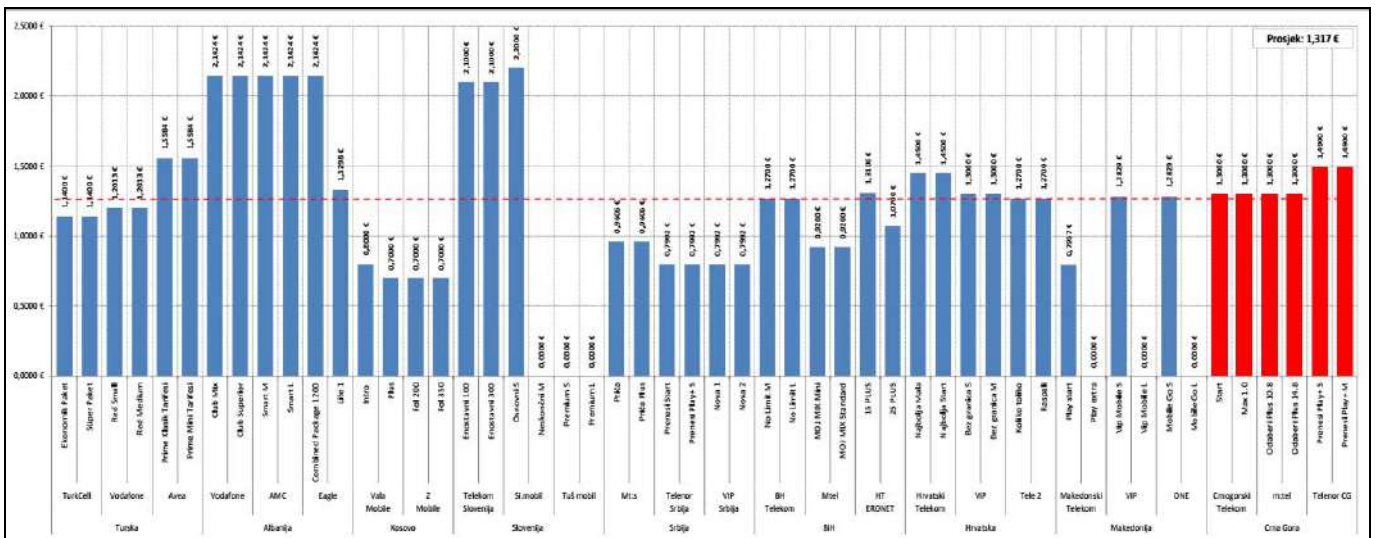
Uporedni prikaz cijene 10 minuta razgovora u mreži (on-net) postpaid paketa za fizička lica mobilnih operatora država regiona

Uporedni prikaz cijene 10 minuta razgovora u mobilnoj mreži (on-net), u odnosu na evropske zemlje, dat je na narednom grafiku, iz kojeg se uočava da su po ovom kriterijumu cijene sva tri crnogorska mobilna operatora ispod prosjeka posmatranih zemalja u Evropi (1,562 € za 10 minuta razgovora). Treba istaći da većina mobilnih operatora u Evropi, kao i u Crnoj Gori u svojoj ponudi imaju pakete kod kojih je razgovor u okviru mreže besplatan, što utiče na prosječnu vrijednost ovog kriterijuma za posmatrane zemlje.

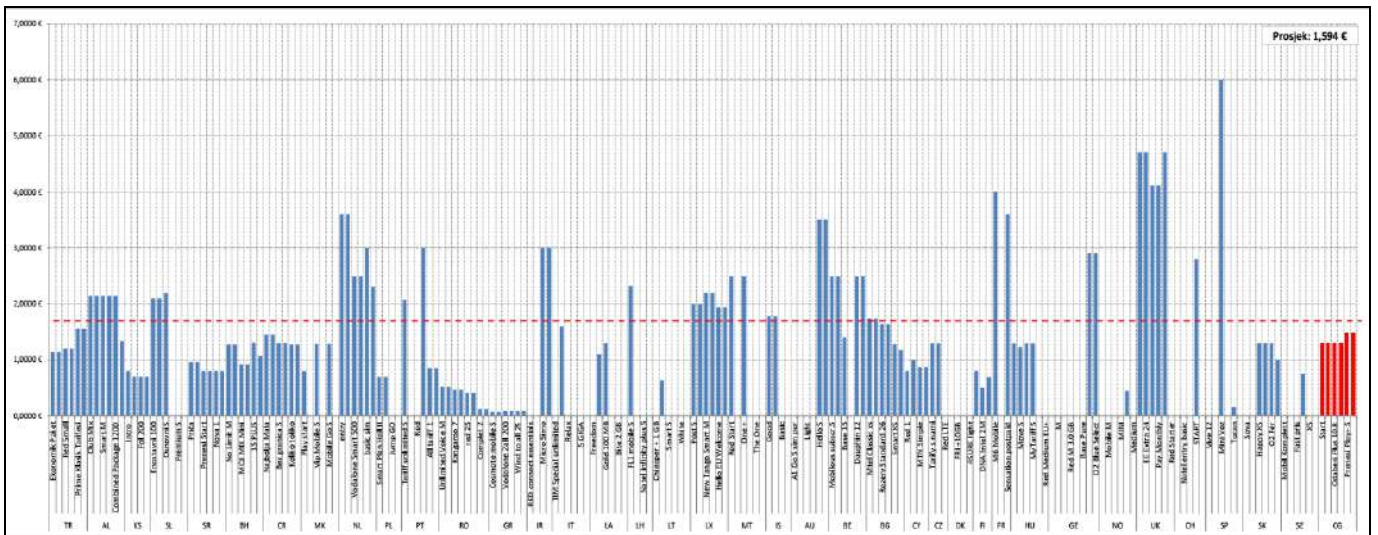
Uporedni prikaz cijene 10 minuta razgovora u mreži (on-net) postpaid paketa za fizička lica mobilnih operatora država Evrope

Uporedni prikaz cijene 10 minuta razgovora prema drugim nacionalnim mobilnim mrežama (off-net) dat je na narednom grafiku, iz kojeg se uočava da su po ovom kriterijumu cijene Crnogorskog Telekoma a.d. i M:Tela d.o.o. malo iznad prosjeka posmatranih zemalja (1,317 € za 10 minuta razgovora), dok su cijene Telenora d.o.o. iznad prosjeka.

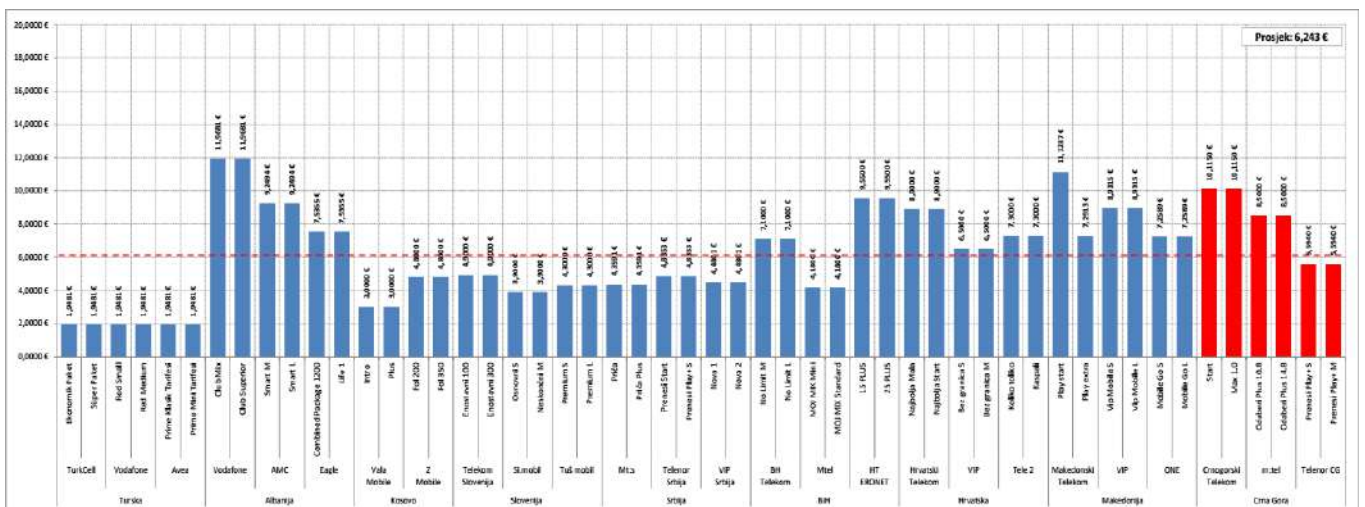
Uporedni prikaz cijene 10 minuta razgovora prema ostalim nacionalnim mobilnim mrežama (off-net) postpaid paketa za fizička lica mobilnih operatora država regiona

Uporedni prikaz cijene 10 minuta razgovora prema drugim nacionalnim mobilnim mrežama (off-net), u odnosu na evropske zemlje, dat je na narednom grafiku, iz kojeg se uočava da su po ovom kriterijumu cijene sva tri crnogorska mobilna operatora ispod prosjeka posmatranih zemalja u Evropi (1,594 € za 10 minuta razgovora).

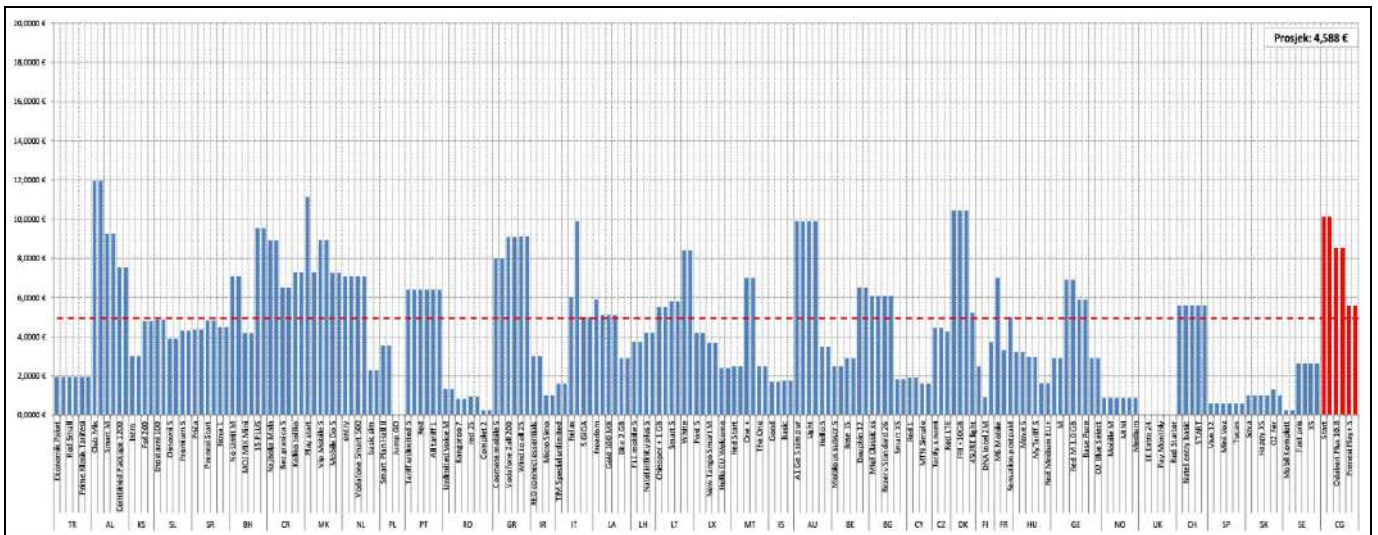

Uporedni prikaz cijene 10 minuta razgovora prema ostalim nacionalnim mobilnim mrežama (off-net) postpaid paketa za fizička lica mobilnih operatera država Evrope

Na narednim graficima dat je uporedni prikaz cijene 10 minuta međunarodnih razgovora prema Velikoj Britaniji i SAD. Iz grafika se vidi da su cijene 10 minuta razgovora prema Velikoj Britaniji u odnosu na prosjek posmatranih zemalja regiona (6,243 € za 10 minuta razgovora) kod Telenora d.o.o. ispod pomenutog prosjeka, dok je cijena Crnogorskog Telekomu a.d. i Mtel d.o.o. iznad prosjeka. Cijene 10 minuta razgovora prema Velikoj Britaniji operatera u Crnoj Gori su iznad prosjeka posmatranih zemalja u Evropi.

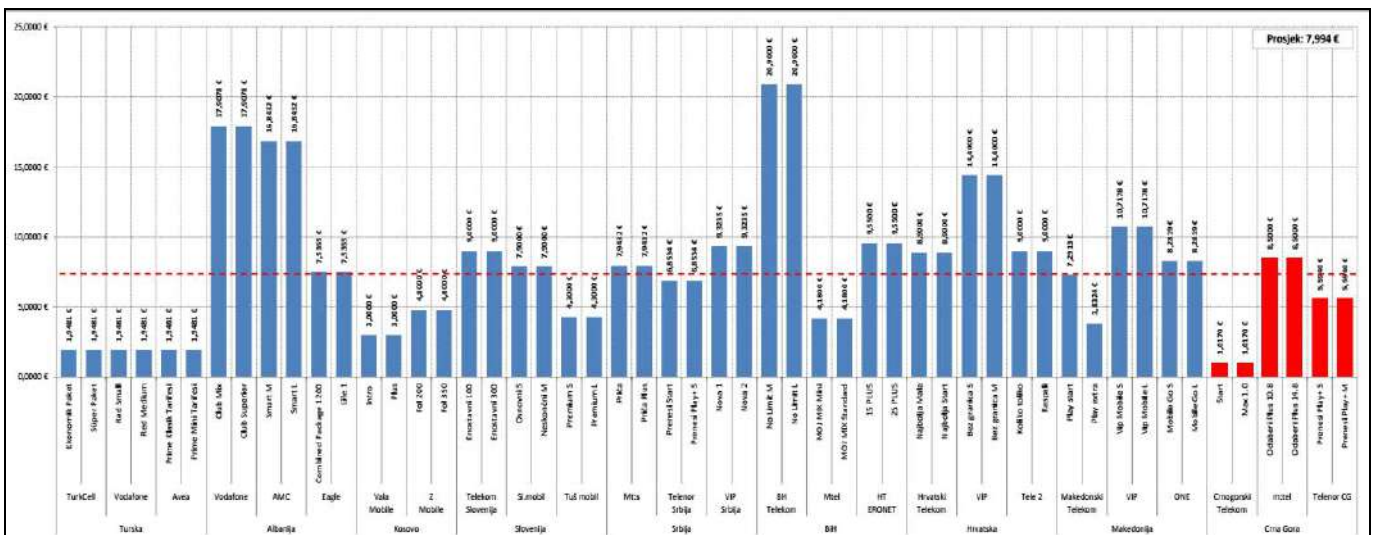

Uporedni prikaz cijene 10 minuta međunarodnih razgovora sa Velikom Britanijom mobilnih operatera u regionu (postpaid, fizička lica)

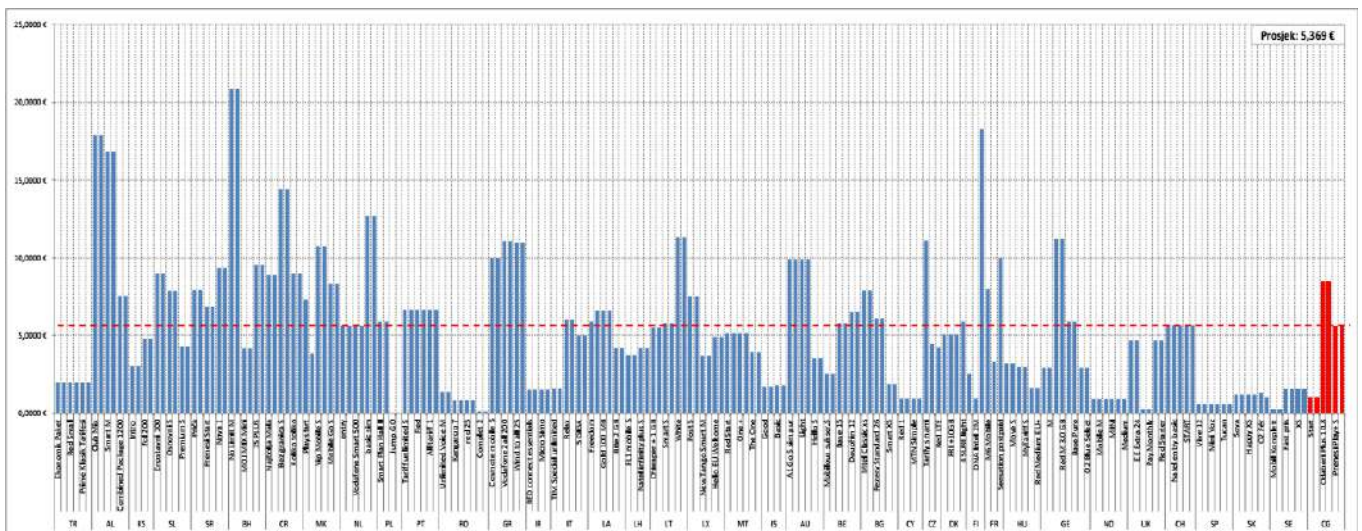

Uporedni prikaz cijene 10 minuta međunarodnih razgovora sa Velikom Britanijom mobilnih operatera u Evropi (postpaid, fizička lica)

Što se tiče cijene 10 minuta razgovora prema SAD, Crnogorski Telekom a.d. i Telenor d.o.o. su ispod prosjeka posmatranih zemalja (7,690€ za 10 minuta razgovora). Pojedinačno gledano, Crnogorski Telekom a.d. ima najpovoljnije cijene prema SAD od svih posmatranih zemalja u regionu i Evropi.

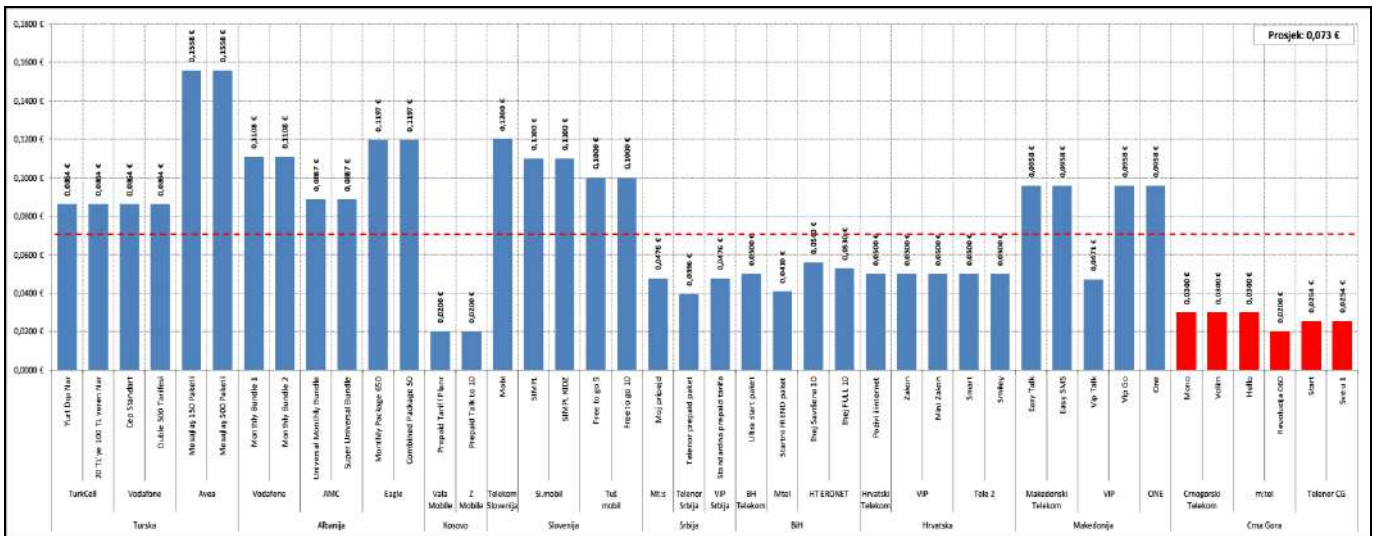
Uporedni prikaz cijene 10 minuta međunarodnih razgovora sa SAD mobilnih operatera u regionu (postpaid, fizička lica)

Uporedni prikaz cijene 10 minuta međunarodnih razgovora sa SAD mobilnih operatora u Evropi (postpaid, fizička lica)

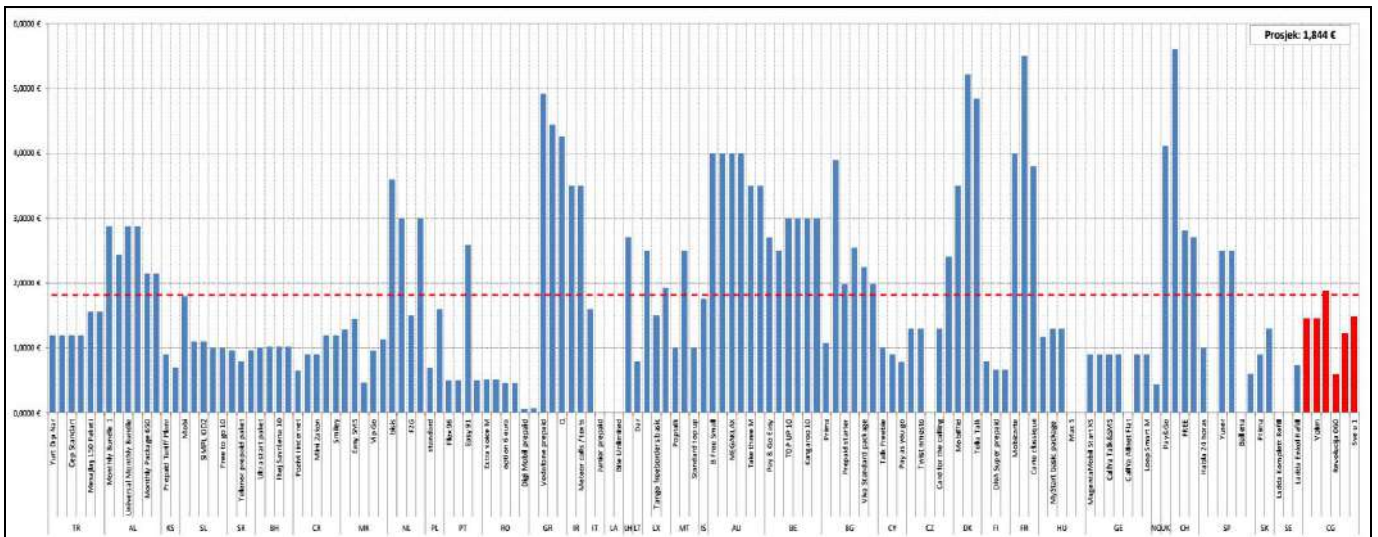
Prepaid paketi za fizička lica

Uporedni prikaz cijene SMS poruka poslatih prema nacionalnim mobilnim operatorima dat je na narednom grafiku, iz kojeg se uočava da su po ovom kriterijumu cijene sva tri crnogorska mobilna operatora ispod prosjeka posmatranih zemalja (0,073 € po poruci). Slično kao i kod postpaid paketa za fizička lica, cijene crnogorskih mobilnih operatora su među najpovoljnijima gledano po ovom kriterijumu.

Uporedni prikaz cijene SMS poruka prepaid paketa za fizička lica mobilnih operatora država regiona

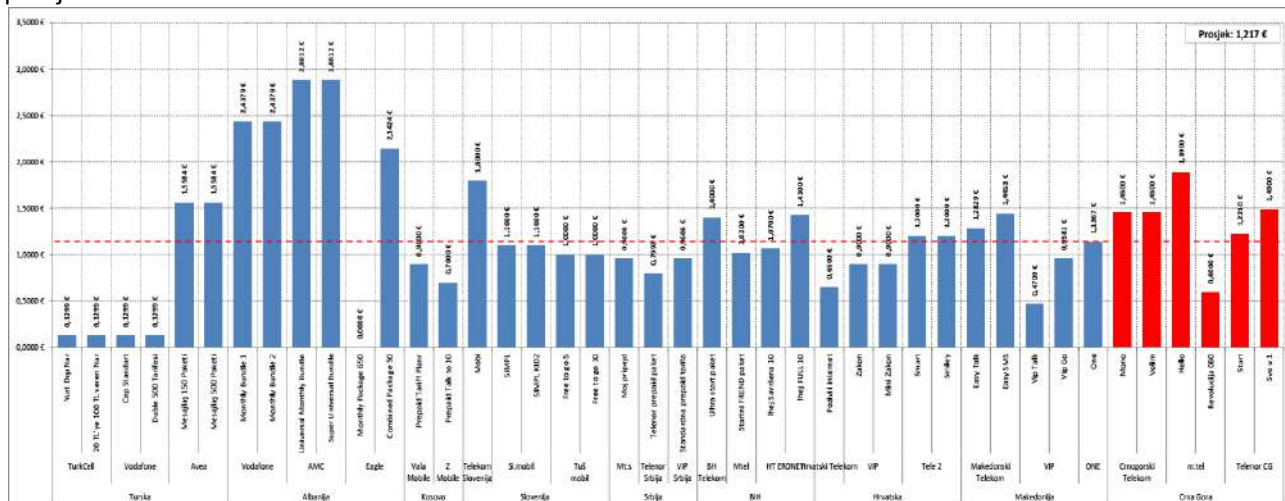
Uporedni pregled cijena SMS poruka za odabrane postpaid pakete za fizička lica mobilnih operatora u zemljama Evrope dat je na narednom grafiku, sa kojeg je očigledno da su po ovom kriterijumu sva tri crnogorska mobilna operatora ispod prosjeka evropskih zemalja (0,097 € po poruci). Gledano po ovom kriterijumu, cijene mobilnih operatora u Crnoj Gori su povoljnije od cijena koje nude operatori u regionu, ali i u većini evropskih država.

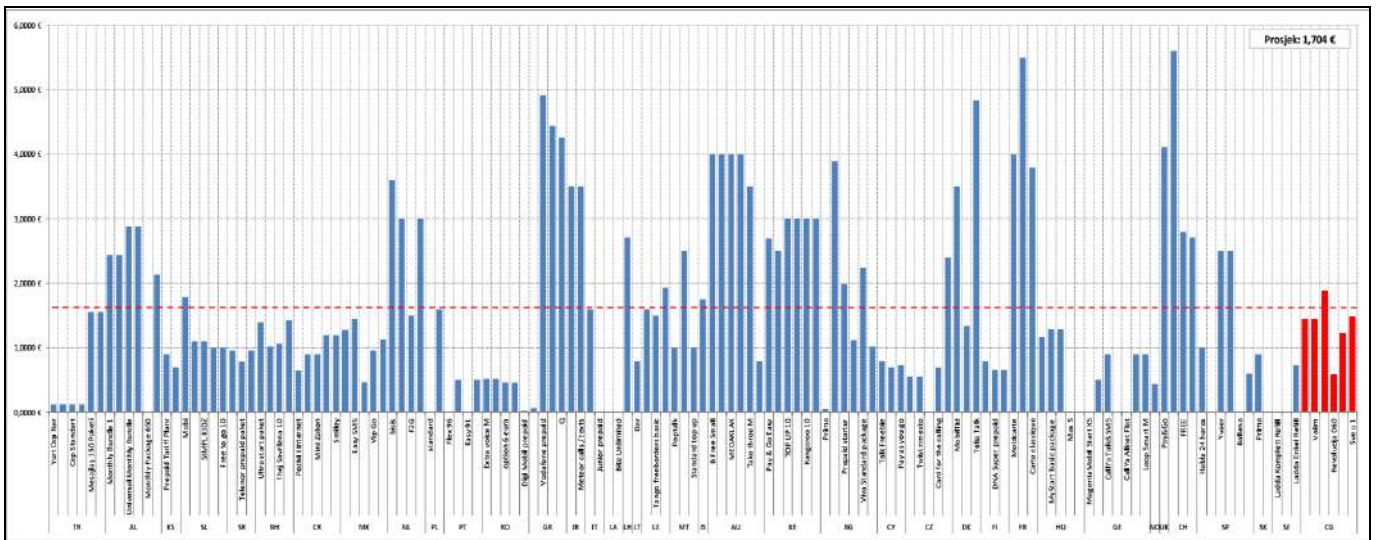
Uporedni prikaz cijene 10 minuta razgovora prema nacionalnim fiksnim mrežama prepaid paketa za fizička lica mobilnih operatora država Evrope

Naredna dva grafika daju uporedni prikaz cijene 10 minuta razgovora u mobilnoj mreži (on-net), kao i uporedni prikaz prikaz cijene 10 minuta razgovora prema drugim nacionalnim mobilnim mrežama (off-net), za odabrane pakete crnogorskih mobilnih operatora i operatora iz zemalja okruženja i zemalja EU.

Iz grafika se uočava da su po pitanju kriterijuma koji se odnosi na on-net saobraćaj u odnosu na prosjek posmatranih zemalja regiona (1,210 € za 10 minuta razgovora) cijene kod Telenora d.o.o. i Crnogorskog Telekomu a.d. iznad prosjeka, dok su kod Mtela d.o.o. za jedan paket iznad, a za drugi izabrani paket ispod posmatranog prosjeka regiona. Ovi pozivi su u odabranim paketima Telenora besplatni. Što se tiče prosjeka u odnosu na zemlje EU (1,704 € za 10 minuta razgovora), cijene crnogorskih operatora su ispod ovog prosjeka.

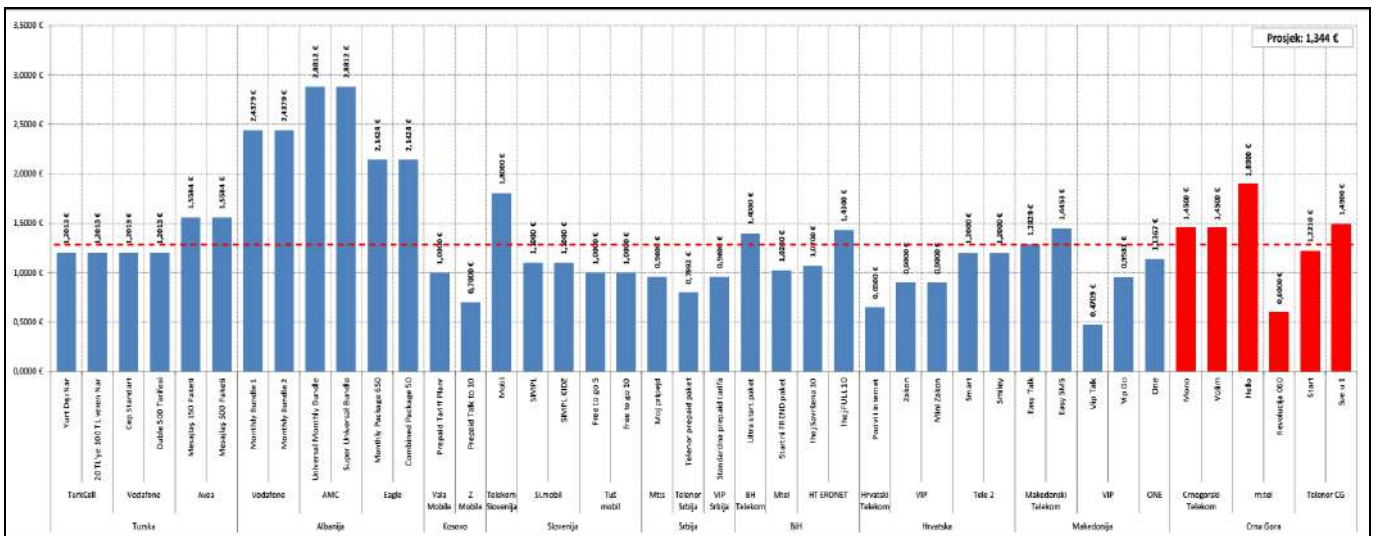

Uporedni prikaz cijene 10 minuta razgovora u mreži (on-net) za pakete mobilnih operatora (prepaid, fizička lica) u regionu

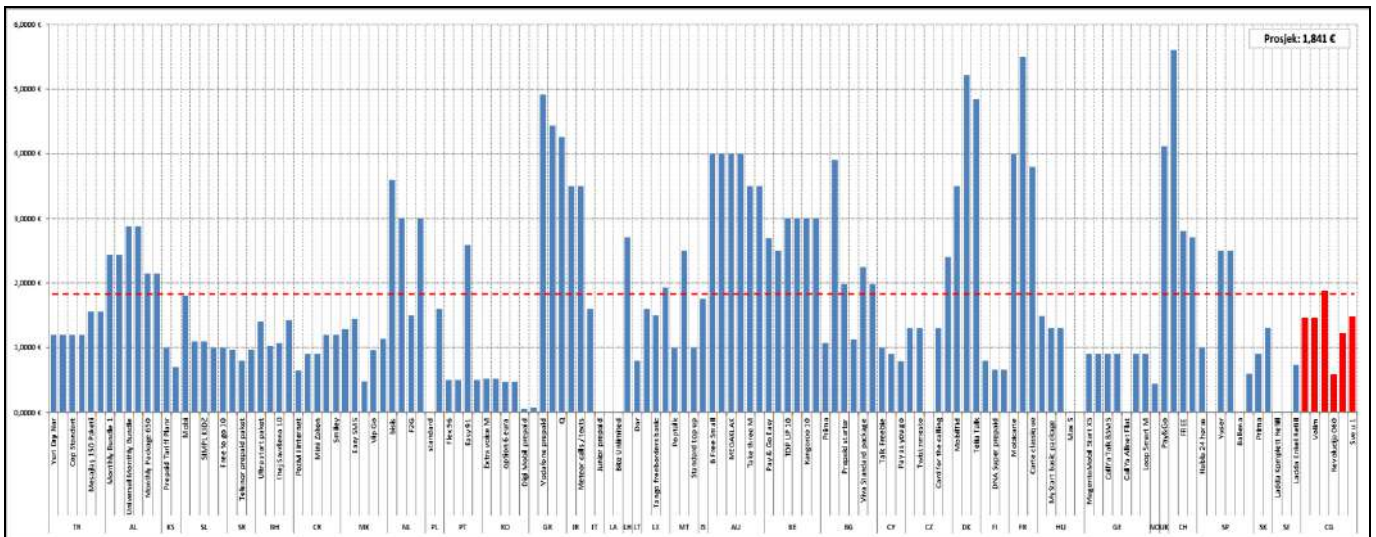

Uporedni prikaz cijene 10 minuta razgovora u mreži (on-net) za pakete mobilnih operatora (prepaid, fizička lica) u Evropi

Po pitanju kriterijuma koji se odnosi na off-net saobraćaj, cijene Crnogorskog Telekom a.d. su iznad prosjeka posmatranih zemalja regiona (1,344 € za 10 minuta razgovora), dok su cijene Mtela d.o.o. i Telenora d.o.o. za jedan ispod, a za drugi iznad prosjeka. Cijene operatora u Crnoj Gori za off-net saobraćaj su ispod prosjeka zemalja EU (1,841 € za 10 minuta razgovora).

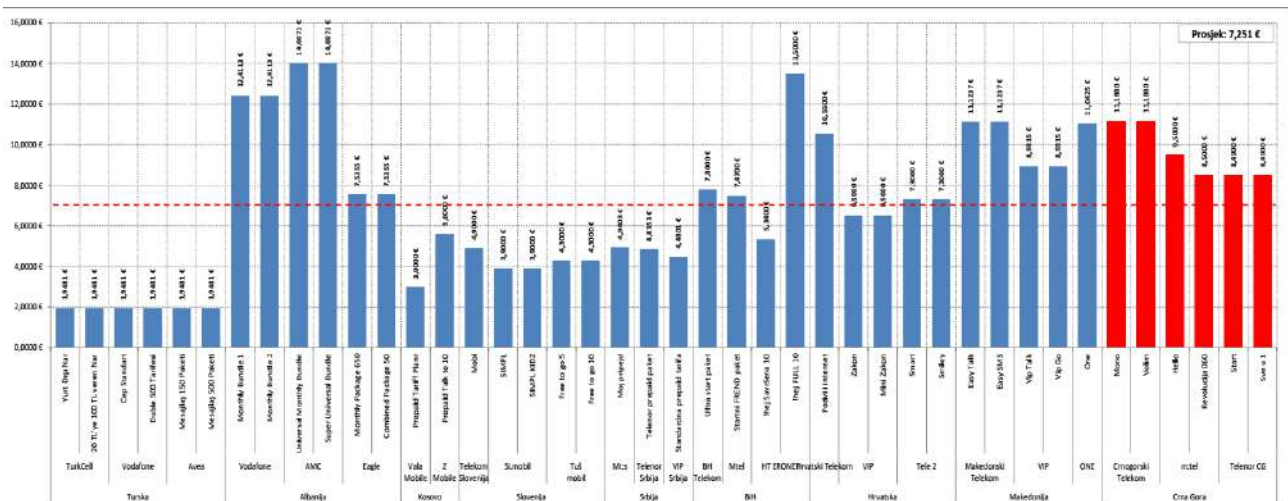

Uporedni prikaz cijene 10 minuta razgovora prema nacionalnim mobilnim mrežama (off-net) za pakete mobilnih operatora (prepaid, fizička lica) u regionu

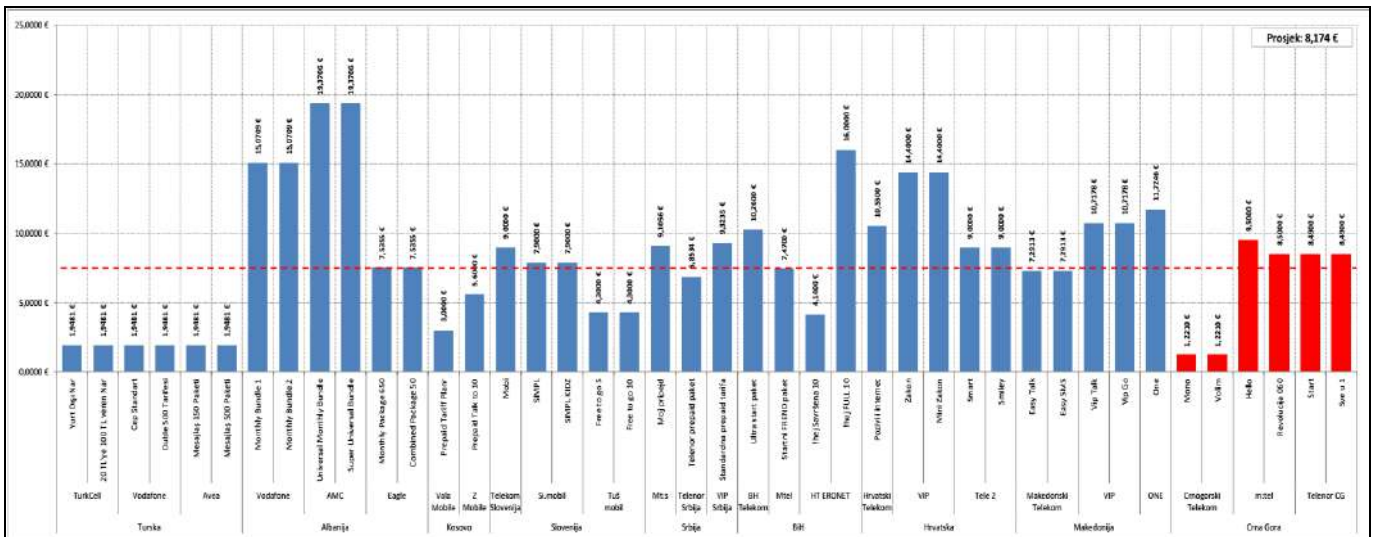

Uporedni prikaz cijene 10 minuta razgovora prema nacionalnim mobilnim mrežama (off-net) za pakete mobilnih operatora (prepaid, fizička lica) u Evropi

Na narednim graficima dat je uporedni prikaz cijene 10 minuta međunarodnih razgovora prema Velikoj Britaniji i SAD, iz kojih se vidi da su u Crnoj Gori cijene 10 minuta razgovora prema Velikoj Britaniji iznad prosjeka posmatranih zemalja regiona (7,251€ za 10 minuta razgovora), za sva tri mobilna operatora. Iz grafika se može zaključiti da se cijene crnogorskih operatora za 10 minuta razgovora prema SAD, kreću različito od prosjeka posmatranih zemalja regiona (8,174 € za 10 minuta razgovora), odnosno da su cijene Telenora d.o.o. i Mtela d.o.o. iznad ovog prosjeka, dok su cijene Crnogorskog Telekom a.d. znatno ispod ovog prosjeka. Crnogorski Telekom ima najpovoljnije cijene prema SAD od svih posmatranih zemalja, 1,2210 € za 10 minuta razgovora, bez razlike da li su u pitanju pozivi prema fiksnim ili mobilnim mrežama u SAD.

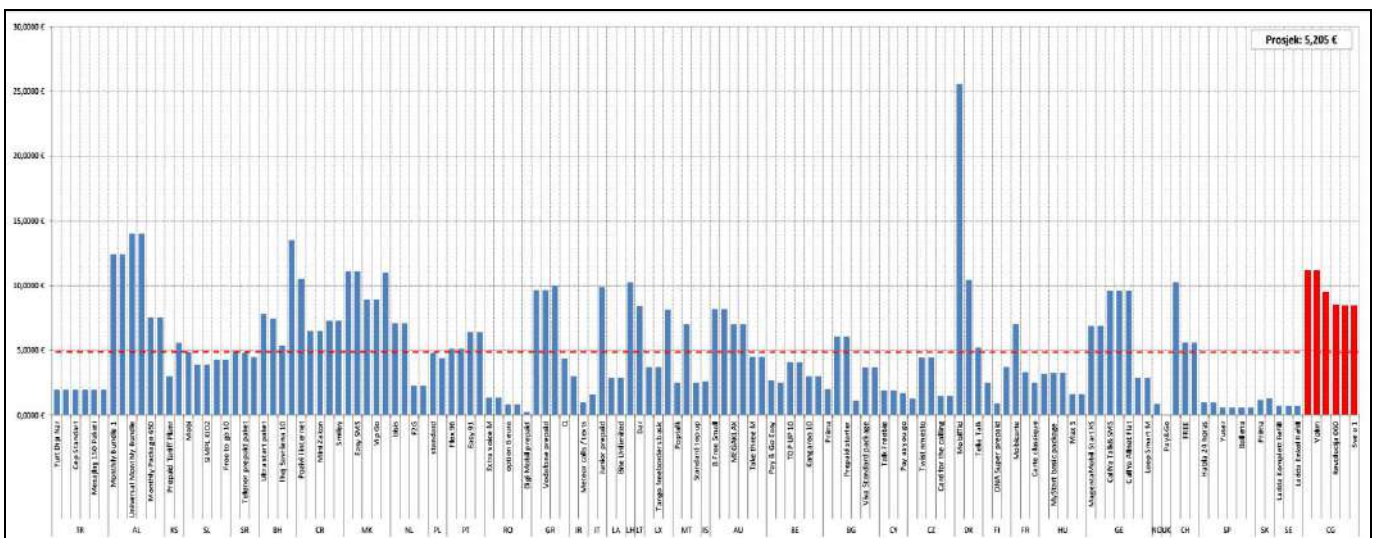

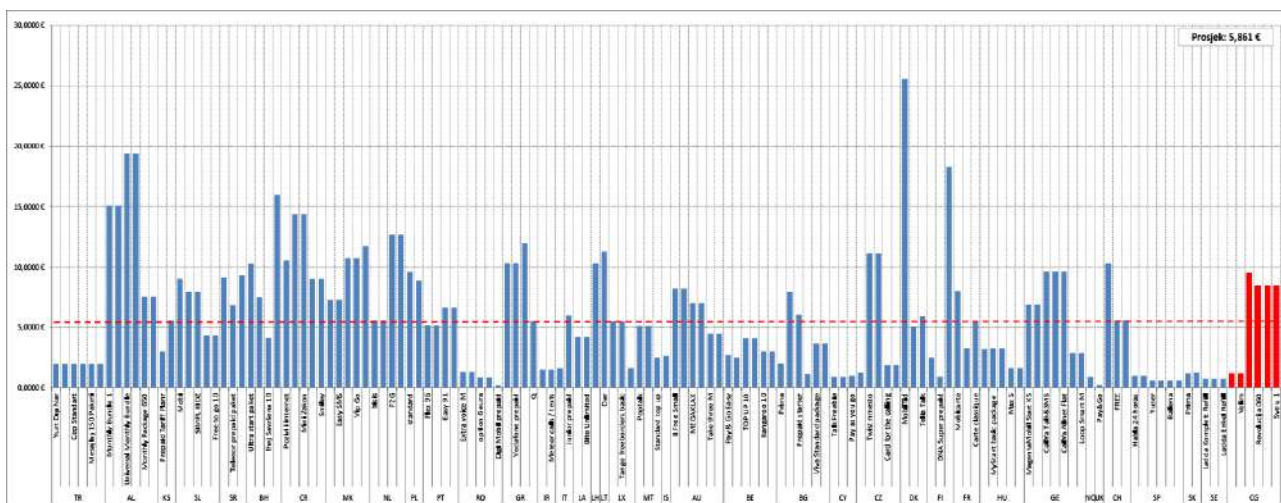
Uporedni prikaz cijene 10 minuta međunarodnih razgovora sa Velikom Britanijom mobilnih operatora u regionu (prepaid, fizička lica)

Uporedni prikaz cijene 10 minuta međunarodnih razgovora sa SAD mobilnih operatera u regionu (prepaid, fizička lica)

Na narednim graficima dat je uporedni prikaz cijene 10 minuta međunarodnih razgovora prema Velikoj Britaniji i SAD, iz kojih se vidi da se u Crnoj Gori cijene 10 minuta razgovora prema Velikoj Britaniji nalaze iznad prosjeka posmatranih zemalja Evrope (5,205 € za 10 minuta razgovora). Što se tiče cijene 10 minuta razgovora prema SAD, cijene u Crnoj Gori se kreću različito od prosjeka posmatranih zemalja Evrope (5,861 € za 10 minuta razgovora), odnosno cijene Telenora d.o.o. i Mtele d.o.o. su iznad prosjeka, dok je cijena Crnogorskog Telekom a.d. ispod prosjeka. Pojedinačno gledano, Crnogorski Telekom a.d. nudi cijenu poziva prema SAD koja je među najpovoljnijima od svih posmatranih zemalja regiona i EU.

Uporedni prikaz cijene 10 minuta međunarodnih razgovora sa SAD mobilnih operatera u Evropi (prepaid, fizička lica)

1.4. Tržište interneta i širokopojasnog pristupa

Tokom 2016. godine broj korisnika fiksnog širokopojasnog pristupa je porastao za 2,2 %. Broj korisnika mobilnog širokopojasnog pristupa putem data SIM katica u 2016. godini je porastao za 3 % u odnosu na 2015. godinu, dok je broj korisnika koji su pristupili internetu preko mobilnih mreža tokom decembra 2016. godine bio veći za 15,6 % u odnosu na decembar 2015. godine. Penetracija fiksnog širokopojasnog pristupa na kraju 2016. godine je iznosila 18,5 %, a najveći broj korisnika su činili korisnici ADSL-a i to 50,8 %. Penetracija mobilnog širokopojasnog pristupa (data SIM katicice) na kraju 2016. godine je iznosila 8,9 %.

Na kraju 2016. godine ukupan zakupljeni kapacitet internet tranzita od inostranih operatera (kapacitet međunarodnog internet tranzita) koji su operatori u Crnoj Gori imali, bio je 88.1 Gb/s. U odnosu na 2015. godinu, ukupan kapacitet međunarodnog internet tranzita je povećan za 112 %.

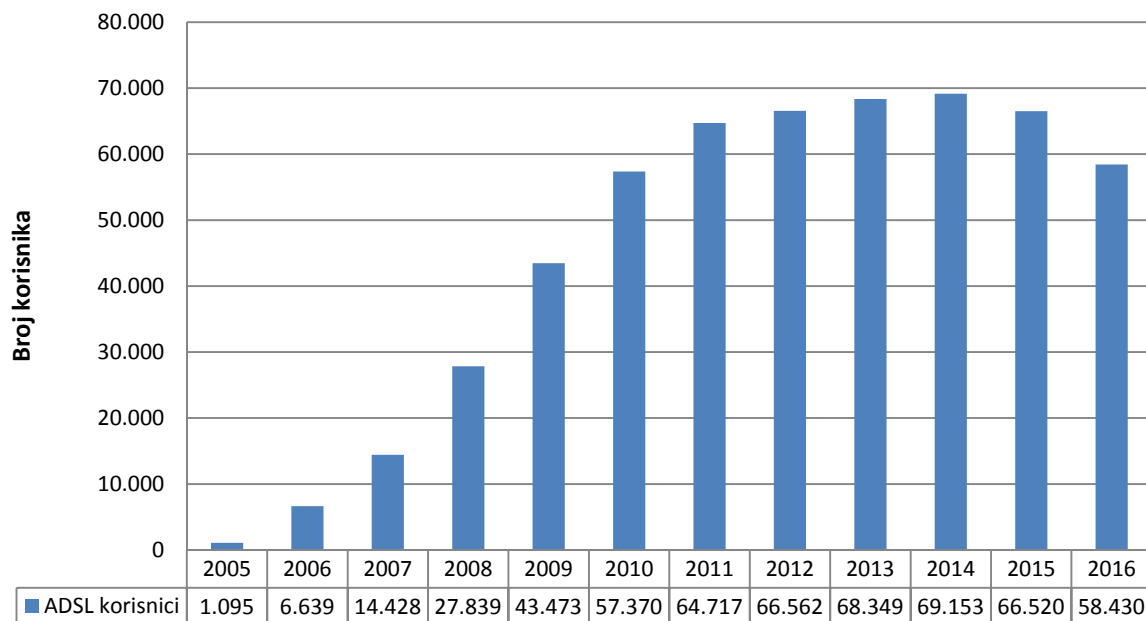
1.4.1. Fiksni širokopojasni pristup internetu

Pristup internetu putem ADSL-a

Uslugu pristupa internetu putem ADSL²-a u Crnoj Gori pruža Crnogorski Telekom a.d. U 2016. godini nastavio se pad broja korisnika ADSL-a, tako da se broj korisnika samanjio za 12,2 % u odnosu na 2015. godinu. Crnogorski Telekom a.d. je na kraju 2016. godine imao 58.430 ADSL korisnika, od čega su 51.622 bila fizička, a 6.808 pravna lica. Na narednom grafikonu je dat uporedni prikaz broja korisnika ADSL-a u periodu od 2005-2016. godine.

² ADSL (Asymmetric digital subscriber line)-Asimetrična digitalna pretplatnička linija

ADSL korisnici

U narednoj tabeli je dat broj korisnika ADSL-a po opštinama u periodu od 2009 - 2016. godine.

Opština	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Andrijevića	44	92	106	120	130	145	155	151
Bar	3.981	5.042	5.699	6.157	6.411	6.474	6.488	5.982
Berane	825	1.315	1.524	1.565	1.571	1.614	1.503	1.280
Bijelo Polje	1.320	2.259	2.322	2.405	2.393	2.336	2.251	2.023
Budva	3.232	4.137	4.114	4.415	4.844	4.952	4.800	4.296
Cetinje	985	1.150	1.471	1.527	1.598	1.586	1.547	1.271
Danilovgrad	837	977	1.242	1.270	1.360	1.390	1.379	1.395
Herceg Novi	3.899	5.058	5.163	5.446	5.715	5.861	5.972	5.958
Kolašin	315	352	413	387	406	422	412	421
Kotor	3.086	3.709	4.310	4.440	4.513	4.762	5.076	5.196
Mojkovac	244	302	430	454	493	521	523	523
Nikšić	2.352	3.753	5.131	5.539	5.968	5.933	5.561	3.833
Plav	797	857	1.162	1.225	1.289	1.319	1.365	1.389
Plužine	85	152	127	122	121	123	120	124
Pljevlja	857	1.359	1.215	1.191	1.132	1.015	953	804
Podgorica	15.978	20.833	23.814	23.290	22.728	22.620	20.235	16.232
Rožaje	806	1.074	1.252	1.327	1.394	1.419	1.471	1.508
Šavnik	25	32	45	55	54	52	63	52
Tivat	1.464	2.028	2.190	2.409	2.708	2.847	2.805	2.584
Ulcinj	2.176	2.687	2.740	2.965	3.245	3.470	3.551	3.080
Žabljak	165	202	247	253	276	292	315	328
Ukupno	43.473	57.370	64.717	66.562	68.349	69.153	66.545	58.430

Kod rezidencijalnih korisnika najpopularniji su bili flat paketi ADSL Fl@t2 sa maksimalnom brzinom download-a od 2 Mb/s, koga koristi 26 % korisnika i Magenta 1 L, koja sadrži uslugu pristupa internetu sa maksimalnom brzinom download-a od 4 Mb/s, koga koristi 24 % korisnika. Kod biznis korisnika, 53 % korisnika koristi Fl@tB4 paket sa maksimalnom brzinom download-a od 4 Mb/s. Dostupnost usluge ADSL-a je 99,82 %, odnosno 99,82 % korisnika koji imaju fiksni telefonski priključak mogu uvesti uslugu ADSL-a. U 2016. godini Crnogorski Telekom a.d. je povećao broj ADSL čvorišta sa 203 na 227.

Pristup internetu putem WiMAX-a

Uslugu pristupa internetu putem WiMAX³-a u 2016. godini su pružali operatori Mtel d.o.o. i WiMAX Montenegro d.o.o. Broj korisnika koji su pristupali internetu putem WiMAX-a se u toku 2016. godine smanjio za 35,6 % u odnosu na 2015. godinu, tako da je na kraju 2016. godine bilo ukupno 3.635 korisnika.

U tabeli koja slijedi je dat pregled broja WiMAX korisnika u periodu od izdavanja prvih licenci (sredina 2007. godine) zaključno sa krajem 2016. godine.

WiMAX korisnici									
2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
1.707	5.520	6.271	6.789	7.296	5.769	6.049	7.097	5.645	3.635

Broj korisnika operatora Mtel d.o.o. koji internetu pristupaju putem WiMAX-a se smanjio za 28 % u odnosu na 2015. godinu, tako da je na kraju 2016. godine bilo 2.672 korisnika, od čega su 2.179 bila fizička, a 493 pravna lica. Kod korisnika je najpopularniji bio *flat* paket Net 0,5M (512/256 kb/s), koga koristi 72 % rezidencijalnih i 37 % biznis korisnika. U narednoj tabeli je dat pregled WiMAX korisnika Mtela d.o.o. po opštinama za period od 2008 - 2016. godine.

Opština	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Bar	192	233	204	226	213	198	188	144	101
Berane	224	332	320	315	247	207	204	149	104
Bijelo Polje	235	382	254	178	107	88	84	73	70
Budva	156	10	912	1.225	200	28	28	83	114
Cetinje	507	484	442	421	364	288	280	192	147
Danilograd	1	0	13	23	31	40	48	48	38
Herceg Novi	27	49	65	78	85	103	108	90	77
Kolašin	0	3	6	10	12	14	15	15	15
Kotor	33	37	23	25	30	38	46	43	43
Mojkovac	0	0	1	2	4	3	2	2	2
Nikšić	827	1.036	928	938	807	719	694	506	370
Pljevlja	2	13	9	10	10	9	10	10	9
Podgorica	3.287	3.611	3.551	3.777	3.378	2.972	2.939	2.306	1.535
Rožaje	15	30	29	27	20	19	19	18	18
Tivat	14	35	23	23	23	25	27	24	20
Ulcinj	0	0	4	13	12	14	13	10	9
Ukupno	5.520	6.255	6.784	7.291	5.543	4.765	4.705	3.713	2.672

³ WiMAX - Worldwide Interoperability for Microwave Access

WiMax Montenegro d.o.o. je sa pružanjem usluge pristupa internetu putem WiMAX-a počeo u 2012. godini i sada pruža usluge u osam opština. Broj korisnika se smanjio za 50,2 % u odnosu na 2015. godinu, tako da je na kraju 2016. godine WiMax Montenegro d.o.o. imao 963 korisnika i svi su bili fizička lica. Kod korisnika najpopularniji je paket Normal 3M (3/1 Mb/s) koga koristi 36,6 % korisnika. U narednoj tabeli dat je broj korisnika WiMAX Montenegra d.o.o. po opštinama.

Opština	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Bar	19	151	319	328	229
Budva	-	47	136	168	108
Cetinje	33	123	185	110	63
Danilovgrad	-	39	80	74	63
Herceg Novi	-	22	50	57	43
Kotor	-	1	28	10	0
Nikšić	-	124	258	221	84
Podgorica	156	731	1.264	914	335
Tivat	-	11	35	50	38
Ulcinj	13	31	37	0	0
Ukupno	221	1.280	2.392	1.932	963

Pristup internetu preko kablovskih distributivnih sistema (KDS)

Uslugu pristupa internetu putem kablovskih distributivnih sistema, to jest putem hibridno optičko-koaksijalnih (HFC – *Hybrid fibre-coaxial*) mreža, u Crnoj Gori pružaju operatori Mtel d.o.o, M-Kabl d.o.o. i Telemach d.o.o. Svi operatori su implementirali DOCSIS 3.0 standard koji omogućava velike brzine prenosa podataka. Treba napomenuti da M-Kabl d.o.o. i Telemach d.o.o. imaju istu vlasničku strukturu.

Broj korisnika Mtela d.o.o. se povećao za 258 % u odnosu na 2015. godinu. Na kraju 2016. godine Mtel d.o.o. je imao 26.365 korisnika, od čega su 25.407 bila fizička, a 958 pravna lica. Uslugu pristupa internetu putem kablovskih distributivnih sistema (KDS) Mtel d.o.o. pruža u 18 opština. Najpopularniji paketi kod rezidencijalnih korisnika su bili *flat* paket Box Duo 1 (4096/512 kb/s), koji je koristilo 27 % i *flat* paket Box trio 2 (15/1 Mb/s) koga je koristilo 25% rezidencijalnih korisnika, dok je kod biznis korisnika najpopularniji paket bio *flat* paket Flash 25M (25/2 Mb/s) koga je koristilo 20 % korisnika. U narednoj tabeli je dat pregled korisnika Mtela d.o.o. po opštinama u periodu od 2015. do 2016. godine.

Opština	2015.	2016.
Andrijevića	4	15
Bar	7	1.158
Berane	471	1.002
Bijelo Polje	1	936
Budva	3.981	5.026
Cetinje	284	845
Danilovgrad	0	2
Herceg Novi	12	214
Kotor	0	1
Mojkovac	0	41
Nikšić	1.496	4.907

Plužine	0	9
Pljevlja	1	391
Podgorica	864	9.837
Rožaje	1	3
Šavnik	0	1
Tivat	26	570
Ulcinj	224	1.407
Ukupno	7.372	26.365

Uslugu pristupa internetu putem kablovskih distributivnih sistema (KDS) M-Kabl d.o.o. pruža u 8 opština. Broj korisnika interneta kod operatora M-Kabl d.o.o. se smanjio za 23,5 % u odnosu na 2015. godinu. Na kraju 2016. godine M-Kabl d.o.o. je imao 4.925 korisnika, od čega su 4.746 bila fizička, a 179 pravna lica. Najpopularniji paket kod rezidencijalnih korisnika (fizička lica) je *flat* paket NET 2 (2048/256 kb/s) koji koristi 44,3 % i *flat* paket NET 8 (8192/786 kb/s) koji koristi 39,8 % rezidencijalnih korisnika, a kod biznis korisnika (pravna lica) *flat* paket NET 8 (8192/786 kb/s) kog koristi 34 % i *flat* paket NET 16 (16.384/1.024 kb/s) kog koristi 31,3 % biznis korisnika. U narednoj tabeli je dat pregled korisnika M-Kabla d.o.o. po opštinama u periodu od 2010. do 2016. godine.

Opština	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Bar	-	209	372	619	651	756	670
Bijelo Polje	-	229	439	548	598	652	493
Herceg Novi	26	213	464	696	749	830	731
Kotor			53	112	119	139	167
Nikšić						55	167
Pljevlja	229	681	988	1.137	1.176	1.226	663
Podgorica	420	755	1.095	1.570	1.763	2.404	1.706
Tivat	-	85	163	233	252	372	328
Ukupno	675	2.172	3.574	4.915	5.308	6.434	4.925

Uslugu pristupa internetu putem kablovskih distributivnih sistema (KDS) Telemach d.o.o. pruža u 8 opština. Na kraju 2016. godine Telemach d.o.o. je imao 5.321 korisnika, od čega su 5.240 bila fizička, a 81 pravna lica. Najpopularniji paket kod rezidencijalnih korisnika (fizička lica) je *flat* paket Flat S (10/1 Mb/s) koji koristi 60,3 % rezidencijalnih korisnika, a kod biznis korisnika (pravna lica) *flat* paket Flat S (10/1 Mb/s) koga koristi 43,2 % biznis korisnika. U narednoj tabeli je dat pregled korisnika Telemach-a po opštinama u 2016. godine.

Opština	2016.
Bar	475
Bijelo Polje	412
Herceg Novi	723
Kotor	171
Nikšić	287
Pljevlja	622
Podgorica	2.261
Tivat	370
Ukupno	5.321

Pristup internetu putem pristupnih mreža sa optičkim vlaknima (FTTH/B)

Tokom 2016. godine nastavljeno je sa razvojem pristupnih optičkih mreža i instalacijom optičkih vlakana do krajnjih korisnika. Pristup internetu putem pristupne mreže sa optičkim vlaknima nude sljedeći operatori: Crnogorski Telekom a.d, Mtel d.o.o, Telemach d.o.o. i M-Kabl d.o.o.

Broj korisnika Crnogorskog Telekom a.d. koji imaju FTTH/B priključak se povećao za 19,7 % u odnosu na 2015. godinu. Na kraju 2016. godine Crnogorski Telekom a.d. je imao 11.787 korisnika, od čega su 10.339 bila fizička, a 1.448 pravna lica. Najpopularniji paket kod rezidencijalnih korisnika je bio *flat* paket Magenta 1 L (40/4 Mb/s), koji je koristilo 44 % rezidencijalnih korisnika, dok je kod biznis korisnika 65 % koristilo paket Optika 25 (25/2 Mb/s).

Broj korisnika Telemacha d.o.o. koji imaju FTTH priključak se povećao pet puta u odnosu na 2015. godinu. Na kraju 2016. godine Telemach a.d. je imao 1.057 korisnika, od čega su 1.045 bila fizička, a 12 pravna lica. Najpopularniji paket kod rezidencijalnih korisnika je bio *flat* paket Fiber 20/2 (20/2 Mb/s), koji je koristilo 39,8 % rezidencijalnih korisnika, dok je kod biznis korisnika 33,3 % koristilo paket Fiber 30/3 (30/3 Mb/s).

Mtel d.o.o. je, na kraju 2016. godine, imao 69, a M-Kabl d.o.o. 58 korisnika koji imaju FTTH priključak.

U tabeli koja slijedi je dat pregled broja korisnika po operatorima u opštinama u kojima je moguć pristup internetu putem pristupnih mreža sa optičkim vlaknima.

Opština	Crnogorski Telekom a.d.	Mtel d.o.o.	Telemach d.o.o.	M-Kabl d.o.o.
Andrijevića	0	-	-	-
Bar	693	-	-	2
Berane	72	-	-	-
Bijelo Polje	233	-	-	1
Budva	641	69	-	-
Cetinje	233	-	-	-
Danilovgrad	0	-	-	-
Herceg Novi	382	-	-	6
Kolašin	0	-	-	-
Kotor	854	-	-	1
Mojkovac	8	-	-	-
Nikšić	456	-	-	3
Plav	0	-	-	-
Plužine	0	-	-	-
Pljevlja	17	-	-	1
Podgorica	7.748	-	1.057	42
Rožaje	0	-	-	-
Šavnik	0	-	-	-
Tivat	441	-	-	2
Ulcinj	9	-	-	-
Žabljak	0	-	-	-
Ukupno po operatorima	11.787	69	1.057	58
Ukupno	12.971			

Internet iznajmljene linije

U 2016. godini šest operatora je pružalo usluge internet iznajmljenih linija i to: Crnogorski Telekom a.d, IPMont d.o.o, MNNews d.o.o, Mtel d.o.o, Telenor d.o.o. i Telemach d.o.o. Broj internet iznajmljenih linija se u odnosu na 2015. godinu kod Crnogorskog Telekoma a.d. smanjio sa 116 na 108, kod MNNews d.o.o. se povećao sa 92 na 114, kod Telenora d.o.o. se smanjio sa 26 na 20, kod Mtela d.o.o. se smanjio sa 5 na 4, kod IPMont d.o.o. se povećao sa 11 na 12, a Telemach d.o.o. je imao 1 iznajmljenu liniju na kraju 2016. godine.

Pristup internetu putem MPLS⁴-a

Uslugu pristupa internetu u 2016. godini putem MPLS-a kod Crnogorskog Telekoma a.d. koristio je 121 korisnik, dok je Mtel d.o.o. imao 1 korisnika.

Pristup internetu putem bežičnih pristupnih tačaka (2,4 GHz i 5 GHz)

Ukupan broj bežičnih pristupnih tačaka se povećao sa 272 u 2015. godini na 524 u 2016. godini. Na kraju 2016. godine Crnogorski Telekom a.d. je imao 68, MNNews d.o.o. 102, Dasto Montel d.o.o. 23, Wireless Montenegro d.o.o. 42, WiMax Montenegro d.o.o. 35, Antares d.o.o. 16, M-online d.o.o. 5, S&T Tehnica d.o.o. 16, M-Kabl d.o.o. 3, Mtel d.o.o. 99, TeleEye Montenegro d.o.o. 11 i Orion Telekom d.o.o. 104 pristupne tačke.

U narednoj tabeli je dat broj bežičnih pristupnih tačaka po opštinama na kraju 2016. godine.

Opština	Crnogorski Telekom a.d.	MNNews d.o.o.	Wireless Montenegro d.o.o.	Dasto Montel d.o.o.	M-Kabl d.o.o.	Wimax Montenegro d.o.o.	Antares d.o.o.	M-online d.o.o.	S&T tehnica d.o.o.	Mtel d.o.o.	TeleEye Montenegro d.o.o.	Orion d.o.o.
Andrijeвица	0	1	0	-	-	0	-	-	-	0		2
Bar	4	4	4	-	-	6	16	-	16	4	5	3
Berane	1	7	1	-	-	0	-	-	-	4		3
Bijelo Polje	2	7	2	-	-	0	-	-		4		2
Budva	2	15	5	-	-	4	-	-	-	7	3	5
Cetinje	1	12	0	-	-	2	-	-	-	5		3
Danilovgrad	2	2	0	-	-	1	-	-	-	2		3
Gusinje												2
Herceg Novi	14	2	0	-	-	4	-	-	-	3		3
Kolašin	0	1	1	-	-	0	-	-	-	1		3
Kotor	5	2	2	-	1	1	-	-	-	4		4
Mojkovac	0	0	0	-	-	0	-	-	-	1		3
Nikšić	2	2	2	-	-	2	-	-	-	13		8
Petnjica												2
Plav	1	1	0	-	-	0	-	-	-	0		2

⁴ MPLS (Multiprotocol Label Switching) - protokol za prenos i usmjeravanje podataka

Plužine	0	1	0	-	-	0	-	-	-	0		1
Pljevlja	3	3	2	23	-	0	-	-	-	2		7
Podgorica	22	13	18	-	2	13	-	5		43		29
Rožaje	1	1	0	-	-	0	-	-	-	2		4
Šavnik	0	1	0	-	-	0	-	-	-	0		1
Tivat	1	20	1	-	-	1	-	-	-	3		5
Ulcinj	4	4	2	-	-	1	-	-	-	1	3	7
Žabljak	3	3	2	-	-	0	-	-	-	0		2
Ukupno	68	102	42	23	3	35	16	5	16	99	11	104

Putem bežičnih pristupnih tačaka Crnogorskog Telekom a.d. u 2016. godini internetu je pristupilo 17.419 korisnika, što je za 75 % više nego u 2015. godini. Ovu uslugu Crnogorski Telekom a.d. ne naplaćuje.

Korisnici Wireless Montenegro d.o.o. koji su internetu pristupili preko bežičnih pristupnih tačaka u 2016. godini su ostvarili 32.594.887 konekcija, što je za 26 % manje nego u 2015. godini. Ova usluga se ne naplaćuje.

MNNews d.o.o. je na kraju 2016. godine imao 3.800 korisnika koji su internetu pristupali putem bežičnih pristupnih tačaka, isto kao i u 2015. godini. Operator MNnews d.o.o. ovu uslugu ne naplaćuje.

Putem bežičnih pristupnih tačaka Mtela d.o.o. u 2016. godini internetu je pristupio 2.741 korisnik. Ovu uslugu Mtel d.o.o. naplaćuje putem vaučera.

Broj korisnika operatora Dasto Montel d.o.o. se u odnosu na kraj 2015. godine povećao sa 736 na 738 korisnika.

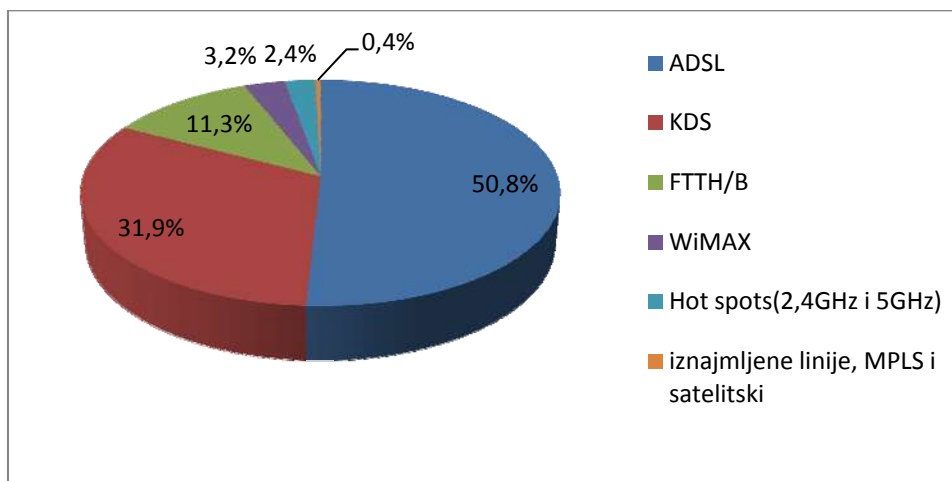
Na kraju 2016. godine operator WiMax Montenegro d.o.o. je imao 1.189, Antres d.o.o. 41, M-online d.o.o. 73, S&T Tehnica d.o.o. 100, TeleEye Montenegro d.o.o. 44 i Orion Telekom d.o.o. 551 korisnika.

Satelitski pristup internetu

Operator SBS Net Montenegro d.o.o. je počeo sa pružanjem usluga satelitskog pristupa internetu 2012. godine i u toku 2016. godine broj korisnika se povećao sa 77 na 85, od čega su 30 korisnika bila fizička, a 55 pravna lica. Svi paketi su u opsegu brzina download-a od 10 do 20 Mb/s.

Struktura korisnika fiksnog širokopojsnog pristupa internetu

Struktura korisnika fiksnog širokopojsnog pristupa internetu po načinu pristupa, izražena u procentualnom iznosu, je data na sljedećem grafiku.

1.4.2. Mobilni širokopojsi pristup internetu

Broj korisnika mobilnog širokopojsnog pristupa koji su pristupili internetu putem *data* SIM kartica tokom 2016. godine se povećao za 3 % u odnosu na 2015. godinu. Broj korisnika Crnogorskog Telekom a.d. se smanjio za 1,7 %, dok se broj korisnika Telenora d.o.o. povećao za 6,2 %. U donjoj tabeli data je struktura korisnika *data* SIM kartica u 2016. godini.

2016.	Postpaid	Prepaid	Ukupno
Crnogorski Telekom a.d.	14.687	6.381	21.068
Telenor d.o.o.	13.337	20.883	34.220
Ukupno	28.024	27.264	55.288

U sljedećoj tabeli je dat broj korisnika *data* SIM kartica po operatorima u periodu od 2008 - 2016. godine.

Korisnici data SIM kartica									
	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Crnogorski Telekom a.d.	3.143	9.172	18.856	27.450	24.593	25.595	24.154	21.439	21.068
Telenor d.o.o.	4.954	11.183	15.149	36.966	38.897	53.965	40.483	32.232	34.220
Ukupno	8.097	20.355	34.005	64.416	63.490	79.560	64.637	53.671	55.288

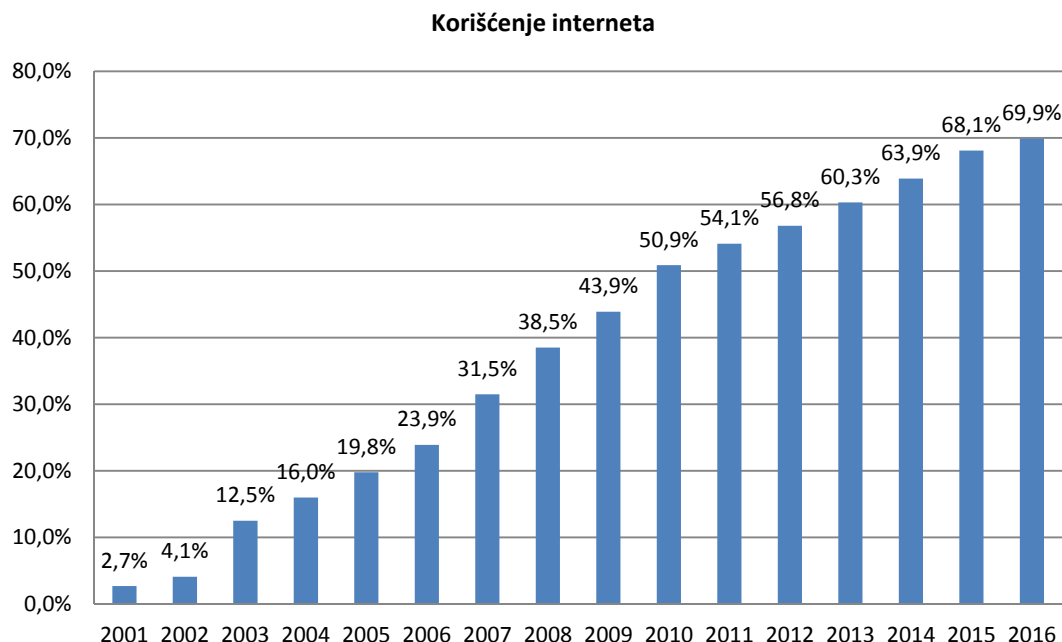
Korisnici *data* SIM kartica Crnogorskog Telekom a.d. ostvarili su saobraćaj od 1.755.695.804 MB, što je povećanje od 176,3 % u odnosu na 2015. godinu. Korisnici Telenora d.o.o. ostvarili su saobraćaj u iznosu od 998.031.121 MB što predstavlja povećanje od 15,5 % u odnosu na 2015. godinu.

Operator Mtel d.o.o. nema u ponudi *data* SIM kartice koje se koriste samo za uslugu prenosa podataka, ali je tokom 2016. godine sa ukupno 14.585 SIM kartica korisnika Mtelea d.o.o. (u 2015. godini ovaj broj je iznosio 14.643) ostvaren samo saobraćaj prenosa podataka, i to od 257.812.358 MB.

Ukupan broj prepaid i postpaid korisnika mobilnih operatora koji su pristupili internetu (putem mobilnih telefona i modema) tokom decembra 2016. iznosio je 377.007 (povećanje od 15,6 % u odnosu na decembar 2015. godine), od čega je 334.907 koristilo 3G, a 62.902 4G tehnologiju pristupa.

1.4.3. Internet penetracija

Na osnovu Istraživanja o upotrebi ICT⁵ u Crnoj Gori, koje je Zavod za statistiku Crne Gore - MontStat sproveo u periodu od 01 - 15. 04. 2016. godine, 69,9 % stanovništva je koristilo internet u posljednja tri mjeseca, što je za 1,8 procentnih poena više u odnosu na istraživanje iz 2015. godine. Na sljedećoj slici je dat grafički prikaz kretanja korišćenja interneta u periodu od 2001 - 2016. godine.

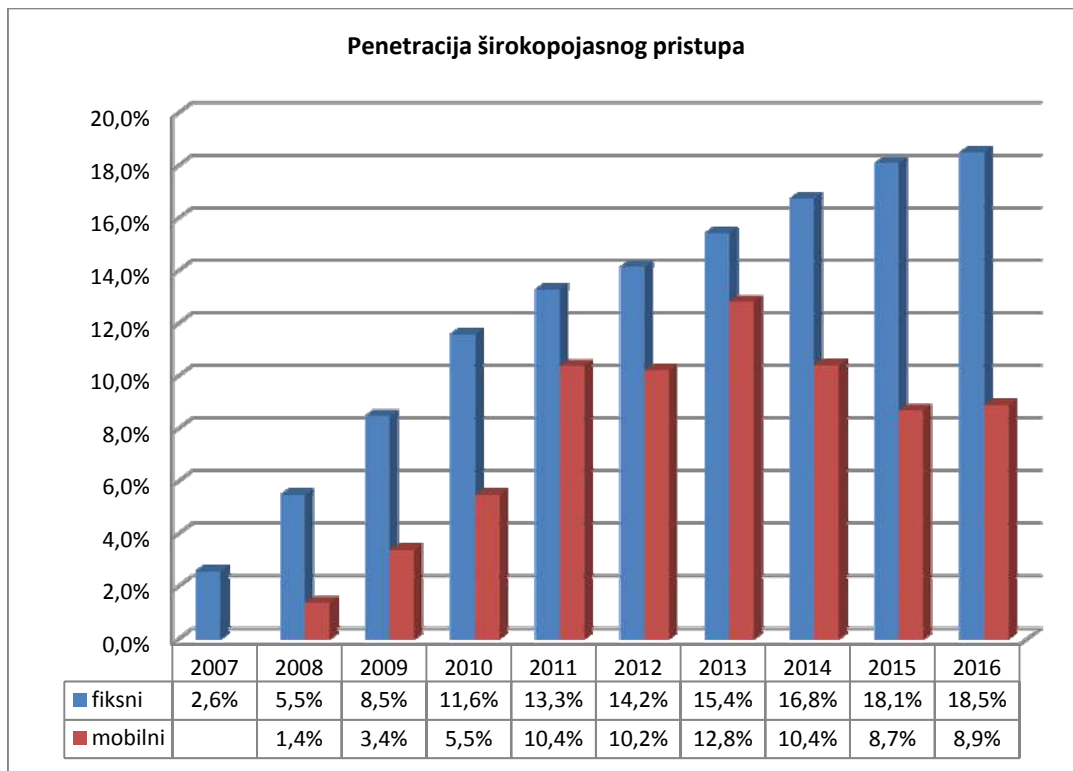

Penetracija fiksnog širokopojasnog pristupa (korisnici ADSL-a, WiMAX-a, kablovskih distributivnih sistema, iznajmljenih linija, FTTH/B i dr.) je na kraju 2016. godine iznosila 18,5% što je povećanje od 0,4% u odnosu na 2016. godinu. Kada se penetracija posmatra u odnosu na broj domaćinstava ista iznosi 59 % što je povećanje od 1,3 % u odnosu na penetraciju u odnosu na broj domaćinstava u 2015. godini.

Penetracija mobilnog širokopojasnog pristupa na kraju 2016. godine je bila 8,9 % što predstavlja rast u iznosu od 0,2 % u odnosu na 2015. godinu. Kao što je već navedeno, u skladu sa metodologijom, pri proračunu penetacije mobilnog širokopojasnog pristupa, uračunati su samo korisnici *data* SIM kartica. Ako bi se u obzir uzele i SIM kartice operatora Mtel d.o.o sa kojih je ostvaren samo *data* saobraćaj, onda bi penetracija mobilnog širokopojasnog pristupa iznosila 11,3 %.

Na sljedećem grafiku je dat prikaz kretanja penetracije širokopojasnog pristupa (fiksnog i mobilnog) u odnosu na broj stanovnika u periodu od 2007 - 2016. godine.

⁵ ICT (*Information and communications technologies*) - informaciono komunikacione tehnologije

Na osnovu navedenog može se zaključiti da je tokom 2016. godine nastavljen trend povećanja broja građana Crne Gore koji pristupaju internetu, kao i porast penetracije fiksnog i mobilnog širokopojasnog pristupa.

1.4.4. Cijene širokopojasnog pristupa internetu u Crnoj Gori i poređenja sa okruženjem

1.4.4.1. Cijene širokopojasnog pristupa Crnogorskog Telekom a.d.

Crnogorski Telekom a.d. u ponudi za fizička lica ima sljedeće ADSL pakete (posebno ističemo tzv. FI@T pakete, sa neograničenim protokom), koji se nude uz minimalno trajanje korisničkog ugovora od 24 mjeseca, po sledećim cijenama (sa uključenim PDV-om), koje važe od 25. 12. 2016. godine:

Naziv paketa	Brzina	Protok	Cijena
Basic	do 1 Mbps / 128 kbps	2 GB	10,56 €
FI@T 2	do 2 Mbps / 256 kbps	Flat	12,47 €
FI@T 5	do 5 Mbps / 512 kbps	Flat	16,74 €
FI@T 7	do 7 Mbps / 768 kbps	Flat	19,58 €
FI@T 5 Plus	do 5 Mbps / 512 kbps	Flat	20,33 €
FI@T 7 Plus	do 7 Mbps / 768 kbps	Flat	25,59 €

Izuzev standardnih ADSL paketa, u ponudi su i FTTH širokopojasni paketi. Usluga se pruža u 12 opština preko optičkog kabla, koji se dovodi do pretplatnikovih prostorija), po cijenama:

Naziv paketa	Brzina	Protok	Cijena
Optika 20	do 20 Mbps / 1 Mbps	Flat	20,33 €
Optika 30	do 30 Mbps / 2 Mbps	Flat	25,42 €
Optika 40	do 40 Mbps / 4 Mbps	Flat	45,76 €

Crnogorski Telekom a.d. u ponudi za pravna lica ima ADSL pakete sa neograničenim protokom, koji se nude uz minimalno trajanje korisničkog ugovora od 12 mjeseci, po sledećim cijenama (sa uključenim PDV-om):

Naziv paketa	Brzina	Protok	Cijena
FI@T B4	do 4 Mbps / 512 kbps	Flat	15,39 €
FI@T B6	do 6 Mbps / 1 Mbps	Flat	18,21 €
FI@T B8	do 8 Mbps / 1 Mbps	Flat	21,03 €
FI@T B10	do 10 Mbps / 1 Mbps	Flat	23,92 €

Izuzev standardnih ADSL paketa, u ponudi su i FTTH širokopojasni paketi za pravna lica po cijenama:

Naziv paketa	Brzina	Protok	Cijena
Optika 25	do 25 Mbps / 1 Mbps	Flat	30,51 €
Optika 35	do 35 Mbps / 2 Mbps	Flat	50,86 €
Optika 45	do 45 Mbps / 4 Mbps	Flat	66,12 €

Zasnivanje pretplatničkog odnosa za širokopojasni pristup kod Crnogorskog Telekoma a.d. uključuje cijenu izabranog modema, kao i cijenu instalacije ADSL modema u iznosu od 49,50 EUR, pri čemu se u ovom momentu ovi troškovi za FTTH priključke ne naplaćuju (promotivna akcija). Cijene modema koji se koriste za realizaciju širokopojasnog pristupa, a koje u svojoj ponudi ima Crnogorski Telekom a.d. ne zavise od toga da li se nude fizičkim ili pravnim licima. Ove cijene (sa uključenim PDV-om) date su u sljedećoj tabeli:

Tip modema	Cijena
ADSL modem Tip 1 (Bridge mode connection, npr. D-link 360R)	17,50 EUR
ADSL modem Tip 2 (4-portni switch, npr. D-link DSL-2543B)	37,50 EUR
ADSL modem Tip 3 (4-portni switch + WiFi, npr. D-link DSL-2641B)	52,50 EUR
ADSL modem Tip 4 (home gateway)	45,00 EUR

Crnogorski Telekom a.d. takođe za korisnike (pravna i fizička lica) nudi tzv. pakete vezanih usluga, odnosno pakete u kojima je istovremeno ponuđena usluga televizije, interneta i fiksnog telefona po pristupačnim cijenama. Cijene paketa vezanih usluga su znatno povoljnije nego da korisnici naručuju svaku uslugu, koju sadrži paket, pojedinačno.

Novi paketi Crnogorskog Telekoma a.d. uključuju usluge Extra TV, širokopojasnog pristupa (ADSL ili optika) i fiksne telefonije, a postoje i paketi koji uključuju i usluge mobilne telefonije:

Paket	TV	Internet	Telefon	Cijena
Extra Trio Mini	39 kanala iz regiona	ADSL basic (1Mbps, protok 1GB)	Komfor veće (neograničeni pozivi u T-Com mreži od 19-07, 100 min prema T-Mobile broju besplatno)	20,29 €
Extra Trio Start	64 kanala	ADSL 4Mbps, flat (neograničen protok)	Komfor paket (neograničeni pozivi u T-Com mreži)	34,90 €
Extra Trio Maxi	64 kanala + dodatni paketi	ADSL 8Mbps, flat (neograničen protok)	Komfor paket (neograničeni pozivi u T-Com mreži)	45,90 €
Extra Trio Optika Mini	39 kanala iz regiona	Optika 20 (20/1 Mbps, protok neograničen)	Komfor veće (neograničeni pozivi u T-Com mreži od 19-07, 100 min prema T-Mobile broju besplatno)	20,29 €
Extra Trio Optika Start	64 kanala	Optika 30 (30/2 Mbps, protok neograničen)	Komfor paket (neograničeni pozivi u T-Com mreži)	38,59 €
Extra Trio	64 kanala +	Optika 40 (40/4 Mbps,	Komfor paket (neograničeni pozivi	45,90 €

Optika Maxi	dodatni paketi	protok neograničen)	u T-Com mreži)	
Magenta 1 L	Extra TV Start, Arenasport i Pink paketi	Optika do 40/4 Mbps, protok neograničen)	Fiksni telefon: neograničeni pozivi prema fiksnoj mreži Crnogorskog Telekom a.d., 2.000 minuta prema mobilnoj mreži Crnogorskog Telekom a.d. Mobilni telefon: neograničeno u mreži, 100 minuta i 100 SMS ka svim mrežama, 1 GB interneta	35,90 €
Magenta 1 XL	Extra TV start, plus MAXI svi paketi	Optika do 80/4 Mbps, protok neograničen	Fiksni telefon: neograničeni pozivi prema fiksnoj mreži Crnogorskog Telekom a.d., 2.000 minuta preama mobilnoj mreži Crnogorskog Telekom a.d. Mobilni telefon: neograničeno u mreži, 200 minuta i 200 SMS ka svim mrežama, 2 GB interneta	49,90 €

1.4.4.2. Cijene širokopojsnog pristupa Mtela d.o.o.

Na crnogorskom tržištu, Mtel d.o.o. takođe nudi usluge širokopojsnog pristupa sa neograničenim protokom, korišćenjem WiMax tehnologije, putem tzv. NET paketa i po sledećim cijenama:

Naziv paketa	NET 512	NET 1024	NET 2048
Brzina konekcije	512kbps / 256kbps	1024kbps / 512kbps	2048kbps / 512kbps
Mjesečna pretplata za 12 mjeseci	22,376 €	35,598 €	43,735 €
Mjesečna pretplata za 24 mjeseca	20,342 €	33,564 €	41,701 €

Iznosi u gornjoj tabeli su iskazani sa uračunatim PDV-om. Instalaciona taksa se naplaćuje u iznosu od 50 €, sa mogućnošću plaćanja u 5 jednakih mjesečnih rata, uz potpisivanje ugovora na 12 mjeseci. U slučaju potpisivanja ugovora na 24 mjeseca, instalaciona taksa se ne naplaćuje.

Izuzev ovih paketa, u ponudi su i tzv. NET High paketi, za koje se naplaćuje instalaciona taksa od 40 € (naplaćuje se jednokartno, uz prvi mjesečni račun) u slučaju potpisivanja ugovora od 12 mjeseci. U slučaju potpisivanja ugovora na 24 mjeseca, pri čemu je uz NET High paket uzet i fiksni priključak (TEL ili TEL One paket), instalaciona taksa se ne naplaćuje kao ni pretplata na fiksni telefon u prvih 12 mjeseci trajanja ugovora, uz dodatni popust od 25% na internet pretplatu i besplatan WiFi modem. Internet usluge preko NET High paketa se pružaju po sljedećim cijenama (uračunat PDV):

Naziv paketa	Net High 1Mb	Net High 2Mb	Net High 4Mb	Net High 6Mb	Net High 8Mb	Net High 15Mb	Net High 25Mb
Brzina konekcije	1024kbps / 256kbps	2048kbps / 512kbps	4096kbps / 512kbps	6144kbps / 768kbps	8192kbps / 768kbps	15Mbps / 1Mbps	25Mbps / 2Mbps
Mjesečna pretplata za 12 mjeseci	17,291 €	22,376 €	30,513 €	42,718 €	52,889 €	63,060 €	73,231 €
Mjesečna pretplata za 24 mjeseca	15,256 €	20,342 €	28,479 €	40,684 €	50,855 €	61,026 €	71,197 €

Takođe, ovaj operator pruža Internet usluge putem svoje kablovske mreže, preko tzv. FLASH paketa i po sljedećim cijenama (uračunat PDV):

Naziv paketa	Flash 4M	Flash 8M	Flash 15M	Flash 25M
Brzina konekcije	4096kbps / 512kbps	8192kbps / 768kbps	15360kbps / 1024kbps	25600kbps / 2048kbps
Mjesečna pretplata za 12 mjeseci	15,900 €	19,900 €	23,900 €	26,900 €
Mjesečna pretplata za 24 mjeseca	13,900 €	17,900 €	21,900 €	24,900 €

Mtel d.o.o. takođe za korisnike (pravna i fizička lica) nudi tzv. quadruple-play pakete, odnosno pakete u kojima je istovremeno ponuđena usluga televizije, interneta, fiksnog i mobilnog telefona po pristupačnim cijenama.

BOX paketi Mtela d.o.o. uključuju usluge televizije, širokopojsnog pristupa, fiksne i mobilne telefonije, odnosno njihovu kombinaciju, i nude se po cijenama:

Paket	TV	Internet	Fiksni telefon	Mobilni telefon	Cijena (12 mjeseci)	Cijena (24 mjeseca)
BOX duo 1	Osnovni TV paket	Flash 4M	-	-	22,900 €	20,900 €
BOX duo 2	Osnovni TV paket	Flash 15M	-	-	27,900 €	25,900 €
BOX duo 3	Osnovni TV paket + HD paket	Flash 25M	-	-	31,900 €	29,900 €
BOX trio 1	Mini Osnovni TV paket	Internet 2M	Tel Box1	-	21,990 €	19,990 €
BOX trio 2	Osnovni TV paket	Flash 8M	Tel Box1	-	26,990 €	24,990 €
BOX trio 3	Osnovni TV paket	Flash 15M	Tel Box2	-	33,990 €	31,990 €
BOX all 4	Osnovni TV paket	Flash 8M	Tel Box1	Odaberi plus 10.8	36,990 €	34,990 €

1.4.4.3. Cijene širokopojsnog pristupa Telemacha d.o.o.

Kablovski operator Telemach d.o.o. za svoje pretplatnike nudi širokopojsni pristup internetu po nižim cijenama i većim brzinama u poređenju sa cijenama paketa Crnogorskog Telekom a.d., što je dato u sljedećoj tabeli:

Naziv paketa	Brzina	Protok	Cijena
S	10 Mbps / 1 Mbps	Flat	11,50 €
M	20 Mbps / 2 Mbps	Flat	14,90 €
L	40 Mbps / 4 Mbps	Flat	19,90 €
XL	60 Mbps / 6 Mbps	Flat	32,90 €
XXL	100 Mbps / 10 Mbps	Flat	45,90 €

Izuzev ovih paketa, u ponudi su i tzv. DUO i TRIO paketi, koji su po cijenama i ostalim mogućnostima veoma konkurentni paketima ostalih operatora:

Paket	TV	Internet	Telefon	Cijena
SILVER	6 HD kanala + 88 kanala D3GO usluga	10/1 Mbps	-	22,90 €
GOLD	17 HD kanala + 117 kanala D3GO usluga	20/2 Mbps	-	26,90 €
GOLD EXTRA	29 HD kanala + 142 kanala	40/4 Mbps	-	31,90 €

	D3GO, Klubzona i Minimax Plus			
GOLD PREMIUM	33 HD kanala + 150 kanala D3GO, Klubzona, Minimax Plus i D3 kuća	60/6 Mbps	-	43,90 €
SILVER	6 HD kanala + 88 kanala D3GO usluga	10/1 Mbps	Besplatno u mreži 100 min ka ostalim mrežama	24,90 €
GOLD	17 HD kanala + 117 kanala D3GO usluga	20/2 Mbps	Besplatno u mreži 100 min ka ostalim mrežama	28,90 €
GOLD EXTRA	29 HD kanala + 142 kanala D3GO, Klubzona i Minimax Plus	40/4 Mbps	Besplatno u mreži 100 min ka ostalim mrežama	33,90 €
GOLD PREMIUM	33 HD kanala + 150 kanala D3GO, Klubzona, Minimax Plus i D3 kuća	60/6 Mbps	Besplatno u mreži 200 min ka ostalim mrežama	45,90 €

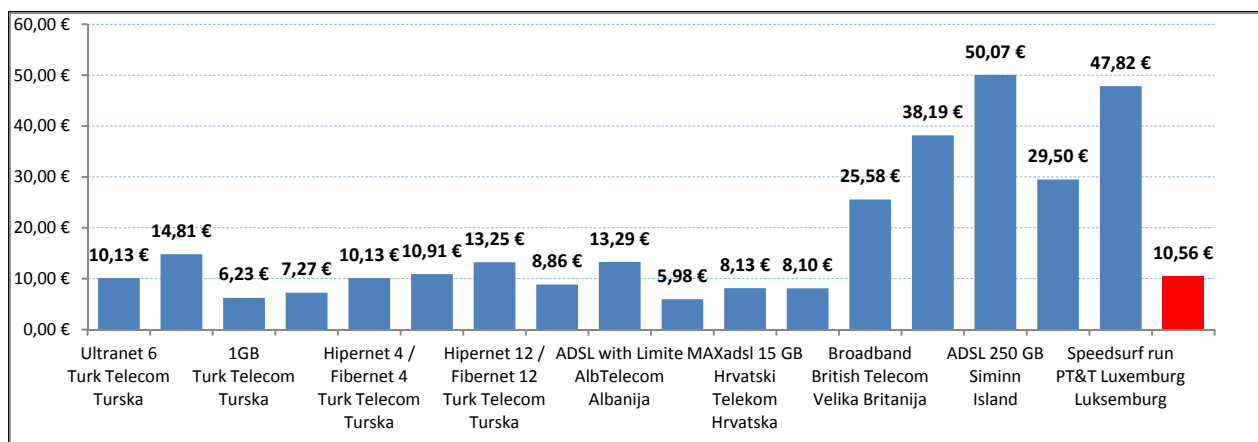
1.4.4.4. Cijene širokopojasnog pristupa internetu u poređenju sa regionom

Poređenje cijena širokopojasnog pristupa internetu na nivou maloprodaje kod *incumbent* operatora u Crnoj Gori sa cijenama koje primjenjuju *incumbent* operatori u zemljama regiona je otežano iz razloga što operatori u različitim zemljama nude različite pakete, po pitanju brzina pristupa internetu, količine podataka koja je uključena u mjesečnu cijenu korišćenja, kao i načina na koji se postupa nakon što se prenese uključena količina podataka (smanjenje brzine, ili privremena suspenzija pružanja usluge).

U narednom tekstu je dat pregled širokopojasnih paketa koje nude *incumbent* operatori u zemljama regiona: Bosne i Hercegovine (BH Telekom), Makedonije (Makedonski Telekom), Albanije (AlbTelecom), Turske (TurkTelecom), Srbije (Telekom Srbije), Kosova (PTK Vala), Hrvatske (Hrvatski Telekom), Slovenije (Telekom Slovenije) i Crne Gore (Crnogorski Telekom a.d.). Takođe, dat je pregled širokopojasnih paketa koje nude *incumbent* operatori u zemljama Evrope, za koje je Agencija imala dostupne podatke. Kao izvori podataka korišćeni su zvanični internet sajtovi navedenih operatora. Sve cijene se odnose na maloprodaju i uključuju PDV, po stopi koja važi u zemlji na koju se cijene odnose.

Poređenje cijena ADSL paketa sa ograničenim protokom

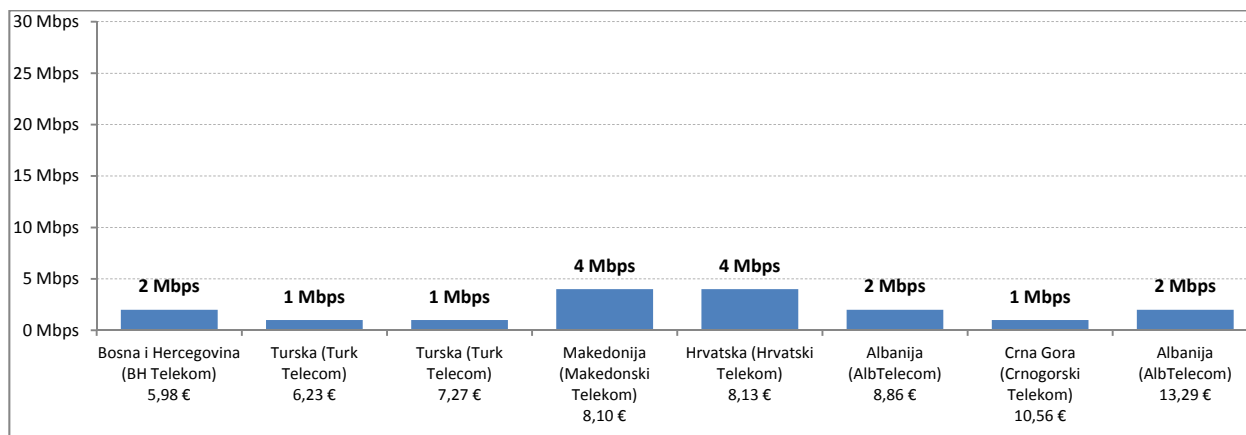
Operatori čije su ponude predmet ove analize nude pakete sa različitim ograničenjima u protoku saobraćaja, koji se kreće u rasponu od 1GB (Basic paket Crnogorskog Telekoma a.d.) do 75 GB (ADSL 75 Siminn Island). Za potrebe komparativne analize dati su širokopojasni paketi sa ograničenim protokom u ponudama operatora iz okruženja i Evrope. Cijene razmatranih paketa date su na narednom grafiku:

Uporedni prikaz širokopojasnih paketa sa ograničenim protokom koje nude operatori u zemljama regiona i Evrope

Analiza je vršena po dva moguća kriterijuma – poređenje paketa po cijeni i ponuđenoj maksimalnoj brzini downloada i poređenje paketa po cijeni i ponuđenom maksimalnom mjesečnom protoku podataka.

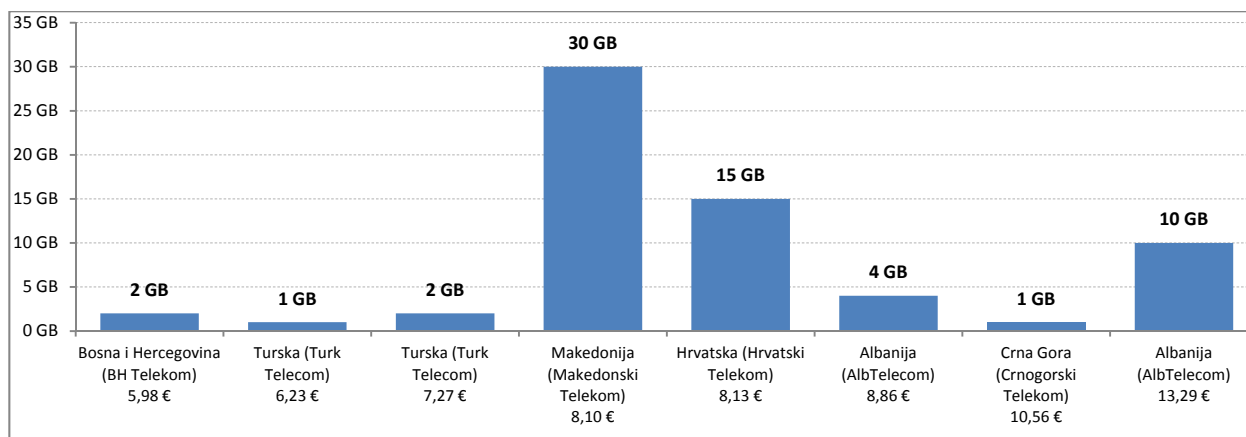
Analiza po prvom kriterijumu data je na narednom grafiku:

Uporedni prikaz cijena širokopojsnih paketa sa ograničenim protokom prema maksimalnim brzinama download-a (u Mbps)

Crnogorski Telekom a.d. u svom Basic paketu nudi brzinu download-a od 1 Mbps po cijeni od 10,56 €, što je nepovoljnije u odnosu na pakete sa istom ponuđenom brzinom downloada Turk Telecoma, koje ovaj operator nudi po nižoj cijeni (6,23 € i 7,27 € - odnosno za 41,00 % i 31,15 % niže) ili paket sa duplo većom brzinom downloada u odnosu na Basic ponudu Crnogorskog Telekoma a.d. koji BH Telekom nudi po cijeni 5,98 € - odnosno 43,37 % niže od cijene Crnogorskog Telekoma a.d.. Generalno posmatrano, vidi se da su paketi približnih brzina (1 Mbps i 2 Mbps) jeftiniji u odnosu na Basic ponudu Crnogorskog Telekoma a.d.

Analiza po drugom kriterijumu data je na narednom grafiku.

Uporedni prikaz cijena svih širokopojsnih paketa operatora u okruženju prema protoku podataka (GB)

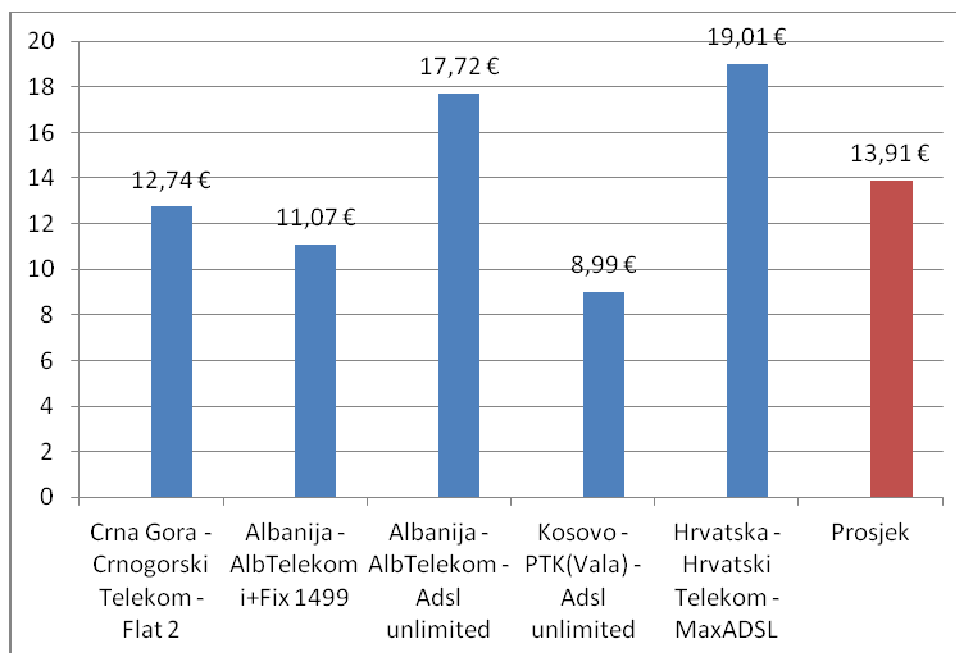
Crnogorski Telekom a.d. u svom Basic paketu nudi brzinu download-a od 1 Mbps po cijeni od 10,56 €, što je nepovoljnije u odnosu na posmatrane operatore i po cijeni i po ponuđenom protoku. Recimo, Turk Telecom za nižu cijenu (10,13 €) nudi u svojim paketima protoke od 4 GB i 6 GB. Takođe, paket sa istim ponuđenim protokom Turk Telecom nudi po nižoj cijeni (6,23 € - odnosno za 41,00 % niže). Takođe Makedonski Telekom, koji takođe pripada Deutsche Telekom grupaciji kao i Crnogorski Telekom a.d, a koji u svom paketu nudi protok od 30 GB po cijeni 8,10 € koja je 23,30 % niža od cijene gore navedenog paketa Crnogorskog Telekoma. Generalno posmatrano, vidi se da su paketi sa približnim protocima (1 GB i 2 GB) jeftiniji u odnosu na Basic ponudu Crnogorskog Telekoma a.d.

Poređenje cijena širokopojasnih paketa sa neograničenim protokom (tzv. "flat")

Poređenje cijena širokopojasnog pristupa Internetu na nivou maloprodaje kod *incumbent* operatora u Crnoj Gori sa cijenama koje primjenjuju *incumbent* operatori u drugim zemljama je otežano iz razloga što operatori u različitim zemljama nude različite pakete po pitanju brzina pristupa Internetu, količine podataka koja je uključena u cijenu mjesečne pretplate, kao i načina na koji se postupa nakon što se prenese uključena količina podataka (smanjenje brzine ili privremena suspenzija pružanja usluge).

Incumbent operatori u regionu nude širokopojasni pristup kroz pakete sa različitim brzinama downloada, koje se u kreću od 1 Mb/s do 1 Gb/s. Komparativna analiza cijena širokopojasnog pristupa na nivou maloprodaje pripremljena je u skladu sa ponudom operatora Crnogorski Telekom a.d. Crnogorski Telekom a.d u svojoj ponudi za fizička lica ima samostalne pakete širokopojasnog pristupa internetu sa sljedećim brzinama downloada: 2 Mb/s (paket ADSL FL@T 2), 5 Mb/s (paketi ADSL FL@T 5 i ADSL FL@T 5 Plus), 7 Mb/s (paketi ADSL FL@T 7 i ADSL FL@T 7 Plus), 20 Mb/s (paket Optika 20), 30 Mb/s (paket Optika 30) i 40 Mb/s (paket Optika 40).

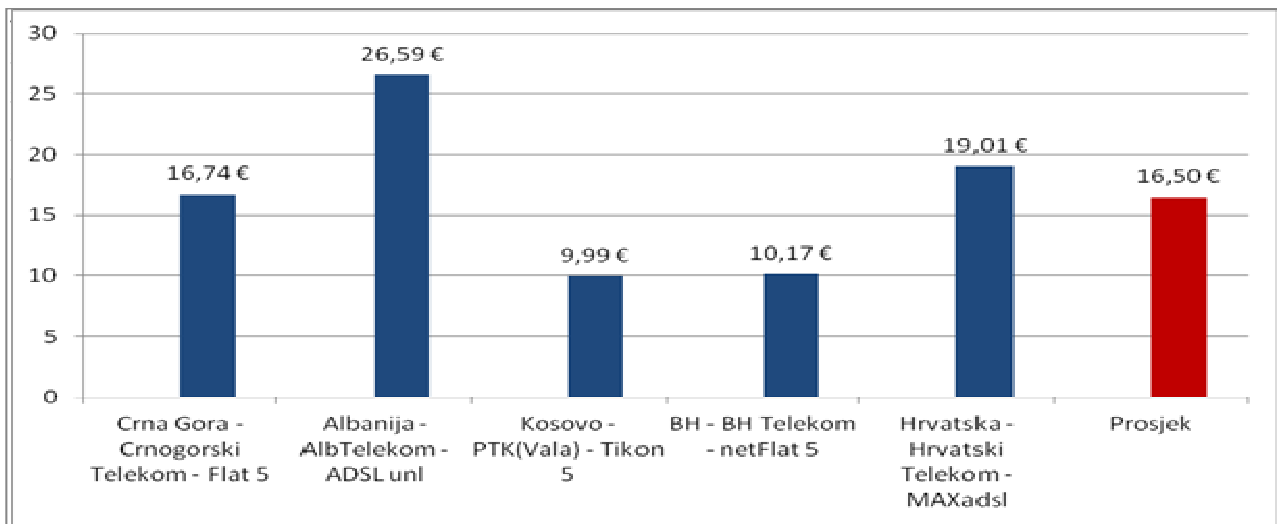
Uporedni prikaz paketa sa brzinama downloada do 2 Mbps u ponudama operatora iz zemalja regiona dat je na sljedećem grafiku:

Uporedni prikaz cijena paketa u regionu sa maksimalnom brzinom do 2 Mb/s

Crnogorski Telekom a.d. nudi ADSL FL@T 2 po cijeni od 12,74 €, što je povoljnije od prosjeka regiona koji iznosi 13,91 € odnosno cijena Crnogorskog Telekom a.d. niža je za 8,40 % od prosječne cijene u regionu. Cijena ovog paketa Crnogorskog Telekom a.d. niža je od cijene AlbTelekoma za paket Adsl Unlimited i Hrvatskog Telekom a.d. za paket MaxADSL. Cijena ADSL FL@T paketa Crnogorskog Telekom a.d. je viša od cijene AlbTelekoma za paket i+Fix1499 i Kosovskog PTK za paket Tikon 2. Najjeftiniji paket od posmatranih nudi PTK (Vala) sa Kosova, paket Tikon2 brzine 2 Mbps po cijeni 8,99 €.

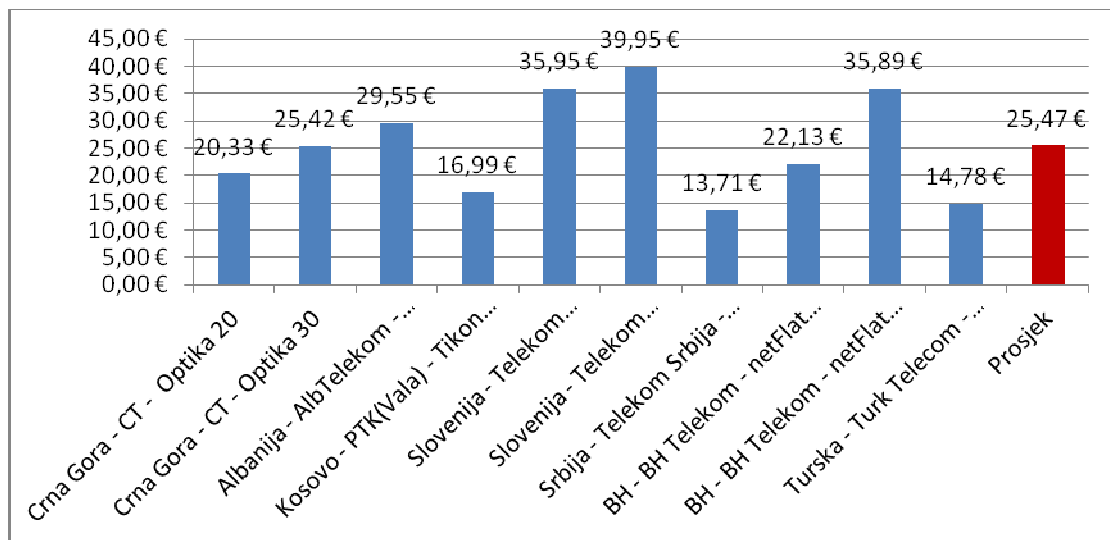
Sljedeći širokopojasni paket veće brzine u ponudi Crnogorskog Telekom a.d. je paket ADSL FL@T 5. Pakete iste brzine u okruženju nude *incumbent* operatori iz: Hrvatske, Kosova, Bosne i Hercegovine i Albanije, čije su cijene prikazane na sljedećem grafiku:

Uporedni prikaz cijena paketa u regionu sa maksimalnom brzinom do 5 Mb/s

Crnogorski Telekom a.d. nudi paket ADSL FL@T 5 sa brzinom do 5 Mbps po cijeni od 16,74 €, što je na nivou prosjeka regiona koji iznosi 16,50 €. Cijena paketa ADSL FL@T 5 je oko 65% veća od cijene paketa iste brzine koje nude PTK Vala-Kosovo, paket Tikon 5 za 9,99 € i BH Telekom, paket netFlat 5 za 10,17 €, ali i niža od paketa AlbTelecoma (ADSL Unlimited) i Hrvatskog Telekom (MaxADSL).

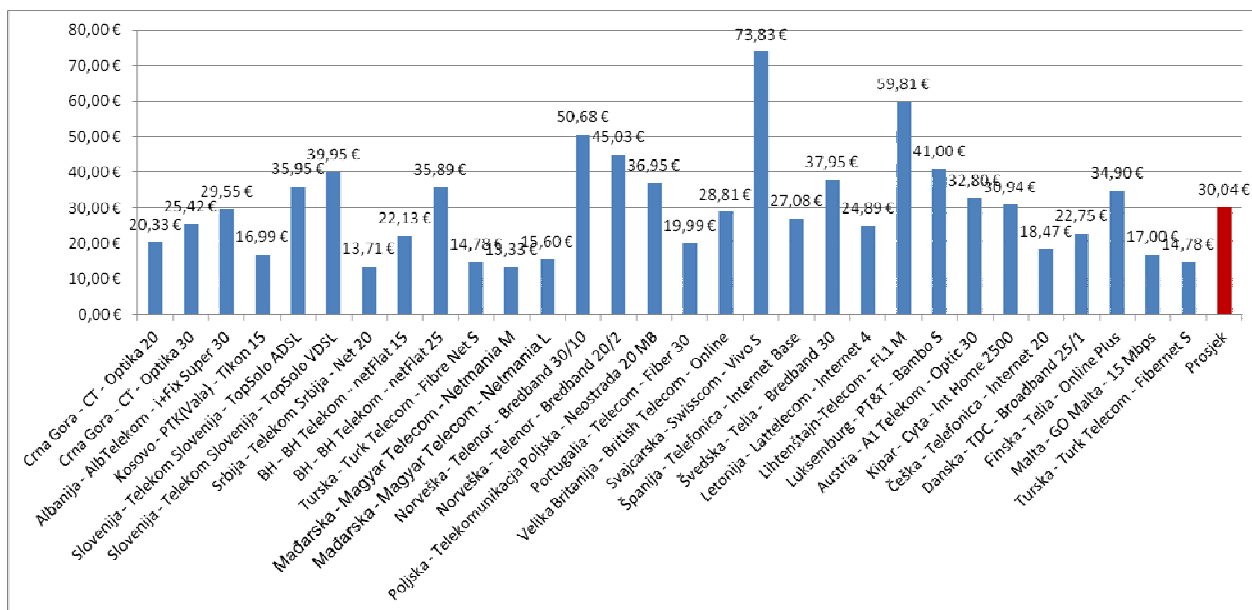
Incumbent operatori u regionu nude širokopolasni pristup internetu većih brzina putem VDSL i FTTH priključaka. Na sljedećem grafiku je dat pregled ponude paketa brzina između 15 i 30 Mb/s u regionu:

Uporedni prikaz cijena širokopolasnih paketa sa brzinom 15-30 Mb/s u zemljama regiona

Crnogorski Telekom a.d. nudi paket Optika 20 po cijeni od 20,33 €, što je za 20,33 % povoljnije od prosječne cijene referentnih paketa koja iznosi 25,47 €. Takođe Crnogorski Telekom a.d. nudi paket Optika 30 po cijeni od 25,42 €, koja je na nivou prosječne cijene referentnih paketa. Cijene Optika 20 i Optika 30 paketa Crnogorskog Telekom a.d. su niže od cijene AlbTelekoma za paket i+Fix Super 30, cijene Telekom Slovenija za paket TopSolo (ADSL i VDSL) i cijene BH Telekom za paket netFlat 25. Cijene Optika 20 i Optika 30 paketa Crnogorskog Telekom su više od cijene Kosovskog PTK za paket Tikon 15, cijene Telekom Srbije za paket Net 20 i cijene Turk Telecom za paket Fibre Net S. Najjeftiniji paket od posmatranih nudi Telekom Srbije (Net 20, brzine 20 Mb/s) po cijeni 13,71 €.

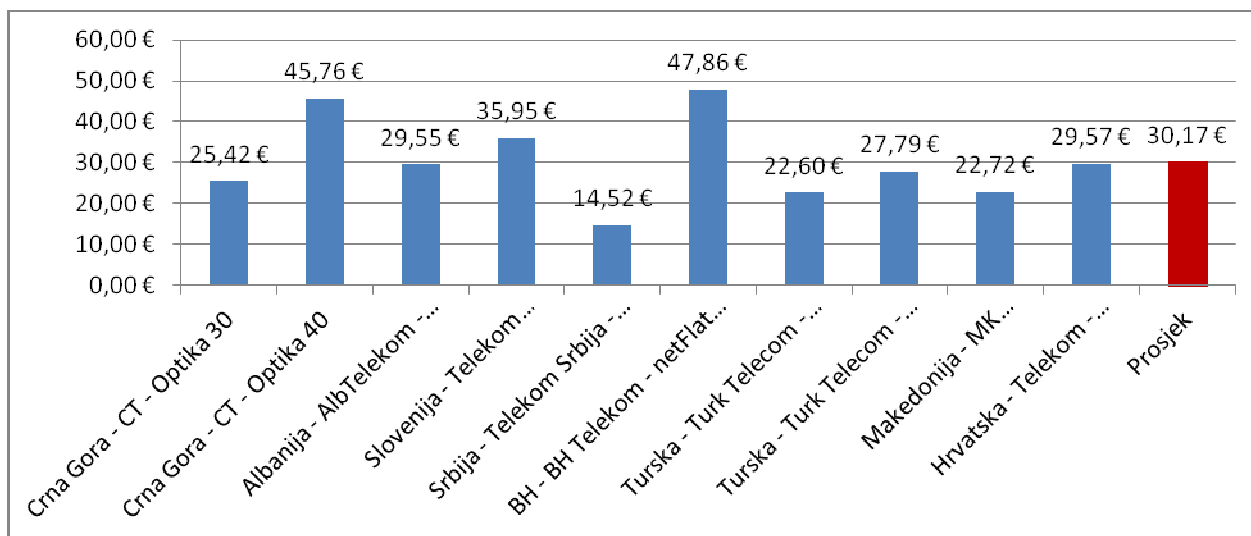
Na sljedećem grafiku je dat pregled ponude paketa brzina između 15 i 30 Mb/s u Evropi:

Uporedni prikaz cijena širokopoljnih paketa sa brzinom 15-30 Mb/s u Evropi

Cijena paketa Optika 20 Crnogorskog Telekoma a.d. niža je za 32,32% od prosječne cijene prikazanih sličnih paketa iz Evrope, koja iznosi 30,04. Cijena paketa Optika 30 Crnogorskog Telekoma a.d. niža je za 15,38 % od prosjeka cijena prikazanih paketa iz Evrope.

Na sljedećem grafiku je dat pregled ponude paketa brzina između 30 i 50 Mb/s u regionu:

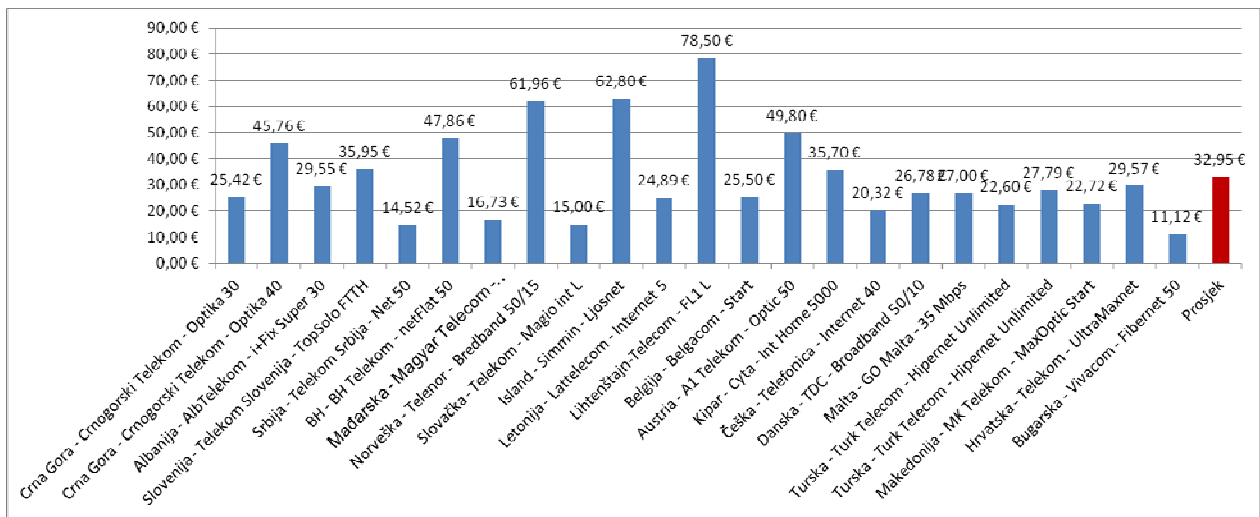

Uporedni prikaz cijena širokopoljnih paketa sa brzinom 30-50 Mb/s u zemljama regiona

Crnogorski Telekom a.d. nudi paket Optika 40 po cijeni od 45,76 €, koja je viša od cijena sličnih paketa u okruženju. Najjeftiniji paket od posmatranih nudi Telekom Srbije, paket brzine 50 Mb/s -Net 50 po cijeni 14,52 €, što je tri puta jeftinije od paketa Optika 40 Crnogorskog Telekoma.

Takođe, operatori u regionu po cijeni koja je niža ili uporediva sa cijenom paketa Crnogorskog Telekoma a.d. Optika 40 (45,76 €), nude pakete znatno većih brzina. Na primer, Telekom Srbije paket brzine 100 Mb/s - Net 100, nudi za 19,37 €. Hrvatski Telekom paket Ultra MAX Net+Turbo 100, brzine 100 Mb/s nudi za 30,91 €, odnosno paket Ultra MAX Net+Turbo 200, brzine 200 Mb/s nudi za 33,60 €. Telekom Slovenije za 45,95 € nudi paket sa brzinom pristupa internetu 300 Mbit/s.

Na sljedećem grafiku je dat pregled ponude paketa brzina između 30 i 50 Mb/s u Evropi:

Usporedni prikaz cijena širokopoljnih paketa sa brzinom 30-50 Mb/s u Evropi

Cijena paketa Optika 40 Crnogorskog Telekoma a.d. viša je za 27,99 % od prosječne cijene prikazanih sličnih paketa iz Evrope, koja iznosi 32,95 €.

1.5. Tržište VoIP servisa

U 2016. godini servis govora putem internet protokola - VoIP (*Voice over Internet Protocol*) su pružali sljedeći operatori:

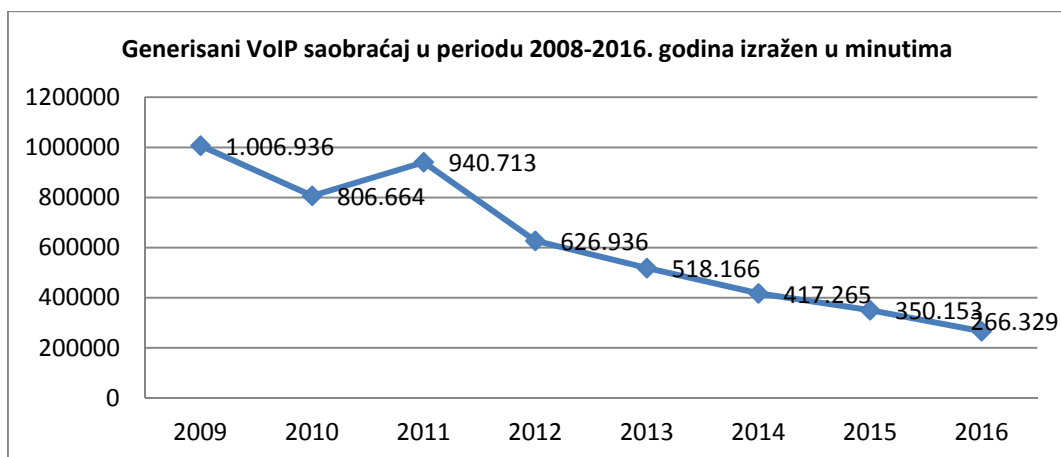
- IPMont d.o.o,
- Pošta Crne Gore a.d. i
- MNNews d.o.o.

Operator IPMont d.o.o. VoIP servis pruža putem usluge izbora operatora, a u 2016. godini je pružao usluge i putem javnih telefonskih govornica. Broj korisnika IPMonta d.o.o. koji su koristili uslugu izbora operatora u 2016. godini se smanjio za 7,6 %, dok se broj aktiviranih vaučera smanjio za 37,1 % u odnosu na 2015. godinu. Na kraju 2016. godine IPMont d.o.o. je imao 785 korisnika, a tokom 2016. godine je aktivirano 621 vaučera. U 2016. godini IPMont d.o.o. je imao i dvije sezonske javne telefonske govornice u Ulcinju. Preko IPMonta d.o.o. ostvareno je 141.249 minuta saobraćaja, što je za 1,7% manje nego 2015. godine. Od ukupno ostvarenog saobraćaja, 15 % je ostvareno ka destinacijama u Republici Srbiji, 38 % ka ostalim međunarodnim destinacijama, a 47 % je bio nacionalni saobraćaj. Kapacitet internet linka je u 2016. godini bio isti kao i u 2015. godini i iznosio je 20 Mb/s.

U 2016. godini Pošta Crne Gore a.d. je povećala broj javnih telefonskih govornica putem kojih je pružala VoIP servise sa 78 na 79. U 2016. godini Pošta Crne Gore je imala 24 VoIP govornice na teritoriji opštine Herceg Novi, 11 na teritoriji opštine Bar, 9 na teritoriji opštine Budva, po 7 na teritoriji opština Kotor i Tivat, 6 na teritoriji opštine Podgorica, 4 na teritoriji opštine Ulcinj, po 3 na teritoriji opština Kolašin, Nikšić i Žabljak i 2 na teritoriji opštine Cetinje. Ostvareni saobraćaj putem VoIP servisa kod Pošte Crne Gore a.d. u 2016. godini se smanjio za 19,4 % u odnosu na 2015. godinu i iznosio je 125.080 minuta. Od ukupno ostvarenog saobraćaja 41,7 % se odnosilo na saobraćaj ka destinacijama u Republici Srbiji, 50,6 % ka ostalim međunarodnim destinacijama, a 7,7 % ostvarenog saobraćaja se odnosilo na nacionalni saobraćaj.

MNNews d.o.o. je pružao VoIP usluge na veleprodajnom nivou samo Pošti Crne Gore a.d. i ukupan broj minuta je iznosio 125.080.

Tokom 2016. godine korisnici su preko VoIP operatora ostvarili 266.329 minuta saobraćaja, što je za 23,9 % manje u odnosu na ostvareni saobraćaj preko VoIP operatora tokom 2015. godine. Na sljedećem grafiku je dat prikaz generisanog VoIP saobraćaja u periodu 2008 - 2016. godine.

1.6. Tržište iznajmljenih linija

Iznajmljene linije su važna javna elektronska komunikaciona usluga, posebno za poslovne korisnike. Služe za povezivanje lokacija poslovnih korisnika, bilo da se one nalaze u državi ili u više država, iznajmljenim linijama konstantnog kapaciteta. Pored toga, iznajmljene linije predstavljaju osnovu za razvoj alternativnih operatora koji konkurišu, direktno ili indirektno, dominantnom (*incumbent*) operatoru.

Usluge iznajmljenih linija na tržištu Crne Gore, tokom 2016. godine, su pružali sljedeći operatori javnih elektronskih komunikacionih usluga:

- Crnogorski Telekom a.d.
- Mtel d.o.o.
- Radio-difuzni centar d.o.o.
- Telenor d.o.o.
- MNNews d.o.o.
- IPMont d.o.o.

Osim Radio-difuznog centra d.o.o. koji uslugu iznajmljenih linija pruža preko mikrotalasnih linkova, ostali operatori dominantno za pružanje usluge iznajmljenih linija, kao fizički medijum za prenos, koriste optička vlakna. Upravo ta činjenica ovim operatorima omogućava da odgovore na zahtjeve za velikim kapacitetima iznajmljenih linija, kako u granicama države tako i prema drugim državama.

U većini evropskih država značajnu konkurenciju dominantnom operatoru predstavljaju operatori koji su se razvili u okviru elektroenergetskih i željezničkih kompanija. U Crnoj Gori je za pružanje usluge iznajmljenih linija kao operator registrovan Crnogorski elektroprenosni sistem a.d. koji je izvršio polaganje optičkih kablova i instalaciju opreme za sistem prenosa, ali nije započeo sa pružanjem usluga iznajmljivanja linija.

1.6.1. Cijene usluge iznajmljenih linija

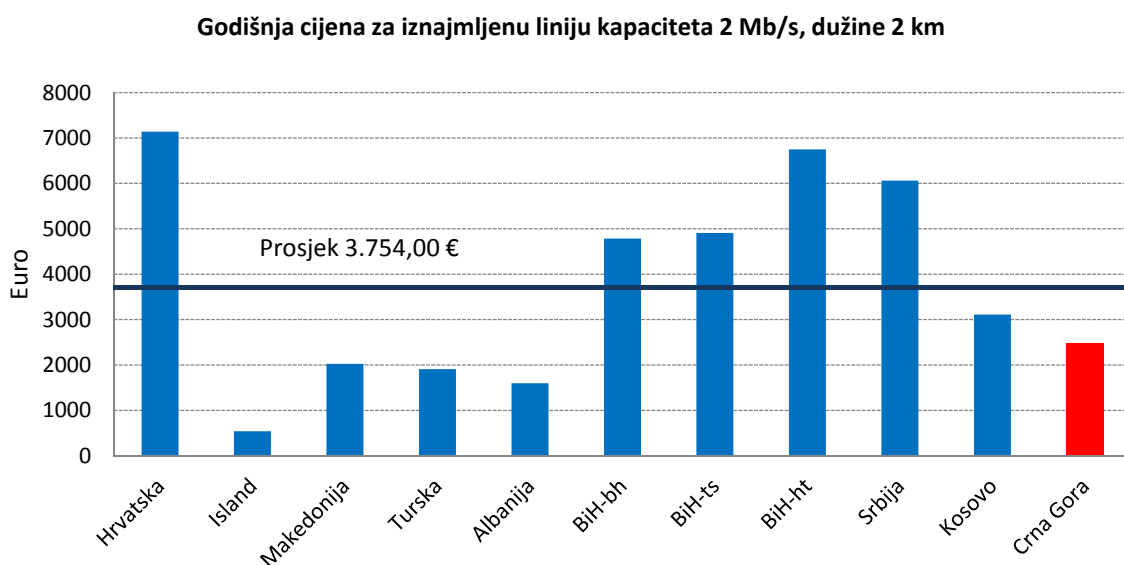
Tokom 2016. godine nije došlo do promjena u cijenama iznajmljenih linija na nivou maloprodaje kod Crnogorskog Telekom a.d. koji ima najveći broj iznajmljenih linija i ostvaruje najveći prihod od ove vrste usluga na tržištu. Važeće cijene iznajmljenih linija na nivou maloprodaje, koje je po zahtjevu Agencije, tokom 2012. godine primijenio Crnogorski Telekom a.d. kao operator koji je lider u pružanju ove usluge po broju iznajmljenih linija i ukupnih kapaciteta iznajmljenih linija, bile su važeće i tokom 2016. godine.

Kada su u pitanju cijene iznajmljenih linija na nivou veleprodaje, Crnogorski Telekom a.d. kao operator sa značajnom tržišnom snagom na relevantnim veleprodajnim tržištima terminalnih i *trunk* segmenata iznajmljenih linija, tokom 2016. godine je nastavio da primjenjuje postojeće cijene za pojedine kategorije

iznajmljenih linija na nivou veleprodaje, a koje su u skladu sa Drugim dijelom Preporuke Evropske Komisije od 25. 03. 2005. godine o pružanju iznajmljenih linija (*COMMISSION RECOMMENDATION of 29 March 2005 on the provision of leased lines in the European Union – Part 2 – pricing aspects of wholesale leased lines part circuits*).

Za poređenje cijena usluga iznajmljenih linija sa cijenama u državama iz okruženja korišćeni su podaci iz Izvještaja IV: Pružanje usluga i monitoring regulatornog i tržišnog razvoja za elektronske komunikacione servise i servise informacionog društva u zemljama koje se pridružuju, Februar 2014. godine (*Report 4 - Supply of services in monitoring regulatory and market developments for electronic communications and information society services in Enlargement Countries*). Ovaj Izvještaj je pripremila konsultantska firma Cullen International za potrebe Evropske Komisije. Uporedni podaci pokazuju godišnje cijene zakupa iznajmljenih linija na nivou maloprodaje i ne uključuju PDV i jednokratne naknade.

Na sljedećem grafiku je dat uporedni prikaz cijena za iznajmljene linije kapaciteta 2 Mb/s dužine 2 km.

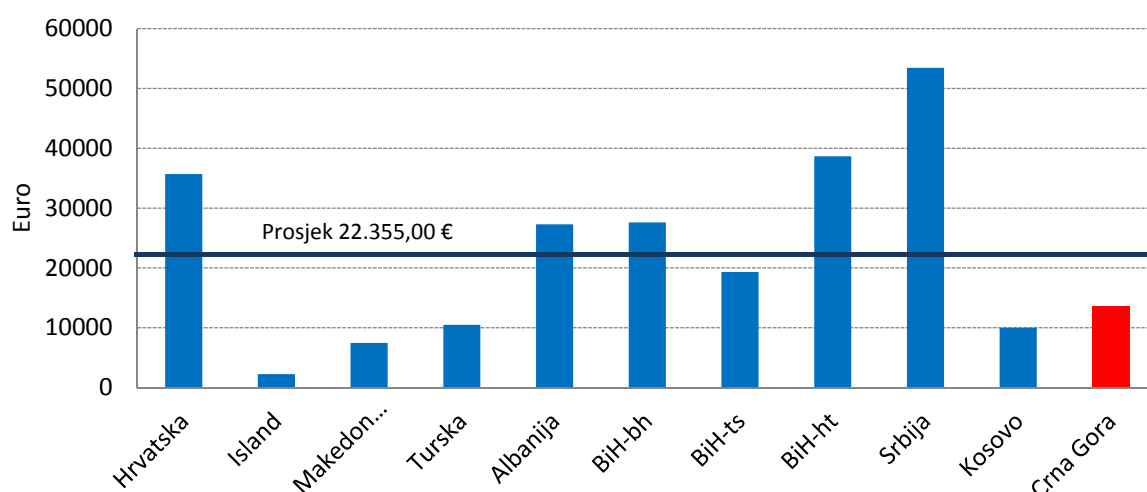

Izvor: Report 4 - Supply of services in monitoring regulatory and market developments for electronic communications and information society services in Enlargement Countries - Februar 2014;

Iz ovog grafika se može zaključiti da su cijene usluge iznajmljene linije kapaciteta 2 Mb/s i dužine 2 km na nivou maloprodaje u Crnoj Gori niže u odnosu na cijenu iste usluge kod većine operatora u zemljama okruženja. Cijena navedene usluge u Crnoj Gori iznosi 2.472,00 € i značajno je niža od prosječne cijene ovog tipa iznajmljene linije u državama koje su razmatrane u navedenom izvještaju, a koja iznosi 3.754,00 €.

Na sljedećem grafiku je dat uporedni prikaz cijena za iznajmljene linije kapaciteta 34 Mb/s dužine 2 km.

Godišnja cijena za iznajmljenu liniju kapaciteta 34 Mb/s, dužine 2 km

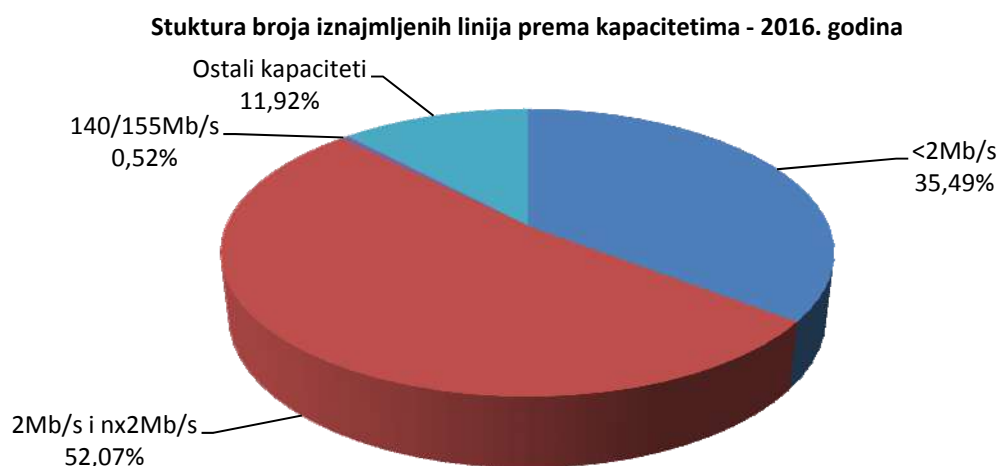
Izvor: Report 4 - Supply of services in monitoring regulatory and market developments for electronic communications and information society services in Enlargement Countries - Februar 2014

Iz ovog grafika se može zaključiti da su cijene usluge iznajmljene linije kapaciteta 34 Mb/s dužine 2 km na nivou maloprodaje u Crnoj Gori niže u odnosu na cijenu iste usluge kod većine operatora u zemljama okruženja. Cijena navedene usluge u Crnoj Gori iznosi 13.680,00 € i značajno je niža od prosječne cijene ovog tipa iznajmljene linije u državama koje su razmatrane u navedenom izvještaju i koja iznosi 22.355,00 €.

1.6.2. Struktura tržišta

Ukupan broj iznajmljenih linija na kraju 2016. godine je iznosio 386. Ovaj broj iznajmljenih linija uključuje nacionalne i međunarodne iznajmljene linije svih kapaciteta. Takođe, u isti su uključene iznajmljene linije na nivou maloprodaje i veleprodaje.

Struktura broja iznajmljenih linija prema kapacitetima, na kraju 2016. godine, je prikazana na sljedećem grafiku.

U odnosu na kraj 2015. godine, broj iznajmljenih linija se smanjio za 18,4 %. Na kraju 2015. godine ukupan broj iznajmljenih linija je iznosio 473. Pri tome, treba naglasiti da je do značajnog smanjenja došlo u broju iznajmljenih linija kapaciteta 2 Mb/s i nx2 Mb/s (smanjenje od 25,3 %) u odnosu na prethodnu godinu, dok je istovremeno došlo do povećanja broja iznajmljenih linija ostalih kapaciteta (povećanje od 12,2 %), što se

uglavnom odnosi na *Ethernet* iznajmljene linije. Broj iznajmljenih linija malih kapaciteta se smanjio u manjem obimu. Ukupan prihod ostavaren od pružanja usluge iznajmljenih linija u 2016. godini je iznosio 1.759.636,60 €. Ovaj prihod obuhvata prihode od usluga nacionalnih i međunarodnih iznajmljenih linija svih kapaciteta. Takođe, obuhvata prihode od iznajmljenih linija na nivou maloprodaje i prihode od iznajmljenih linija na nivou veleprodaje. U odnosu na 2015. godinu, ukupan prihod od usluge iznajmljenih linija je smanjen za 10,7 %. U 2015. godini ukupan prihod od usluga iznajmljenih linija je iznosio 1.969.861,40 €.

Struktura prihoda prema kapacitetima iznajmljenih linija u 2016. godini je prikazana na sljedećem grafiku.

Tokom 2016. godine je došlo do pada broja iznajmljenih linija za 18,4 %, što je dovelo i do pada prihoda operatora na tržištu iznajmljenih linija za 10,7 %.

1.7. Tržište distribucije audiovizuelnih medijskih sadržaja (radijskih i televizijskih programa) do krajnjih korisnika

Za usluge distribucije AVM sadržaja do krajnjih korisnika u Crnoj Gori tokom 2016. godine je bilo registrovano 7 operatora koji su usluge distribucije AVM sadržaja pružali preko jedne od sljedećih platformi:

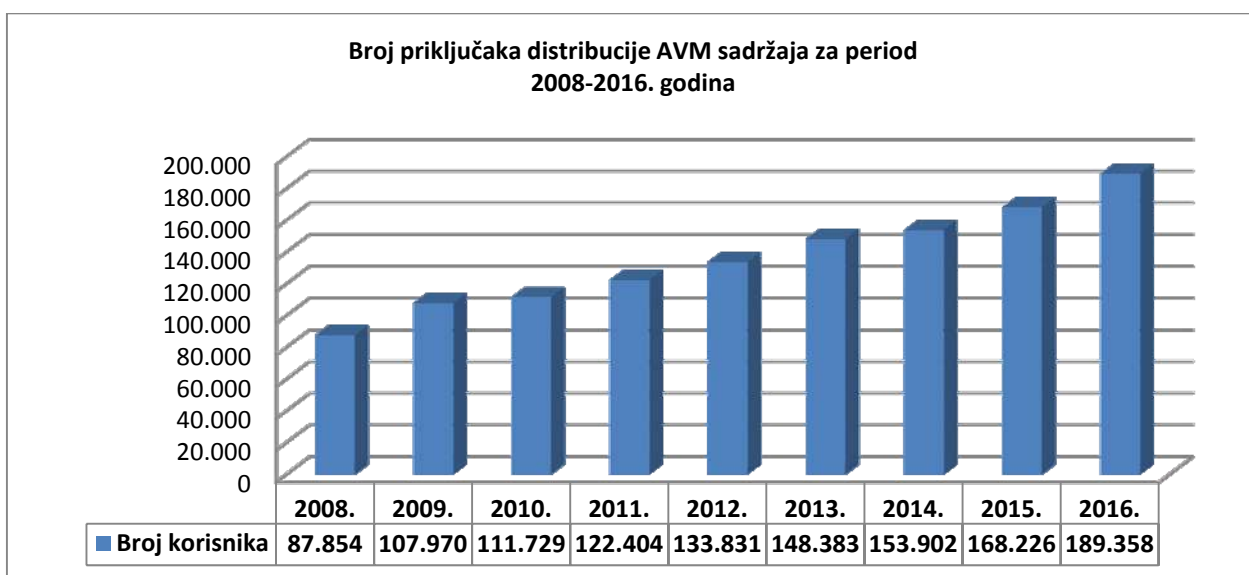
- KDS (kablovske distributivne mreže koje uključuju i analogni i digitalni KDS), preko kojih su uslugu pružali M-Kabl d.o.o, Mtel d.o.o. i Telemach a.d;
- MMDS (bežične mreže za distribuciju AVM sadržaja), preko koje je uslugu pružao operator Telemach a.d;
- IPTV (javne fiksne elektronske komunikacione mreže), preko koje su usluge pružali Crnogorski Telekom a.d. i Orion Telekom d.o.o;
- DTH (satelitske distributivne mreže), preko koje je operator Total TV Montenegro d.o.o. pružao usluge i
- DVB-T2 (zemaljsko digitalno video emitovanje) preko koje je uslugu pružao operator Radio-difuzni centar d.o.o.

Crnogorski Telekom a.d, Total TV Montenegro d.o.o. i Radio-difuzni centar d.o.o. pružaju ovu uslugu na cjelokupnoj teritoriji Crne Gore dok su ostali operatori. razvili svoje sisteme na teritoriji nekoliko opština i to:

- Telemach d.o.o. na teritoriji opština: Bar, Bijelo Polje, Herceg Novi, Kotor, Nikšić, Pljevlja, Podgorica i Tivat;
- Mtel d.o.o. na teritoriji opština: Andrijevića, Bar, Berane, Bijelo Polje, Budva, Cetinje, Danilovgrad, Herceg Novi, Kolašin, Kotor, Mojkovac, Nikšić, Pljevlja, Plužine, Podgorica, Rožaje, Šavnik, Tivat i Ulcinj;
- M-kabl d.o.o. na teritoriji opština: Bar, Bijelo Polje, Herceg Novi, Kotor, Nikšić, Pljevlja, Podgorica i Tivat;

- Orion Telekom d.o.o. na teritoriji opština: Budva, Danilovgrad, Herceg Novi, Kotor, Pljevlja, Podgorica i Rožaje.

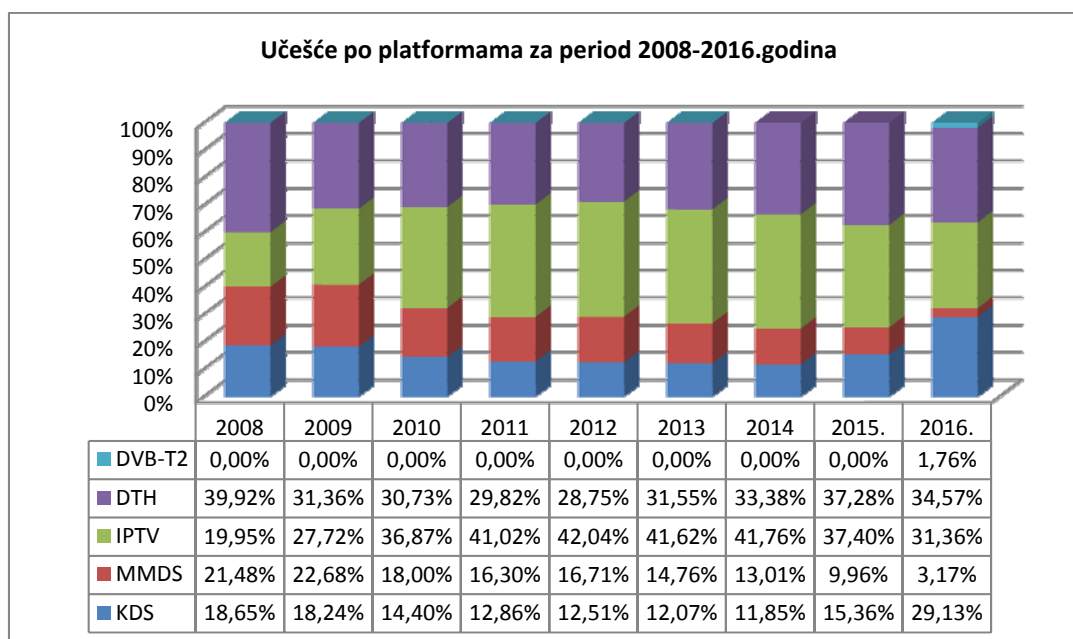
Broj priključaka distribucije AVM sadržaja na kraju 2016. godine je iznosio 189.358. Pregled kretanja broja priključaka za period 2008-2016. godine dat je na sledećem grafiku.

Na kraju 2016. godine, broj priključaka usluga distribucije AVM sadržaja putem različitih platformi (KDS/MMDS/IPTV/DTH/DVB-T2) je uvećan za 21.132 što predstavlja rast od 12,56 % u odnosu na broj priključaka na kraju 2015. godine.

Od ukupnog broja priključaka (189.358), broj priključaka koji se odnosi na fizička lica je iznosio 184.656 priključaka, ili 97,52 %. Prema podacima Zavoda za statistiku Crne Gore (*Popis iz 2011. godine – Izvor: Monstat „Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011“*) broj domaćinstava u Crnoj Gori je 194.795. Prema tome penetracija kablovske televizije u odnosu na broj domaćinstava iznosi 94,80 %.

Operatori koji pružaju uslugu distribucije AVM sadržaja ostvaruju stalan porast broja priključaka pri čemu stepen učešća varira u odnosu na pojedine platforme. Na slijedećem grafiku je dat pregled učešća pojedinih platformi u periodu 2008-2016 godina.

Posmatrajući strukturu priključaka distribucije AVM sadržaja do krajnjih korisnika putem različitih platformi, uočava se da u ukupnoj strukturi dominiraju KDS, IPTV i DTH korisnici sa preko 95 % tržišnog učešća, dok se broj korisnika putem MMDS platforme konstantno smanjuje.

U svojoj ponudi operatori obično imaju Osnovni paket i različite dodatne pakete. Broj TV kanala u Osnovnom paketu je u prosjeku 90 TV kanala (najmanje 18, a najviše 184 TV kanala). Što se tiče cijene mjesečne pretplate korisnici su tokom 2016. godine, za osnovni paket prosječno plaćali 10,20 € (najniže 5,00 €, a najviše 11,90 €).

Tržište distribucije AVM sadržaja još uvijek nije dostiglo zasićenje i za očekivati je da će se i dalje razvijati. Od kada Agencija prati i analizira razvoj tržišta elektronskih komunikacija, tržište distribucije AVM sadržaja u Crnoj Gori bilježi stalni rast. Pored povećanja broja korisnika primjetno je i poboljšanje kvaliteta i proširenje spektra usluga koje operatori nude svojim korisnicima.

1.8. Interkonekcija i operatorski pristup

Tokom 2016. godine, Agencija nije imala značajnijih aktivnosti na donošenju regulative u oblasti pristupa i interkonekcije. Zakonom propisane obaveze, koje se tiču stvaranja odgovarajućeg regulatornog okvira, Agencija je već sprovela u prethodnom periodu, donošenjem Pravilnika o pristupu i interkonekciji ("Službeni list Crne Gore" broj 24/14), na osnovu člana 57, stav 3 Zakona o elektronskim komunikacijama. S obzirom, da su pitanja pristupa i interkonekcije veoma značajna sa aspekta razvoja konkurencije i zaštite interesa krajnjih korisnika usluga, a imajući u vidu da Zakonom nije do kraja definisana procedura ostvarivanja pristupa i interkonekcije, Agencija je donijela, u skladu sa svojim nadležnostima propisanim članom 11 Zakona, Pravilnik koji precizno definiše procedure koje se odnose na ova pitanja. Pravilnik o pristupu i interkonekciji je, u dijelu u kom se može primijeniti, u skladu sa relevantnim Direktivama Evropske Komisije (*Directive 2002/19/EC* i *Directive 2009/140/EC*). Pravilnikom su detaljno propisani osnovni ciljevi i zahtjevi ostvarivanja pristupa i interkonekcije. Pored toga, Pravilnikom je propisana procedura podnošenja zahtjeva i odgovora na zahtjev, njihove sadržine, vremenski rokovi za postupanje u određenim fazama procedure realizacije pristupa i interkonekcije, kao i uslovi pod kojima se može ograničiti pristup i interkonekcija. Propisano je, takođe, postupanje Agencije prilikom podnošenja zahtjeva operatora, te principi na kojima će se zasnivati njene odluke.

Agencija je tokom 2016. godine, u skladu sa analizama relevantnih tržišta i rezultatima troškovnih modela operatora sa značajnom tržišnom snagom, propisala smanjenje cijena pojedinih veleprodajnih usluga. U tom kontekstu posebno treba istaći smanjenje cijena za usluge terminacije poziva u fiksnu mrežu, kao i smanjenje cijena za uslugu terminacije poziva u mobilne mreže.

Agencija je, tokom 2016. godine, pokrenula inicijativu za smanjenje cijena SMS terminacije nacionalnih SMS-ova. Glavni razlozi za ovu inicijativu Agencije su bili trend pada obima ostvarenog nacionalnog SMS saobraćaja, kao i činjenica da cijene terminacije nacionalnih SMS-ova u mobilne mreže nijesu formirane na troškovnim principima i da su visoke u odnosu na troškovno orjentisane cijene terminacije poziva u mobilne mreže. Rezultat ove inicijative Agencije je potpisivanje Sporazuma o smanjenju cijena SMS terminacije nacionalnih SMS-ova, koji će dovesti do smanjenja cijene terminacije nacionalnih SMS-ova u mobilne mreže u dva koraka (od 01. 01. 2017. godine primjenjivaće se cijena od 1,50 €cent/SMS; a od 01. 07. 2017. godine će se primjenjivati cijena od 1,00 €cent/SMS). Prethodno važeća cijena usluge terminacije nacionalnih SMS u mobilne mreže je iznosila 2,2 €cent/SMS.

Preduzete regulatorne mjere će dodatno poboljšati uslove za jačanje efikasne i održive konkurencije na tržištu, kako kroz jačanje pozicije postojećih operatora tako i kroz ulazak novih operatora na tržište Crne Gore. Navedeno jačanje efikasne i održive konkurencije na tržištu bi trebalo da dovede do stvaranja povoljnosti za krajnje korisnike, kroz sniženje maloprodajnih cijena usluga i povećanja kvaliteta pružanja usluga.

Realizacija zaključenih ugovora o pristupu i interkonekciji između operatora u Crnoj Gori se, tokom 2016. godine, odvijala u skladu sa odredbama tih ugovora i Zakona o elektronskim komunikacijama, tako da Agencija nije dobijala zahtjeve za rješavanje sporova među operatorima.

1.8.1. Cijene interkonekcionih servisa

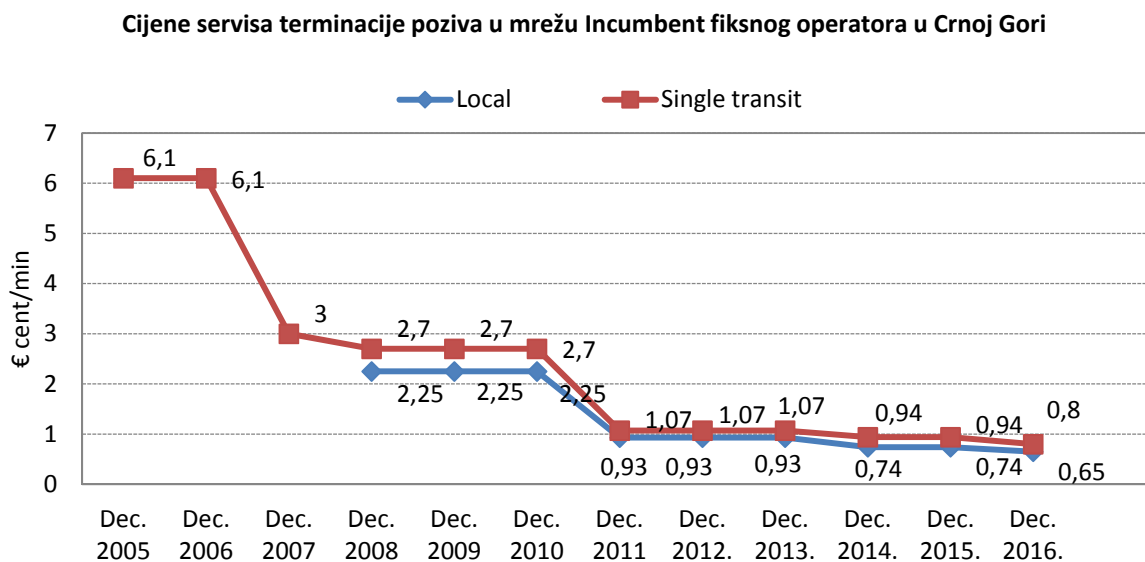
1.8.1.1. Cijene terminacije poziva u fiksne mreže

Tokom 2016. godine, Rješenjem Agencije o snižavanju cijena, koje je donijeto u skladu sa rezultatima troškovnog modela Crnogorskog Telekom a.d. došlo je do promjena cijena usluga terminacije poziva u fiksnu mrežu *incumbent* operatora - Crnogorskog Telekom a.d. Nove cijene usluge terminacije poziva u fiksnu mrežu Crnogorskog Telekom a.d. se primjenjuju od 25. 12. 2016. godine i iznose:

- cijena usluge nacionalne terminacije poziva u fiksnu mrežu operatora Crnogorski Telekom a.d. iznosi 0,80 €centa/min;
- cijena usluge terminacije poziva u okviru mrežnog koda pristupne tačke u fiksnu mrežu Crnogorskog Telekom a.d. iznosi 0,65 €centa/min.

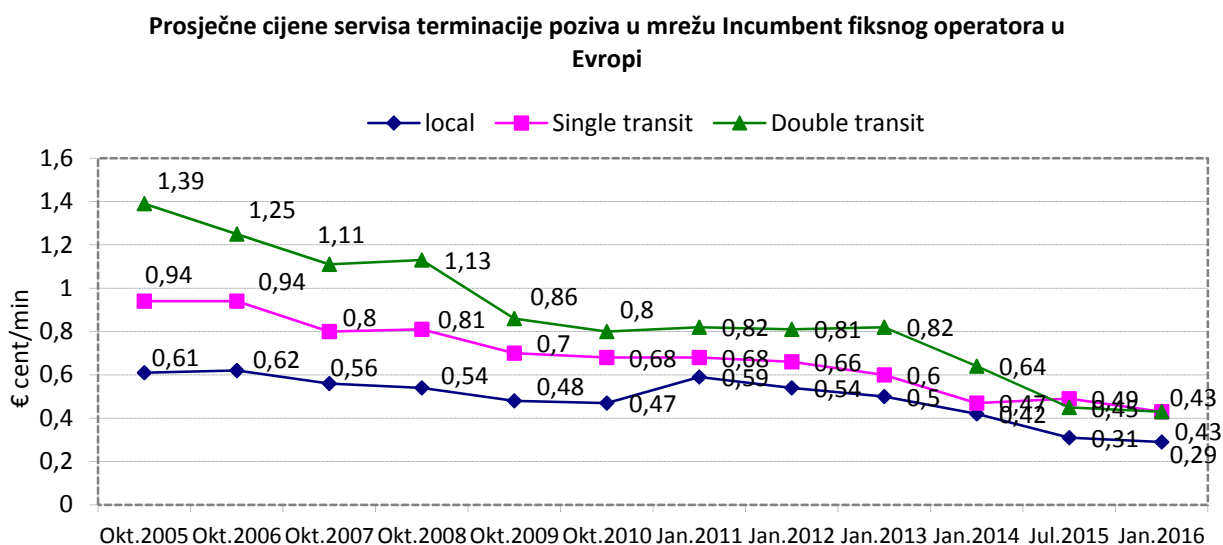
Cijena terminacije poziva u fiksnu mrežu operatora Mtel d.o.o. je određena u skladu sa Analizom relevantnog tržišta poziva koji završavaju u individualnim javnim telefonskim mrežama i koji se pružaju na fiksnoj lokaciji - veleprodajni nivo, iz novembra 2013. godine, kao i u skladu sa Odlukom Agencije od, 01. 08. 2014. godine. Cijena terminacije poziva u fiksnu mrežu operatora Mtel d.o.o. iznosi 0,94 €centa/min. Istu cijenu za terminaciju poziva u svoje fiksne mreže primjenjuju i operatori Telenor d.o.o. i Telemach d.o.o.

Na sljedećem grafiku je prikazan pregled kretanja cijena terminacije poziva u fiksnu mrežu Crnogorskog Telekom a.d. u periodu od 2005-2016. godine.

Sa ovog grafika se može vidjeti da su cijene usluge terminacije poziva u fiksnu mrežu *incumbent* operatora značajno smanjene u posmatranom vremenskom periodu. Ukupno smanjenje cijene usluge terminacije poziva u fiksnu mrežu, za *single transit* nivo, Crnogorskog Telekom a.d. od 2005. godine do kraja 2016. godine, je iznosilo 86,9 %. Referentnom interkonekcionom ponudom iz 2008. godine je omogućena i terminacija poziva na lokalnom nivou, koju Crnogorski Telekom a.d. prije toga nije nudio. Tokom 2011. godine došlo je do značajnog smanjenja cijena usluga terminacije poziva u fiksnu mrežu, a koje je uslovljeno obavezama koje su proistekle iz Analize relevantnog tržišta poziva koji završavaju u individualnim javnim telefonskim mrežama i koji se pružaju na fiksnoj lokaciji - veleprodajni nivo, koju je Agencija završila u 2010. godini.

Na sljedećem grafiku je dat trend kretanja prosječnih cijena usluga terminacije poziva u fiksne mreže *incumbent* operatora u Evropi

Izvor: Digital Agenda Scoreboard 2011 - Electronic communications market indicators- maj 2011; BoR (16) 90 Termination rates at European level -January 2016 - maj 2016. godine

Sa prethodnog grafika, sačinjenog na osnovu dostupnih podataka iz januara 2016. godine, može se vidjeti, da su prosječne cijene svih kategorija terminacije poziva u fiksnu mrežu *incumbent* operatora u evropskim državama, nakon značajnog pada u protekle dvije godine, neznatno niže, te da su se izjednačile cijene za *single* i *double transit* terminaciju poziva. Takođe, poređenjem prosječnih cijena različitih kategorija terminacije poziva, dolazi se do zaključka da je prosječna cijena *single transit* odnosno *double transit* terminacije poziva, u januaru 2016. godine, približno 48 % veća od cijene lokalne terminacije poziva, u evropskim državama.

Za poređenje cijena usluge terminacije poziva u fiksne mreže sa cijenama u državama iz okruženja korišćeni su podaci iz Izvještaja BEREC o nivou cijena terminacije na Evropskom nivou ('BEREC' 'BoR (16) 218 Termination rates at European level - July 2016'), koji je objavljen u decembru 2016. godine. Navedeni izvještaj sadrži cijene terminacije poziva u fiksne mreže koje su važile 01. 07. 2016. godine.

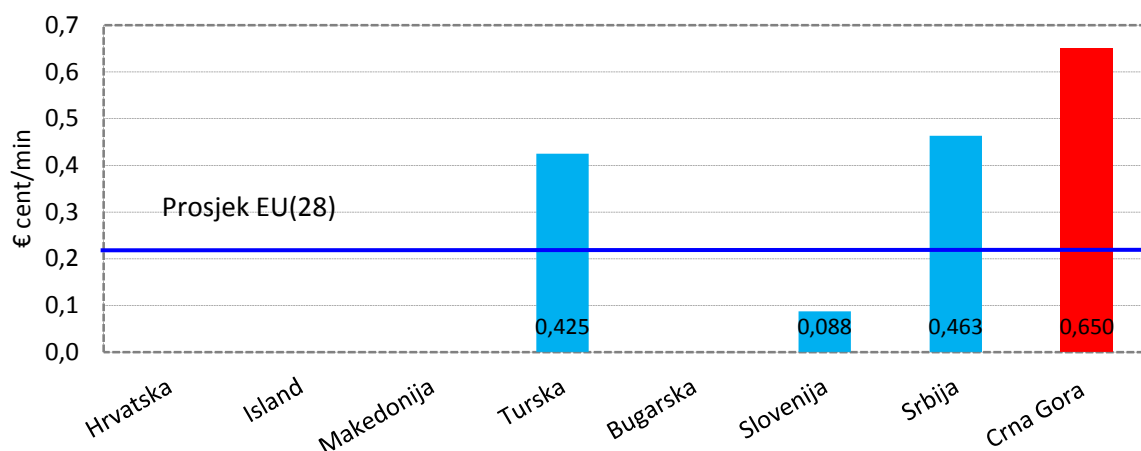
Na sljedećim graficima su prikazane cijene za uslugu terminacije poziva u fiksnu mrežu *incumbent* operatora za kategorije *local* i *single transit* terminacije poziva, za države iz okruženja (cijena po minutu koja je prosječna cijena prva tri minuta poziva u intervalu skupog saobraćaja, tzv. *peak-time*). U sve većem broju evropskih država se primjenjuje jedinstvena cijena (eng. *single rate*) za terminaciju poziva u fiksnu mrežu *incumbent* operatora. Takva cijena terminacije poziva, za države u kojima važi, je upoređivana sa cijenom *single transit* terminacije poziva *incumbent* operatora u Crnoj Gori. Pored toga, u nekim državama se primjenjuju sva tri tipa naknada za terminaciju poziva u zavisnosti od kategorije terminacije poziva (*local*, *single transit* i *double transit*)⁶, što zbog arhitekture mreže nije slučaj u Crnoj Gori. Na graficima ispod je data prosječna vrijednost cijene za *local* terminaciju poziva za države EU(28) koja iznosi 0,2355 €centa/min

⁶ Postoje tri tipične kategorije servisa terminacije poziva koje se pružaju u fiksnim elektronskim komunikacionim mrežama:

- *Local* terminacija poziva: kada se pozivi prenose preko interkonekcionog linka do lokalne centrale na koju je direktno povezan krajnji korisnik.
- *Single Transit* terminacija poziva: kada se pozivi prenose preko interkonekcionog linka do tranzitne centrale koja ima direktan link sa lokalnom centralom na koju je direktno povezan krajnji korisnik.
- *Double Transit* terminacija poziva: kada se pozivi prenose preko interkonekcionog linka do tranzitne centrale koja nema direktan link sa lokalnom centralom na koju je direktno povezan krajnji korisnik, tj. poziv se prenosi preko dvije tranzitne centrale

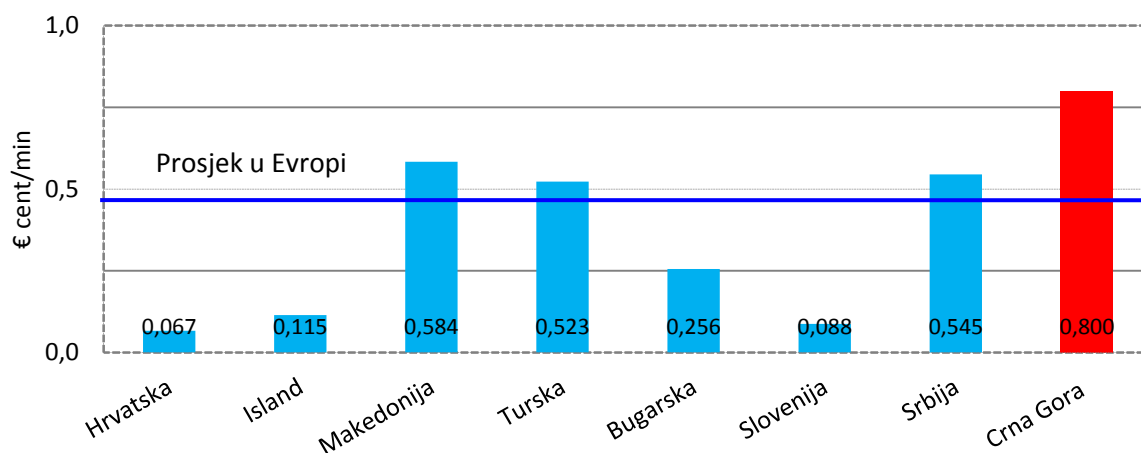
(prosječna cijena za *local* terminaciju poziva za 37 evropskih država iznosi 0,3828 €centa/min), kao i prosječna cijena za *single transit* terminaciju poziva u evropskim državama koja iznosi 0,48 €centa/min

**Cijena servisa terminacije poziva u mrežu *incumbent* fiksnog operatora - *local* terminacija poziva
prosjeak EU(28) - 0,2355 € cent/min**

Izvor: Body of European Regulators for Electronic Communications (BEREC) BoR (16) 218 Termination Rates at European level - July 2016' - decembar 2016. godine

**Cijena servisa terminacije poziva u mrežu *incumbent* fiksnog operatora - *single transit* terminacija poziva
prosjeak u Evropi - 0,48€ cent/min**

Izvor: Body of European Regulators for Electronic Communications (BEREC) BoR (16) 218 Termination Rates at European level - July 2016' - decembar 2016. godine

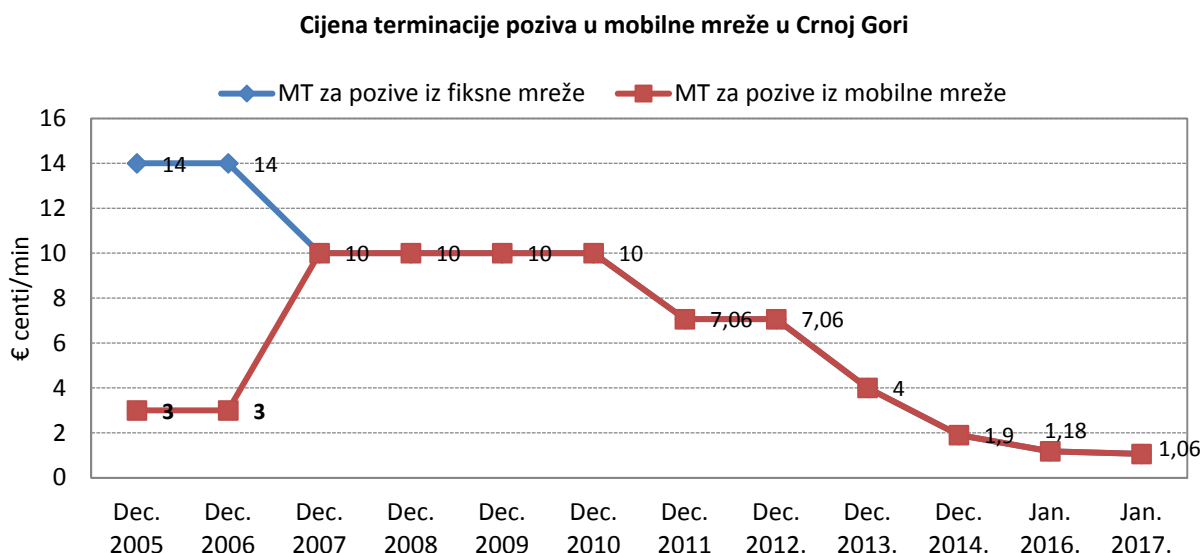
Na osnovu prethodnih grafika se može zaključiti da je, i pored velikog smanjenja u posljednjih nekoliko godina, nivo cijena usluga terminacije poziva u fiksnu mrežu Crnogorskog Telekom a.d. iznad prosjeka cijena ovih usluga u državama iz okruženja. Takođe, cijene ovih usluga u Crnoj Gori su značajno veće od prosjeka cijena ovih usluga u državama članicama EU, kao i od prosjeka cijena na evropskom nivou.

1.8.1.2. Cijene terminacije poziva u mobilne mreže

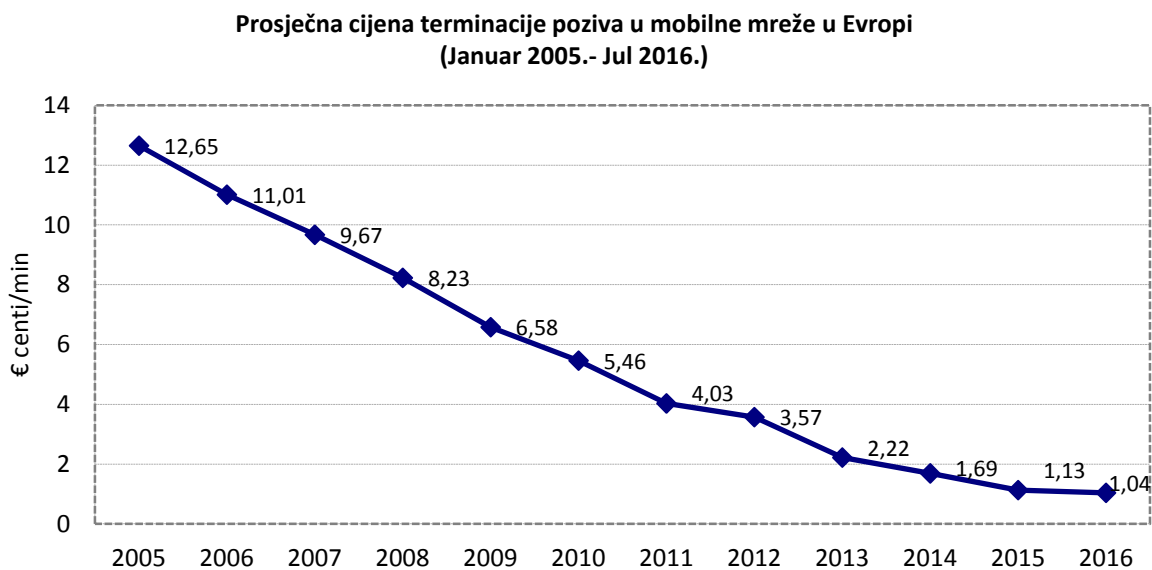
Agencija je prethodnih godina, uvođenjem niza regulatornih mjera i primjenom rezultata troškovnih modela, značajno smanjila cijene usluge terminacije poziva u mobilne mreže. Agencija je rješenjima iz novembra 2016. godine, operatorima sa značajnom tržišnom snagom na tržištu terminacije poziva u mobilnim mrežama, naložila da primijene novu cijenu terminacije poziva u mobilne mreže, koja je određena

na osnovu rezultata troškovnih modela. Nova cijena usluge terminacije poziva u mobilne mreže se primjenjuje od 01. 01. 2017. godine i iznosi 1,06 €centi/min, što predstavlja smanjenje od 10 % u odnosu na prethodno važeću cijenu. Na osnovu Sporazuma sa operatorima o smanjenju cijena SMS terminacije nacionalnih SMS-ova, koji je zaključen u maju 2016. godine, utvrđena je dinamika smanjenja cijena SMS terminacije nacionalnih SMS-ova, koja će se primijeniti u 2017. godini. Tokom 2016. godine se nije mijenjala cijena za uslugu terminacije MMS i ista iznosi 6,6 €centi za MMS.

Na sljedećem grafiku je prikazan pregled kretanja cijena usluge terminacije poziva u mobilne mreže u Crnoj Gori u periodu od 2005 – 01. 01. 2017. godine.

Kao što se sa grafika može vidjeti, cijena terminacije poziva u mobilne mreže u Crnoj Gori se razlikovala u zavisnosti od toga da li je poziv započeo, u fiksnoj ili mobilnoj mreži. Ta pojava, koja je bila diskriminatorska, je otklonjena 2007. godine, od kada važi ista cijena za pozive koji terminiraju u mobilnim mrežama u Crnoj Gori bez obzira u kojoj crnogorskoj mreži je poziv započeo. Takođe, treba istaći da je cijena terminacije poziva u mobilne mreže u Crnoj Gori od 2012. godine smanjena za 85 %. U članicama EU je nastavljen trend pada cijena usluge terminacije poziva u mobilne mreže što je ilustrovano na sljedećem grafiku.

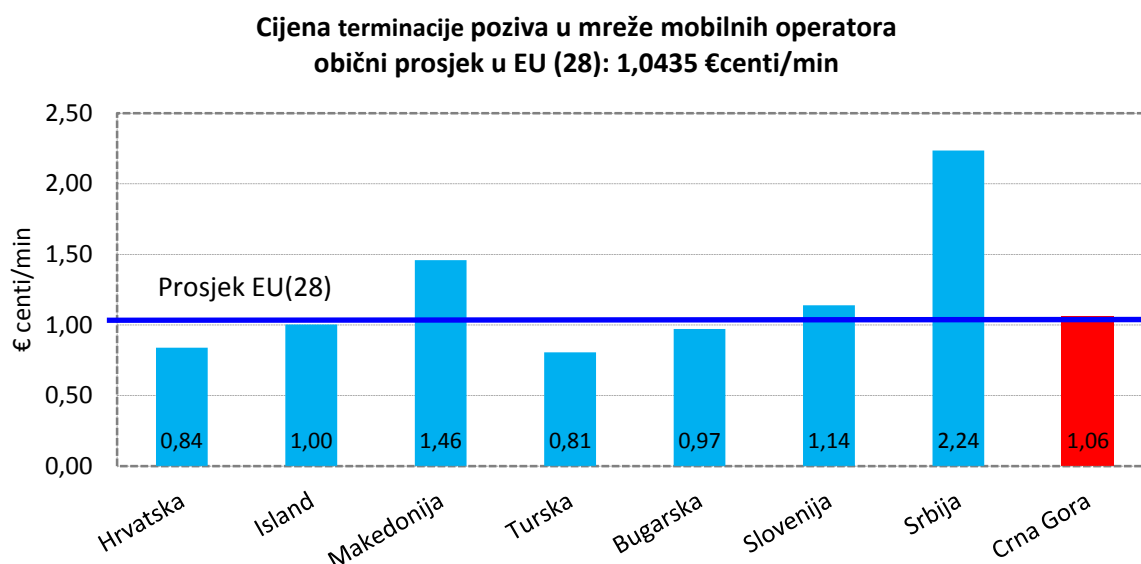

Izvor: Digital Agenda Scoreboard 2011 - Electronic communications market indicators, maj 2011; Body of European Regulators for Electronic Communications (BEREC) 'Termination Rates Benchmark Snapshot (July 2012, July 2013)'; BoR (14) 173 Termination Rates Benchmark Snapshot (as of July 2014) ;BoR (16) 218 Termination Rates at European level - July 2016

Kao što se vidi na prethodnom grafiku, prosječna cijena usluge terminacije poziva u mreže mobilnih operatora u evropskim državama niža je za 8 % u odnosu na prethodnu godinu. Međutim, i dalje postoje velike razlike cijena ove usluge u pojedinim državama članicama, od 0,405 €centa/min na Malti do 5,923 €centa/min u Švajcarskoj. Iako cijene terminacije poziva u mobilne mreže imaju stalni trend pada one su i dalje veće od cijena terminacije poziva u fiksne mreže.

Za poređenje cijena usluge terminacije poziva u mobilne mreže sa cijenama u državama iz okruženja korišćeni su podaci iz Izvještaja BEREC o nivou cijena terminacije na Evropskom nivou ('BoR (16) 218 Termination rates at European level - July 2016'), koji je objavljen u decembru 2016. godine.

Na sljedećem grafiku su prikazani uporedni podaci za cijene terminacije poziva u mobilne mreže za države iz okruženja, koja je zasnovana na prva tri minuta poziva u skupom intervalu, tzv. *peak-time*. U slučaju da se u nekoj državi primjenjuju asimetrične cijene terminacije poziva onda je data cijena terminacije poziva u mrežu najvećeg mobilnog operatora (prema prihodu i broju korisnika). U Crnoj Gori se primjenjuju simetrične cijene ove usluge, dok se u jednoj državi iz okruženja (Turska) primjenjuju asimetrične cijene terminacije poziva u mobilne mreže.

Izvor: Body of European Regulators for Electronic Communications (BEREC) BoR (16) 218 Termination Rates at European level - July 2016

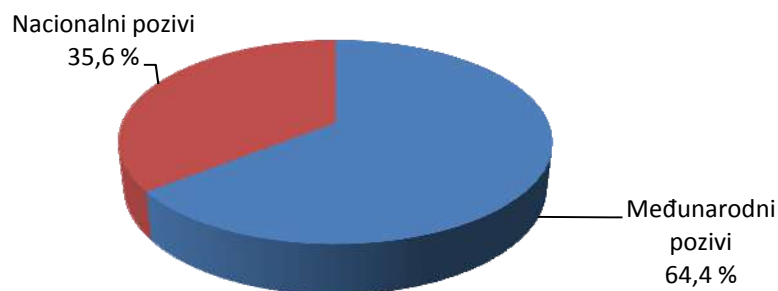
Nivo cijena ove usluge od 1,18 €centa/min, kod operatora u Crnoj Gori je tokom 2016. godine bio iznad običnog prosjeka cijene ove usluge u članicama Evropske Unije, koji iznosi 1,04 €centa/min, te je smanjenjem cijena, od 01. 01. 2017. godine, na iznos od 1,06 €centa/min i ta razlika smanjena (Izvor: Body of European Regulators for Electronic Communications (BEREC) BoR (16) 218 Termination Rates at European level - July 2016).

1.8.2. Tržište terminacije poziva

1.8.2.1. Tržište terminacije poziva u fiksne mreže

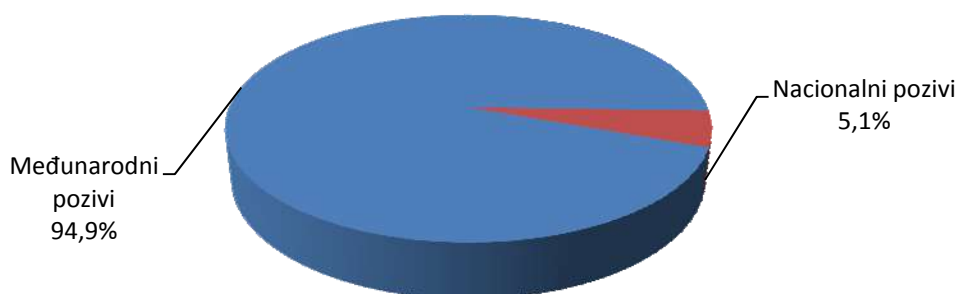
Ukupan obim saobraćaja koji je terminirao u fiksnim mrežama u Crnoj Gori je u 2016. godini iznosio 35.335.276 minuta, što predstavlja smanjenje od 16,83 % u odnosu na 2015. godinu. Pri tome, u kategoriji terminiranih nacionalnih poziva je došlo do povećanja obima saobraćaja od 21,19 % u odnosu na 2015. godinu, dok je u kategoriji terminiranih međunarodnih poziva došlo do smanjenja od 29,14 % u odnosu na 2015. godinu. Struktura terminiranih poziva je prikazana na sljedećem grafiku.

Struktura obima terminiranih poziva u fiksne mreže u Crnoj Gori u 2016. godini

Prihodi od terminacije poziva u fiksne mreže operatora u Crnoj Gori u 2016. godini iznosili su 2.218.174,00 €, što predstavlja smanjenje od 12,18 % u odnosu na 2015. godinu. Struktura prihoda od terminacije poziva u fiksne mreže je prikazana na sljedećem grafiku.

Struktura prihoda od terminiranih poziva u fiksne mreže u 2016. godini

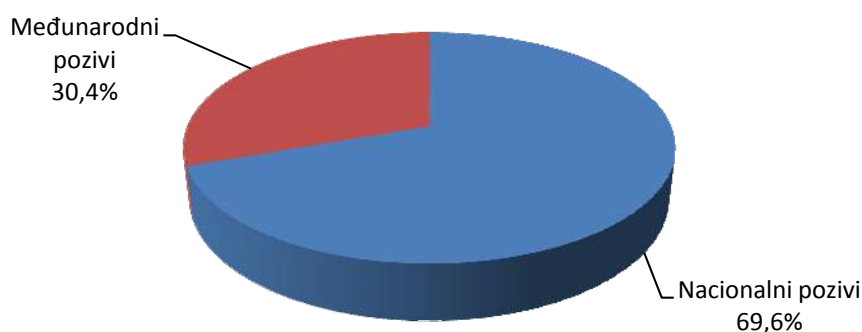

Pri tome, do povećanja je došlo u prihodima od terminacije nacionalnih poziva i to 23,49 % u odnosu na 2015. godinu. Kod kategorije prihoda od terminacije međunarodnih poziva smanjenje je iznosilo 13,52 % u odnosu na 2015. godinu.

1.8.2.2. Tržište terminacije poziva u mobilne mreže

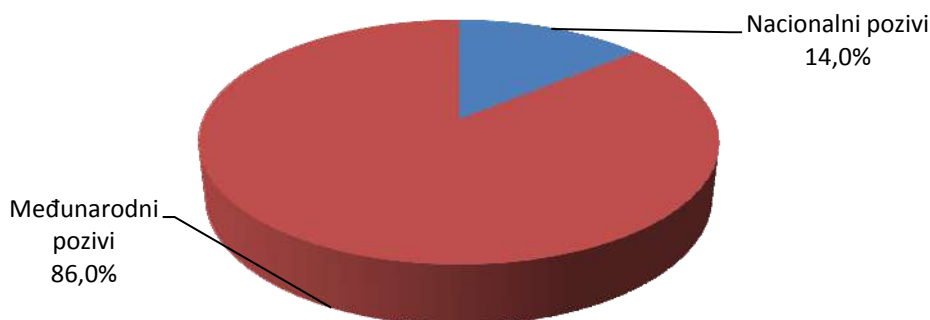
Ukupan obim saobraćaja koji je terminirao u mobilnim mrežama u Crnoj Gori je u 2016. godini iznosio 349.672.073 minuta, što predstavlja smanjenje od 7,28 % u odnosu na 2015. godinu. Pri tome, povećanje se desilo u kategoriji terminiranih nacionalnih poziva (povećanje od 2,38 % u odnosu na 2015. godinu), dok je u kategoriji terminiranih međunarodnih poziva došlo do smanjenja obima saobraćaja (smanjenje od 23,73 % u odnosu na 2015. godinu). Struktura terminiranih poziva je prikazana na sljedećem grafiku.

Struktura obima terminiranih poziva u mobilne mreže u 2016. godini

Prihodi od terminacije poziva u mobilne mreže operatora u Crnoj Gori su u 2016. godini, iznosili 20.689.762 €, što predstavlja smanjenje od 15,45 % u odnosu na 2015. godinu. Struktura prihoda od terminiranih poziva u mobilne mreže je prikazana na sljedećem grafiku.

Struktura prihoda od terminiranih poziva u mobilne mreže u 2016. godini

Pri tome, smanjenje se desilo u prihodima od terminiranih nacionalnih poziva u iznosu 35,87 % u odnosu na 2015. godinu, dok se prihod od terminiranih međunarodnih poziva smanjio 10,82 % u odnosu na 2015. godinu.

1.8.3. IP interkonekcija

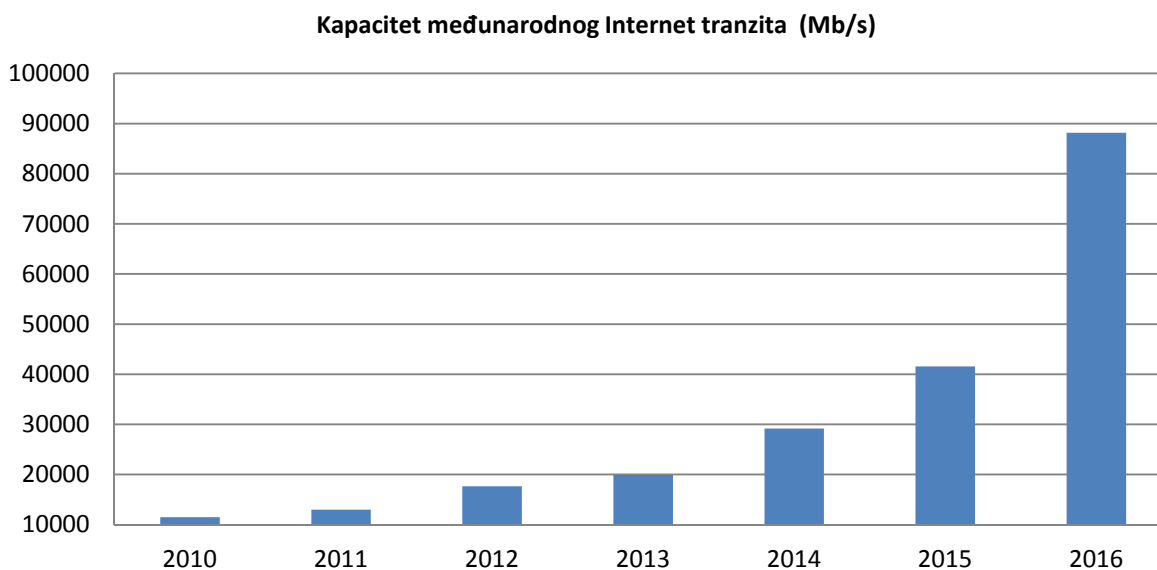
Kako bi internet kao globalna mreža mogao da funkcioniše, Internet Servis Provajderi (ISP) moraju međusobno biti povezani kako bi svojim korisnicima omogućili pristup različitim sadržajima, servisima i aplikacijama. S obzirom da se povezivanje ISP-ova realizuje na IP nivou, govori se o IP interkonekciji između operatora. Povezivanje ISP-ova i razmjena saobraćaja se može klasifikovati kao tranzit ili kao *peering*. Pri tome, jedna od varijanti *peering*-a je i korišćenje tačke za razmjenu internet saobraćaja (eng. *Internet eXchange Point - IXP*).

Tranzit se obično realizuje preko bilateralnog ugovora kada jedan ISP (nadprovajder) obezbjeđuje drugom ISP-u (podprovajder) punu povezanost (konektivnost) za prenos *upstream* i *downstream* saobraćaja njegovih korisnika, uključujući obavezu prenosa tog saobraćaja prema trećim stranama. Tranzit je veleprodajna usluga, koja se naplaćuje.

Peering se obično realizuje bilateralnim dogovorom između ISP-ova kako bi razmjenjivali saobraćaj između sebe i svojih korisnika. *Peering* najčešće ne uključuje obavezu prenosa saobraćaja prema trećim stranama. Razmjena saobraćaja se obično obavlja bez plaćanja naknade. Za razliku od bilateralnog (privatnog) *peering*-a, može se realizovati i multilateralni (javni) *peering* kada tri ili više strana odluče da svoje mreže povežu

preko jedne tačke. Ova javna tačka interkonekcije se naziva tačke razmjene internet saobraćaja (*Internet eXchange Point - IXP*).

Operatori koji pružaju uslugu pristupa Internetu (ISP) u Crnoj Gori uslugu internet tranzita, u najvećem dijelu, obezbjeđuju kod operatora (nadprovajdera) van Crne Gore. Neki od operatora, međutim, uslugu internet tranzita obezbjeđuju od operatora u Crnoj Gori. Na kraju 2016. godine ukupan zakupljeni kapacitet internet tranzita od inostranih operatora (kapacitet međunadodniog internet tranzita) koji su operatori u Crnoj Gori imali, bio je 88,1 Gb/s. U odnosu na 2015. godinu, ukupan kapacitet međunarodnog internet tranzita je povećan za 112 %. Na sljedećem grafikonu je prikazan porast kapaciteta ukupnog međunarodnog Internet tranzita u periodu od 2010-2016. godine

Internet tranzit je dugo vremena bio jedni način povezivanja koji su ostvarivali operatori koji pružaju uslugu pristupa internetu (ISP) u Crnoj Gori. Studija o uspostavljanju nacionalne tačke razmjene internet saobraćaja (IXP – *Internet Exchange Point*) u Crnoj Gori, koju je pripremila Agencija 2013. godine, pokazala je da bi se uspostavljanjem IXP podstakao razvoj interneta u Crnoj Gori, snizile cijene usluge pristupa internetu, rasteretili linkovi za globalni pristup internetu, poboljšao kvalitet usluge pristupa internetu i sigurnost komunikacija.

Kao rezultat niza aktivnosti, u julu 2015. godine, je počeo sa radom MIXP (*Montenegro Internet eXchange Point - MIXP*). Pored internet servis provajdera (ISP) na MIXP se mogu povezati i obrazovne ustanove, državni organi, kompanije itd, ako ispunjavaju tehničke uslove koji su objavljeni na web strani www.mixp.me. Jedan od, tehnički nezaobilaznih, preduslova za povezivanje na MIXP jeste da zainteresovani pravni subjekat, registrovan u Crnoj Gori, posjeduje računarsku mrežu registrovanu kao autonomni sistem (AS) sa jedinstvenim AS brojem (ASN). Registracija AS-a se vrši prema važećim procedurama kod nadležne međunarodne institucije.

Na kraju 2016. godine na MIXP su bili povezani: Crnogorski Telekom a.d, Telenor d.o.o, Univerzitet Crne Gore (1 Gb/s linkovi), kao i Mtel d.o.o, MNNews d.o.o. i DoMEn d.o.o. (100 Mb/s linkovi). Telekomunikaciona mreža Vlade Crne Gore je takođe povezana na MIXP, ali još ne razmjenjuje saobraćaj sa drugim mrežama. Statistika razmijenjenog saobraćaja između povezanih subjekata, za decembar 2016. godine, pokazuje da ukupan obim razmijenjenog saobraćaja nije veliki, ali se može konstatovati trend rasta. Detaljni podaci o ostvarenom saobraćaju pojedinačnih operatora/institucija, u decembru 2016. godine su sljedeći:

- Crnogorski Telekom a.d: prosječno - 23,6 Mb/s, maksimalno - 78,3 Mb/s;
- Telenor d.o.o: prosječno - 2,8 Mb/s, maksimalno - 36,8 Mb/s;
- Mtel d.o.o: prosječno - 14,2 Mb/s, maksimalno - 72,4 Mb/s;

- MNNews d.o.o: prosječno - 14,2 Mb/s, maksimalno - 78,3Mb/s;
- Univerzitet Crne Gore: prosječno - 13,1 Mb/s, maksimalno - 47,9 Mb/s;
- DoMEn d.o.o: prosječno - 145 kb/s, maksimalno - 303 kb/s.

Relativno mali obim saobraćaja koji se razmjenjuje između subjekata koji su povezani na MIXP pokazuje, da operatori u Crnoj Gori nijesu direktno povezani sa pružaocima sadržaja i aplikacija koji nude atraktivne sadržaje, servise i aplikacije, pa na taj način ni njihovi krajnji korisnici ne generišu značajan obim saobraćaja prema drugim operatorima u Crnoj Gori.

1.9. Usluga prenosivosti brojeva

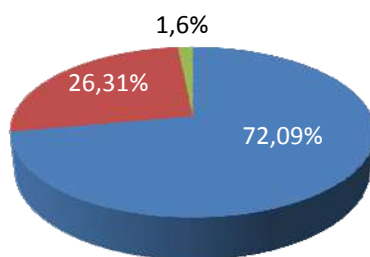
Prenosivost broja je usluga koja omogućava svakom pretplatniku da zadrži telefonski broj pri promjeni operatora. Broj se može prenositi iz fiksne u fiksnu mrežu, odnosno iz mobilne u mobilnu mrežu. Procedure pružanja ove usluge propisane su Zakonom o elektronskim komunikacijama i Pravilnikom o prenosivosti brojeva ("Službeni list Crne Gore" broj 28/14).

Pravilnikom o prenosivosti brojeva, donijetim u skladu sa Zakonom o elektronskim komunikacijama i Direktivom 2009/136/EK, je propisano kraće vrijeme prenosa broja nego što je bilo propisano prethodnim pravilnikom. Ukupno vrijeme za prenos broja je sada 3 radna dana, dok je ranije bilo 5 radnih dana. Pretplatnik koji želi da prenese telefonski broj podnosi zahtjev za prenos broja kod operatora primaoca broja (operator kod koga pretplatnik prelazi) i to se smatra zahtjevom za raskid ugovora sa operatorom davaocem broja (operator sa kojim pretplatnik ima ugovor). Ukoliko su ispunjeni svi uslovi za prenos broja, pretplatniku se određuje datum prenosa broja, koji ne može biti duži od 3 radna dana od podnošenja zahtjeva. Pretplatnik će bez servisa biti samo u periodu od 13.00 – 16.00 časova na dan prenosa broja. Pretplatnik može ponovo da prenese svoj broj nakon 3 mjeseca od zadnjeg prenosa. Ukoliko zahtjev za prenos broja bude odbijen, pretplatnik može da podnese prigovor Agenciji.

Na osnovu Zakona o elektronskim komunikacijama i Pravilnika o prenosivosti brojeva, Agencija je donijela Odluku o utvrđivanju visine jednokratne naknade za uslugu prenosivosti broja i načinu raspodjele. Propisana naknada iznosi 3,50 €, a raspoređuje se između operatora davaoca i operatora primaoca telefonskog broja u odnosu 80:20, odnosno operator iz čije se mreže prenosi broj dobija 2,80 € a operator u čiju se mrežu prenosi broj dobija 0,70 € po prenešenom broju. Telekomunikacioni operatori: Crnogorski Telekom a.d, Telenor d.o.o, Mtel d.o.o. i Telemach d.o.o, koji za sada pružaju uslugu prenosivosti telefonskih brojeva, su odlučili da uslugu prenosa telefonskih brojeva, za sada, pružaju besplatno. Pretplatnici ne plaćaju naknadu za uslugu prenosa broja, ali u skladu sa predmetnom Odlukom, operator u čiju se mrežu prenosi broj plaća operatoru iz čije se mreže prenosi broj 2,80 € po prenesenom broju.

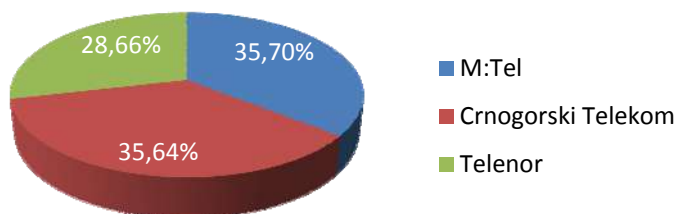
Uslugu prenosivosti broja u 2016. godini je iskoristilo 5.638 pretplatnika, što je za 17,45% manje nego u prethodnoj godini. Kao i prethodnih godina, tokom 2016. godine ovu uslugu su koristili uglavnom pretplatnici mobilne telefonije i to njih 4.002, dok je u fiksnoj telefoniji prenešeno ukupno 1.636 brojeva. U fiksnim mrežama 1.173 broja su prenešena iz fiksne mreže Crnogorskog Telekom a.d. u fiksnu mrežu operatora Mtel d.o.o, 428 brojeva je prenešeno iz fiksne mreže Crnogorskog Telekom a.d. u fiksnu mrežu operatora Telemach d.o.o. a 26 brojeva je prenešeno iz fiksne mreže Crnogorskog Telekom a.d. u fiksnu mrežu Telenora d.o.o. Na sljedećem grafiku je dat procentualni odnos brojeva prenijetih u fiksne mreže iz mreže Crnogorskog Telekom a.d.

■ M:Tel ■ Telemach ■ Telenor

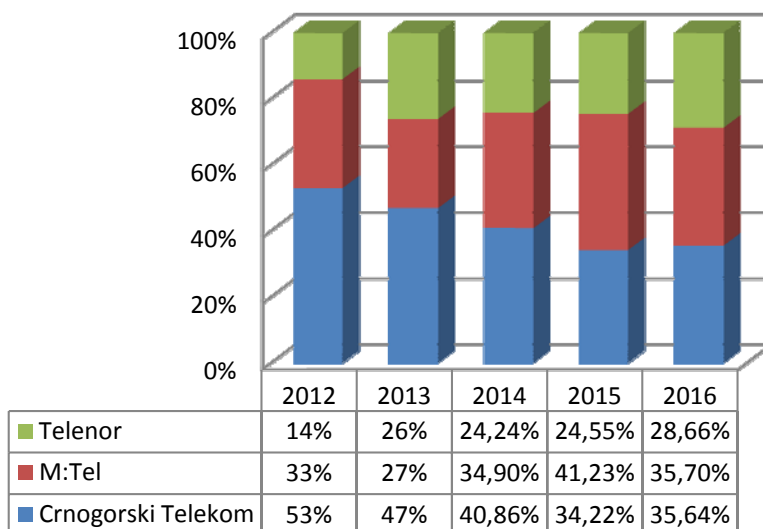
U fiksnu mrežu Crnogorskog Telekoma a.d. ukupno je prenešeno 5 brojeva: po 2 iz fiksnih mreža operatora Mtel d.o.o. i Telemach d.o.o. i 1 broj iz fiksne mreže Telenora d.o.o.

Kod prenosa brojeva između mobilnih mreža u toku 2016. godine najviše brojeva je prenešeno u mrežu operatora Mtel d.o.o. i to 1.429, zatim u mobilnu mrežu Crnogorskog Telekoma a.d. 1.426 brojeva, dok je u mobilnu mrežu operatora Telenor d.o.o. prenijeto 1.147 brojeva. Na sljedećem grafiku je dat grafički prikaz procentualnog odnosa prenesenih brojeva u 2016. godini po operatorima.

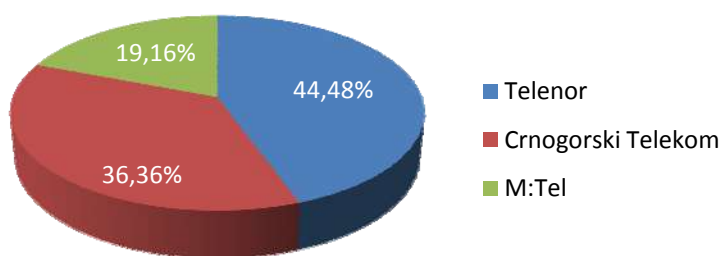
Na osnovu podataka izvode se zaključci da je u 2016. godini najviše brojeva prenešeno u mrežu operatora Mtel d.o.o. i to 35,70 %, potom u mrežu operatora Crnogorski Telekom a.d. 35,64 %, a najmanje u mrežu operatora Telenor d.o.o. 28,66 % od ukupno prenesenih brojeva.

Od početka pružanja usluge prenosivosti broja 2012. godine pa zaključno do 31. 12. 2016. godine kod sva tri operatora mijenjao se procentualni udio u ukupnom broju prenesenih brojeva, što prikazano na sljedećem grafiku.

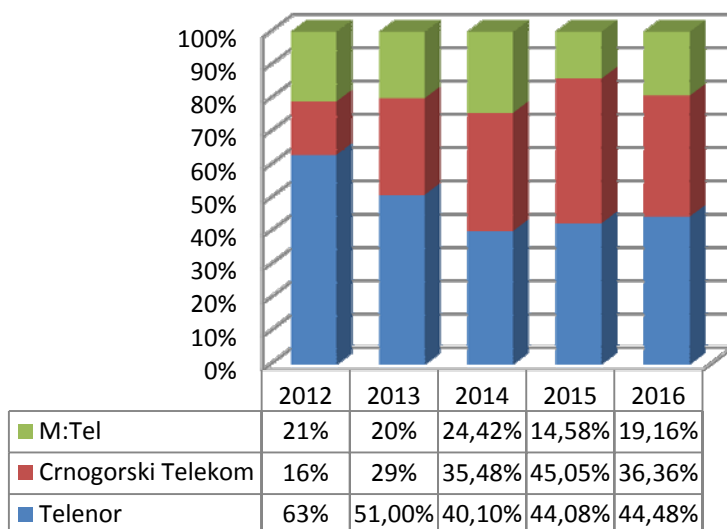
Najviše brojeva u 2016. godini prenešeno je iz mreže operatora Telenor d.o.o. i to 1.780, zatim iz mreže Crnogorskog Telekoma a.d. 1.455, a najmanje iz mreže Mtela d.o.o. i to 767 brojeva.

Na sljedećem grafiku je dat prikaz procentualnog odnosa prenešenih brojeva iz svake od tri mreže.

U 2016. godini najviše brojeva je prenešeno iz mreže operatora Telenor d.o.o. i to 44,48 % od ukupno prenešenih brojeva, potom iz mreže Crnogorskog Telekom a.d. 36,36 %, a najmanje iz mreže operatora Mtel d.o.o. odakle je prenešeno 19,16 % od ukupno prenešenih brojeva.

Procentualni odnos prenešenih brojeva iz mobilnih mreža po operatorima od početka pružanja usluge prenosivosti broja 2012. godine pa zaključno sa 31. 12. 2016. godine dat je na sledećem grafiku.

Treba napomenuti da je u toku 2016. godine prosječno vrijeme trajanja postupka prenosa iznosilo 2,73/3,89 (broj radnih dana/ukupan broj dana).

U 2016. godini, posle isteka ugovorenog roka od četiri godine, uslugu administriranja Centralnom bazom prenesenih brojeva (CBPB) prestala je obavljati kompanija Teletech d.o.o. iz Maribora. Ugovor je, nakon završene procedure javne nabavke, sklopljen sa firmom Amplitudo d.o.o. iz Podgorice, koja je sa pružanjem usluge prenosivosti počela 27. jula 2016. godine.

U toku 2016. godine, sistem centralne baze prenešenih brojeva (CBPB) je funkcionisao na zadovoljavajućem nivou, sa potpunom raspoloživošću i bez smetnji u radu. Prema mjesečnim izvještajima administratora CBPB prosječno vrijeme trajanja postupka prenosa broja je bilo ispod 3 radna dana.

Usluga prenosivosti telefonskih brojeva se pruža od 1. decembra 2011. godine i do 31. decembra 2016. godine ukupno je prenešeno 25.748 brojeva, od toga 4.076 brojeva u fiksnim i 21.672 broja u mobilnim mrežama. U fiksnim mrežama od 4.076 prenešenih brojeva, 4 broja su prenešena iz mreže operatora Mtel d.o.o. u fiksnu mrežu Crnogorskog Telekom a.d, 537 brojeva iz fiksne mreže Crnogorskog Telekom a.d. a 6 iz fiksne mreže Mtel d.o.o. u fiksnu mrežu operatora Telenor d.o.o, 3.053 je prenešeno iz fiksne mreže Crnogorskog Telekom a.d. u fiksnu mrežu operatora Mtel d.o.o, 479 je prenešeno iz fiksne mreže

Crnogorskog Telekom a.d. u fiksnu mrežu operatora Telemach d.o.o, 2 broja su prenešena iz mreže Telmacha d.o.o. i 1 iz mreže operatora Telenor d.o.o. u fiksnu mrežu Crnogorskog Telekom a.d. U mobilnim mrežama najviše brojeva je prenešeno u mobilnu mrežu Crnogorskog Telekom a.d. i to 8.925 brojeva ili 41,19 %, zatim u mrežu Mtela d.o.o. ukupno 7.622 broja ili 35,18 %, dok je u mrežu Telenora d.o.o. ukupno prenešeno 5.119 brojeva ili 23,63 % od ukupno prenešenih brojeva u periodu od kada je ova usluga počela da se pruža korisnicima.

Usluga prenosivosti telefonskih brojeva uspješno je implementirana i konstantno se radi na njenom unaprijeđenju. Ovu uslugu koristi sve veći broj korisnika. Ona krajnjim korisnicima obezbjeđuje mogućnost promjene korisničkog paketa shodno njihovim potrebama (povoljnije cijene i bolji kvalitet usluga) uz zadržavanje svog telefonskog broja, te kao takva potpješuje konkurenciju na tržištu elektronskih komunikacija.

1.10. Zajedničko korišćenje elektronske komunikacione infrastrukture

Zajedničko korišćenje elektronske komunikacione infrastrukture i povezane opreme propisano je sledećom regulativom:

- Zakon o elektronskim komunikacijama,
- Pravilnik o zajedničkom korišćenju elektronske komunikacione infrastrukture i povezane opreme ("Sužbeni list Crne Gore" br. 52/14, 02/17)
- Pravilnik o vrsti, načinu dostavljanja i objavljivanja podataka o elektronskoj komunikacionoj infrastrukturi i povezanoj opremi koja može biti od interesa za zajedničko korišćenje ("Sužbeni list Crne Gore" br. 23/14).

Međusobna prava i obaveze operatora u vezi zajedničkog korišćenja elektronske komunikacione infrastrukture i povezane opreme uređuju se, shodno Zakonu, ugovorom, a bliži uslovi i način zajedničkog korišćenja elektronske komunikacione infrastrukture i povezane opreme, kao i mjere za povećanje raspoloživosti slobodnih kapaciteta u toj infrastrukturi, utvrđuju se propisom Agencije.

Na osnovu podataka koje je Agencija prikupila od operatora sačinjen je pregled zajedničkog korišćenja elektronske komunikacione infrastrukture, koja obuhvata telekomunikacionu kablovsku kanalizaciju, antenske stubove i objekte/zgrade.

Zajedničko korišćenje telekomunikacione kablovske kanalizacije

Zakup prostora u elektronskoj komunikacionoj kablovskoj kanalizaciji pružaju:

- Crnogorski Telekom a.d. i
- Komunalne usluge d.o.o. Podgorica.

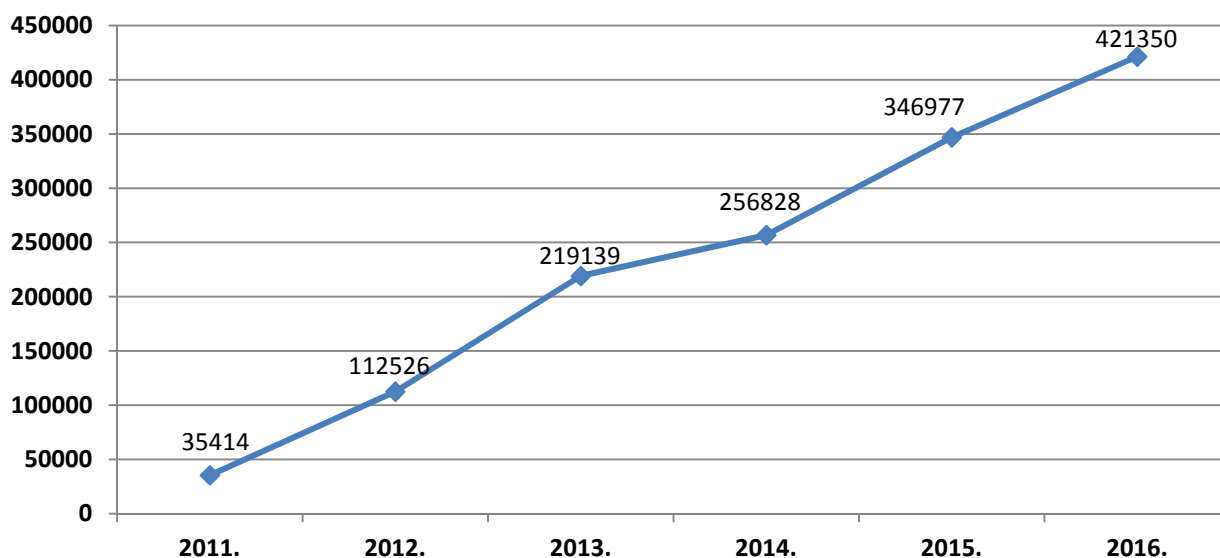
Mogućnost zakupa prostora u kablovskoj kanalizaciji od strane drugih operatora dovela je do brže izgradnje pristupnih mreža i pojave novih usluga, što potvrđuje činjenica da istu kod Crnogorskog Telekom a.d. zakupljuju 10 operatora (Komunalne usluge d.o.o. Podgorica, M-Kabl d.o.o, IPMont d.o.o, MNNews d.o.o, Crnogorski elektroprenosni sistem a.d, Telenor d.o.o, Mtel d.o.o, Telemach d.o.o, Victoria Group d.o.o. i Radio-difuzni centar d.o.o), a kod preduzeća Komunalne usluge d.o.o. Podgorica 8 operatora (Crnogorski Telekom a.d, M-Kabl d.o.o, Mtel d.o.o, MNNews d.o.o, Crnogorski elektroprenosni sistem a.d, IPMont d.o.o, Telemach d.o.o. i Victoria Group d.o.o).

Zajedničko korišćenje telekomunikacione kablovske kanalizacije je zastupljeno u 12 crnogorskih opština u ukupnoj dužini od oko 420 km (što je za 21% više u odnosu na prethodnu godinu). Detaljan pregled zajedničkog korišćenja kablovske kanalizacije po opštinama dat je u sljedećoj tabeli.

Opština	Dužina zakupljene telekomunikacione kanalizacije (m)
Podgorica	282.355
Herceg Novi	33.156
Tivat	24.676
Kotor	9.957
Pljevlja	14.028
Bijelo Polje	16.558
Budvu	6.533
Bar	15.970
Nikšić	10.559
Cetinje	2.991
Berane	2.404
Ulcinj	2.164
Ukupno	421.350

**Zajedničko korišćenje telekomunikacione kablovske kanalizacije po opštinama
na dan 31. 12. 2016. godine**

Na sljedećoj slici je dat pregled zakupa telekomunikacione kablovske kanalizacije (m) za period od 2011. do 2016. godine. Na slici se može uočiti konstantan rast ukupne dužine zakupljene telekomunikacione kablovske kanalizacije.

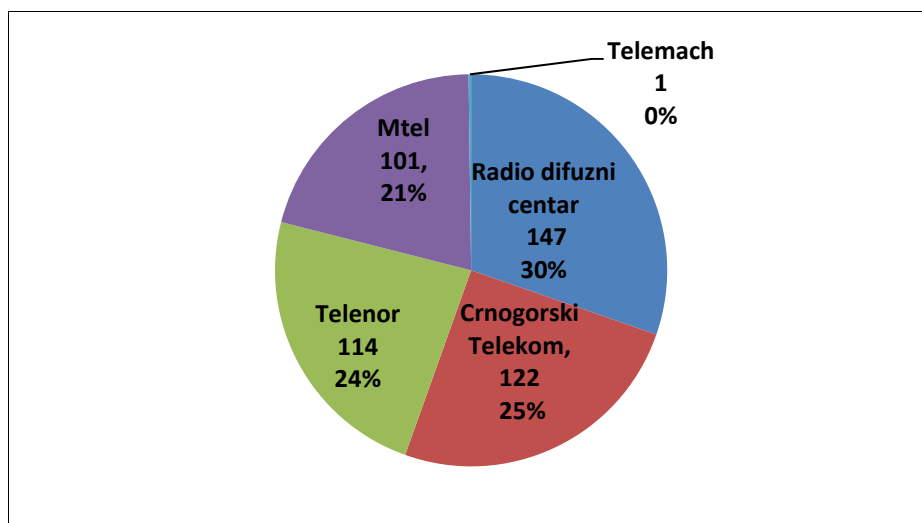
Pregled zakupljene telekomunikacione kablovske kanalizacije (m) za period 2011 - 2016. godina

Važeće cijene zakupa prostora u kablovske kanalizaciji Crnogorskog Telekom a.d. i preduzeća Komunalne usluge d.o.o. Podgorica su 0,0811 €/m za kabl presjeka 40 mm, odnosno 0,0304 €/m za kabl presjeka 20 mm.

Na početku, u 2011. godini, operatori su većinom zakupljivali telekomunikacionu kanalizaciju presjeka 40 mm (oko 90 %). Od tada pa do danas evidentan je trend rasta zakupa telekomunikacione kanalizacije presjeka 20 mm od početnih oko 10% od ukupno zakupljene telekomunikacione kanalizacije do oko 70 % na kraju 2016. godine.

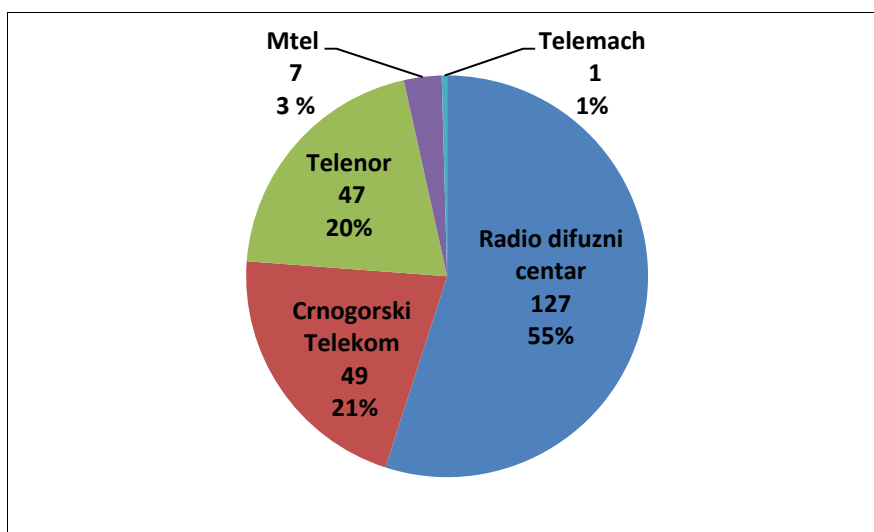
Antenski stubovi

Crnogorski Telekom a.d, Telenor d.o.o, Mtel d.o.o, Radio-difuzni centar d.o.o. i Telemach d.o.o. na teritoriji Crne Gore posjeduju 485 antenskih stubova. Broj antenskih stubova operatora i njihovo procentualno učešće dato na sljedećoj slici.

Učešće operatora u vlasništvu nad antenskim stubovima

Operatori - vlasnici antenskih stubova, daju u zakup prostor na antenskim stubovima na 231 lokaciji, što čini oko 48% od ukupnog broja antenskih stubova. Na sljedećoj slici je dat broj zajednički korišćenih antenskih stubova pojedinih operatora i njihovo procentualno učešće.

Učešće operatora u zajedničkom korišćenju antenskih stubova (broj stubova i procentualno učešće)

Mobilni operatori (Crnogorski Telekom a.d, Telenor d.o.o. i Mtel d.o.o) za pružanje usluga koriste u približno jednakoj mjeri sopstvene i antenske stubove drugih operatora, pri čemu je učešće antenskih stubova Radio-difuznog centra d.o.o. u mrežama Crnogorskog Telekom a.d, Telenora d.o.o. i Mtela d.o.o. oko 45 %. Na 50 antenskih stubova su zastupljena sva tri mobilna operatora.

Objekti/zgrade

Zajedničko korišćenje je zastupljeno u objektima/zgradama Crnogorskog Telekom a.d, Telenora d.o.o, Mtela d.o.o, Radio-dfuznog centra d.o.o. i to:

- 27 lokacija Crnogorskog Telekom a.d.
- 9 lokacija Mtela d.o.o
- 36 lokacija Telenora d.o.o.
- 110 objekata Radio-difuznog centra d.o.o.

Prema dostavljenim podacima, operatori raspolažu sa 596 objekata/zgrada/kontejnera, od kojih je na 182 lokacija zastupljeno zajedničko korišćenje, što čini oko 30,5% od ukupnog broja objekata.

1.10.1. Mapiranje elektronske komunikacione infrastrukture

Agencija je krajem 2016. implementirala sistem za mapiranje elektronske komunikacione infrastrukture (telekomunikacione kablovske kanalizacije, antenskih stubova i objekata/zgrada za smještaj elektronske komunikacione opreme). Ovaj sistem putem web portala omogućava uvid u geografsku poziciju infrastrukture i povezane opreme koju su izgradili operatori, a namijenjen je svima koji su zainteresovani (operatorima, obrađivačima prostorno planskih dokumenata, investitorima i sl.). Podatke koji će biti raspoloživi putem ovog portala dostavljaju operatori shodno svojim obavezama u skladu sa Zakonom o elektronskim komunikacijama. Podloge u vidu mapa i servisa obezbjeđuje Uprava za nekretnine Crne Gore.

Mapiranje infrastrukture je obaveza koja je propisana Direktivom o smanjenju troškova izgradnje elektronskih komunikacionih mreža velikih brzina, koju je donijela Evropska komisija sa namjerom da obezbijedi detaljan uvid u postojeću elektronsku komunikacionu infrastrukturu i povezanu opremu. Krajnji cilj je efikasan razvoj elektronskih komunikacionih mreža, uz koje će biti u mogućnosti da, uz maksimalno korišćenje postojećih kapaciteta i uz minimalna oštećenja tih kapaciteta prilikom izgradnje, podrže pružanje sve zahtjevnijih elektronskih komunikacionih usluga. Sistem za mapiranje će omogućiti operatorima da efikasno planiraju razvoj svojih mreža i usluga, planerima da izrađuju kvalitetnija planska dokumenta, a investitorima da investiraju na osnovu realnih podataka. Sistem za mapiranje je izrađen na način da omogućava kontinuiranu dogradnju i razvoj, tako da Agencija planira da isti proširuje i dograđuje u pravcu omogućavanja uvida i u geografsku raspoloživost druge infrastrukture koju operatori posjeduju i koriste (elektro energetske stubovi i stubovi javne rasvjete), raspoloživost usluga koje pružaju, kao i kvalitet tih usluga.

1.11. Praćenje kvaliteta elektronskih komunikacionih usluga

Na osnovu člana 155 Zakona o elektronskim komunikacijama, operatori su u obavezi da Agenciji za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost dostave izmjerene parametre kvaliteta usluga u fiksnim i mobilnim mrežama. U 2014. godini Agencija je usvojila Pravilnik o kvalitetu javnih elektronskih komunikacionih usluga (u daljem tekstu Pravilnik) koji je objavljen u "Službenom listu Crne Gore" br. 33/14. Ovaj Pravilnik propisuje parametre kvaliteta javnih elektronskih komunikacionih usluga u fiksnim i mobilnim mrežama, kao i metode mjerenja, način objavljivanja rezultata mjerenja i vremenske periode u kojima se vrše mjerenja.

Da bi se obezbjedila javna dostupnost informacijama o kvalitetu usluga koje pružaju operatori u Crnoj Gori, u skladu sa obavezama iz člana 155 Zakona, Agencija na svojoj internet stranici objavljuje uporedne preglede izmjerenih vrijednosti parametara kvaliteta javnih elektronskih komunikacionih usluga u fiksnoj i mobilnoj elektronskoj komunikacionoj mreži. U skladu sa istim članom Zakona operatori imaju obavezu da izmjerene parametre kvaliteta u svojim mrežama učine javno dostupnim, te da na taj način informišu korisnike o nivoima kvaliteta elektronskih komunikacionih usluga koje nude.

Operatori koji pružaju uslugu u javnoj mobilnoj elektronskoj komunikacionoj mreži: Crnogorski Telekom a.d, Telenor d.o.o. i Mtel d.o.o. su tokom 2016. godine redovno dostavljali izvještaje o izmjerenim vrijednostima parametara kvaliteta elektronskih komunikacionih usluga. Od operatora u fiksnoj elektronskoj komunikacionoj mreži izvještaje o parametarima kvaliteta redovno su dostavljali Crnogorski Telekom a.d, Mtel d.o.o, Telemach d.o.o, M-Kabl d.o.o, Total TV Montenegro d.o.o, IPMont d.o.o, Antares d.o.o, SBS Net Montenegro d.o.o. i TeleEye Montenegro d.o.o.

Na osnovu dostavljenih izvještaja Agencija je pripremala uporedne preglede izmjerenih vrijednosti parametara kvaliteta javnih elektronskih komunikacionih usluga u fiksnoj i mobilnoj elektronskoj komunikacionoj mreži i iste je objavila na svojoj internet stranici na adresi: <http://www.ekip.me/zastita/kvalitet.php>. Uporedni pregled parametara kvaliteta je korisnicima pružao informacije o kvalitetu usluga i služio im da izaberu kvalitetnije elektronske komunikacione usluge i pouzdanijeg operatora. Operatorima je uporedni pregled služio da parametre u svojoj mreži uporede sa konkurencijom i preduzmu mjere za poboljšanje određenih parametara kvaliteta javnih elektronskih komunikacionih usluga u fiksnim i mobilnim mrežama kako bi korisnicima ponudili što kvalitetnije servise.

Analiza parametara kvaliteta usluga pokazuje da kvalitet usluga nije ujednačen i da se pojedini parametri kvaliteta i u fiksnoj i u mobilnoj mreži od operatora do operatora znatno razlikuju. Smatrajući da vrijednosti pojedinih parametara kvaliteta usluga nijesu na zadovoljavajućem nivou Agencija je u više navrata kontaktirala operatore, ukazivala da vrijednost određenog parametra izlazi iz granica očekivanog i da treba preduzeti mjere za njegovo poboljšanje. Što se tiče parametara kvaliteta usluga u javnoj telefonskoj mreži na fiksnoj lokaciji Agencija je operatorima u toku 2016. godine ukazala na parametre "vrijeme uspostavljanja usluge na fiksnoj lokaciji" i "vrijeme otklanjanja kvara za pristupne linije" naročito u mreži Crnogorskog Telekoma a.d. Takođe, operatorima javnih elektronskih komunikacionih usluga u fiksnoj mreži za usluge distribucije AVM sadržaja Agencija je ukazala na obavezu iz Pravilnika da izmjerene vrijednosti parametara kvaliteta objavljuju na svojoj internet stranici, što su tokom 2016. godine svi ispoštovali.

Analizom izveštaja o parametrima kvaliteta javno dostupnih elektronskih komunikacionih usluga za 2016. godinu može se konstatovati da su vrijednosti parametara kvaliteta za usluge u mobilnoj elektronskoj komunikacionoj mreži tokom godine neznatno varirale od kvartala do kvartala.

Uzimajući u obzir da korisnik javnih elektronskih komunikacionih usluga ima, ukoliko postoje tehničke mogućnosti, pravo na pristup javnoj elektronskoj komunikacionoj mreži u roku od 8 dana od dana podnošenja zahtjeva, Agencija je ukazala Crnogorskom Telekomu a.d. na neopravdano dug rok za uspostavljanje usluge na fiksnoj lokaciji i zatražila da ispoštuje zakonom definisani rok. U I kvartalu 2016. godine vrijeme uspostavljanja usluge na fiksnoj lokaciji za usluge fikse telefonije kod Crnogorskog Telekoma a.d. je iznosilo 12,47 dana. Crnogorski Telekom a.d. je uspio da u IV kvartalu te vrijednosti svede na 9,12 dana dok je na nivou čitave godine to vrijeme iznosilo u prosjeku 10,79 dana što u odnosu na prethodnu godinu predstavlja značajno poboljšanje. Slično je i sa parametrom "Vrijeme otklanjanja kvara za pristupne linije - za 80% kvarova na pristupnoj liniji u posmatranom razdoblju". Crnogorski Telekom a.d. je u odnosu na prethodnu godinu u toku 2016. godine vrijednost ovog parametra značajno smanjio. Sa 37,83 sati koliko je vrijednost ovog parametra iznosila tokom 2015. godine, tokom 2016. godine ova vrijednost je za usluge fiksne telefonije smanjenja na 31,57 sati.

Što se tiče vrijednosti parametara kvaliteta usluge distribucije AVM sadržaja postoje velike razlike među operatorima naročito za parametre "Vrijeme uspostavljanja usluge na fiksnoj lokaciji" koje iznosi od 1 dan do 9,89 dana, zatim za parametar "Vrijeme otklanjanja kvara za pristupne linije" koje se kreće od 8 sati do 36 sati kao i "Vrijeme odziva službe za korisnike" koje se kreće od 1,8 sekundi do 30,55 sekundi.

Vrijednost parametra "Vrijeme odziva službe za korisnike" u mobilnoj mreži Crnogorskog Telekoma a.d. iznosi 27 sekundi, u mobilnoj mreži Mtela d.o.o. je 30,55 sekundi, dok je u mobilnoj mreži Telenora d.o.o. iznosi 36 sekundi. "Učestalost prigovora/pritužbi u vezi ispravnosti računa" se kreće od 0,01 % kod Mtela d.o.o, 0,33 % kod Crnogorskog Telekoma a.d. i 0,89 % kod Telenora d.o.o, a "Učestalost raskinutih veza" od

0,182 % kod Mtela d.o.o, 0,25 % kod Crnogorskog Telekom a.d. i 0,30 % kod Telenora d.o.o. U poređenju sa vrijednostima iz 2015. godine, uglavnom su vrijednosti navedenih parametara slične.

U odnosu na izvještaje iz prethodnog perioda operatori su u 2016. godini napravili pozitivan pomak u cilju poboljšanja vrijednosti pojedinih parametara kvaliteta usluga koje nude korisnicima, ali i pored tih poboljšanja i napora operatora da postignu što bolje vrijednosti parametara, vrijednosti pojedinih parametara su i dalje visocije od očekivanih. To se prvenstveno odnosi na parametre na koje je Agencija u prethodnom periodu ukazivala operatorima, i to na parametre "vrijeme uspostavljanja usluge na fiksnoj lokaciji" i "vrijeme otklanjanja kvara za pristupne linije" u mreži Crnogorskog Telekom a.d. kao i na parametar "vrijeme odziva službe za korisnike" kod svih operatora.

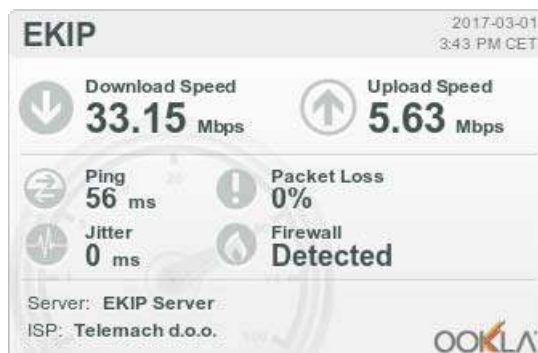
Kako bi korisnici elektronskih komunikacionih usluga mogli da se informišu o nivou kvaliteta usluga koje nude operatori i izaberu elektronske komunikacione usluge koje odgovaraju njihovim potrebama, Agencija će i dalje uporedne vrijednosti parametara kvaliteta usluga u fiksним i mobilnim elektronskim komunikacionim mrežama objavljivati na svojoj internet stranici. Takođe, Agencija će i dalje pratiti kvalitet elektronskih komunikacionih usluga, vršiti detaljnu analizu vrijednosti parametara kvaliteta usluga i od operatora zahtjevati da poboljšaju parametre koji nijesu na zadovoljavajućem nivou.

1.11.1. Mjerenje brzine pristupa internet

Agencija je korisnicima elektronskih komunikacionih usluga omogućila da sami izvrše mjerenje kvaliteta širokopolasne internet konekcije. Mjerna platforma je dostupna na adresi <http://izmjeribrzinu.ekip.me>. Prilikom mjerenja provjerava se postojanje *firewall*-a na računaru sa kojeg se vrši mjerenje, mjeri se kašnjenje i varijacija kašnjenja (parametri bitni za vremenski osjetljive aplikacije - "*rael-time*"), gubitak podataka, kao i brzina slanja i preuzimanja podataka. Broj mjerenja koja se mogu izvršiti sa iste IP adrese nije ograničen.

Istovremeno se može vršiti pet mjerenja. Prije početka mjerenja korisnik unosi svoju adresu, operatora koji mu pruža usluge i paket koji koristi. Bilježe se svi dobijeni rezultati, koji se mogu koristiti za razne analize.

Platforma za mjerenje brzine internet konekcije, koju je instalirala Agencija, je bazirana je na proizvodu "NetGauge" kompanije Ookla. Ovaj proizvod se koristi i prilikom mjerenja brzine pristupa internetu putem popularnog sajta www.speedtest.net.

Agencija planira da u 2017. godini unaprijedi platformu za mjerenje i da je poveže na tačku razmjene Internet saobraćaja u Crnoj Gori (MIXP).

U 2016. godini korisnici su izvršili 2.336 mjerenja, što je 37 % mjerenja manje nego u 2015. godini. Rezultati mjerenja pokazuju da je za 80,2 % izvršenih mjerenja zadovoljen kriterijum da je izmjerena brzina slanja i preuzimanja podatka iznad polovine odgovarajućih maksimalnih brzina slanja i preuzimanja podataka za paket koji je korisnik naveo prilikom navođenja informacija na početku mjerenja. Ovaj procenat je za 3,1 % veći u

odnosu na 2015. godinu, što znači da su operatori u toku 2016. godine poboljšali kvalitet usluge pristupa internetu.

1.12. Sigurnost i integritet elektronskih komunikacionih mreža i usluga

1.12.1. Mjere za obezbijeđenje sigurnosti i integriteta elektronskih komunikacionih mreža i usluga

Prema Pravilniku o načinu i rokovima za sprovođenje mjera sigurnosti i integriteta elektronskih komunikacionih mreža i usluga ("Službeni list Crne Gore" br. 41/15) operator je dužan da predmetne mjere primijeni u slijedećim oblastima:

- Upravljanje rizikom,
- Sigurnost ljudskih resursa,
- Sigurnost sistema i objekata,
- Upravljanje operacijama,
- Upravljanje incidentima,
- Upravljanje kontinuitetom poslovanja,
- Nadzor, revizija i testiranje,

i da u okviru svake od navedenih oblasti ispuni odgovarajuće sigurnosne ciljeve i preduzme sigurnosne mjere.

Navedenim Pravilnikom je propisano da je operator koji ima više od 10.000 korisnika (telefonija, internet) je dužan da na teritoriji Crne Gore na georedudantnoj lokaciji izgrade DRS (Disaster Recovery Site) kojim bi bila obezbijeđena neprekidnost pružanja usluga (telefonskih, SMS, interneta). Na zahtijev operatora Agencija je produžila roka za izgradnju i implementaciju DRS-a do 05. 08. 2017. godine. Operatori su predložili da kao privremeno rješenje za obezbijeđenje neprekidnosti pružanja usluga, da do kraja februara 2017. godine implementiraju mogućnost korišćenja nacionalnog rominga.

Agencija je sa svim značajnim operatorima održala sastanke na kojima je definisan set dokumenata kojima se definiše sigurnosna politika, kao i prcedure o obavještanju o sigurnosnim incidentima. Crnogorski Telekom a.d, Telenor d.o.o, Mtel d.o.o. i Telemach d.o.o. su dostavili Agenciji dokumenta kojima definišu sigurnosne mjere, dok su podatke o odgovornom licu za sprovođenje sigurnosnih mjera Agenciji dostavili svi operatori. Izvještaje o interno sprovedenim kontrolama sigurnosti i integriteta elektronskih komunikacionih mreža i usluga operatori nijesu dostavili. Operatori neprekidno nadziru i prate rad svojih sistema i redovno, u skladu sa Pravilnikom, obavještavaju i izvještavaju Agenciju o eventualnim sigurnosnim incidentima u svojoj mreži, u skladu sa Pravilnikom.

Praćenjem obavještenja i izvještaja o sigurnosnim incidentima utvrđeno je da je veliki broj smetnji (oko 90 %) nastao zbog problema sa napajanjem sa elektro distributivne mreže. Iz tog razloga Agencija se obratila Regulatornoj agenciji za energetiku sa zahtjevom da u podzakonskom aktu o kvalitetu napajanje električnom energijom telekomunikacione objekte tretira kao objekte od posebnog značaja, kako bi im se dao prioritet prilikom otklanjanja smetnji u napajanju električnom energijom sa elektrodistributivne mreže. Takođe je i Elektroprivreda Crne Gore a.d. - Funkcionalna cjelina distribucija obaviještena o zahtjevu koji je poslat Regulatornoj Agenciji za energetiku kao i problemima, u snadbijevanju operatora sa niskonaponske distributivne mreže. Agencija je zatražila od Elektroprivrede Crne Gore a.d. da u što kraćem roku preduzme mjere koje će povećati pouzdanost napajanja sa elektrodistributivne mreže, a posebno za elektronske komunikacione objekte od vitalnog značaja za funkcionisanje elektronskih komunikacionih mreža.

U cilju efikasnijeg otklanjanja smetnji, odnosno povećanja neprekidnosti pružanja usluga, veći operatori su po zahtjevu Agencije uveli brojeve za prijavu smetnji u skladu sa Planom numeracije:

- Crnogorski Telekom a.d. broj 12711,
- RDC d.o.o. broj 12712,
- Telemach d.o.o. broj 12755,
- Mtel d.o.o. broj 12768 i
- Telenor d.o.o. broj 12769.

Pozivi prema ovim brojevima za korisnike su besplatni nezavisno iz koje mreže se broj poziva.

1.12.2. Plan mjera u vanrednim situacijama

Shodno članu 61 stav 1 Zakona o elektronskim komunikacijama i članu 8 Uredbe o sadržini plana mjera za obezbijeđenje integriteta javnih elektronskih komunikacionih mreža i korišćenje elektronskih komunikacionih usluga u vanrednim situacijama ("Službeni list Crne Gore" br. 50/14) operatori su dostavili Plan mjera u vanrednim situacijama Agenciji u novembru 2016, godine za 2017. godinu. Na osnovu podataka dobijenih od operatora formiran je zajednički spisak kontak osoba operatora i hitnih službi. Spisak je dostavljen svim operatorima i Direktoratu za vanredne situacije. Ovaj spisak se redovno ažurira.

1.12.3. Registracija korisnika

Prema članu 174 Zakona o elektronskim komunikacijama operator je dužan da bez odlaganja registruje sve korisnike fiksne i mobilne telefonije kao i interneta.

Nakon utvrđivanja nepravilnosti prilikom registraciji prepaid korisnika, u cilju prevazilaženja uočenog problema, dogovoreno je da se uvede elektronska registracija korisnika. U skladu sa ovim izvršene su i izmjene Pravilnika o načinu registracije korisnika javnih elektronskih komunikacionih usluga ("Službeni list Crne Gore" br. 60/16) kojim se omogućava i elektronska registracija. Operatori su se obavezali da će do kraja prvog kvartala 2017. godine implementirati i početi elektronsku registraciju korisnika.

1.12.4. Neželjene komunikacije zloupotrebom elektronske pošte

U cilju rješavanja problema sa neželjenom elektronskom poštom i mogućim zloupotrebama formirani su lokalni CIRT-ovi (*Computer Incident Response Team*) kod operatora i napravljen je spisak kontakt osoba, koje bi u slučaju potrebe razmijenjivali informacije i preduzimali blagovremene korake u cilju zaštite elektronskih mreža i usluga. Spisak kontakt osoba je proslijeđen Nacionalnom CIRT-u, CIRT-ovima operatora kao i CIRT-u Agencije za nacionalnu bezbjednost.

Dogovorena je saradnja na unaprijeđenju rada, a krajem godine je na inicijativu Nacionalnog CIRT-a dogovorena i saradnja po pitanju preventivnih radnji u cilju identifikacije i spriječavanja zloupotreba i DDoS napada na osnovu podataka koje Nacionalni CIRT dobija od inostranih CIRT-ova o identifikovanim potencijalnim IP adresama iz Crne Gore sa kojih se može izvršiti zloupotreba ili DDoS napad.

Problem sa masovnim slanjem neželjenih poruka, prvi put je primijećen 06. 09. 2016. godine kada su se korisnici žalili da su dobijali SMS poruke sa brojeva van Crne Gore. Prema dobijenim informacijama od operatora neželjene poruke su bile proslijeđene na 138.974 broja u Telenor d.o.o. mreži, koji je blokirao GT-rute (*Global Title*), tako da preko njih više ne dolaze poruke. Kod Crnogorskog Telekomu a.d. istog dana je u periodu od 17:40 do 21:02 h registrovano 98.946 proslijeđenih neželjenih poruka i locirana je destinacija sa koje su poruke dolazile i ista je blokirana. U periodu od 21:02 do 14:00 sledećeg dana sa navedene adrese detektovano je oko 160.000 novih pokušaja slanja neželjenih poruka.

Drugi slučaj neželjenih komunikacija se desio 16. 10. 2016. godine kada su se građani žalili da dobijaju poruke neželjene sadržine preko Viber-a, WhatsApp -a... Kako se primjena zakona ne može sprovesti na navedene pružaocce servisa kao za operatore koji su registrovani u Crnoj Gori, Agencija je Crnogorskom Telekomu, Telenoru i Mtelu naložila da se privremeno blokiraju izvori ovih komunikacija (Viber i WhatsApp). Prekid je trajao u periodu od 17:00 do 19:30, kada je Agencija naložila da se deblokiraju izvori komunikacija sa kojih su stizale poruke.

Treći slučaj neželjenih komunikacija desio se 29. 12. 2016. godine kada su se pojedini građani Nikšića žalili da preko Viber-a dobijaju neželjene poruke.

U toku 2016. godine Telenor d.o.o. i Crnogorski Telekom a.d. su registrovali više DDoS napada na korisnike u Crnoj Gori (Zapad banka, Emon, Hipotekarna banka, sajt Vlade Crne Gore) koji su otkriveni i blokirani.

1.12.5. Zadržavanje podataka

Na osnovu člana 181 Zakona o elektronskim komunikacijama operator je obavezan da zadržava određene podatke o saobraćaju (za uspjele i neuspjele pozive) kao i relevantne podatke potrebne za identifikaciju i registraciju pretplatnika i da u svojoj mreži i o svom trošku obezbijedi neophodne tehničke i organizacione uslove koji omogućavaju nadležnim državnim organima preuzimanje zadržanih podataka o saobraćaju. Kategorije podataka koje treba zadržati iz člana 182 stav 1 Zakona o elektronskim komunikacijama bliže su utvrđeni Uredbom o kategoriji podataka o elektronskim komunikacijama koji se zadržavaju ("Službeni list Crne Gore" br. 52/14) i Pravilnikom o tehničkim i organizacionim uslovima za preuzimanje zadržanih podataka ("Službeni list Crne Gore" br 54/15 i 59/16).

Agencije za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama dala je mišljenje kojim nadležnim državnim organima, odnosno organima državne uprave su operatori obavezni, shodno pozitivnim propisima Crne Gore, da prosljede zadržane podatke.

Operatori zadržane podatke na zahtjev nadležnog organa dostavljaju na CD, ali je u toku priprema neophodnih tehničkih i organizacionih uslova, koji će nadležnim državnim organima omogućiti preuzimanje zadržanih podataka o saobraćaju i lokaciji, kao i odgovarajućih podataka potrebnih za identifikaciju i registraciju pretplatnika elektronskim putem

1.13. Stepen razvoja elektronskih komunikacionih mreža

Elektronske komunikacione mreže i elektronska komunikaciona infrastruktura u Crnoj Gori omogućavaju da se za pružanje elektronskih komunikacionih usluga primjenjuju najsavremenije tehnologije. Preko takvih mreža i infrastrukture korisnicima u Crnoj Gori danas se nude skoro sve postojeće elektronske komunikacione usluge koje se pružaju u svijetu i koje trenutno zadovoljavaju potrebe korisnika tih usluga. Svi veći operatori su sproveli migraciju svojih mreža prema All-IP okruženju, tako da preko jedinstvene mreže bazirane na IP protokolu mogu pružati usluge prenosa glasa, prenosa podataka i distribucije AVM sadržaja.

O stepenu razvoja elektronskih komunikacionih mreža najbolje govori visoka ocjena članica Američke privredne komore u Crnoj Gori u pogledu uslova za poslovanje po pitanju telekomunikacione infrastrukture, gdje je 32,6 % članica za telekomunikacionu infrastrukturu dalo ocjenu veoma dobro, 60,5 % ocjenu dobro, 2,3 % članica ocjenu loše i 4,7 % članica Američke privredne komore u Crnoj Gori nije dalo nikakvu ocjenu. Zaključak je da je na polju infrastrukture u Crnoj Gori, telekomunikaciona infrastruktura najbolje razvijena, što je još jedna potvrda razvijenog i predvidljivog regulatornog okvira u oblasti elektronskih komunikacija i povoljnog ambijenta za ulaganje i razvoj infrastrukture, novih tehnologija i servisa od strane operatora elektronskih komunikacija u Crnoj Gori.

U prilog gore navedenog govore i velika ulaganja operatora, koja su u 2016. godini iznosila oko 117 miliona eura. Ova sredstva operatori su uložili u razvoj svojih mreža i primjenu novih tehnologija, što čini osnovu za pružanje kvalitetnijih i jeftinijih usluga, te njihovu dostupnost na cijeloj teritoriji Crne Gore. Takođe, mobilni operatori su, nakon završene aukcije spektra koju je organizovala Agencija, u budžet Crne Gore uplatili dodatnih 50,65 miliona € koji iznos predstavlja jednokratnu naknadu za dodjelu odobrenja za korišćenje radio frekvencija.

Kao što je i u zaključku Američke privredne komore navedeno, imamo predvidiv regulatorni okvir, koji je stvorio jednake uslove za sve učesnike na tržištu elektronskih komunikacija i koji podstiče konkurenciju kao

najbolji vid regulacije. Takođe, treba napomenuti da Agencija zastupa princip tehnološke neutralnosti i ne favorizuje nijednu tehnologiju.

1.13.1. Stepen razvoja fiksnih elektronskih komunikacionih mreža

Transportni dio mreža operatora (*backbone*) je baziran na SDH i MPLS sistemima prenosa koji su realizovani preko kablova sa optičkim vlaknima i radio relejnih sistema kao fizičkih medijuma za prenos signala.

SDH transportne mreže operatora su realizovane najmodernijom SDH opremom poznatih svjetskih proizvođača opreme (Siemens, ECI, Huawei). Maksimalni kapacitet mreže je 10 Gb/s (STM 64) i služi za prenos SDH i EoS (*Ethernet over SDH*) saobraćaja. SDH magistralna mreža većim dijelom je realizovana topologijom prstena radi zaštite servisa. Manji dio magistralne SDH mreže ima topologiju lanca na mjestima gdje nije bilo fizički moguće implementirati topologiju prstena. Postoje i lokalni SDH prstenovi i lanci za prihvatanje SDH i Ethernet saobraćaja lokalnog transportnog nivoa.

MPLS transportna mreža predstavlja transportnu infrastrukturu koja omogućava prenos IP saobraćaja velikim brzinama na teritoriji Crne Gore. Korišćenjem MPLS mreže, svim poslovnim korisnicima se pruža osnovni IP komunikacioni servis povezivanja udaljenih lokacija sa centralnom lokacijom, kao i mogućnost implementacije skupa dodatnih servisa preko MPLS mreže, koji su zasnovani na naprednim tehnologijama koje omogućavaju automatizaciju konfigurisanja sistema po zahtjevu, visoku bezbjednost transporta mrežnog saobraćaja sa kraja na kraj, mapiranje prioriteta poslovnih procesa kroz samu transportnu mrežu, kao i napredne funkcije nadzora i upravljanja mrežom. MPLS mreža se koristi i kao transportna mreža za širokopojasne servise koji se obezbjeđuju korisnicima tih usluga (usluge širokopojasnog pristupa internetu, IPTV usluge itd).

DWDM tehnologija, multipleksiranjem talasnih dužina, omogućava povećanje kapaciteta postojećih kablova sa optičkim vlaknima. Navedenom tehnologijom se obezbjeđuje transparentni prenos nacionalnog i međunarodnog tranzitnog saobraćaja velikog kapaciteta.

IMS (*IP Multimedia Subsystem*) predstavlja mrežnu arhitekturu koja se koristi za pružanje multimedijalnih servisa krajnjim korisnicima i koja je standardizovana u skladu sa 3GPP/TISPAN specifikacijama. Pored M-tela d.o.o. koji ovu platformu koristi od početka svog rada, operatori Telenor d.o.o. i Crnogorski Telekom a.d. su implementirali IMS platformu.

Progresom tehnologije i razvojem novih servisa, postojeća pristupna bakarna mreža izložena je sve većim zahtjevima za omogućavanje transporta i podrške servisa sa IP platformi. Crnogorski Telekom a.d. se opredijelio da u planiranju nove i modernizaciji postojeće pristupne mreže koristi MSAN (*Multi Service Access Node*) koncept pristupnih mrežnih elemenata, odnosno za opremu koja omogućava pružanje govornih (*Voice*, ISDN BRI, ISDN PRI i *Broadband*) i širokopojasnih xDSL servisa preko mreže bakarnih parica. MSAN omogućava da PSTN korisnik pređe na IMS baziran sistem bez upotrebe dodatne opreme, tj. bez ADSL ili FTTH priključka, već telefon ostaje povezan direktno na bakarnu mrežu prema MSAN POTS ili ISDN portu. Oprema je u potpunosti integrisana sa IMS sistemom. MSAN aktivna oprema inkorporira se u skladu sa razvijenom mrežom rutera i *switch*-eva u MIPNET (MPLS mreža Crnogorskog Telekoma a.d) mreži i potpuno prati topologiju MIPNET mreže. Implementacijom xDSL tehnologija omogućeno je da se po postojećoj infrastrukturi (bakarnim paricama) krajnjem korisniku pored pristupa fiksnoj telefonskoj mreži i uslugama koje ona pruža takođe omogući pristup internetu sa velikim brzinama protoka (teoretski do 24 Mb/s - ADSL2+) i pružanje usluge distribucije AVM sadržaja. Dostupnost usluge ADSL-a je 99,82 %, tj. 99,82 % korisnika koji imaju fiksni telefonski priključak mogu uvesti uslugu ADSL-a. U 2016. godini Crnogorski Telekom a.d. je imao 227 ADSL čvorišta.

Pored toga nastavljen je razvoj pristupnih mreža zasnovanih na kablovima sa optičkim vlaknima (FTTH/B). Crnogorski Telekom a.d. svoju pristupnu mrežu razvija primjenom GPON tehnologije, koja omogućava značajno veće brzine pristupa internetu što za posljedicu ima veći kvalitet usluga za krajnje korisnike. Broj

FTTH/B priključaka Crnogorskog Telekom a.d. se povećao za 19,7 % u odnosu na 2015. godinu, dok se broj FTTH priključaka Telemacha d.o.o. upetostručio u odnosu na 2015. godinu. Operatori Mtel d.o.o. i M-Kabl d.o.o. također, razvijaju svoje pristupne mreže bazirane na kablovima sa optičkim vlaknima. U 2016. godini optika je bila dostupna krajnjim korisnicima u 13 opština u Crnoj Gori. Operatori nastavljaju sa proširivanjem svojih mreža.

Takođe, operatori su nastavili sa proširivanjem svojih HFC mreža, sa implementiranim DOCSIS 3.0 standardom, a posebno treba istaći aktivnosti Mtela d.o.o, koji je proširio svoju mrežu i povećao broj korisnika za 259 % u odnosu na 2015. godinu.

Prilikom instalacije kablova sa optičkim vlaknima u najvećoj mjeri se primjenjivalo zajedničko korišćenje telekomunikacione kablovske kanalizacije, tako da je zajedničko korišćenje telekomunikacione kablovske kanalizacije zastupljeno u 12 crnogorskih opština u ukupnoj dužini od oko 420 km, što je za 21 % više u odnosu na 2015. godinu.

U odnosu na prethodnu godinu modernizovane su mreže operatora koji se bave distribucijom AVM sadržaja do krajnjih korisnika. U 6 opština u Crnoj Gori prisutno je svih pet platformi za distribuciju AVM sadržaja do krajnjih korisnika (IPTV, DTH, KDS, MMDS i DVB-T2). Dvije najzastupljenije platforme su DTH Total TV Montenegro, koju trenutno koristi 34,57 % i IPTV Crnogorskog Telekom a.d, koju trenutno koristi 31,36 % od ukupnog broja korisnika usluge distribucije AVM sadržaja.

1.13.2. Stepen razvoja mobilnih elektronskih komunikacionih mreža

Stepen tehnološkog razvoja savremenih mobilnih elektronskih komunikacionih mreža ogleda se u mogućnostima mreže da podrži, prije svega, širokopojasne usluge prenosa podataka. Stalna potreba korisnika za sve većim brzinama prenosa podataka i kvalitetom servisa uslovlila je mobilne operatore i u Crnoj Gori da konstantno unapređuju svoje mreže i na taj način drže korak u tehnološkom razvoju sa operatorima u razvijenim evropskim državama. Koristeći pogodnosti pripadnosti velikim telekomunikacionim grupama, mobilni operatori u Crnoj Gori su prepoznati kao regionalni lideri u implementaciji novih tehnologija. Sve tri mobilne mreže u Crnoj Gori su zasnovane na harmonizovanim standardima druge (GSM/DCS1800, uključujući paketski segment GPRS, odnosno EDGE) i treće generacije (UMTS, uključujući HSPA+ i DC-HSDPA). U mrežama sva tri mobilna operatora implementirana je LTE (3GPP Release 8) tehnologija, koja se u komercijalnom smislu tretira kao 4G tehnologija, s tim što Mtel d.o.o. još uvijek nije počeo sa komercijalnim pružanjem usluga. Dodjelom radio-frekvencija iz novih opsega 800 MHz i 2,6 GHz Crnogorskom Telekomu a.d. i Mtelu d.o.o. u postupku aukcije spektra u septembru 2016. godine, stvorene su pretpostavke za dalji tehnološki razvoj mobilnih mreža. Crnogorski Telekom a.d. je implementacijom LTE-Advanced (3GPP Release 10) tehnologije, koja prema definiciji ITU-a pripada tehnologijama mobilnih mreža četvrte generacije, i agregiranjem tri LTE nosioca u opsezima 800 MHz, 1800 MHz i 2,6 GHz, krajem 2016. godine, postao tehnološki lider ne samo u Crnoj Gori već i u regionu. Dodatna unapređenja kvaliteta i dostupnosti mobilnih elektronskih komunikacionih usluga očekuju se tokom 2017. godine, prije svega usljed najavljene modernizacije pristupnog dijela mreže Telenora d.o.o. i uvođenja LTE-Advanced tehnologije sa agregiranjem LTE nosilaca u opsezima 900 MHz i 1800 MHz, kao i usljed komercijalnog puštanja u rad 4G mreže operatora Mtel d.o.o.

Kada je riječ o podršci uslugama prenosa podataka, GPRS/EDGE je implementiran na svim GSM/DCS1800 radio baznim stanicama u mrežama sva tri mobilna operatora. U pristupnom dijelu 3G mreža sva tri mobilna operatora u Crnoj Gori su implementirala HSPA+ tehnologiju (3GPP Release 7). Sve UMTS radio bazne stanice sva tri mobilna operatora teorijski omogućavaju maksimalni protok od 21,1 Mb/s prema korisniku u kanalu širine 2x5 MHz. U zavisnosti od potreba za kapacitetom, na većem broju lokacija u urbanim djelovima većih gradova implementiran je *dual-carrier* (DC) koncept, koji teorijski omogućava protok od maksimalno 42,2 Mb/s prema korisniku, koristeći dva susjedna kanala širine 2x5 MHz. LTE tehnologija implementirana u mrežama sva tri operatora omogućava maksimalne brzine prenosa u LTE mreži od 150 Mb/s ka korisniku i 50 Mb/s od korisnika u kanalu širine 2x20 MHz i uz primjenu 2x2 MIMO

tehnike. Primjenom tehnologije agregiranja LTE nosilaca (*Carrier Aggregation - CA*) iz dva, pa čak i tri opsega, postižu se duplirane ili triplirane brzine. Treba napomenuti da navedene vrijednosti predstavljaju teorijske maksimume, koji se u realnim uslovima rijetko postižu. Realni protoci na aplikativnom nivou zavise od mnogo parametara, od kojih neki nijesu povezani sa performansama mreže.

Kod sva tri mobilna operatora GSM/DCS1800, UMTS i LTE mreže funkcionišu integralno, sa integrisanim jezgrom i zajedničkom prenosnom mrežom. U mrežama sva tri operatora omogućen je tzv. vertikalni *handover*, tj. automatsko prebacivanje konekcije sa jedne na drugu tehnologiju, čime se postiže ostvarivanje maksimalnih performansi prenosa i neprekidnost veze.

Prenosni dio mreže Telenora d.o.o. i Mtela d.o.o. zasnovan je uglavnom na mikrotalasnim radio-relejnim vezama, sa za sada još uvijek manje zastupljenim prenosom po optičkim vlaknima, za koji se može reći da je u ekspanziji. Crnogorski Telekom a.d. na kičmi prenosne mreže koristi optičke prenosne kapacitete, a u *last mile* dijelu se takođe u velikoj mjeri oslanja na mikrotalasne radio-relejne veze. U cilju obezbjeđivanja podrške za zadovoljenje rastućih zahtjeva za širokopojsnim uslugama, kapaciteti prenosnih mreža se konstantno proširuju, povećanjem kapaciteta radio-relejnih veza (na nekim trasama do tehnološkog maksimuma) i razvojem optičkih spojnih puteva u *last mile* dijelu. Važno je napomenuti da su sva tri mobilna operatora izvršila migraciju prenosnih mreža ka *all IP* prenosu.

Crna Gora se može porediti sa najrazvijenijim zemljama Evrope po stepenu pokrivenosti stanovništva signalom mobilnih mreža. Naime, sva tri operatora ističu pokrivenost stanovništva GSM signalom od oko 99 % (podatak dobijen putem softverske predikcije), što Crnu Goru svrstava u red zemalja sa izuzetno dobrom pokrivenošću stanovništva. Pokrivenost teritorije GSM signalom obuhvata sve naseljene oblasti, glavne saobraćajnice (uključujući i tunele) i turističke centre i iznosi preko 90 % ukupne teritorije Crne Gore (podatak dobijen putem softverske predikcije). Imajući u vidu veoma zahtjevnu konfiguraciju terena u Crnoj Gori sa aspekta pokrivanja signalom mobilne komunikacione mreže, radio pristupni dio GSM mreže sva tri operatora realizovan je sa prilično velikim brojem radio baznih stanica (preko 300 lokacija baznih/repetitorskih stanica). Osim GSM radio baznih stanica u opsegu 900 MHz, koje se koriste za osnovno pokrivanje 2G signalom, problemi kapaciteta, naročito u gusto naseljenim područjima, gdje se očekuje veliki obim govornog saobraćaja, rješavani su, uglavnom kolociranim, GSM/DCS1800 radio baznim stanicama u opsegu 1800 MHz. Usljed *refarming*-a spektra u opsezima 900 MHz i 1800 MHz, obim GSM instalacija se postepeno redukuje u mrežama sva tri operatora, a oslobođeni RF resursi se koriste za implementaciju spektralno efikasnijih UMTS, pa i LTE mreža.

Pokrivenost signalom UMTS mreža je takođe na visokom nivou i obuhvata sva urbana naselja i značajan dio suburbanih i ruralnih oblasti. Implementacijom UMTS tehnologije u opsegu 900 MHz pokrivenost stanovništva 3G signalom je značajno unaprijeđena i iznosi preko 90 % u mrežama sva tri operatora (podaci dobijeni putem softverske predikcije). Radio pristupni dio sve tri UMTS mreže takođe je realizovan sa prilično velikim brojem *Node B* stanica, tipično kolociranih sa GSM/DCS1800 radio baznim stanicama.

LTE tehnologija je trenutno dostupna u gradskim područjima svih opština, prvenstveno putem LTE mreže Crnogorskog Telekom a.d. Telenor d.o.o. je signalom LTE mreže pokrio urbane djelove svih gradova u srednjoj i južnoj regiji i većih gradova u sjevernoj regiji. Crnogorski Telekom a.d. navodi stepen pokrivenosti stanovništva signalom LTE mreže od preko 85 %, sa najavljenim planom da do kraja 2017. godine pokrije 95 % stanovništva Crne Gore. Inače, saglasno preuzetim obavezama na nedavno okončanoj aukciji spektra za mobilne mreže, Crnogorski Telekom a.d. je obavezan da do septembra 2019. godine pokrije najmanje 95% stanovništva Crne Gore signalom mreže koji će omogućiti digitalni protok ka korisniku od najmanje 10 Mb/s na bazi korisničkog iskustva.

Imajući u vidu broj korisnika, stepen konkurencije, raznovrsnost usluga i primjenjene tehnologije može se smatrati da mobilne komunikacione mreže i usluge predstavljaju najrazvijeniji segment tržišta elektronskih komunikacija u Crnoj Gori.

2. UVEDENE REGULATORNE MJERE

2.1. Analiza relevantnih tržišta u cilju ocjene stepena konkurentnosti tržišta

Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost sprovodi postupak analiza relevantnih tržišta sa ciljem procjene stepena efikasnosti tržišta. Osnovni cilj postupka analize relevantnih tržišta je utvrđivanje prisustva operatora koji imaju status pojedinačne ili zajedničke tržišne snage na relevantnom tržištu. Agencija određuje regulatorne obaveze operatorima sa značajnom tržišnom snagom, ako postupkom analize i/ili Testa tri kriterijuma utvrdi da konkurencija na relevantnom tržištu nije efikasna ili ih ukida ako utvrdi suprotno. Osim toga, Agencija sprovodi i nadzor nad implementacijom propisanih regulatornih obaveza od strane operatora sa značajnom tržišnom snagom.

2.1.1. Regulatorni okvir Evropske Unije za oblast elektronskih komunikacija

Regulatorni okvir Evropske unije za oblast elektronskih komunikacija ima za cilj uklanjanje prepreka efikasnom funkcionisanju jedinstvenog evropskog tržišta elektronskih komunikacionih mreža i usluga. Taj okvir danas predstavlja regulatorni model koji je prihvaćen kao najbolji poznati model i u mnogim zemljama koje nijesu članice Evropske unije. Regulatorni okvir iz 2002. godine sastojao se od pet direktiva, i to:

- Direktiva 2002/19/EC o pristupu i interkonekciji elektronskih komunikacionih mreža i pripadajućih dodatnih usluga ("Direktiva o pristupu")⁷,
- Direktiva 2002/20/EC o autorizaciji na području elektronskih komunikacionih mreža i usluga ("Direktiva o autorizaciji")⁸,
- Direktiva 2002/21/EC o zajedničkom regulatornom okviru za elektronske komunikacione mreže i usluge ("Okvirna direktiva")⁹,
- Direktiva 2002/22/EC o univerzalnom servisu i pravima korisnika u vezi sa elektronskim komunikacionim mrežama i uslugama ("Direktiva o univerzalnom servisu")¹⁰,
- Direktiva 2002/58/EC o obradi ličnih podataka i zaštiti privatnosti i povjerljivosti komunikacija u sektoru elektronskih komunikacija ("Direktiva o privatnosti u elektronskim komunikacijama")¹¹.

Evropska komisija je 2002. godine objavila Smjernice za nacionalna regulatorna tijela, o definisanju i analizi relevantnih tržišta, utvrđivanju statusa operatora sa značajnom tržišnom snagom i nametanju regulatornih obaveza¹². Osnovna svrha pomenutih Smjernica je doprinos harmonizaciji primjene regulatornih načela i konzistentnosti regulacije. Korišćenje iste metodologije definisanja i analize tržišta osigurava da većina tržišta definisanih za potrebe sektorski specifične regulacije odgovaraju definicijama koje bi bile primjenjene saglasno propisima o zaštiti konkurencije.

Na osnovu člana 15. Okvirne direktive (Direktiva 2002/21/EC), Evropska komisija je usvojila sljedeće preporuke o relevantnim tržištima na području elektronskih komunikacija:

- Preporuku (2003/311/EC)¹³ od 11. 02. 2003. godine, o relevantnim tržištima na području elektronskih komunikacija, koja je sadržala 18 tržišta koja su podložna prethodnoj (*ex-ante*) regulaciji,

⁷ Directive 2002/19/EC Access directive (OJ of the ECL 108/7 from 24.02.2002)

⁸ Directive 2002/20/EC Authorisation directive (OJ of the ECL 108/21 from 24.02.2002)

⁹ Directive 2002/21/EC Framework directive (OJ of the ECL 108/33 from 24.02.2002)

¹⁰ Directive 2002/22/EC Universal service directive (OJ of the ECL 108/51 from 24.02.2002)

¹¹ Directive 2002/58/EC Directive on privacy and electronic communications (OJ of the ECL 201/37 from 31.07.2002)

¹² Commission guidelines on market analysis and the assessment of significant market power under the Community regulatory framework for electronic communications networks and services (OJ of the ECC 165/6 from 11.07.2002)

¹³ Commission recommendation on relevant product and service markets within the electronic communications sector susceptible to ex ante regulation in accordance with Directive 2002/21/EC of the European parliament and of the

- Preporuku (2007/879/EC)¹⁴ od 17. 12. 2007. godine, o relevantnim tržištima na području elektronskih komunikacija, koja sadrži 7 tržišta koja su podložna prethodnoj (*ex-ante*) regulaciji.

Na inicijativu Evropske komisije, Evropski parlament i Savjet ministara Evropske unije su u decembru 2009. godine donijeli novi Regulatorni okvir u oblasti elektronskih komunikacija koji se sastoji od dvije direktive i jednog pravilnika i to:

- Uredba 1211/2009 Evropskog parlamenta i Evropskog savjeta, o uspostavljanju Tijela evropskih regulatora za elektronske komunikacije (BEREC)¹⁵;
- Direktive 2009/136/EC Evropskog parlamenta i Evropskog savjeta¹⁶, kojom se mijenjaju Direktiva 2002/22/EC o univerzalnom servisu, Direktiva 2002/58/EC o korišćenju podataka o ličnosti i Uredba broj 2006/2004 o saradnji nacionalnih organa nadležnih za primjenu propisa o zaštiti prava potrošača;
- Direktiva 2009/140/EC Evropskog parlamenta i Evropskog savjeta¹⁷, kojom se mijenjaju Direktiva 2002/21/EC o zajedničkom okviru, Direktiva 2002/19/EC o pristupu i interkonenciji i Direktiva 2002/20/EC o izdavanju odobrenja za mreže i usluge i
- Preporuka Evropske komisije o relevantnim tržištima koja podliježu prethodnoj regulaciji usvojenoj 09. 10. 2014. godine.

2.1.2. Pravni osnov za sprovođenje postupka definisanja i analize relevantnih tržišta

U Zakonu o elektronskim komunikacijama, u članu 8, utvrđena je, između ostalih, nadležnost Agencije da vrši nadzor tržišta, utvrđuje operatore sa značajnom tržišnom snagom i preduzima preventivne mjere za sprečavanje negativnih efekata značajne tržišne snage operatora. Agencija je, saglasno članu 41 Zakona iz 2008. godine, usvojila Odluku o relevantnim tržištima usluga i relevantnom geografskom tržištu ("Službeni list Crne Gore", broj 29/09) kojom su određena relevantna tržišta usluga i to:

- (1) Tržište pristupa javnoj telefonskoj mreži na fiksnoj lokaciji za fizička i pravna lica - maloprodajni nivo;
- (2) Tržište poziva koji potiču iz javne telefonske mreže i koji se pružaju na fiksnoj lokaciji - veleprodajni nivo;
- (3) Tržište poziva koji završavaju u individualnim javnim telefonskim mrežama i koji se pružaju na fiksnoj lokaciji - veleprodajni nivo;
- (4) Tržište pristupa infrastrukturi mreže na nivou veleprodaje (uključujući zajednički ili potpuno razvezani pristup na utvrđenoj lokaciji) - veleprodajni nivo;
- (5) Tržište širokopojasnog pristupa - veleprodajni nivo;
- (6) Terminalni ili zaključni segmenti iznajmljenih linija, bez obzira na tehnologiju korišćenu da se obezbijedi zakupljeni ili dodijeljeni kapacitet - veleprodajni nivo i

Council on a common regulatory framework for electronic communication networks and services (OJ of the EC L 114/456 from 08.05.2003)

¹⁴ Commission recommendation of 17 December 2007 on relevant product and service markets within the electronic communications sector susceptible to ex ante regulation in accordance with Directive 2002/21/EC of the European Parliament and of the Council on a common regulatory framework for electronic communications networks and services.

¹⁵ Regulation (EC) No 1211/2009 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009, establishing the Body of European Regulators for Electronic Communications (BEREC) and the Office

¹⁶ Directive 2009/136/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009, amending Directive 2002/22/EC on universal service and users' rights relating to electronic communications networks and services, Directive 2002/58/EC concerning the processing of personal data and the protection of privacy in the electronic communications sector and Regulation (EC) No 2006/2004 on cooperation between national authorities responsible for the enforcement of consumer protection laws

¹⁷ Directive 2009/140/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009, amending Directives 2002/21/EC on a common regulatory framework for electronic communications networks and services, 2002/19/EC on access to, and interconnection of, electronic communications networks and associated facilities, and 2002/20/EC on the authorisation of electronic communications networks and services

(7) Tržište poziva koji završavaju u individualnim mobilnim mrežama - veleprodajni nivo.

Tokom 2011. godine Agencija je, saglasno članu 41 Zakona, usvojila Odluku o relevantnim tržištima usluga koja su predmet provjere ispunjenosti testa tri kriterijuma ("Službeni list Crne Gore" broj 19/11). Ovom Odlukom su određena sledeća relevantna tržišta usluga:

- (1) Maloprodajno tržište javno dostupnih usluga lokalnih i međumjesnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji;
- (2) Maloprodajno tržište javno dostupnih usluga međunarodnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji;
- (3) Veleprodajno tržište trunk segmenata iznajmljenih linija;
- (4) Veleprodajno tržište pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz javnih mobilnih telefonskih mreža i
- (5) Veleprodajno tržište prenosa i emisije radio difuznih signala.

Krajem 2012. godine Agencija je usvojila i Odluku o relevantnim tržištima usluga koja su predmet provjere ispunjenosti testa tri kriterijuma ("Službeni list Crne Gore" broj 50/12). Ovom Odlukom su određena sljedeća relevantna tržišta usluga:

- (1) Tržište usluga širokopojasnog pristupa internetu na nivou maloprodaje i
- (2) Tržište javno dostupnih telefonskih usluga u mrežama mobilnih operatera na nivou maloprodaje.

Savjet Agencije je na sjednici od 05. 02. 2013. godine donio Odluku o pokretanju drugog kruga analiza relevantnih tržišta ("Službeni list Crne Gore" broj 09/13). Smjernicama Evropske komisije nacionalnim regulatornim tijelima o definisanju i analizi relevantnih tržišta je predviđeno da se postupak analiza relevantnih tržišta treba sprovoditi periodično u cilju praćenja tehnoloških i strukturnih promjena u sektoru. Takođe, član 43 stav 3 Zakona o elektronskim komunikacijama predviđa da prilikom ponovnog određivanja određenog operatera za operatera sa značajnom tržišnom snagom, na osnovu analize sprovedene u skladu sa članom 42 stav 1 Zakona, Agencija može izmijeniti opseg naređenih mjera. Odlukom Agencije o pokretanju drugog kruga analiza relevantnih tržišta su određena relevantna tržišta usluga na kojima se sprovodi drugi krug analiza tržišta, u cilju ponovnog određivanja operatera sa značajnom tržišnom snagom.

Agencija je sprovodila postupak analiza relevantnih tržišta u skladu sa Zakonom o elektronskim komunikacijama koji je transponovao odredbe starog evropskog regulatornog okvira iz 2002. godine. Novi Zakon o elektronskim komunikacijama iz 2013. godine, u Poglavlju VI – Zaštita konkurencije u oblasti elektronskih komunikacija, takođe, propisuje kriterijume i način utvrđivanja prisustva operatera sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu, postupak analize tržišta, određivanja i definisanja relevantnih tržišta i određivanja odgovarajućih regulatornih mjera koje se nameću operateru sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu.

Značajna novina u ovom poglavlju Zakona se odnosi na novu regulatornu obavezu funkcionalnog razdvajanja aktivnosti povezanih sa pružanjem određenih veleprodajnih usluga pristupa u posebnu poslovnu jedinicu (član 79), koju Agencija može odrediti vertikalno integrisanim operatorima ako ocijeni da, primjenom regulatornih obaveza nije ostvarena efikasna tržišna konkurencija i da postoje bitne i trajne prepreke u tržišnoj konkurenciji ili nedostaci na tržištu u vezi sa pružanjem određenih veleprodajnih usluga pristupa na relevantnom tržištu pristupa. Takođe, ovim Zakonom se definiše obaveza obavještanja Agencije u slučaju dobrovoljnog razdvajanja vertikalno integrisanog operatera (član 80).

2.1.3. Sprovođenje drugog kruga analiza 5 (pet) relevantnih tržišta

Agencija vrši analizu relevantnih tržišta i utvrđivanje značajne tržišne snage, u skladu sa Zakonom o elektronskim komunikacijama, a uzimajući u obzir i preporuke, mišljenja i smjernice odgovarajućih organa i organizacija Evropske unije.

Imajući u vidu član 64 stav 4 Zakona koji propisuje obavezu da Agencija sprovedi postupak analiza tržišta najmanje jednom u tri godine, Agencija je tokom 2015. godine sprovedla drugi krug analiza pet relevantnih tržišta u skladu sa Odlukom o pokretanju drugog kruga analiza relevantnih tržišta usluga koja su predmet provjere ispunjenosti Testa tri kriterijuma ("Službeni list Crne Gore", br. 09/15) na kojima je ranije sprovedenom analizom relevantnih tržišta tokom 2012. godine dokazana opravdanost *ex-ante* regulacije.

Relevantna tržišta usluga određena pomenutom Odlukom Agencije su sljedeća:

- (1) Maloprodajno tržište javno dostupnih usluga lokalnih i međumjesnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji;
- (2) Maloprodajno tržište javno dostupnih usluga međunarodnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji;
- (3) Veleprodajno tržište trunk segmenata iznajmljenih linija;
- (4) Veleprodajno tržište pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz javnih mobilnih telefonskih mreža i
- (5) Veleprodajno tržište prenosa i emisije radio difuznih signala.

2.1.3.1. Hronološki redosljed aktivnosti Agencije tokom drugog kruga analiza 5 (pet) relevantnih tržišta sprovedenih tokom 2015. godine sa pregledom uvedenih regulatornih mjera

Savjet Agencije je na sjednici od 17. 02. 2015. godine donio Odluku o pokretanju drugog kruga analiza relevantnih tržišta usluga koja su predmet provjere ispunjenosti Testa tri kriterijuma.

Nacrti dokumenata o sprovedenom Testu tri kriterijuma na relevantnim tržištima su bili predmet razmatranja na sjednici Savjeta Agencije dana 05. 05. 2015. godine. Agencija je sprovedla javni konsultativni postupak u periodu od 05. 05. 2015 - 05. 06. 2015. godine povodom Nacrta dokumenata o sprovedenom Testu tri kriterijuma na tržištima određenim Odlukom o pokretanju drugog kruga analiza relevantnih tržišta usluga koja su predmet provjere ispunjenosti Testa tri kriterijuma ("Službeni list Crne Gore", br. 09/15).

Agencija je, nakon prijema primjedbi, komentara i sugestija operatora u javnom konsultativnom postupku, pripremila Pregled odgovora na iste koji su, takođe, bili predmet razmatranja na sjednici Savjeta Agencije dana 23. 06. 2015. godine.

U slučaju Veleprodajnog tržišta prenosa i emisije radio difuznih signala Agencija je sprovedenim Testom tri kriterijuma dokazala da nijesu kumulativno ispunjeni uslovi iz Testa tri kriterijuma, te da tržište nije podložno *ex-ante* regulaciji.

U slučaju ostalih tržišta (Maloprodajno tržište javno dostupnih usluga međunarodnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji, Maloprodajno tržište javno dostupnih usluga međunarodnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji, Veleprodajno tržište trunk segmenata iznajmljenih linija i Veleprodajno tržište pristupa i započinjanja poziva iz javnih mobilnih telefonskih mreža) Agencija je dokazala da su istovremeno zadovoljeni uslovi iz Testa tri kriterijuma, čime su stvoreni preduslovi za sprovođenje postupka analize relevantnih tržišta u cilju utvrđivanja operatora sa značajnom tržišnom snagom i propisivanja adekvatnih regulatornih obaveza.

Nakon razmatranja na sjednici Savjeta, Agencija je pokrenula javni konsultativni postupak povodom nacrta analiza i nacrta rješenja i pozvala sve zainteresovane da dostave primjedbe, mišljenje i sugestije najkasnije do 01. 09. 2015. godine. Po prijemu komentara, primjedbi i sugestija operatora, pripremljeni su Pregledi odgovora na komentare operatora na Nacrte analiza relevantnih tržišta i isti su dostavljeni članovima Savjeta na razmatranje.

Savjet Agencije je na sjednici od 20. 10. 2015. godine usvojio konačne tekstove Analiza relevantnih tržišta i Rješenja o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom, po pribavljenom mišljenju Agencije za

zaštitu konkurencije, a nakon uvažavanja osnovanih primjedbi i sugestija operatora u javnom konsultativnom postupku.

Tržište 1: Maloprodajno tržište javno dostupnih usluga lokalnih i međumjesnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji

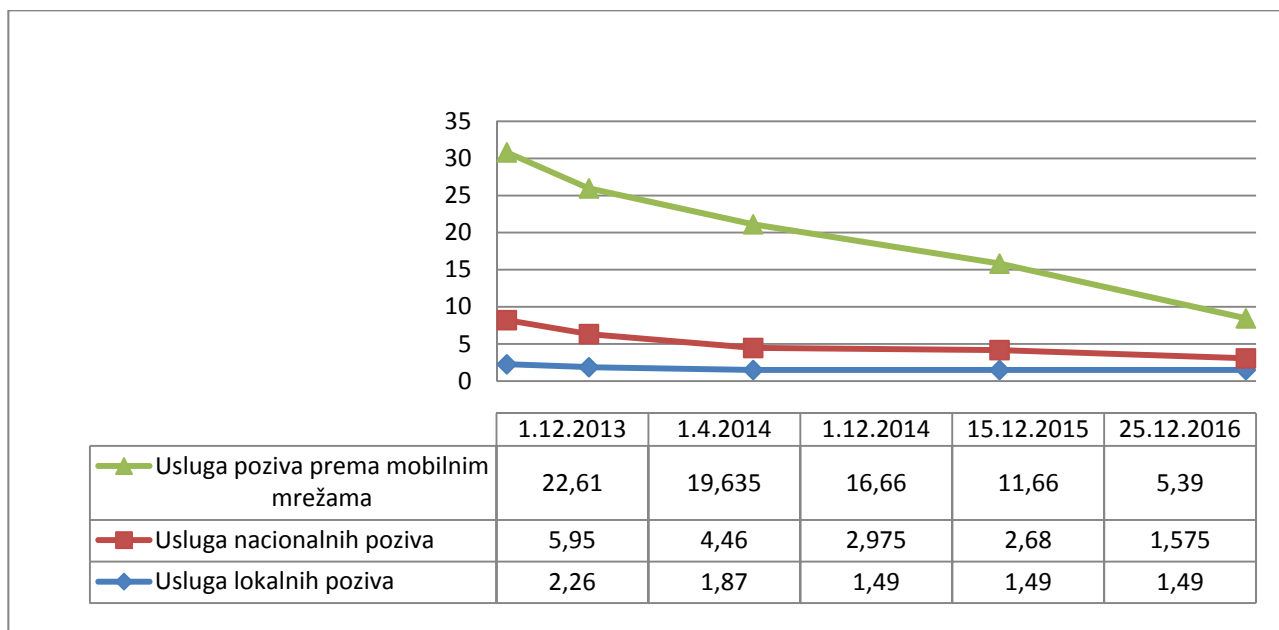
Agencija je nakon završenog drugog kruga analize ovog relevantnog tržišta Rješenjem od 20. 10. 2015. godine Crnogorskom Telekomu a.d. Podgorica propisala obaveze na veleprodajnom nivou: obavezu mogućnosti izbora/predizbora operatora i obavezu veleprodajnog iznajmljivanja pretplatničkih linija. Takođe, propisala je i regulatorne obaveze na maloprodajnom nivou i to:

- Obavezu odvajanja računovodstvenih evidencija,
- Obavezu regulisanja cijena maloprodajnih usluga kojom se propisuje: zabrana obračunavanja prekomjernih cijena, zabrana ograničavanja konkurencije postavljanjem previsokih ili preniskih cijena, zabrana davanja neopravdanih prednosti određenom krajnjem korisniku i zabrana neosnovanog vezivanja određenih usluga,
- Obavezu nediskriminatornosti i
- Obavezu transparentnosti.

Crnogorski Telekom a.d. je, shodno obavezama transparentnosti i nediskriminatornosti, inovirao Referentnu interkonekcionu ponudu i Ponudu za pružanje usluge iznajmljivanja pretplatničkih linija na veleprodajnom nivou. Crnogorski Telekom je primijenio regulatorne zahtjeve, kako u pogledu uslova i kvaliteta pružanja usluga, tako i u pogledu cijena gdje je u slučaju usluge veleprodajnog iznajmljivanja pretplatničkih linija primijenjena "*retail minus*" metodologija. Takođe, Crnogorski Telekom a.d. je primijenio usvojenu Metodologiju računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva na maloprodajne usluge ovog relevantnog tržišta (usluge lokalnih, međumjesnih poziva i poziva ka mobilnim mrežama) kao i za veleprodajnu uslugu iznajmljivanja pretplatničkih linija i shodno zahtjevima regulatornog izvještavanja pripremio i objavio odvojene regulatorne finansijske izvještaje po segmentima/uslugama za 2012, 2013. i 2014. godinu.

Regulacija cijena usluga lokalnih, međumjesnih poziva i poziva ka mobilnim mrežama u skladu sa rezultatima troškovnog računovodstva sprovedena je u slijededim koracima:

- 1) Agencija je obavezala Crnogorski Telekom a.d. da izvrši usklađivanje važećih cijena sa rezultatima troškovnog modela za 2012. godinu, odnosno da smanji cijene usluga lokalnih, međumjesnih i poziva ka mobilnim mrežama u dva koraka (01. 04. 2014. godine i 01. 12. 2014. godine), uz istovremeno zadržavanje cijene mjesečne pretplate za pristup mreži na postojećem nivou. Kao rezultat propisanog, Crnogorski Telekom a.d. je u 2014. godini na osnovu rezultata troškovnog modela smanjio cijene usluga lokalnih poziva za 34,21 %, usluga nacionalnih poziva za 50 %, usluga poziva ka mobilnim mrežama za 26,32 %.
- 2) Nakon verifikacije rezultata modela Crnogorskog Telekoma a.d. za 2014. godinu, Agencija je rješenjem obavezala Crnogorski Telekom a.d. da od 15. 12. 2015. godine uskladi cijene relevantnih usluga sa rezultatima troškovnog modela na način da smanji cijene usluga govorne telefonije i to: usluge međumjesnih poziva za 10 %, usluge poziva ka mobilnim mrežama za 30 % i usluga međunarodnih poziva ka svim zonama i tipovima mreže za 10 %.
- 3) Agencija je rješenjem obavezala Crnogorski Telekom a.d. da od 25. 12. 2016. godine uskladi cijene relevantnih usluga sa rezultatima troškovnog modela na način da smanji cijene usluga govorne telefonije i to: usluge međumjesnih poziva za 30 %, usluge poziva ka mobilnim mrežama za 45 % i usluga međunarodnih poziva ka svim zonama i tipovima mreže za 25 %.

Kretanje cijena nacionalnih poziva u €cent/min iz fiksne mreže Crnogorskog Telekom a.d. u periodu 2013-2016. godina

Na osnovu grafikona evidentno je da je u analiziranom periodu naizrazitiji pad cijene ostvaren kod usluga poziva ka mobilnim nacionalnim mrežama.

Tržište 2: Maloprodajno tržište javno dostupnih usluga međunarodnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji

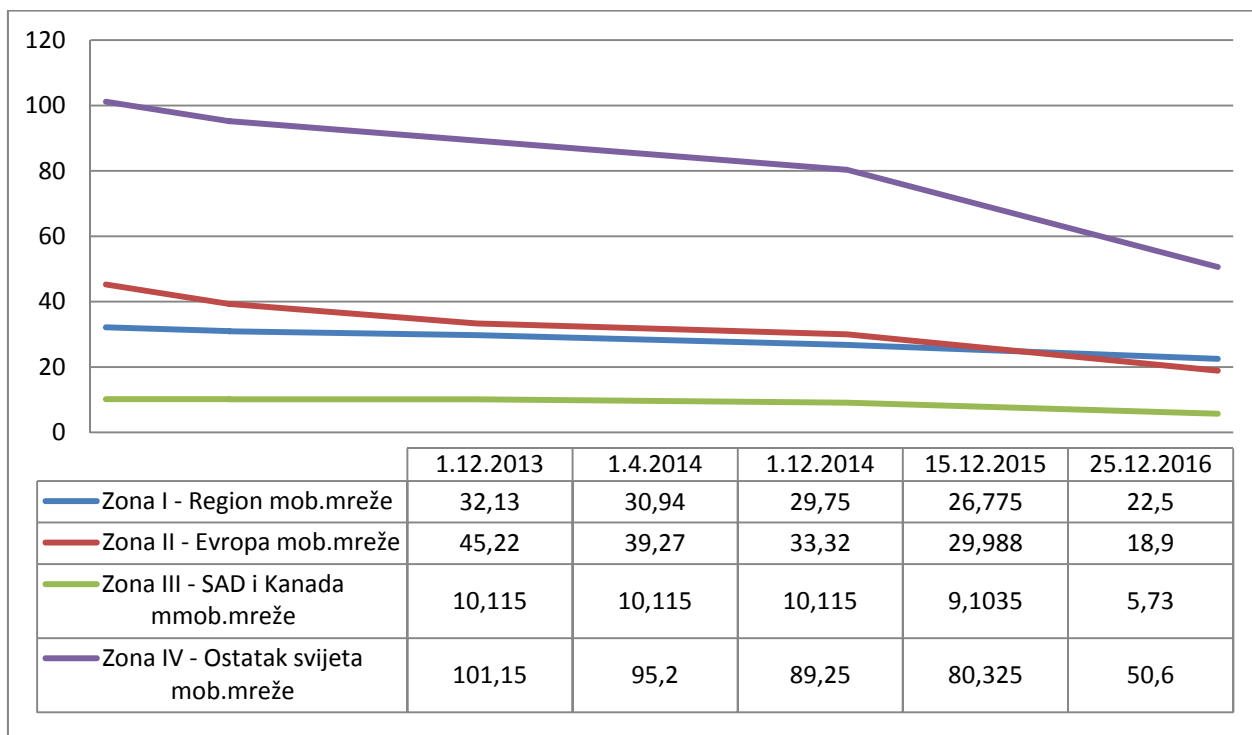
Agencija je nakon završenog drugog kruga analize ovog relevantnog tržišta Rješenjem od 20. 10. 2015. godine Crnogorskom Telekomu a.d. Podgorica, kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom, propisala obaveze na veleprodajnom nivou: obavezu mogućnosti izbora/predizbora operatora i obavezu veleprodajnog iznajmljivanja pretplatničkih linija. Takođe, propisala je i regulatorne obaveze na maloprodajnom nivou i to:

- Obavezu odvajanja računovodstvenih evidencija,
- Obavezu regulisanja cijena maloprodajnih usluga kojom se propisuje: zabrana obračunavanja prekomjernih cijena, zabrana ograničavanja konkurencije postavljanjem previsokih ili preniskih cijena, zabrana davanja neopravdanih prednosti određenom krajnjem korisniku i zabrana neosnovanog vezivanja određenih usluga.
- Obavezu nediskriminatornosti i
- Obavezu transparentnosti.

Regulacija cijena usluga međunarodnih poziva u skladu sa rezultatima troškovnog računovodstva sprovedena je u slijedećim koracima:

- 1) Agencija je obavezala Crnogorski Telekom a.d. da izvrši usklađivanje važećih cijena sa rezultatima troškovnog modela za 2012. godinu, odnosno da smanji cijena usluga međunarodnih poziva u dva koraka (01. 04. 2014. godine i 01. 12. 2014. godine), što je imalo za rezultat smanjenje cijena usluga međunarodnih poziva ka mobilnim mrežama regiona za 7,41 %, usluga međunarodnih poziva ka mobilnim mrežama Evrope za 26,32 %, usluga međunarodnih poziva ka fiksnim mrežama ostatka svijeta za 16,67 % i usluga međunarodnih poziva ka mobilnim mrežama ostatka svijeta za 11,76 %.
- 2) Nakon verifikacije rezultata modela Crnogorskog Telekom a.d. za 2014. godinu, Agencija je rješenjem obavezala Crnogorski Telekom a.d. da od 15. 12. 2015. godine uskladi cijene relevantnih usluga sa rezultatima troškovnog modela na način da smanji cijene usluga međunarodnih poziva ka svim zonama i tipovima mreže za 10 %.

- 3) Agencija je rješenjem obavezala Crnogorski Telekom a.d. da od 25. 12. 2016. godine uskladi cijene relevantnih usluga sa rezultatima troškovnog modela na način da smanji cijene usluga govorne telefonije i to: cijene usluga međunarodnih poziva i to za Zonu II, Zonu III i Zonu IV, za 25 %.

Kretanje cijena međunarodnih poziva ka mobilnim mrežama u €cent/min iz fiksne mreže Crnogorskog Telekom a.d. u periodu 2013-2016. godine

Na grafikonu je islustrativno prikazan pad cijena usluga poziva koji završavaju u mobilnim mrežama po međunarodnim zonama u posmatranom periodu.

Tržište 3: Veleprodajno tržište *trunk* segmenata iznajmljenih linija

Agencija je Rješenjem od 20. 10. 2015. godine Crnogorskom Telekomu a.d. Podgorica, kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na ovom relevantnom tržištu, propisala sljedeće regulatorne obaveze:

- Obavezu omogućivanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja,
- Obavezu obezbjeđivanja jednakog tretmana - nediskriminatornost,
- Obavezu obezbjeđivanja preglednosti - referentna interkonekciona ponuda,
- Obavezu odvajanja računovodstvenih evidencija i
- Obavezu nadzora cijena i troškovnog računovodstva.

Crnogorski Telekom a.d. je shodno obavezi transparentnosti inovirao Referentnu ponudu terminalnog i *trunk* segmenta iznajmljenih linija na veleprodajnom nivou. Crnogorski Telekom a.d. je, shodno obavezi nadzora cijena i troškovnog računovodstva, formirao cijene iznajmljenih linija, bazirane na kapacitetu i dužini iznajmljene linije a u skladu sa propisanim maksimalnim nivoom cijena iznajmljenih linija iz Preporuke Evropske komisije 2005/268/EC o cjenovnim aspektima veleprodajnih iznajmljenih linija. Nadalje, Crnogorski Telekom a.d. je propisanu obavezu odvajanja računovodstvenih evidencija i obavezu nadzora cijena i troškovnog računovodstva sproveo i u slučaju ovog relevantnog tržišta i shodno zahtjevima regulatornog izvještavanja pripremio i objavio odvojene regulatorne finansijske izvještaje po segmentima/uslugama za 2012, 2013. i 2014. godinu.

- 1) Agencija se prilikom utvrđivanja cijena ovog relevantnog tržišta rukovodila Preporukom Evropske komisije o pružanju iznajmljenih linija koja definiše maksimalne vrijednosti cijena iznajmljenih linija.

- 2) Nakon verifikacije rezultata troškovnog modela za fiksnu mrežu za 2013. godinu, Agencija je propisala obavezu Crnogorskom Telekomu a.d. da zadrži važeće cijene usluga trunk segmenata iznajmljenih linija na veleprodajnom nivou u skladu sa graničnim vrijednostima iz preporuke Evropske komisije a koje se odnose na tradicionalne digitalne iznajmljene linije i cijene mjesečnog zakupa Ethernet iznajmljenih linija, kao i da smanji cijene priključka za Ethernet iznajmljene linije (prenosnih kapaciteta 10 Mb/s, 100 Mb/s, 500 Mb/s i 1000 Mb/s) (jednokratne naknade) na nivo maloprodajne cijene priključka iznajmljene linije kapaciteta prenosa 100 Mb/s, umanjene za 20%. Nadalje, nakon verifikacije rezultata modela Crnogorskog Telekoma za 2014. godinu Agencija je ocijenila prihvatljivim da se zadrže važeće cijene usluga trunk segmenata iznajmljenih linija na veleprodajnom nivou.

Tržište 4: Veleprodajno tržište pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz javnih mobilnih telefonskih mreža

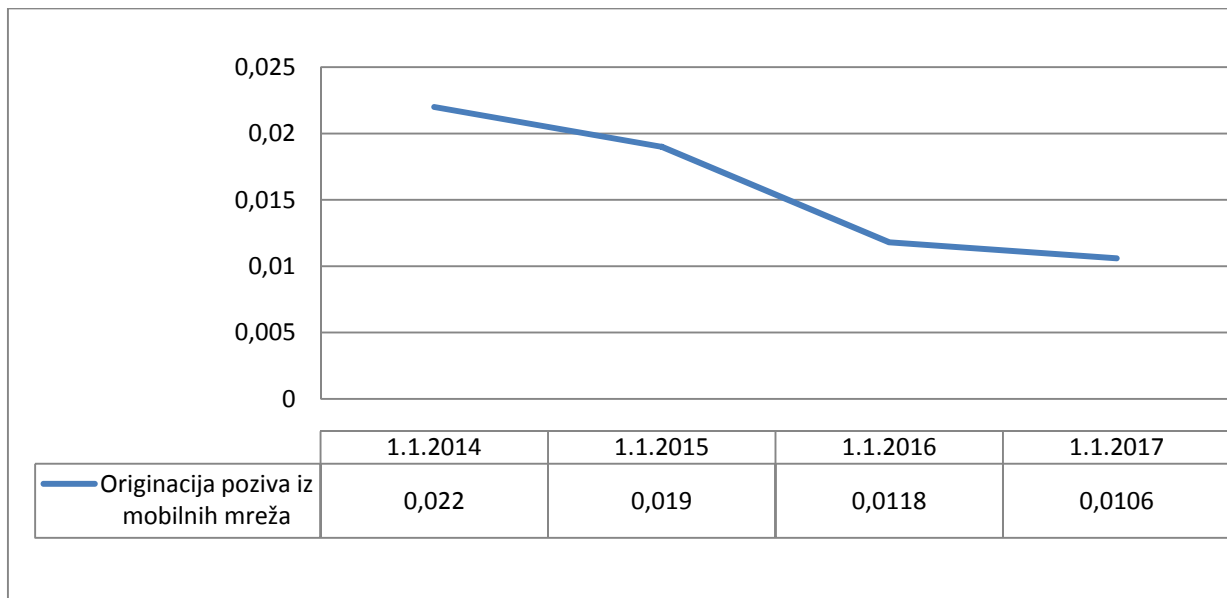
Agencija je nakon sprovedenog drugog kruga analize ovog relevantnog tržišta Rješenjem od 20. 10. 2015. godine Telenoru d.o.o Podgorica, Crnogorskom Telekomu a.d. Podgorica i Mtelu d.o.o Podgorica, kao operatorima sa značajnom tržišnom snagom, propisala sljedeće regulatorne obaveze:

- Obavezu omogućavanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja,
- Obavezu obezbjeđivanja jednakog tretmana - nediskriminatornost,
- Obavezu obezbjeđivanja preglednosti,
- Obavezu odvajanja računovodstvenih evidencija i
- Obavezu nadzora cijena i troškovnog računovodstva.

Crnogorski Telekom a.d, Telenor d.o.o. i Mtel d.o.o su, shodno obavezi transparentnosti, inovirali referentne ponude za pristup mobilnim mrežama.

Regulacija cijena usluga originacije poziva iz mobilnih mreža sprovedena je u sljedećim koracima:

- 1) Nakon verifikacije rezultata troškovnih modela za mobilne mreže za 2012. godinu Agencija je rješenjem naložila mobilnim operatorima obavezu usklađivanja cijena sa rezultatom troškovnog modela onog operatora koji je imao najveću jediničnu cijenu pružanja ove usluge. Drugim riječima, svi operatori su bili u obavezi da u svojim Referentnim ponudama za pristup primijene cijenu mobilne originacije u iznosu od 0,022 €/min.
- 2) Po usvajanju regulatornih finansijskih izvještaja operatara za 2013. godinu Agencija je nametnula svim mobilnim operatorima obavezu uklađivanja cijena relevantnih veleprodajnih usluga sa rezultatima troškovnog modela, tj. smanjenje cijene veleprodajne usluge originacije poziva iz mobilnih mreža za 13,64 %,
- 3) Nakon verifikacije rezultata modela za mobilne mreže Crnogorskog Telekoma a.d, Telenora d.o.o. i Mtela d.o.o. za 2014. godinu, Agencija je obavezala mobilne operatore da od 01. 01. 2016. godine smanje cijenu veleprodajne usluge originacije poziva za 38 %.
- 4) Agencija je Rješenjem od 22. 11. 2016. godine nametnula Crnogorskom Telekomu a.d, Telenoru d.o.o. i Mtelu d.o.o. kao operatorima sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom Veleprodajnom tržištu poziva koji završavaju u mobilnim mrežama i Veleprodajnom tržištu pristupa i poziva iz javnih mobilnih mreža, nametnula jedinične cijene terminacije poziva u mobilnoj mreži 0,0106 €/min i cijenu originacije poziva u mobilnoj mreži 0,0106 €/min.

Kretanje cijena usluga originacije poziva iz mobilnih mreža u periodu 2013-2016.godine

Tržište 5: Veleprodajno tržište prenosa i emisije radio difuznih signala

Agencija je sprovela Test tri kriterijuma na Veleprodajnom tržištu prenosa i emisije radio difuznih signala kao jednom od tržišta određenih Odlukom o pokretanju drugog kruga analiza relevantnih tržišta usluga koja su predmet provjere ispunjenosti Testa tri kriterijuma ("Službeni list Crne Gore", br. 09/15).

Provjerom uslova iz Testa tri kriterijuma Agencija je zaključila da na Veleprodajnom tržištu prenosa i emisije radio difuznih signala nijesu istovremeno zadovoljena sva tri kriterijuma iz sljedećih razloga:

- Kod prvog kriterijuma koji se odnosi na prisustvo visokih i trajnih prepreka ulasku na tržište, Agencija je razmatrala postojeće veleprodajne ponuda operatora javnih elektronskih komunikacionih mreža (Telenor d.o.o. i Mtel d.o.o.) koji iznajmljuju svoje kapacitete drugim operatorima za potrebe prenosa AVM sadržaja, a koje imaju za rezultat ublažavanje ili potpuno uklanjanje postojanja visokih prepreka ulasku na predmetno relevantno tržište. Na osnovu navedenog, Agencija je zaključila da prvi kriterijum Testa nije zadovoljen.
- U pogledu drugog kriterijuma koji se odnosi na procjenu da li predmetno tržište u razdoblju do naredne analize teži efikasnoj konkurenciji, Agencija je konstatovala da je korišćenje kapaciteta drugih javnih operatora koji pružaju elektronske komunikacione usluge oslabilo konkurentsku prednost koju je Radio difuzni sistem imao u ranijem periodu, što upućuje na zaključak da postoji određena dinamika tržišnih događanja koja bi mogla dovesti do povećanja stepena efikasnosti konkurencije i bez prethodne regulatorne intervencije. Takođe, uvođenje digitalnih zemaljskih radio-difuznih sistema će u budućem razvoju ovu platformu učiniti konkurentnom ostalim platformama za distribuciju AVM sadržaja do krajnjih korisnika.

Na osnovu navedenog, Agencija je zaključila da ni drugi kriterijum Testa nije zadovoljen.

U slučaju Veleprodajnog tržišta prenosa i emisije radio difuznih signala Agencija je sprovedenim Testom tri kriterijuma dokazala da nijesu kumulativno ispunjeni uslovi iz Testa, te da tržište nije podložno *ex-ante* regulaciji. Samim tim, nijesu se stekli preduslovi za sprovođenje postupka analize ovog relevantnog tržišta i sledstveno tome određivanju regulatornih obaveza operatoru sa značajnom tržišnom snagom.

2.1.4. Nadzor nad implementacijom regulatornih obaveza operatora sa značajnom tržišnom snagom propisanih rješenjima Agencije, a koje su rezultat sprovedenog drugog kruga analiza 7 (sedam) relevantnih tržišta tokom 2013. godine

Agencija je tokom 2014, 2015. i 2016. godine sprovodila nadzor nad implementacijom regulatornih obaveza operatorima sa značajnom tržišnom snagom na sljedećim relevantnim tržištima:

Tržište 1: Tržište pristupa javnoj telefonskoj mreži na fiksnoj lokaciji za fizička i pravna lica - maloprodajni nivo

Agencija je Crnogorskom Telekomu a.d. Rješenjem od 19. 11. 2013. godine o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom na ovom relevantnom tržištu propisala odgovarajuće regulatorne obaveze na veleprodajnom i maloprodajnom nivou. Na veleprodajnom nivou propisane su sljedeće obaveze:

- Obavezu mogućnosti usluge izbora/predizbora operatora i
- Obavezu iznajmljivanja pretplatničkih linija na veleprodajnom nivou.

dok su na maloprodajnom nivou propisane:

- Obavezu odvajanja računovodstvenih evidencija,
- Obavezu regulisanja cijena maloprodajnih usluga sa sledećim zahtjevima:
 - Zabrana ograničavanja prekomjernih cijena,
 - Zabrana ograničavanja konkurencije postavljanjem previsokih ili preniskih cijena,
 - Zabrana davanja neopravdanih prednosti određenom krajnjem korisniku,
 - Obaveza nediskriminatornosti,
 - Obaveza transparentnosti i
 - Zabrana neosnovanog vezivanja određenih usluga.

Crnogorski Telekom a.d. je primijenio usvojenu Metodologiju računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva na maloprodajne usluge ovog relevantnog tržišta (usluge PSTN i ISDN pristupa mreži) i shodno zahtjevima regulatornog izvještavanja pripremio i objavio odvojene regulatorne finansijske izvještaje po segmentima/uslugama za 2012, 2013. i 2014. godinu.

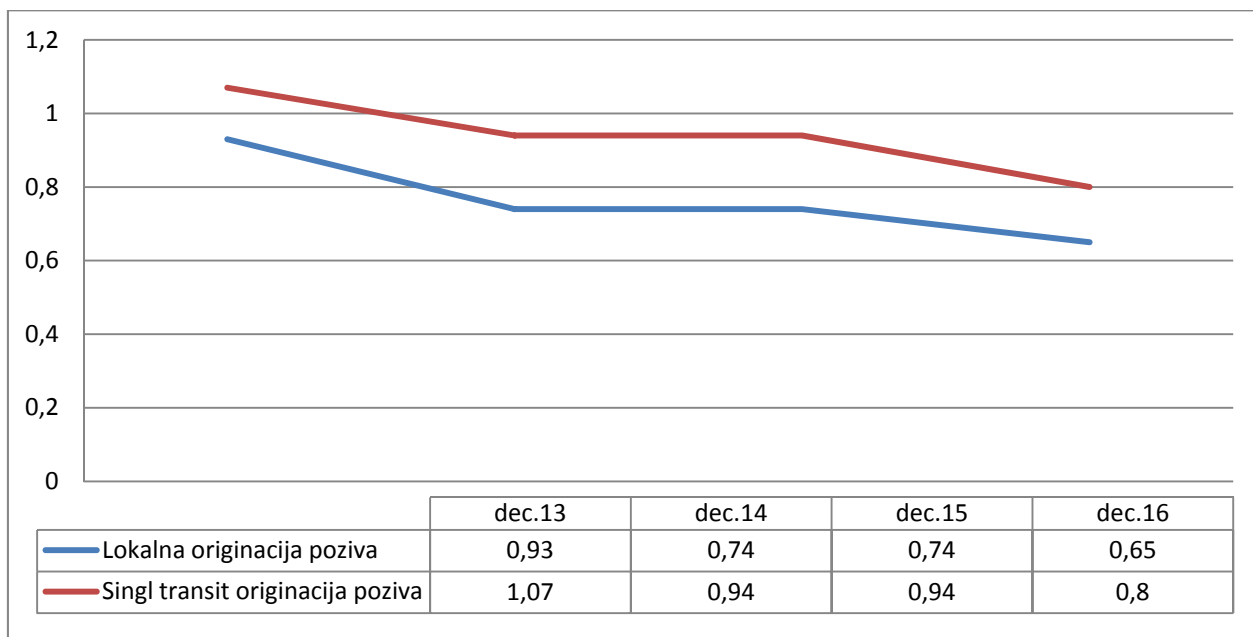
Agencija je tokom 2014, 2015. i 2016. godine propisivala Crnogorskom Telekomu a.d. obavezu usklađivanja maloprodajnih cijena usluga govorne telefonije sa rezultatima troškovnog modela, dok je cijena mjesečne pretplate za pristup mreži zadržana na istom nivou.

Tržište 2: Tržište poziva koji potiču iz javne telefonske mreže i koji se pružaju na fiksnoj lokaciji - veleprodajni nivo

Agencija je Crnogorskom Telekomu a.d. kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na ovom relevantnom tržištu, Rješenjem od 19. 11. 2013. godine propisala sljedeće regulatorne obaveze:

- Obavezu omogućivanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja,
- Obavezu obezbjeđivanja jednakog tretmana - nediskriminatornost,
- Obavezu obezbjeđivanja preglednosti - referentna interkonekciona ponuda,
- Obavezu odvajanja računovodstvenih evidencija i
- Obavezu nadzora cijena i troškovnog računovodstva.

Agencija je nakon verifikacije rezultata troškovnog modela za fiksnu mrežu Crnogorskog Telekom a.d. za 2013. godinu propisala Crnogorskom Telekomu a.d. u okviru regulatorne obaveze nadzora cijena i troškovnog računovodstva, obavezu usklađivanja veleprodajne cijene originacije poziva sa rezultatima troškovnih modela.

Kretanje cijena usluga lokalne i single transit originacije poziva u periodu 2013-2016.godine

Crnogorski Telekom a.d. je postupio u skladu sa zahtjevom Agencije i izvršio usklađivanje cijene originacije poziva iz fiksne mreže sa rezultatom troškovnog modela za 2013. godinu, koje je objavio u inoviranoj Referentnoj interkonekcionoj ponudi. Primjenom propisanih cijena usluge ovog relevantnog tržišta su u prosjeku snižene za 5,41 %.

Tržište 3: Tržište poziva koji završavaju u individualnim javnim telefonskim mrežama i koji se pružaju na fiksnoj lokaciji - veleprodajni nivo

Agencija je Crnogorskom Telekomu a.d. kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na ovom relevantnom tržištu, Rješenjem od 19. 11. 2013. godine propisala sljedeće regulatorne obaveze:

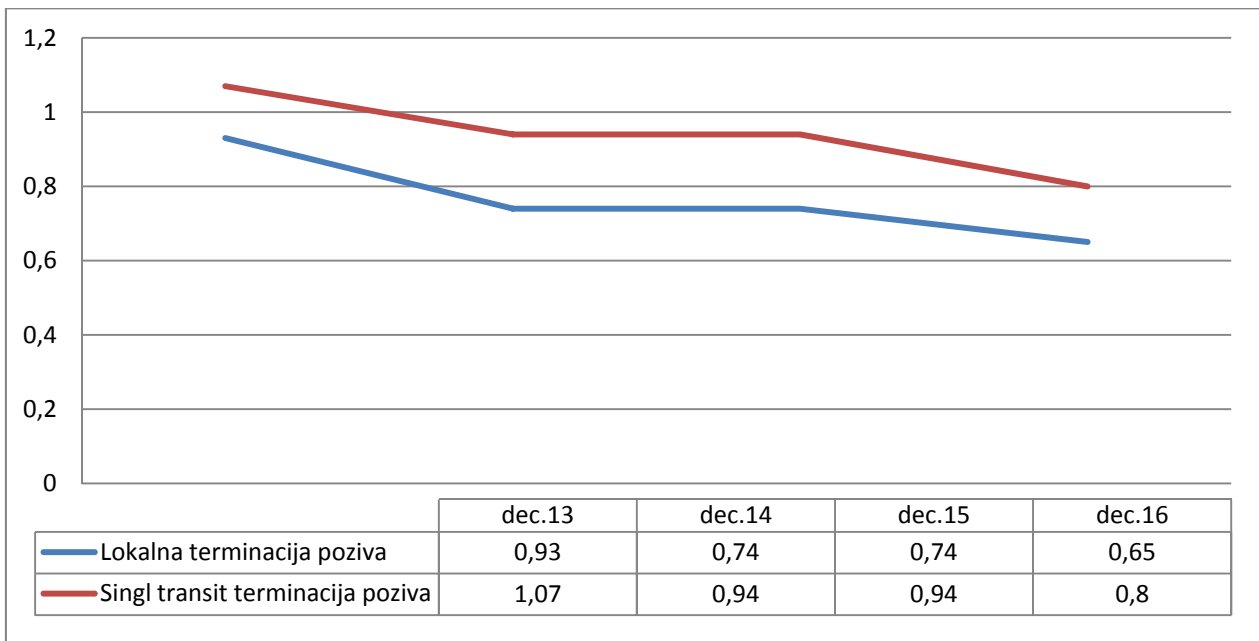
- Obavezu omogućivanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja,
- Obavezu obezbjeđivanja jednakog tretmana - nediskriminatornost,
- Obavezu obezbjeđivanja preglednosti - referentna interkonekciona ponuda,
- Obavezu odvajanja računovodstvenih evidencija,
- Obavezu nadzora cijena i troškovnog računovodstva.

Agencija je Mtelu d.o.o. kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na ovom relevantnom tržištu, Rješenjem od 19. 11. 2013. godine propisala sljedeće regulatorne obaveze:

- Obavezu omogućivanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja,
- Obavezu obezbjeđivanja jednakog tretmana - nediskriminatornost,
- Obavezu obezbjeđivanja preglednosti - referentna interkonekciona ponuda,
- Obavezu nadzora cijena i troškovnog računovodstva.

Nakon usvajanja revidiranih regulatornih finansijskih izvještaja za 2013. godinu, Agencija je obavezala Crnogorski Telekom a.d. da uskladi cijene usluga tržišta završavanja poziva u individualnim javnim mrežama u Referentnoj interkonekcionoj ponudi sa rezultatima troškovnog modela za fiksnu mrežu.

Nakon usvajanja revidiranih regulatornih finansijskih izvještaja za 2013. godinu, Agencija je obavezala Crnogorski Telekom a.d. da uskladi cijene usluga tržišta završavanja poziva u individualnim javnim mrežama u Referentnoj interkonekcionoj ponudi sa rezultatima troškovnog modela za fiksnu mrežu.

Kretanje cijena usluga lokalne i single transit terminacije poziva u periodu 2013-2016. godine

Crnogorski Telekom a.d. je postupio u skladu sa zahtjevom Agencije i izvršio usklađivanje cijena terminacije poziva u fiksnu mrežu sa rezultatima troškovnog modela za 2013. godinu, koje je objavio u inoviranoj Referentnoj interkonekcionoj ponudi. Primjenom propisanih cijena usluge ovog relevantnog tržišta su u prosjeku snižene za 5,41 %.

Agencija je Rješenjem od 13. 10. 2016. godine naložila da Crnogorski Telekom a.d. kao operator sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu Završavanje (terminacija) poziva iz javnih telefonskih mreža koja se pruža na fiksnoj lokaciji i Započinjanje (originacija) poziva iz javnih telefonskih mreža koja se pruža na fiksnoj lokaciji) primjeni sljedeće jedinične cijene: veleprodajnu cijenu lokalne terminacije 0,0065 € i veleprodajnu cijenu singl tranzit terminacije 0,008 €.

Takođe i Mtel d.o.o. je, kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu terminacije poziva u svoju mrežu, bio u obavezi da primijeni cijenu single transit terminacije poziva koja je rezultat troškovnog modela Crnogorskog Telekom a.d. Mtel d.o.o je postupio u skladu sa zahtjevom Agencije i izvršio izmjene u svojoj Referentnoj ponudi za interkonekciju sa fiksnom mrežom Mtela d.o.o.

Tržište 4: Tržište pristupa infrastrukturi mreže na nivou veleprodaje (uključujući zajednički ili potpuno razvezani pristup na utvrđenoj lokaciji) - veleprodajni nivo

Agencija je Crnogorskom Telekomu a.d. kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na ovom relevantnom tržištu, Rješenjem od 19. 11. 2013. godine propisala sljedeće regulatorne obaveze:

- Obavezu omogućivanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja,
- Obavezu obezbjeđivanja jednakog tretmana - nediskriminatornost,
- Obavezu obezbjeđivanja preglednosti - referentna interkonekciona ponuda,
- Obavezu odvajanja računovodstvenih evidencija,
- Obavezu nadzora cijena i troškovnog računovodstva.

Cijenu mjesečne pretplate za uslugu potpuno razvezanog pristupa lokalnoj petlji i cijenu mjesečne pretplate za uslugu zajedničkog pristupa lokalnoj petlji, Agencija je utvrdila nakon prvog kruga analize ovog relevantnog tržišta bazirajući se na *Retail minus* metodologiji. Cijena potpunog pristupa lokalnoj petlji je primjenom "*minusa*" od 24 % na cijenu mjesečne pretplate utvrđena na nivou od 3,88 €, a takođe primjenom *benchmarkinga* je utvrđen "*minus*" u odnosu na cijenu potpunog pristupa lokalnoj petlji kojim se dobila cijena od 1,16 € mjesečno za dijeljeni pristup lokalnoj petlji.

Nakon drugog kruga analiza relevantnih tržišta, Agencija je Rješenjem od 19. 11. 2013. godine, propisala Crnogorskom Telekomu a.d. u okviru regulatorne obaveze nadzora cijena i troškovnog računovodstva, obavezu usklađivanja cijena ovih relevantnih usluga sa referentnim rezultatima troškovnih modela za 2012. godinu. Kako bi striktna primjena rezultata troškovnog modela u slučaju cijena usluge potpunog pristupa, podrazumijevala povećanje cijene za 34 %, kao i usluge dijeljenog pristupa za 70 %, a pri nepromijenjenom nivou cijene mjesečne naknade za pristup, bila veoma destimulativna za alternativne operatore, Crnogorski Telekom a.d. je zadržao postojeće cijene ovih relevantnih usluga u Referentnoj ponudi za pristup razvezanoj lokalnoj petlji koje su utvrđene primjenom *Retail minusa* u odnosu na nivo mjesečne naknade za pristup mreži.

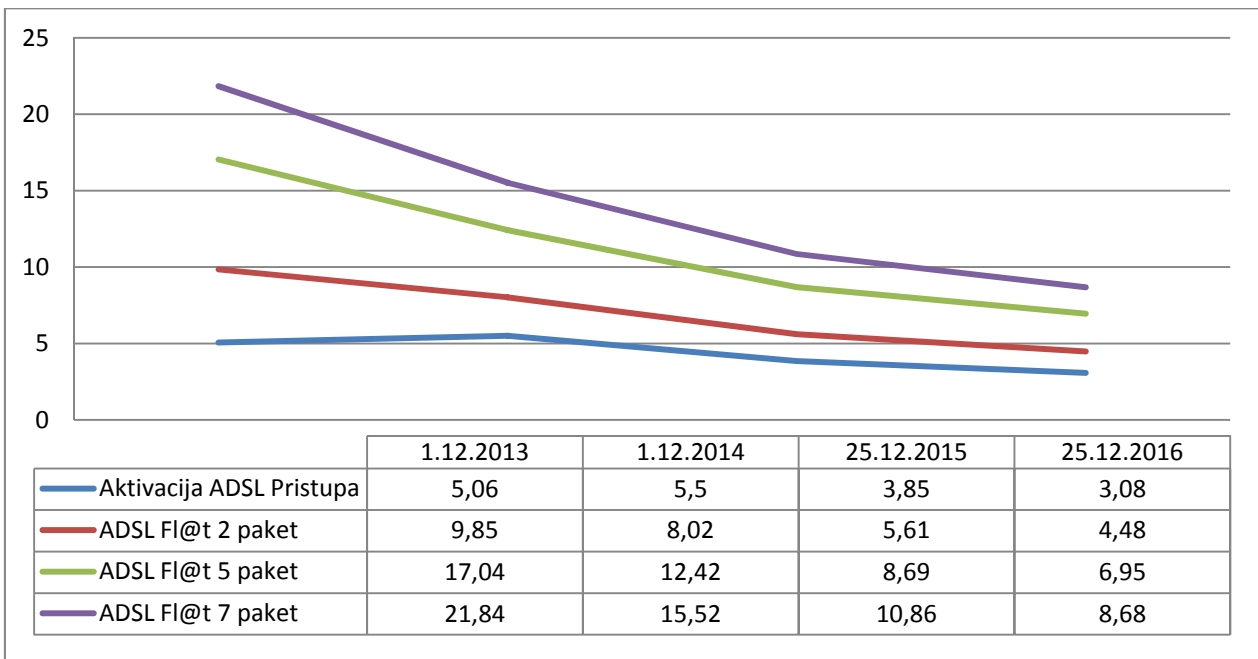
Tržište 5: Tržište širokopojasnog pristupa - veleprodajni nivo

Rješenjem od 19. 11. 2013. godine Agencija je Crnogorskom Telekomu a.d. kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na ovom relevantnom tržištu, propisala sljedeće regulatorne obaveze:

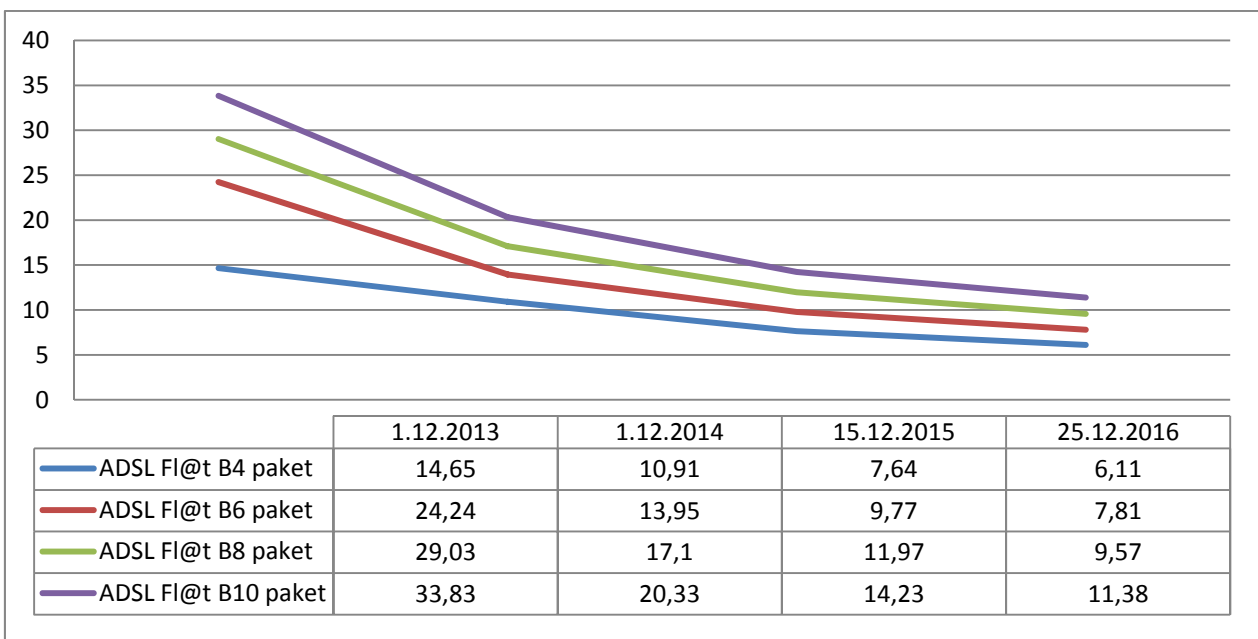
- Obavezu omogućivanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja,
- Obavezu obezbjeđivanja jednakog tretmana - nediskriminatornost,
- Obavezu obezbjeđivanja preglednosti - referentna interkonekciona ponuda,
- Obavezu odvajanja računovodstvenih evidencija,
- Obavezu nadzora cijena i troškovnog računovodstva.

Agencija je, u skladu sa obavezama nadzora cijena i troškovnog računovodstva, propisala Crnogorskom Telekomu a.d. obavezu usklađivanja veleprodajnih cijena širokopojasnog pristupa internetu sa rezultatima troškovnih modela.

- 1) Nakon usvajanja revidiranih regulatornih finansijskih izvještaja za 2013. godinu, Agencija je obavezala Crnogorski Telekom a.d. da od 01. 12. 2014. godine uskladi cijene veleprodajnih usluga tržišta širokopojasnog pristupa internetu sa rezultatima troškovnog modela za fiksnu mrežu, što je rezultiralo smanjenjem cijena u prosjeku za 26,86 %.
- 2) Nakon verifikacije rezultata troškovnog modela za fiksnu mrežu Crnogorskog Telekoma a.d. za 2014. godinu, Agencija je nametnula obavezu usklađivanja cijena relevantnih usluga sa rezultatima troškovnog modela na način da se od 15. 12. 2015. godine smanje cijene usluga *bitstream* pristupa u svim ADSL paketima za 30 %.
- 3) Agencija je Rješenjem od 13. 10. 2016. godine obavezala Crnogorski Telekom a.d da smanji cijene usluga *bitstream* prisupa u ADSL paketima za 25 %.

Kretanje cijena bitstream usluge za ADSL pakete za rezidencijalne korisnike u periodu 2013-2016.godina

Kretanje cijena bitstream usluge za ADSL pakete za poslovne korisnike u periodu 2013-2016. godina

Tržište 6: Terminalni ili zaključni segmenti iznajmljenih linija, bez obzira na tehnologiju korišćenu da se obezbijedi zakupljeni ili dodijeljeni kapacitet - veleprodajni nivo

Kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na ovom relevantnom tržištu, Agencija je Crnogorskom Telekomu a.d, Rješenjem od 19. 11. 2013. godine propisala sljedeće regulatorne obaveze:

- Obavezu omogućivanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja,
- Obavezu obezbjeđivanja jednakog tretmana - nediskriminatornost,
- Obavezu obezbjeđivanja preglednosti - referentna interkonekciona ponuda,
- Obavezu odvajanja računovodstvenih evidencija,
- Obavezu nadzora cijena i troškovnog računovodstva.

Crnogorski Telekom a.d. je, shodno obavezi nadzora cijena i troškovnog računovodstva, formirao cijene iznajmljenih linija, bazirane na kapacitetu i dužini iznajmljene linije a u skladu sa propisanim maksimalnim nivoom cijena iznajmljenih linija iz Preporuke Evropske komisije 2005/268/EC o cjenovnim aspektima veleprodajnih iznajmljenih linija. Nadalje, Crnogorski Telekom a.d. je propisanu obavezu odvajanja računovodstvenih evidencija i obavezu nadzora cijena i troškovnog računovodstva sproveo i u slučaju ovog relevantnog tržišta i shodno zahtjevima regulatornog izvještavanja pripremio i objavio odvojene regulatorne finansijske izvještaje po segmentima/uslugama za 2012, 2013. i 2014. godinu.

- 1) Agencija se prilikom utvrđivanja cijena ovog relevantnog tržišta rukovodila Preporukom Evropske komisije o pružanju iznajmljenih linija koja definiše maksimalne vrijednosti cijena iznajmljenih linija.
- 2) Nakon verifikacije rezultata troškovnog modela za fiksnu mrežu za 2013. godinu, Agencija je propisala obavezu Crnogorskom Telekomu a.d. da zadrži važeće cijene usluga terminalnih segmenata iznajmljenih linija na veleprodajnom nivou u skladu sa graničnim vrijednostima iz preporuke Evropske komisije, a koje se odnose na tradicionalne digitalne iznajmljene linije i cijene mjesečnog zakupa Ethernet iznajmljenih linija, kao i da smanji cijene priključka za Ethernet iznajmljene linije (prenosnih kapaciteta 10 Mb/s, 100 Mb/s, 500 Mb/s i 1000 Mb/s) (jednokratne naknade) na nivo maloprodajne cijene priključka iznajmljene linije kapaciteta prenosa 100 Mb/s, umanjene za 20 %. Nadalje, nakon verifikacije rezultata modela Crnogorskog Telekoma a.d. za 2014. godinu, Agencija je ocijenila prihvatljivim da se zadrže važeće veleprodajne cijene usluga terminalnih segmenata iznajmljenih linija.

Tržište 7: Tržište poziva koji završavaju u individualnim mobilnim mrežama - veleprodajni nivo

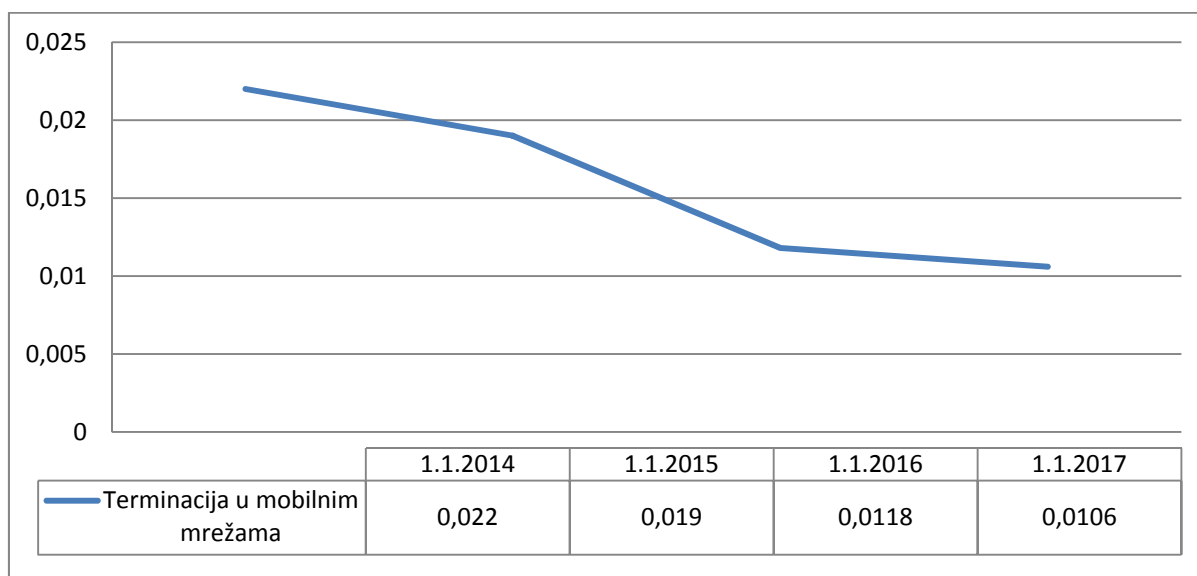
Agencija je Crnogorskom Telekomu a.d, Telenoru d.o.o i Mtelu d.o.o, kao operatorima sa značajnom tržišnom snagom na ovom relevantnom tržištu, Rješenjem od 19. 11. 2013. godine propisala sljedeće regulatorne obaveze:

- Obavezu omogućivanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja,
- Obavezu obezbjeđivanja jednakog tretmana - nediskriminatornost,
- Obavezu obezbjeđivanja preglednosti - referentna interkonekciona ponuda,
- Obavezu odvajanja računovodstvenih evidencija,
- Obavezu nadzora cijena i troškovnog računovodstva.

Agencija je, u skladu sa obavezama nadzora cijena i troškovnog računovodstva, propisala Crnogorskom Telekomu a.d, Telenoru d.o.o i Mtelu d.o.o, kao operatorima sa značajnom tržišnom snagom na ovom relevantnom tržištu, obavezu usklađivanja veleprodajne cijene terminacije poziva u mobilnim mrežama sa rezultatima troškovnih modela.

- 1) Agencija je, nakon donošenja Odluka o prihvatanju sprovedenih aktivnosti Crnogorskog Telekoma a.d, Telenora d.o.o. i Mtele d.o.o na Projektu računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva za mobilne mreže za 2013. godinu, obavezala sve mobilne operatore da usklade cijene relevantnih veleprodajnih usluga sa rezultatima troškovnog modela, tj. da smanje cijenu usluge terminacije poziva u individualnim mobilnim mrežama za 13,64 %.
- 2) Nakon verifikacije rezultata troškovnih modela za mobilne mreže za 2014. godinu, Agencija je obavezala mobilne operatore da od 01. 01. 2016. godine smanje cijene veleprodajnih usluga terminacije poziva za 38 %.
- 3) Agencija je Rješenjem od 21. 11. 2016. godine obavezala Crnogorski Telekom a.d, Telenor d.o.o. i Mtel d.o.o, kao operatore sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom Veleprodajnom tržištu poziva koji završavaju u individualnim mobilnim mrežama i na Veleprodajnom tržištu pristupa i originacije poziva iz javnih mobilnih mreža, dužan je primijeniti sljedeće jedinične cijene: cijenu usluge terminacije poziva u mobilnoj mreži od 0,0106 €/min i cijenu usluge originacije poziva iz

mobilne mreže od 0,0106 €/min, odnosno da od 01. 01. 2017. godine smanje cijene veleprodajnih usluga terminacije poziva za 10 %.

Kretanje cijena usluga terminacije poziva u mobilnim mrežama u periodu 2013-2016. godine

2.1.5. Nadzor nad implementacijom regulatornih obaveza operatoru sa značajnom tržišnom snagom na maloprodajnom tržištu širokopojasnog pristupa internetu na kojem su ispunjeni uslovi Testa tri kriterijuma tokom 2013. godine sa pregledom uvedenih regulatornih obaveza

2.1.5.1. Tržište širokopojasnog pristupa internetu na nivou maloprodaje

Savjet Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost je na sjednici od 30. 01. 2014. godine, po pribavljenom mišljenju Uprave za zaštitu konkurencije broj 02-247/2-13 od 20. 01. 2014. godine, donio Rješenje o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom na tržištu širokopojasnog pristupa internetu na nivou maloprodaje i usvojio konačan tekst Analize tržišta širokopojasnog pristupa internetu na nivou maloprodaje.

Agencija je Crnogorskom Telekomu a.d. kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na ovom tržištu propisala sljedeće regulatorne obaveze:

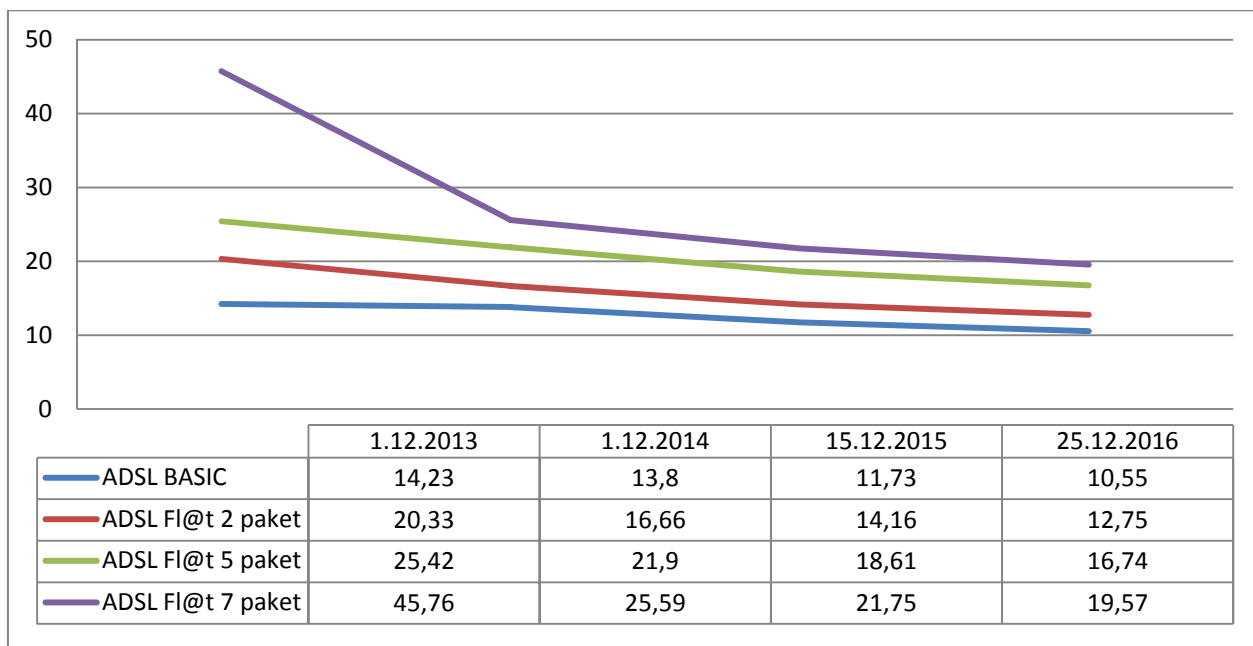
- Obavezu odvajanja računovodstvenih evidencija i
- Obaveza regulisanja cijena maloprodajnih usluga sa sljedećim zahtjevima:
 - Zabranu obračunavanja prekomjernih cijena,
 - Zabranu ograničavanja konkurencije postavljanjem previsokih ili preniskih cijena,
 - Zabranu davanja neopravdanih prednosti određenom krajnjem korisniku i
 - Zabranu neosnovanog vezivanja određenih usluga.

Regulacija cijena usluga širokopojasnog pristupa internetu na nivou maloprodaje sprovedena je u sljedećim koracima:

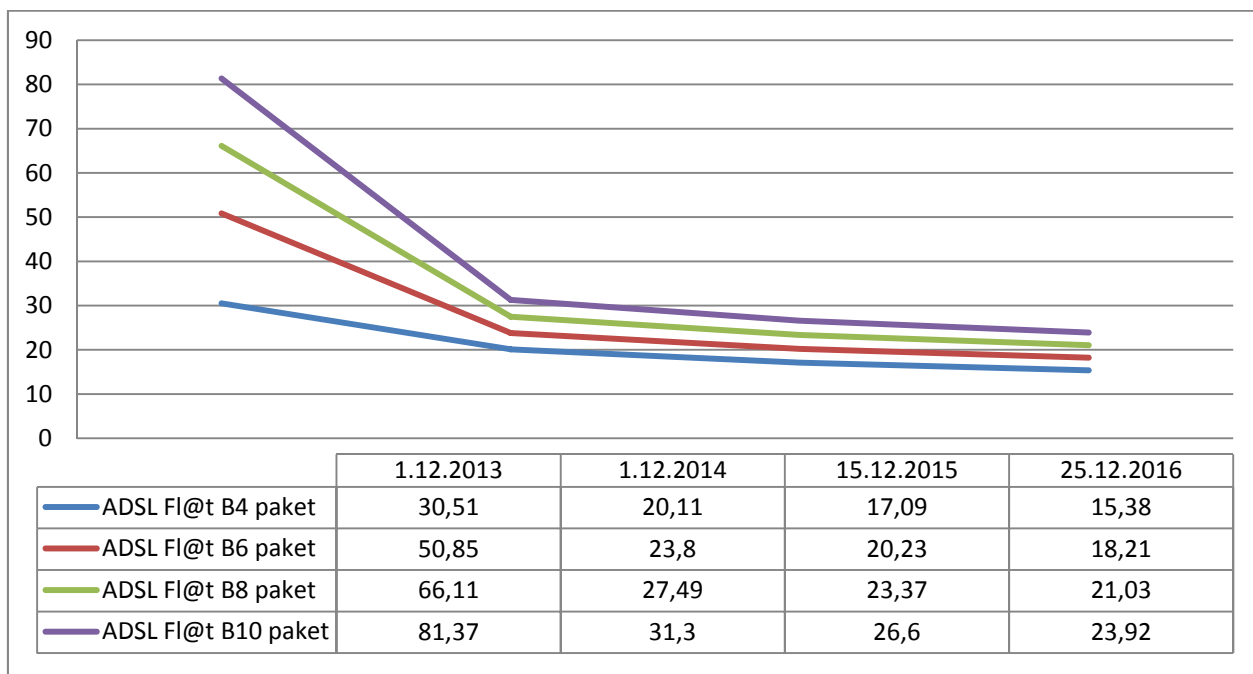
- 1) Agencija je, nakon donošenja Odluke o prihvatanju sprovedenih aktivnosti Crnogorskog Telekoma a.d. na Projektu računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva za fiksnu mrežu za 2013. godinu, obavezala Crnogorski Telekom a.d. da do 01. 12. 2014. godine uskladi važeće cijene usluga pristupa internetu sa rezultatima troškovnog modela, tj. da smanji cijene u prosjeku za 35,78 %.
- 2) Nakon verifikacije rezultata modela Crnogorskog Telekoma a.d. za 2014. godinu, Agencija je rješenjem obavezala Crnogorski Telekom a.d. da od 15. 12. 2015. godine smanji cijene usluga

pristupa internetu putem ADSL-a za 15 % i to kod svih ADSL paketa namijenjenih rezidencijalnim i poslovnim korisnicima.

- 3) Agencija je Rješenjem obavezala Crnogorski Telekom a.d. da od 25. 12. 2016. godine smanji cijene usluga pristupa internetu putem ADSL-a za 10 % i to kod svih ADSL paketa namijenjenih rezidencijalnim i poslovnim korisnicima.

Kretanje cijena pretplate za ADSL pakete za rezidencijalne korisnike u €/mjesec u periodu 2013-2016.godina

Kretanje cijena pretplate za ADSL pakete za poslovne korisnike u €/mjesec u periodu 2013-2016. godina

2.2. Projekat računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva

2.2.1. Pravni osnov za sprovođenje obaveza računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva

Odvojeno računovodstvo

U okviru obavljanje djelatnosti javnih elektronskih komunikacija članom 48 Zakona o elektronskim komunikacijama regulisana je obaveza operatora sa značajnom tržišnom snagom koja se odnosi na obavezu odvojenog računovodstva.

Pravno lice, čija pretežna djelatnost nije djelatnost elektronskih komunikacija, a koje namjerava da sopstvenu elektronsku komunikacionu mrežu i/ili elektronsku komunikacionu infrastrukturu i povezanu opremu daje na korišćenje ili je koristi za pružanje javnih elektronskih komunikacionih usluga, dužno je da osnuje izdvojeno pravno lice za pružanje djelatnosti javnih elektronskih komunikacija ili da vodi odvojeno računovodstvo po djelatnostima, na način da se odvojeno iskazuju prihodi i rashodi ostvareni na osnovu davanja na korišćenje elektronske komunikacione mreže i/ili elektronske komunikacione infrastrukture ili pružanja javnih elektronskih komunikacionih usluga od drugih djelatnosti.

Odvojeno vođenje računovodstvenih evidencija

Članom 74 Zakona o elektronskim komunikacijama propisano je da Agencija može rješenjem o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom naložiti operatoru odvojeno vođenje računovodstvenih evidencija radi odvojenog iskazivanja rezultata poslovnih aktivnosti koje se odnose na pružanje usluga pristupa i/ili interkonekcije sa ciljem kontrole sprovođenja mjera propisanih ovim Zakonom ili sprječavanja neosnovanog unakrsnog subvencioniranja. Agencija može, vertikalno integrisanom operatoru, naročito naložiti da obezbijedi preglednost svojih veleprodajnih i internih transfernih cijena koje se odnose na transakcije između poslovnih jedinica, tržišta, segmenata tržišta i usluga vertikalno integrisanom operatora. Takođe, Agencija određuje način vođenja i odvajanja računovodstvenih evidencija.

Operator je dužan da, na zahtjev Agencije, dostavlja računovodstvene evidencije, uključujući i podatke o prihodima od drugih lica.

Radi podsticanja konkurencije i otvorenog tržišta Agencija na svojoj internet stranici objavljuje podatke koje prikupi od operatora u skladu sa Zakonom uz obezbjeđenje zaštite povjerljivih podataka.

Kontrola cijena i vođenje troškovnog računovodstva

Članom 76 Zakona o elektronskim komunikacijama propisano je da Agencija može rješenjem o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom naložiti preduzimanje mjera u vezi sa povratom troškova, kontrolom cijena određenih usluga koje se pružaju radi obezbjeđivanja pristupa i/ili interkonekcije i vođenje troškovnog računovodstva. Mjere iz ovog člana Agencija može naložiti ako na osnovu analize tržišta ocijeni da operator sa značajnom tržišnom snagom, zbog nedostatka efikasne konkurencije ili u cilju njenog suzbijanja, može zadržati ili previsoke cijene ili suviše malu razliku između maloprodajnih i veleprodajnih cijena na štetu krajnjih korisnika. Agencija je dužna da u postupku određivanja mjera uzme u obzir rizike, ulaganja i obezbjeđenje prihvatljive stope prinosa na investiciona ulaganja operatora.

Operator kojem je naloženo preduzimanje mjera kontrole cijena i vođenja troškovnog računovodstva dužan je da dokaže da su cijene izračunate na osnovu troškova uz prihvatljivu stopu prinosa na investiciona ulaganja.

Kontrola izvršavanja mjera

Članom 77 Zakona o elektronskim komunikacijama propisano je da prilikom kontrole izvršavanja mjera Agencija može primijeniti metode troškovnog računovodstva koje mogu biti različite od metoda koje primjenjuje operator. Agencija može operatoru rješenjem naložiti i da obrazloži i po potrebi koriguje cijene, pri čemu je teret eventualnog dokazivanja opravdanosti cijena na operatoru. Agencija može, primjereno cilju unaprjeđenja efikasnosti i održive konkurencije, ciljevima razvoja tržišta i povećanju dobrobiti za korisnike, propisati mehanizam pokrivanja troškova ili metodologiju određivanja cijena, odnosno, vršiti upoređivanje sa cijenama na uporedivim tržištima ili tržištima sa razvijenom konkurencijom, uzimajući u obzir specifičnosti domaćeg tržišta. Rješenjem Agencija može operatoru naložiti vođenje određenog sistema troškovnog računovodstva, kao i oblik i metodologiju vođenja računovodstva, uključujući kategorizaciju i razvrstavanje troškova i pravila koja se primjenjuju za raspoređivanje troškova. Usklađenost sistema troškovnog računovodstva sa rješenjem Agencije utvrđuje nezavisni revizor, čiju izjavu o usklađenosti Agencija godišnje objavljuje na svojoj internet stranici.

2.2.2. Svrha uvođenja obaveza računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva

Svrha uvođenja obaveze odvajanja računovodstvenih evidencija i nadzora cijena i troškovnog računovodstva je obezbjeđenje ravnopravnih i transparentnih kriterijuma koje operator sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu treba da primijeni prilikom raspodjele troškova na usluge koje pruža, kao i raspodjelu troškova, prihoda, imovine, obaveza i kapitala na pojedine aktivnosti i usluge.

Računovodstveno odvajanje omogućava sistemsku podjelu troškova, prihoda i angažovanog kapitala između poslovnih jedinica regulisanog subjekta, tržišta, segmenata i usluga vertikalno integrisanog operatora. Takođe, računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo obezbjeđuju da svaki finansijski izvještaj uključuje samo troškove, prihode i angažovani kapital a koji se odnose na regulatorne subjekte, segmente, tržišta ili usluge.

Metodologijom troškovnog računovodstva se omogućava sprovođenje obaveze računovodstvenog odvajanja i provjera troškovne usmjerenosti cijena radi spriječavanja unakrsnog subvencionisanja, previsokih cijena ili neefikasnog ponašanja operatora sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu. Model računovodstvenog odvajanja koji primjenjuje operator sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu, mora u potpunosti da zadovolji regulatorne obaveze na način da pruža finansijske informacije kako bi pokazao potpunu usklađenost sa regulatornim obavezama.

Obaveza nadzora cijena i troškovnog računovodstva se uvodi kako za veleprodajno tako i za maloprodajno tržište, na način da osigura metodologiju implementacije odgovarajućeg modela troškovnog računovodstva, tj. operatorima sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu treba da osigura prihvatljivu stopu prinosa na angažovani kapital uzimajući u obzir uključenu stopu rizičnosti ulaganja, što znači da je trošak kapitala potrebno utvrditi kao ponderisani prosječni trošak kapitala (*Weighted Average Cost of Capital – WACC*).

Agencija je, zajedno sa izabranim konsultantom KPMG Croatia, definisala metodologiju troškovnog računovodstva baziranu na modelu potpuno raspodijeljenih troškova (*Fully Distributed Costs - FDC*) sa prelaskom na metodologiju dugoročnih inkrementalnih troškova (*Long Run Incremental Costs - LRIC*), tj. u prvoj fazi implementacija po istorijskim troškovima, sa prelaskom na obračun po tekućim troškovima.

2.2.3. Hronološki redosljed aktivnosti Agencije u realizaciji Projekta računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva u 2016. godini

U 2016. godini nastavljene su aktivnosti na realizaciji projekta Računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo čime se obezbjeđuje da finansijski izvještaji uključuju troškove, prihode i angažovani kapital

koji se odnosi na regulatorne subjekte, segmente, tržišta ili usluge. Usvojenom Metodologijom troškovnog računovodstva se omogućava sprovođenje obaveze računovodstvenog odvajanja i provjeru troškovne usmjerenosti cijena u svrhu spriječavanja unakrsnog subvencionisanja, previsokih cijena ili neefikasnog ponašanja operatora sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu. Takođe, računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo imaju za svrhu i praćenje sprovođenja obaveza transparentnosti, u smislu praćenja profitabilnosti pojedinih tržišnih segmenata i nediskriminatornosti, u smislu praćenja transfernih usluga između segmenata poslovanja.

Uvođenjem obaveze računovodstvenog odvajanja, operatoru sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu se nameću sadržaj i oblik prikupljanja računovodstvenih informacija za potrebe regulatornog izvještavanja. Modeli su podrška za donošenje regulatornih odluka i obezbjeđuju pouzdane informacije za sprovođenje cjenovne kontrole.

Operator sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu (SMP operator) ima obavezu da pripremi i dostavi Agenciji nacрте dokumenata i to:

- Regulatorni računovodstveni document (RD);
- Dokumentaciju o metodologiji alokacije (DMA);
- Plan implementacije računovodstvenog razdvajanja i troškovnog računovodstva na osnovu CCA troškovne osnovice i LRIC računovodstvene metodologije (Plan CCA/LRIC).

Takođe, SMP operator implementira projekat, a Agencija izdaje saglasnost za RD, DMA, i Plan CCA/LRIC ukoliko bude zadovoljna implementacijom projekta.

Crnogorski Telekom a.d, Telenor d.o.o. i Mtel d.o.o. su u skladu sa Metodologijom računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva, usvojenoj Odlukom Agencije broj 0902-2327/1 od 30. 05. 2011. godine i Metodologijom računovodstvenog odvajanja za mobilne telefonske mreže usvojenoj Odlukom Agencije broj 0102-5797/1 od 17. 10. 2012. godine, sproveli propisani sistem troškovnog računovodstva i sastavljanje Regulatornih finansijskih izvještaja.

Tokom maja mjeseca 2016. godine Crnogorski Telekom a.d. je Agenciji dostavio Nacrte dokumenata za troškovno računovodstvo, modele za fiksnu i mobilnu mrežu, CVR dokumenta i Regulatorne finansijske izvještaje za fiksnu i mobilnu telefoniju za 2015. godinu. Takođe je i Telenor d.o.o. u skladu sa Metodologijom računovodstvenog razdvajanja za mobilne telefonske mreže dostavio Nacrt finansijskih izvještaja i model.

U junu mjesecu je Savjetu Agencije pripremljen i dostavljen konsultativni dokument za obračun ponderisanog troška kapitala (WACC) za 2015. godinu zbog otvaranja konsultativnog postupka i donošenja Odluke o vrijednosti ponderisanog troška kapitala za 2015. godinu, koja je usvojena 27. 06. 2016. godine, nakon sprovođenja konsultativnog procesa.

Tokom jula mjeseca Crnogorski Telekom a.d. je dostavio Agenciji Regulatorne finansijske izvještaje za 2015. godinu koji su rezultat regulatornog modela u kome je primjenjen WACC po stopi od 9,71 % na osnovu usvojene Odluke Savjeta o vrijednosti ponderisanog troška kapitala za 2015. godinu. U fiksnom modelu je implementirana podjela internacionalnih poziva po zonama. Takođe, dostavljena je i sljedeća dokumentacija i to: Regulatorni Računovodstveni dokument i Dokument o metodologiji alokacije za fiksni i mobilni model.

Telenor d.o.o. je dostavio Agenciji finansijske izvještaje i model za 2015. godinu u skladu sa Metodologijom računovodstvenog odvajanja za mobilne telefonske mreže i potvrdu revizora da nema primjedbi na model i finansijske izvještaje. Mtel d.o.o. je takođe dostavio Agenciji model za 2015. godinu.

Tokom avgusta mjeseca Crnogorski Telekom a.d, Telenor d.o.o. i Mtel d.o.o. su Agenciji dostavili sljedeća dokumenta:

- RFI - Regulatorne finansijske izvještaje za fiksne i mobilne telekomunikacione mreže;
- RD - Regulatorni računovodstveni dokument za fiksne i mobilne telekomunikacione mreže;

- DMA - Dokument o metodologiji alokacije za fiksne i mobilne telekomunikacione mreže;
- Modele operatora.

Agencija je 13. 10. 2016. godine na sjednici Savjeta donijela Odluku o prihvatanju sprovedenih aktivnosti Crnogorskog Telekom a.d. na Projektu računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva na bazi tekućeg troškovnog računovodstva (CCA) kao troškovne osnovice i dugoročnih inkrementalnih troškova (LRIC) kao računovodstvene metodologije za fiksnu i mobilnu mrežu za 2015. godinu, kao i Odluku za Telenor d.o.o. i Mtel d.o.o. o prihvatanju sprovedenih aktivnosti na Projektu računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva po CCA/LRIC metodologiji za 2015. godinu.

Crnogorski Telekom a.d. je u Regulatornom računovodstvenom dokumentu i Dokumentu o metodologiji alokacije za fiksnu mrežu implementirao većinu ispravki i dorada kojima su otklonjeni nedostaci u nacrtnoj verziji dokumentacije. Međutim, dio komentara je ostao i nije implementiran pa se Crnogorski Telekom a.d. obavezuje Odlukom da implementira sve otvorene komentare u modelu.

Za potrebe izračunavanja jediničnog troška usluge primjenjena je metoda troškovnog računovodstva kako slijedi:

- jedinični trošak maloprodajnih usluga izračunava primjenom istorijskog troškovnog računovodstva i/ili tekućeg troškovnog računovodstva (HCA/CCA) kao troškovne osnovice i potpuno raspodijeljenih troškova kao računovodstvene metodologije (FAC);
- jedinični trošak veleprodajnih usluga izračunava primjenom tekućeg troškovnog računovodstva (CCA) kao troškovne osnovice i dugoročnih inkrementalnih troškova kao računovodstvene metodologije (LRIC).

Takođe, Agencija je donijela Rješenje da je Crnogorski Telekom a.d. kao operator sa značajnom tržišnom snagom, dužan da primijeni jedinične cijene od 25. 12. 2016. godine i to na sljedećim relevantnim tržištima:

- 1) relevantnom maloprodajnom tržištu javno dostupnih usluga lokalnih i međumjesnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji;
- 2) relevantnom maloprodajnom tržištu javno dostupnih usluga međunarodnih poziva za fizička i pravna lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji;
- 3) relevantnom tržištu širokopojasnog pristupa internetu na nivou maloprodaje;
- 4) relevantnom tržištu širokopojasnog pristupa na nivou veleprodaje;
- 5) relevantnom tržištu završavanje (terminacija) poziva iz javnih telefonskih mreža koja se pruža na fiksnoj lokaciji i započinjanje (originacija) poziva iz javnih telefonskih mreža koja se pruža na fiksnoj lokaciji.

Agencija je 13. 10. 2016. godine dala saopštenje za medije za sniženje cijena telefonskih poziva i cijena širokopojasnog pristupa internetu putem ADSL-a u fiksnoj mreži Crnogorskog Telekom a.d.

Radna grupa za troškovno računovodstvo je predložila smanjenje cijena koje je rezultat kombinovanog pristupa u regulaciji. Nakon verifikacije rezultata modela Crnogorskog Telekom a.d. za 2015. godinu, Agencija je Rješenjem obavezala Crnogorski Telekom a.d. da od 25. 12. 2015. godine uskladi cijene relevantnih usluga sa rezultatima troškovnog modela na način da smanji cijene usluga govorne telefonije i to: usluge međumjesnih poziva za 30 %, usluge poziva ka mobilnim mrežama za 45 % i usluga međunarodnih poziva ka svim zonama i tipovima mreže za 25 %.

S obzirom da su cijene širokopojasnog pristupa internetu na nivou maloprodaje i dalje visoke Agencija je Rješenjem naložila proporcionalno smanjenje po ADSL paketima od 10 %.

Cijene mjesečne naknade za širokopojasni (*bitstream*) pristup internetu su smanjivane nakon verifikacije rezultata troškovnog modela tokom 2014. i 2015. godine. Takođe nakon verifikacije rezultata troškovnog modela za 2015. godinu Rješenjem Agencije, cijene veleprodajnog širokopojasnog pristupa internetu su 25. 12. 2016. godine smanjene 20 %.

U prostorijama Agencije održan je sastanak radne grupe za troškovno računovodstvo radi dogovora u vezi smanjenja cijena originacije i terminacije u mobilnoj mreži operatora Crnogorskog Telekom a.d, Telenora d.o.o. i Mtela d.o.o. i dostavljanja Rješenja Savjetu Agencije.

Tokom novembra mjeseca Agencija je uradila Nacrt Rješenja operatorima sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom Veleprodajnom tržištu poziva koji završavaju u individualnim mobilnim mrežama i na Veleprodajnom tržištu pristupa i originacije poziva iz javnih mobilnih mreža o smanjenju jediničnih cijena koje će se primjenjivati od 01. 01. 2017. godine:

- cijena usluga terminacije poziva u mobilnoj mreži od 0.0106 €/min;
- cijena usluga originacije poziva iz mobilne mreže od 0,0106 €/min.

Na sjednici Savjeta je usvojen Nacrt Rješenja operatorima i to:

- Crnogorskom Telekomu a.d. za veleprodajno tržište poziva koji završavaju u individualnim mobilnim mrežama i za veleprodajno tržište pristupa i originacije poziva iz javnih mobilnih mreža za 2015. godinu;
- Operatoru Mtel d.o.o. za veleprodajno tržište poziva koji završavaju u individualnim mobilnim mrežama i za veleprodajno tržište pristupa i originacije poziva iz javnih mobilnih mreža za 2015. godinu;
- Operatoru Telenor d.o.o. za veleprodajno tržište poziva koji završavaju u individualnim mobilnim mrežama i za veleprodajno tržište pristupa i originacije poziva iz javnih mobilnih mreža za 2015. godinu.

Operatorima Crnogorskom Telekomu a.d, Mtelu d.o.o. i Telenoru d.o.o. je dostavljen Nacrt Rješenja o smanjenju cijena kako bi se izjasnili u roku od 8 dana u skladu sa članom 129 stav 2 Zakona o opštem upravnom postupku.

Usmena rasprava je održana u prostorijama Agencije u vezi sa Nacrtom Rješenja broj 0102-6516/1 od 18. 11. 2016. godine, a odnosi se na operatora Mtel d.o.o. Tom prilikom predstavnik Mtela d.o.o. se izjasnio da nema primjedbi na Nacrt Rješenja.

Konačna Rješenja za operatore su usvojena na sjednici Savjeta i dostavljena su operatorima: Crnogorskom Telekomu a.d, Telenoru d.o.o. i Mtelu d.o.o, a primjena Rješenja je počela od 01. 01. 2017. godine.

Tokom decembra mjeseca obezbijeđena je pouzdana podloga za proces regulacije cijena nakon verifikacije rezultata modela. Naime, Agencija je dana 13. 10. 2016. godine usvojila Odluku broj 0102-5984/1 o prihvatanju sprovedenih aktivnosti Crnogorskog Telekom a.d. na Projektu računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva na bazi tekućeg troškovnog računovodstva (CCA) kao troškovne osnovice i dugoročnih inkrementalnih troškova (LRIC) kao računovodstvene metodologije za fiksnu mrežu za 2015. godinu.

Budući da su regulatorni finansijski izvještaji za 2015. godinu, koji su rezultat primijenjenog troškovnog računovodstva, pokazali da cijene navedenih usluga nijesu troškovno orjentisane, Agencija je odlučila da cijene budu značajna realizacija troškovnog modela i da Crnogorski Telekom a.d. primjeni sniženje cijena telefonskih poziva i cijena širokopojasnog pristupa internetu putem ADSL-a u fiksnoj mreži Crnogorskog Telekom a.d. koje se primjenjuje od 25. 12. 2016. godine.

Po nalogu Agencije cijene međumjesnih poziva su niže za 30 %, cijene poziva ka mobilnim mrežama za 45 %, a cijene međunarodnih poziva u prosjeku za 25 % u odnosu na tada važeće cijene.

Cjene usluga pristupa internetu Crnogorskog Telekom a.d. su snižene za 10 % za sve ADSL pakete. Cijene koje važe od 25. 12. 2016. godine, bez uračunatog PDV-a, su kako slijedi:

- maloprodajna cijena mjesečne pretplate za ADSL Basic paket - 8,87 €;
- maloprodajna cijena mjesečne pretplate za ADSL FI@t 2 paket - 10,71 €;

- maloprodajna cijena mjesečne pretplate za ADSL FI@t 5 paket - 14,07 €;
- maloprodajna cijena mjesečne pretplate za ADSL FI@t 7 paket - 16,45 €;
- maloprodajna cijena mjesečne pretplate za ADSL FI@t B4 paket - 12,93 €;
- maloprodajna cijena mjesečne pretplate za ADSL FI@t B6 paket - 15,30 €;
- maloprodajna cijena mjesečne pretplate za ADSL FI@t B8 paket - 17,67 €.

Crnogorski Telekom a.d. tri godine snižava cijene za usluge u skladu sa propisanom metodologijom troškovnog računovodstva i rješenjima Agencije o snižavanju cijena govorne telefonije i širokopojasnog pristupa internetu putem ADSL-a.

Veleprodajna cijena pristupa internetu je snižena za 20 %, čime će se stvoriti povoljniji uslovi za ulazak drugih operatora koji bi pružali usluge pristupa internetu na tržištu Crne Gore.

2.2.4. Aktivnosti Agencije na implementaciji Projekta računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva u fiksnoj telefoniji

U 2016. godini nastavljene su aktivnosti na Projektu računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo u fiksnoj telefoniji shodno dinamici predviđenoj Metodologijom računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva.

Revidirani regulatorni izvještaji za sva relevantna tržišta, tržišne segmente i usluge za 2011, 2012. i 2013. godinu, baziraju se na istorijskoj troškovnoj osnovici (HCA) i metodologiji potpuno raspodijeljenih troškova (FAC), a izračunavanje jediničnog troška usluga vrši se upotrebom istorijskog troškovnog računovodstva kao troškovne osnove i potpuno raspodijeljenih troškova kao računovodstvene metodologije.

SMP operator je u 2014. i 2015. godini pristupio izradi troškovnog modela i implementaciji računovodstvenog razdvajanja i troškovnog računovodstva baziranog na CCA troškovnoj osnovici i LRIC računovodstvenoj metodologiji.

2.2.5. Aktivnosti Agencije na implementaciji Projekta računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva u mobilnoj telefoniji

U 2016. godini nastavljene su aktivnosti Agencije u saradnji sa izabranim konsultantom, KPMG Croatia na Projektu računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo u mobilnoj telefoniji, shodno dinamici predviđenoj Metodologijom računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva. Naime, operatori Crnogorski Telekom a.d, Telenor d.o.o. i M:Tel d.o.o. imali su zaduženje da formiraju i dostave dokumentaciju (RD i DMA) u skladu sa usvojenom Metodologijom računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo za mobilne telefonske mreže.

Neophodno je istaći da je SMP operator pristupio izradi troškovnog modela i implementaciji računovodstvenog razdvajanja i troškovnog računovodstva baziranog na CCA troškovnoj osnovici i LRIC računovodstvenoj metodologiji.

Agencija je predložila postupni prelaz sa troškovne osnove bazirane na istorijskim troškovima (HCA) na troškovnu osnovicu baziranu na tekućim troškovima (CCA), na način da se:

- Revidirani regulatorni izvještaji za sva relevantna tržišta, tržišne segmente i usluge za 2011, 2012. i 2013. godinu, baziraju na istorijskoj troškovnoj osnovici (HCA) i metodologiji potpuno raspodijeljenih troškova (FAC);
- Revidirani regulatorni izvještaji za sva relevantna tržišta, tržišne segmente i usluge za 2014. i 2015. godinu i za sve godine nakon toga, baziraju na tekućim troškovima (CCA) kao troškovnoj osnovici i potpuno raspodijeljenim troškovima (FAC) kao računovodstvenoj metodologiji;

- Jedinični trošak maloprodajnih usluga izračunava primjenom istorijskog troškovnog računovodstva i tekućeg troškovnog računovodstva (HCA/CCA) kao troškovne osnovice, i potpuno raspodijeljenih troškova kao računovodstvene metodologije (FAC);
- Jedinični trošak veleprodajnih usluga izračunava primjenom tekućeg troškovnog računovodstva (CCA) kao troškovne osnovice i dugoročnih inkrementalnih troškova kao računovodstvene metodologije (LRIC).

Agencija će nastojati da u daljem radu insistira na razvoju sopstvenog modela troškovnog računovodstva radi nastavka kontrole jediničnih cijena usluga operatora i u tom cilju će se usavršavati radna grupa koristeći iskustva zemalja u okruženju koje su razvile sopstveni model.

3. OSTVARIVANJE I KVALITET UNIVERZALNOG SERVISA U SEKTORU ELEKTRONSKIH KOMUNIKACIJA

3.1. Regulatorni okvir za pružanje Univerzalnog servisa

3.1.1. Regulatorni okvir Evropske Unije

Univerzalni servis u elektronskim komunikacijama definisan je u sljedećim propisima iz pravne tekovine Evropske Unije:

- Direktiva 2002/22/EC Evropskog Parlamenta i Savjeta od 7. marta 2002. godine o univerzalnom servisu i pravima korisnika u vezi sa elektronskim komunikacionim mrežama i uslugama (Universal Service direktiva);
- Direktiva 2002/58/EC Evropskog Parlamenta i Savjeta od 12. jula 2002. godine, u vezi s obradom ličnih podataka i zaštiti privatnosti u elektronskim komunikacijama sektora (Direktiva o privatnosti u elektronskim komunikacijama);
- Uredba (EC) br 2006/2004 Evropskog Parlamenta i Savjeta od 27. oktobra 2004. godine, o saradnji između nacionalnih tijela odgovornih za sprovođenje Zakona o zaštiti potrošača (Pravilnik o zaštiti potrošača, saradnja NRA);
- Direktiva 2009/136/EC Evropskog Parlamenta i Savjeta od 25. novembra 2009. godine, sa izmjenama i dopunama Direktive 2002/22/EC na osnovne usluge i prava korisnika u vezi s elektronskim komunikacionim mrežama i uslugama, Direktiva 2002/58/EC u vezi s obradom ličnih podataka i zaštiti privatnosti u elektronskim komunikacijama i Uredba (EC) br 2006/2004 o saradnji između nacionalnih tijela odgovornih za sprovođenje Zakona o zaštiti potrošača.

3.1.2. Regulatorni okvir u Crnoj Gori

Poglavljem VII (čl. 81-95) Zakona o elektronskim komunikacijama obuhvaćen je Univerzalni servis u elektronskim komunikacijama u Crnoj Gori. Članom 81 Zakona o elektronskim komunikacijama Univerzalni servis je definisan kao skup osnovnih elektronskih komunikacionih usluga propisanog kvaliteta koje su na teritoriji Crne Gore dostupne svim krajnjim korisnicima po pristupačnim cijenama, bez obzira na njihov geografski položaj.

Pružanje Univerzalnog servisa u elektronskim komunikacijama u Crnoj Gori je pored Zakona o elektronskim komunikacijama regulisano i podzakonskim aktima koja su na osnovu Zakona o elektronskim komunikacijama donijeli: Vlada Crne Gore, Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije, Ministarstvo rada i socijalnog stranja i Agencija i to:

- Uredba o minimalnom skupu usluga koje obuhvata Univerzalni servis („Službeni list Crne Gore" broj 46/14)
- Pravilnik o kvalitetu usluga Univerzalnog servisa („Službeni list Crne Gore" broj 23/14);
- Pravilnik o vrstama povoljnosti i posebnim mjerama za pristup javnim elektronskim komunikacionim uslugama za lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom („Službeni list Crne Gore" broj 43/14);
- Pravilnik o utvrđivanju brzine prenosa podataka za funkcionalan pristup internetu putem Univerzalnog servisa („Službeni list Crne Gore" broj 46/14);
- Pravilnik o utvrđivanju liste kategorija korisnika posebnih povoljnosti u korišćenju usluga Univerzalnog servisa („Službeni list Crne Gore" broj 52/14);
- Pravilnik o kriterijumima za ocjenu opravdanosti zahtjeva korisnika za pristup javnoj elektronskoj komunikacionoj mreži putem Univerzalnog servisa („Službeni list Crne Gore" broj 56/13);
- Pravilnik o metodologiji obračuna neto troška pružanja usluga Univerzalnog servisa („Službeni list Crne Gore" broj 12/14);

- Pravilnik o načinu procjene pristupačnosti cijena usluga i posebnih paketa Univerzalnog servisa za socijalno ugrožena lica, lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom („Službeni list Crne Gore" broj 33/14) i
- Pravilnik o sprovođenju javnog konkursa i uslovima za određivanje operatora Univerzalnog servisa („Službeni list Crne Gore" broj 45/14).

Za sve propise koje je donijela Agencija vođeni su javni konsultativni procesi u skladu sa Zakonom o elektronskim komunikacijama i dostavljeni izvještaji subjektima koji su učestvovali u javnom konsultativnom procesu.

Propisi u Crnoj Gori koji regulišu pružanje Univerzalnog servisa u elektronskim komunikacijama su usklađeni sa pravnom tekovinom Evropske Unije iz oblasti Univerzalnog servisa i privatnosti u elektronskim komunikacijama: Direktivom 2002/22/EC, Direktivom 2002/58/EC i Direktivom 2009/136/EC.

3.2. Aktivnosti na realizaciji Univerzalnog servisa

Na osnovu Uredbe o minimalnom setu usluga koje obuhvata Univerzalni servis i Zakona o elektronskim komunikacijama, Univerzalni servis u Crnoj Gori obuhvata:

- ispunjavanje opravdanog zahtjeva korisnika za pristup javnoj elektronskoj komunikacionoj mreži i javno dostupnim elektronskim komunikacionim uslugama na fiksnoj lokaciji, čime se omogućava govorna komunikacija i brzina prenosa podataka koja omogućava funkcionalni pristup internetu;
- pružanje usluge Univerzalnog telefonskog imenika i Univerzalne službe za davanje informacija o telefonskim brojevima pretplatnika;
- posebne mjere i povoljnosti za lica smanjene pokretljivosti, kao i lica sa invaliditetom, uključujući i pristup hitnim službama, službi za davanje informacija o broju pretplatnika i imeniku pretplatnika, koje omogućavaju jednake mogućnosti za pristup javno dostupnim telefonskim uslugama koje imaju i drugi krajnji korisnici, kao i odgovarajući izbor operatora dostupnih većini krajnjih korisnika.

Univerzalni servis/univerzalni pristup u elektronskim komunikacijama se obezbjeđuje kroz tri ključna elementa:

- Geografska dostupnost – servis je dostupan u okviru posmatranog geografskog područja;
- Infrastrukturna dostupnost – servis je dostupan osobama sa različitim mogućnostima (psihofizičkim sposobnostima) i
- Troškovna dostupnost – cijena servisa treba da je takva da je većina korisnika može priuštiti.

Geografska dostupnost servisa je glavno obilježje Univerzalnog servisa i predstavlja obezbjeđenje osnovnog obima servisa na cijelokupnoj teritoriji za koju se Univerzalni servis planira. Principi infrastrukturne i troškovne dostupnosti bi u ovom slučaju podrazumijevali da je korisnicima sa invaliditetom dostupna oprema (specijalizovani aparati, uređaji...) koja je u skladu sa njihovim potrebama/mogućnostima, kao i postojanje posebnih tarifa za lica sa invaliditetom, ali i za socijalno ugrožena lica.

3.2.1. Pružanje usluge Univerzalne službe informacija i Univerzalnog imenika

Savjet Agencije je na osnovu javnog konkursa rješenjem broj: 0402-3993/14 od 10. 09. 2015. godine odredio Društvo za telekomunikacije Mtel d.o.o. za operatora Univerzalnog servisa za pružanje usluge Univerzalnog imenika i Univerzalne službe informacija.

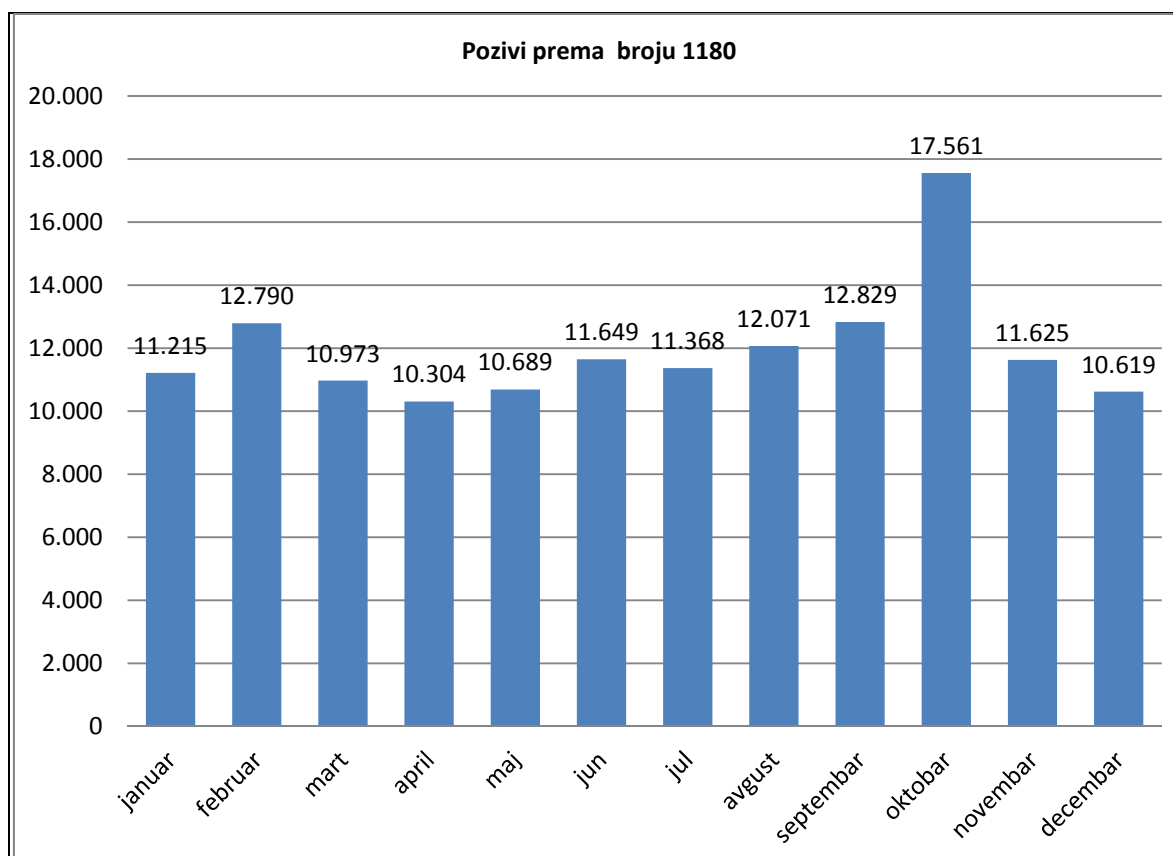
Dana 25. 01. 2016. godine prestalo je da važi rješenje Agencije broj: 0402-4119/26 od 25. 01. 2011. godine, kojim je Savjet Agencije odredio d.o.o. MCA Maribor Republika Slovenija kao operatora Univerzalnog servisa za pružanje usluge Univerzalnog imenika i Univerzalne službe informacija, koje je bilo nosilac posla u vremenskom periodu od 5 godina. Shodno naprijed navedenom Mtel d.o.o. je, u cilju očuvanja

kontinuiteta pružanja usluge Univerzalnog servisa, počeo sa pružanjem usluge Univerzalnog imenika i Univerzalne službe informacija od 25. 01. 2016. godine.

Broj 1180 je dostupan iz svih javnih elektronskih komunikacionih mreža u Crnoj Gori. Pozivom na broj 1180 dobijaju se informacija o fiksnim i mobilnim (*post-paid* i *pre-paid*) telefonskim brojevima svih pretplatnika koji nijesu zahtijevali zabranu objavljivanja tih podataka i to po pretplatničkom broju ili korisniku broja. Cijena poziva prema Univerzalnoj službi informacija odnosno broju 1180 je ista za krajnje korisnike svih mreža u Crnoj Gori i iznosi 0,08 € bez PDV-a odnosno 0,095 € sa PDV-om. Teleinfo.me d.o.o. je do 25. 01. 2016. godine, pružao istu uslugu po cijeni od 0,172 € bez PDV-a odnosno 0,20468 € sa PDV-om po pozivu, što znači da je cijena poziva prema Univerzalnoj službi informacija odnosno broju 1180 smanjena kod Mtela d.o.o. za 53,488% u odnosu na cijenu Teleinfo.me d.o.o..

U periodu od 01. 01. 2016. godine, zaključno sa 24. 01. 2016. godine, kad je operator Univerzalne službe informacija bio Teleinfo.me d.o.o., korisnici su prema broju 1180 uputili 8.775 poziva.

Od 25. 01. 2016. godine, kada je operator Mtel d.o.o. počeo sa pružanjem usluge Univerzalne službe informacija, prema broju 1180 korisnici su uputili 134.918 poziva u cilju dobijanja informacija o telefonskom broju željenog korisnika ili o korisniku telefonskog broja na osnovu broja telefona. Kretanje broja poziva prema broju 1180 po mjesecima tokom 2016. godine dato je u sljedećem grafiku.

Nezavisno od toga ko je bio operatora ove vrste univerzalne usluge, u toku 2016. godine prema broju 1180 je upućeno ukupno 143.693 poziva.

U toku 2015. godine, prema broju 1180 korisnici su uputili 131.743 poziva, odnosno u 2016. godini ostvareno je 9,07% poziva više nego u 2015. godini.

Teleinfo.me d.o.o. je Agenciji podnio Zahtjev za naknadu neto troška za pružanje Univerzalnog servisa za poslovnu 2015. godinu, u ukupnom iznosu od 377.103,25 €. Kako je Zakonom o elektronskim komunikacijama, član 93 stav 4, propisano da Agencija provjerava i odobrava računovodstvene iskaze i

podatke iz stava 2 ovog člana i radi provjere računovodstvenih iskaza i podataka može ovlastiti nezavisnog revizora, Savjet Agencije je 21. 04. 2016. godine, donio Zaključak o angažovanju MV Konsalt d.o.o. za vršenje revizije godišnjeg računa za 2015. godinu operatora Teleinfo.me d.o.o.

Postupajući u skladu sa Zakonom o elektronskim komunikacijama, Zakonom o slobodnom pristupu informacijama i Zakonom o opštem upravnom postupku Agencija je na svojoj internet stranici <http://www.ekip.me/uservis/nt2014.php> objavila Zahtjev za naknadu neto troška za poslovnu 2015. godinu, operatora Univerzalne službe informacija i Univerzalnog imenika Teleinfo.me d.o.o. kao i Izvještaj o izvršenoj reviziji Zahtjeva za naknadu neto troška operatora Univerzalnog servisa Teleinfo.me d.o.o. za poslovnu 2015. godinu, koji je uradio MV Konsalt d.o.o.

Nakon sprovedenog postupka javne rasprave, Agencija je ocijenila da ima osnova da se odobri naknada neto troška Teleinfo.me d.o.o. u iznosu od 215.857,00 €. Agencija je donijela odgovarajuće rješenje za naknadu neto troška pružanja Univerzalnog servisa. Isto je upućeno svim operatorima koji učestvuju u naknadi neto troška proporcionalno svojem tržišnom udjelu, operatoru Univerzalne službe informacija i Univerzalnog imenika Teleinfo.me d.o.o, a rješenje je objavljeno i na internet stranici Agencije, kako je to predviđeno Zakonom o elektronskim komunikacijama i Zakonom o slobodnom pristupu informacijama. Svi operatori obveznici naknade neto troška su izvršili uplate kako je naloženo rješenjem.

3.2.2. Pružanje usluga pristupa elektronskoj komunikacionoj mreži, telefonskih poziva i pristupa internetu

Univerzalni servis je sigurnosni mehanizam kojim se obezbjeđuje da set minimalnih elektronskih komunikacionih usluga bude dostupan svim krajnjim korisnicima, kako bi se spriječila njihova izolovanost od društva. Ovdje se pored socijalno ugroženih lica i lica sa invaliditetom prije svega misli na osobe koji žive u ruralnim oblastima i izolovanim područjima na kojima je elektronska komunikaciona mreža slabo razvijena. Zbog niske gustine stanovništva proširenje elektronske komunikacione mreže na takva područja podrazumjeva ulaganja koja operatoru nijesu ekonomski isplativa.

Agencija je po javnom konkursu u januaru 2011. godine izabrala Telenor d.o.o. za operatora Univerzalnog servisa na period od pet godina za cjelokupno područje Crne Gore za pružanje usluga:

- ispunjavanja svakog opravdanog zahtjeva korisnika za pristup javnoj elektronskoj komunikacionoj mreži i javno dostupnim elektronskim komunikacionim uslugama na fiksnoj lokaciji,
- omogućavanje govorne komunikacije i funkcionalnog pristupa internetu i
- povoljnosti za lica sa invaliditetom i socijalno ugrožena lica.

Telenor d.o.o. kao operator Univerzalnog servisa je bio dužan da obezbjedi priključak na fiksnoj lokaciji, do 25. 01. 2016. godine, na osnovu opravdanog zahtjeva bilo kog građanina Crne Gore bez obzira na geografski položaj objekta u kom taj građanin stanuje, u skladu sa Pravilnikom o kriterijumima za ocjenu opravdanosti zahtjeva korisnika za pristup javnoj elektronskoj komunikacionoj mreži putem Univerzalnog servisa.

Dana 25. 01. 2016. godine završio se petogodišnji period na koji je, rješenjem broj: 0402-4119/25 od 25. 01. 2011. godine, Savjet Agencije odredio Telenor d.o.o. za operatora Univerzalnog servisa za pružanje predmetne usluge Univerzalnog servisa. U cilju očuvanja kontinuiteta pružanja usluge Univerzalnog servisa, Crnogorski Telekom a.d. je na osnovu javnog konkursa, rješenjem Agencije broj: 0402-3993/15 od 10. 09. 2015. godine, određen za operatora Univerzalnog servisa na cijeloj teritoriji Crne Gore za period od pet godina, koji je počeo sa pružanjem usluga koje je pružao Telenor d.o.o. u predhodnom periodu od 25. 01. 2016. godine.

Crnogorski Telekom a.d. usluge Univerzalnog servisa pruža po povoljnijim cijenama u odnosu na cijene po kojima je usluge pružao Telenor d.o.o. (predhodni operator Univerzalnog servisa). Cijena priključka na fiksnoj lokaciji za Univerzalni servis je 8,04 € (podijeljeno na dvanaest mjesečnih rata) umjesto Telenorove 20,34 €. Cijena mjesečne pretplate je 3,99 € umjesto Telenorove 6,05 €. U tu cijenu je uključeno 120 minuta

poziva prema fiksnim mrežama u Crnoj Gori, 10 minuta prema mobilnim mrežama u Crnoj Gori i 15 minuta poziva prema inostranstvu. Cijena minuta poziva prema fiksnim mrežama u Crnoj Gori je 1,5 centi, umjesto Telenorove 6 centi u skupljoj tarifi odnosno 3 centa u jeftinijoj tarifi. Cijena minuta poziva prema mobilnoj mreži Crnogorskog Telekom je 1,5 centi umjesto Telenorove 6 centi, a prema drugim mobilnim mrežama u Crnoj Gori 8,6 centi umjesto Telenorove od 23 centa. Cijena za 1 MB prenešenih podataka je 0,5 centi, umjesto Telenorove 1,5 centi.

Crnogorski Telekom a.d. socijalno ugroženim licima i licima sa invaliditetom usluge Univerzalnog servisa pruža po još povoljnijim uslovima od naprijed navedenih. Lica sa invaliditetom i socijalno ugrožena lica ne plaćaju priključak i mjesečnu pretplatu za Univerzalni servis. Pored ove povoljnosti, lica sa invaliditetom i socijalno ugrožena lica, dobijaju besplatno 120 minuta poziva prema fiksnim mrežama u Crnoj Gori, 10 minuta prema mobilnim mrežama u Crnoj Gori, 15 minuta poziva prema inostranstvu i 2 GB prenešenih podataka. Nakon potrošenog saobraćaja koji se ne naplaćuje, popust na cijenu telefonskih poziva i cijenu prenešenih podataka za lica sa invaliditetom iznosi 50%, a za socijalno ugrožena lica 33% u odnosu na navedene cijene usluga Univerzalnog servisa za komercijalne korisnike.

Telenor d.o.o. je za potrebe Univerzalnog servisa izgradio radio bazne stanice u MZ „Trešnjevo“ Prijestonica Cetinje, MZ „Gostilje“ opština Danilovgrad i MZ „Nudo“ opština Nikšić. Crnogorski Telekom a.d. je na svim ovim lokacijama postavio svoju opremu i nastavio sa pružanjem usluge Univerzalnog servisa korisnicima.

Tokom 2015. godine ostvareni su kontakti Telenora d.o.o. i Agencije sa predstavnicima mjesnih zajednica „Medun“ (opština Podgorica), „Barice“ (opština Bijelo Polje) i „Bliško“ (opština Bijelo Polje) u vezi sa realizacijom zahtjeva za pružanjem Univerzalnog servisa. Agencija je po zahtjevima korisnika za priključak putem Univerzalnog servisa odobrila Telenoru d.o.o. izgradnju radio baznih stanica u ovim mjesnim zajednicama. Telenor je definisao tehnička rješenja za ove lokacije ali ih nije izgradio zbog problema sa lokalnim samoupravama u vezi sa rešavanjem imovinsko pravnih odnosa i blizine isteka mandata kao operatora Univerzalnog servisa, koji je trajao do 25. 01. 2016. godine. Novoizabrani operator Univerzalnog servisa Crnogorski Telekom a.d. je izgradio radio baznu stanicu u mjesnoj zajednici Medun koja je puštena u rad 28. 06. 2016. godine, a sredinom 2017. godine je planirana izgradnja radio baznih stanica u MZ „Barice“ i „Bliško“.

Takođe Crnogorskom Telekomu a.d. su se obratili stanovnici (njih 11) iz MZ Fundina Glavni grad Podgorica za priključak putem Univerzalnog servisa i Crnogorski Telekom a.d. je sa operatorima Telenorom d.o.o. i Mtelom d.o.o. dogovorio tehničko rješenje u skladu sa usvojenom Procedurom za realizaciju priključaka putem Univerzalnog servisa. Očekuje se da će im se omogućiti priključak u drugom kvartalu 2017. godine.

Crnogorski Telekom a.d. je na dan 31. 12. 2016. godine imao 34 korisnika Univerzalnog servisa i to 8 korisnika u MZ Trešnjevo u Prijestonici Cetinje, 3 korisnika u MZ Gostilje u opštini Danilovgrad, 1 korisnik u MZ Prisoje u opštini Žabljak, 5 korisnika u MZ Nudo u opštini Nikšić, 6 korisnika u MZ Bjeloši u Prijestonici Cetinje, 8 korisnika u MZ Medun u Glavnom gradu Podgorica, 1 korisnik u MZ Mosori u opštini Danilovgrad, 1 korisnik u MZ Ubli u Glavnom gradu Podgorica i 1 korisnik u MZ Meterizi u Prijestonici Cetinje.

U cilju bolje implementacije Univerzalnog servisa Agencija se više puta obraćala lokalnim samoupravama da dostave područja/lokacije u okviru opština za koje znaju da sada ne postoji mogućnost obezbjeđenja priključka na telekomunikacionu mrežu, kao i da ispituju zainteresovanost građana. U tim dopisima je naglašeno da bi u slučaju potrebe, po pozivu lokalne samouprave predstavnici Agencije i Telenora d.o.o. i kasnije Crnogorskog Telekom a.d. održavali prezentacije Univerzalnog servisa. Agencija je takođe pozivala na koordinirane aktivnosti u implementaciji Univerzalnog servisa organe Državne uprave: Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja i Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije, ali od istih nije bilo nikakvih odgovora.

Telenor d.o.o. se obratio Agenciji Zahtjevom za naknadu neto troška za poslovnu 2015. godinu, od 02. 06. 2016. godine, kojim je tražena naknada neto troška u ukupnom iznosu od 104.035,63 €, pri čemu je

dostavio račune dobavljača i izvršilaca usluga za sve stavke iz Zahtjeva, koji se odnose na troškove izgradnje radio bazne stanice u MZ Nudo, opština Nikšić i tekućeg održavanja radio baznih stanica u MZ Gostilje, opština Danilovgrad i MZ Trešnjevo, Prijestonica Cetinje. Agencija je sačinila predlog Rješenja za naknadu neto troška za poslovnu 2015. godinu i dostavila ga operatoru Univerzalnog servisa, kao i svim operatorima elektronskih komunikacija čiji je dio u ukupnom godišnjem prihodu u oblasti elektronskih komunikacija veći od 2%, na davanje komentara, primjedbi, mišljenja i sugestija do 22. 06. 2016. godine. U skladu sa članom 142 Zakona o opštem upravnom postupku, Agencija je po predmetnom predlogu Rješenja održala javnu raspravu dana 27. 06. 2016. godine, o kojoj je sačinjen Zapisnik koji je potpisan od predstavnika svih operatora, čiji sastavni dio su komentari na predlog Rješenja. Tim zapisnikom konstatovane su sve primjedbe učesnika na prijedlog rješenja.

Razmatrajući Zahtjev Telenora d.o.o. za naknadu neto troška za poslovnu 2015. godinu, Agencija je ocijenila da ima osnova da se odobri naknada za pokriće neto troška Telenoru d.o.o. za pružanje usluge Univerzalnog servisa u iznosu od 104.035,63 €. Svi operatori obveznici naknade neto troška su izvršili uplate kako je naloženo rješenjem.

Informacije o Univerzalnom servisu u Crnoj Gori nalaze se na internet stranici Agencije www.ekip.me/uservis.

3.3. Kvalitet Univerzalnog servisa u sektoru elektronskih komunikacija

Na osnovu Zakona o elektronskim komunikacijama izabrani operatori dužni su, da Agenciji kvartalno dostavlja podatke o izmjerenim parametrima kvaliteta usluga Univerzalnog servisa za uslugu koju pružaju, a na osnovu rješenja o izboru operatora Univerzalnog servisa dužni su da dostave godišnji izvještaj o vrijednostima pokazatelja kvaliteta usluga Univerzalnog servisa za uslugu koju pružaju, sve u skladu sa Pravilnikom o kvalitetu usluga Univerzalnog servisa. S tim u vezi, a prema članu 3. Pravilnika o kvalitetu usluga Univerzalnih usluga, propisani su parametri kvaliteta usluga Univerzalnog servisa. Operatori Univerzalnog servisa vršili su mjerenje parametara kvaliteta usluge iz opsega usluga Univerzalnog servisa koju pružaju, u skladu sa definicijama i metodama navedenim u tehničkom uputstvima METI ETSI EG202 057-1, METI ETSI EG 201 769-1 i METI ETSI EG 202 057-4.

Operator Univerzalnog telefonskog imenika i Univerzalne službe informacija Teleinfo.me d.o.o. je za period od 01. 01. 2016. godine do i sa 24. 01. 2016. godine dostavio Agenciji sledeće podatke koji se odnose na 2016. godinu:

- Prosječno vrijeme odziva kontakt osobe operatora (telefoniste) je iznosilo 7,337 sekundi;
- Na broj Univerzalne službe informacija 1180 bilo je upućeno ukupno 8.775 poziva, od kojih je:
 - na 90,24% poziva odgovor Univerzalne službe informacija bio je u vremenu kraćem od 20 sekundi,
 - na 8,3% poziva odgovor Univerzalne službe informacija je uslijedio nakon 20 sekundi,
 - 6,44% poziva je bilo prekinuto.

Pravilnikom o kvalitetu usluga Univerzalnog servisa definisano je da prosječno vrijeme odziva Univerzalne službe informacija ne smije preći 15 sekundi u jednoj godini, kao i da procenat poziva na koje Univerzalna služba informacija odgovori u vremenu do 20 sekundi, ne smije biti manji od 80% u jednoj godini. Na osnovu prethodnih podataka može se zaključiti da su Univerzalna služba informacija i izabrani operator Teleinfo.me d.o.o. ispunili sve kriterijume definisane Pravilnikom o kvalitetu usluga Univerzalnog servisa za uslugu koju pružaju.

Operator Univerzalnog telefonskog imenika i Univerzalne službe informacija Mtel d.o.o. je za period od 25. 01. 2016. godine, do i sa 31. 12. 2016. godine dostavio Agenciji sljedeće podatke koji se odnose na 2016. godinu:

- Prosječno vrijeme odziva kontakt osobe operatora (telefoniste) je iznosilo 12,2475 sekundi;

- Na broj Univerzalne službe informacija 1180 bilo je upućeno ukupno 134.918 poziva, od kojih je:
 - na 96,1725% poziva odgovor Univerzalne službe informacija bio je u vremenu kraćem od 20 sekundi,
 - na 3,8275% poziva odgovor Univerzalne službe informacija je uslijedio nakon 20 sekundi,
 - 2,88% poziva je bilo prekinuto.

Telenor d.o.o. je dostavio Agenciji za period od 01. 01. 2016. godine, do i sa 24. 01. 2016. godine sljedeće podatke o parametrima kvaliteta usluge iz opsega usluga Univerzalnog servisa koju pružaju: vrijeme uspostavljanja usluge, učestalost kvarova na pristupnoj liniji, vrijeme otklanjanja kvara, učestalost neuspješnih poziva, vrijeme uspostavljanja poziva, učestalost prigovora na račun za usluge Univerzalnog servisa i minimalna brzina prenosa podataka za pristup internetu (izlazna brzina „upload“ i ulazna brzina „download“). Izmjereni parametri su u granicama vrijednosti navedenih Pravilnikom o kvalitetu usluga Univerzalnog servisa. Neki od njih su:

- Učestalost neuspješnih poziva:
 - % svih nacionalnih poziva je 0,99%,
 - % međunarodnih poziva je 2,16%.
- Vrijeme uspostavljanja poziva:
 - prosječno vrijeme za sve nacionalne pozive je 5,38 sekundi.
- Učestalost prigovora na račun za usluge Univerzalnog servisa:
 - % u jednoj godini je 0%.
- Minimalna brzina prenosa podataka za pristup internetu:
 - Brzina slanja podataka („upload“) podrazumijeva maksimalnu brzinu slanja podataka ostvarenu u 95% slučajeva, izražena u kbit/s i iznosi 977 kbit/s i
 - Brzina preuzimanja podataka („download“) podrazumijeva maksimalnu brzinu preuzimanja podataka ostvarenu u 95% slučajeva, izražena u kbit/s i iznosi 1683 kbit/s.

Korisnici dijela Univerzalnog servisa koji je pružao Telenor d.o.o. izrazili su zadovoljstvo kvalitetom Univerzalnog servisa i telefonske veze koju su imali. Istakli su mišljenje da je ovaj sistem veoma koristan i zapravo jedini mogući za ljude koji žive u udaljenim i nepristupačnim područjima gdje je komunikacija u svakom smislu otežana.

Crnogorski Telekom a.d. je dostavio Agenciji za period od 25. 01. 2016. godine, do i sa 31. 12. 2016. godine sljedeće podatke o parametrima kvaliteta usluge iz opsega usluga Univerzalnog servisa koju pružaju: vrijeme uspostavljanja usluge, učestalost kvarova na pristupnoj liniji, vrijeme otklanjanja kvara, učestalost neuspješnih poziva, vrijeme uspostavljanja poziva, učestalost prigovora na račun za usluge Univerzalnog servisa i minimalna brzina prenosa podataka za pristup internetu (izlazna brzina „upload“ i ulazna brzina „download“). Izmjereni parametri su u granicama vrijednosti navedenih Pravilnikom o kvalitetu usluga Univerzalnog servisa. Neki od njih su:

- Učestalost neuspješnih poziva:
 - % svih nacionalnih poziva je 0,388%,
 - % međunarodnih poziva je 0,88%.
- Vrijeme uspostavljanja poziva:
 - prosječno vrijeme za sve nacionalne pozive je 5,775 sekundi.
- Učestalost prigovora na račun za usluge Univerzalnog servisa:
 - % u jednoj godini je 0%.
- Minimalna brzina prenosa podataka za pristup internetu:
 - Brzina slanja podataka („upload“) podrazumijeva maksimalnu brzinu slanja podataka ostvarenu u 95% slučajeva, izražena u kbit/s i iznosi 529kbit/s i
 - Brzina preuzimanja podataka („download“) podrazumijeva maksimalnu brzinu preuzimanja podataka ostvarenu u 95% slučajeva, izražena u kbit/s i iznosi 2607kbit/s.

Korisnici dijela Univerzalnog servisa koji pruža Crnogorski Telekom a.d. izrazili su zadovoljstvo cijenama i kvalitetom Univerzalnog servisa i telefonske veze koju imaju. Istakli su mišljenje da je ovaj sistem veoma

koristan i zapravo jedini mogući za ljude koji žive u udaljenim i nepristupačnim područjima gdje je komunikacija u svakom smislu otežana.

Za potrebe Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, Agencija za ispitivanje javnog mnjenja „IPSOS“ iz Podgorice je sproveda istraživanje u februaru 2016. godine o stepenu zadovoljstva korisnika elektronskih komunikacionih usluga u Crnoj Gori. Treći dio anketnog upitnika se odnosio na informisanost građana o broju 1180, odnosno o Univerzalnoj službi informacija i stepenu zadovoljstva uslugom ovog servisa. Prema rezultatima istraživanja za servis na kojem građani mogu da dobiju informacije o telefonskom broju korisnika fiksne i mobilne telefonije broj 1180 - Univerzalna služba informacija, čulo je 32,2% ispitanika, što je za 22,22% manje nego u 2014. godini kada je ispitivanje javnog mnjenja vršio „Damar“ iz Podgorice. Od onih koji su čuli za broj 1180, 77,1% ispitanika je odgovorilo da zna koje informacije može dobiti pozivom na navedeni broj, što je za 6,31% manje nego u 2014. godini, kada je taj procenat bio 82,3%. Više od polovine anketiranih koji su čuli za broj 1180, zatražilo je informacije preko ovog servisa i oni su pruženom uslugom zadovoljni u 98% slučajeva, što predstavlja blagi porast stepena zadovoljstva u odnosu na 2014. godinu, kada je procenat zadovoljnih ispitanika iznosio 94,2% slučajeva. Kada su u pitanju pojedinačne usluge ispitanici su najviše zadovoljni kvalitetom odgovora (94,5%) i kulturom ophođenja (94,5%).

4. DODIJELJENI OGRANIČENI RESURSI

4.1. Javno nadmetanje za dodjelu odobrenja za korišćenje radio-frekvencija iz opsega 800 MHz, 900 MHz, 1800 MHz, 2 GHz i 2,6 GHz za realizaciju javnih mobilnih elektronskih komunikacionih mreža u postupku aukcije spektra

Agencija je, u skladu sa Zakonom, nakon gotovo dvogodišnjih priprema, u periodu od 05. 05. 2016. godine do 01. 09. 2016. godine, sprovela postupak javnog nadmetanja za dodjelu odobrenja za korišćenje radio-frekvencija iz opsega 800 MHz, 900 MHz, 1800 MHz, 2 GHz i 2,6 GHz za realizaciju javnih mobilnih elektronskih komunikacionih mreža i, na osnovu rezultata javnog nadmetanja, dodijelila mobilnim operatorima radio-frekvencije iz navedenih opsega. Postupak javnog nadmetanja je sproveden metodom aukcije spektra u formatu koji odgovara standardnoj aukciji CCA tipa (*Combinatorial Clocl Auction*).

Sa ciljem da postupak javnog nadmetanja pripremi i sprovede na objektivan, transparentan, nediskriminatoran i proporcionalan način, Agencija je sprovela dva kruga javnih konsultacija u vezi sa ciljevima i strategijom dodjele radio-frekvencija i pravilima i procedurom postupka javnog nadmetanja.

Predmet javnog nadmetanja je bilo ukupno 625 MHz spektra iz pet opsega (šest uparenih blokova širine 2x5 MHz iz opsega 800 MHz, sedam uparenih blokova širine 2x5 MHz iz opsega 900 MHz, 15 uparenih blokova širine 2x5 MHz iz opsega 1800 MHz, 12 uparenih blokova širine 2x5 MHz i sedam neuparenih blokova širine 5 MHz iz opsega 2 GHz i 14 uparenih blokova širine 2x5 MHz i 10 neuparenih blokova širine 5 MHz iz opsega 2,6 GHz), što, po obimu radio-frekvencijskih resursa koji je dodijeljen, crnogorsku aukciju spektra čini najvećom aukcijom spektra za mobilne mreže u Evropi. Frekvencijski opseg 800 MHz, kao dio spektra digitalne dividende, koji je oslobođen digitalizacijom TV radio-difuzije, i frekvencijski opseg 2,6 GHz su dodijeljeni mobilnim operatorima po prvi put, dok su radio-frekvencije iz opsega 900 MHz, 1800 MHz i 2 GHz dodijeljene ponovo, s obzirom da su u januaru 2017. godine Telenoru d.o.o. i Crnogorskom Telekomu a.d. isticala postojeća odobrenja za korišćenje radio-frekvencija iz opsega 900 MHz i 1800 MHz i za korišćenje dijela spektra u opsegu 2 GHz. Iako postojeća odobrenja Mtelu d.o.o. za korišćenje radio-frekvencija iz opsega 900 MHz, 1800 MHz i 2 GHz, a Telenoru d.o.o. i Crnogorskom Telekomu a.d. za veći dio resursa iz opsega 2 GHz ističu u aprilu 2022. godine, Agencija je ocijenila da je opravdano i racionalno dodijeliti radio-frekvencije iz opsega 900 MHz, 1800 MHz i 2 GHz, kako one za koje odobrenja ističu u januaru 2017. godine, tako i one za koje odobrenja ističu u aprilu 2022. godine, zajedno sa radio-frekvencijama iz slobodnih opsega 800 MHz i 2,6 GHz, u jednom postupku javnog nadmetanja. Cilj je bio omogućiti da odobrenja za korišćenje radio-frekvencija iz svih pet opsega svim postojećim i eventualno novim operatorima važe do istog datuma (15 godina od dana izdavanja odobrenja).

Uzimajući u obzir karakteristike i trenutno stanje na tržištu javnih elektronskih komunikacionih mreža i usluga u Crnoj Gori, Agencija je u odnosu na postupak dodjele spektra postavila sljedeće ciljeve:

- očuvanje/unapređenje konkurencije na tržištu elektronskih komunikacionih usluga u Crnoj Gori, uključujući i mogućnost ulaska novog mobilnog operatora;
- kreiranje uslova za dalji nesmetan razvoj mobilnih elektronskih komunikacionih mreža i usluga;
- doprinos postizanju ciljeva Strategije razvoja informacionog društva;
- omogućavanje maksimalnih prihoda za budžet Crne Gore od jednokratne naknade za dodjelu odobrenja za korišćenje radio-frekvencija.

Agencija je navedene ciljeve dodjele spektra postavila tako da njihovo zadovoljenje omogući benefite:

- krajnjim korisnicima - kroz povećanje dostupnosti i objektivnog kvaliteta mobilnih elektronskih komunikacionih usluga koje se pružaju na tržišnim i konkurentskim osnovama;
- mobilnim operatorima - kroz kreiranje uslova za stabilan i održiv biznis;
- društvu u cjelini - kroz unapređenje ukupnog ICT ambijenta za građane i privredu;

- državi Crnoj Gori - kroz prihode od javnog nadmetanja koji odražavaju realnu vrijednost spektra na crnogorskom tržištu.

Polazeći od postavljenih ciljeva, Agencija je proces dodjele spektra oblikovala uz potpuno uvažavanje karakteristika i situacije na nacionalnom tržištu, u transparentnoj proceduri zasnovanoj na najboljoj uporednoj praksi.

Odluka o pokretanju postupka javnog nadmetanja je donešena 05. 05. 2016. godine. Zahtjev za učešće na aukciji spektra su podnijela tri postojeća mobilna operatora u Crnoj Gori: Crnogorski Telekom a.d, Telenor d.o.o. i Mtel d.o.o, koji su i stekli status kvalifikovanog ponuđača na aukciji spektra. Aukcija spektra je sprovedena elektronski, posredstvom specijalizovanog sistema za sprovođenje elektronske aukcije spektra (EAS), koji je isporučila i prilagodila pravilima predmetne aukcije kompanija SPECURE GmbH iz Beča, Austrija. Nakon sprovedene obuke kvalifikovanih ponuđača za rad sa specijalizovanim softverom za podnošenje ponuda, koji je dio EAS sistema, i obavljene probne (MOCK) aukcije, aukcija spektra je počela 04. 07. 2016. godine. Poslije ukupno 13 aukcijskih dana i sprovedenih ukupno 53 runde nadmetanja u fazi pre aukcije i fazi glavne aukcije osnovnog stepena, kao i četiri runde nadmetanja u stepenu dodjele, aukcija spektra je završena 02. 08. 2016. godine. Nakon što su pobjednici aukcije uplatili u budžet Crne Gore odgovarajući iznos jednokratne naknade za dodjelu radio-frekvencijskih resursa koje su osvojili u postupku javnog nadmetanja, Agencija je 01. 09. 2016. godine dodijelila odgovarajuća odobrenja za korišćenje radio-frekvencija.

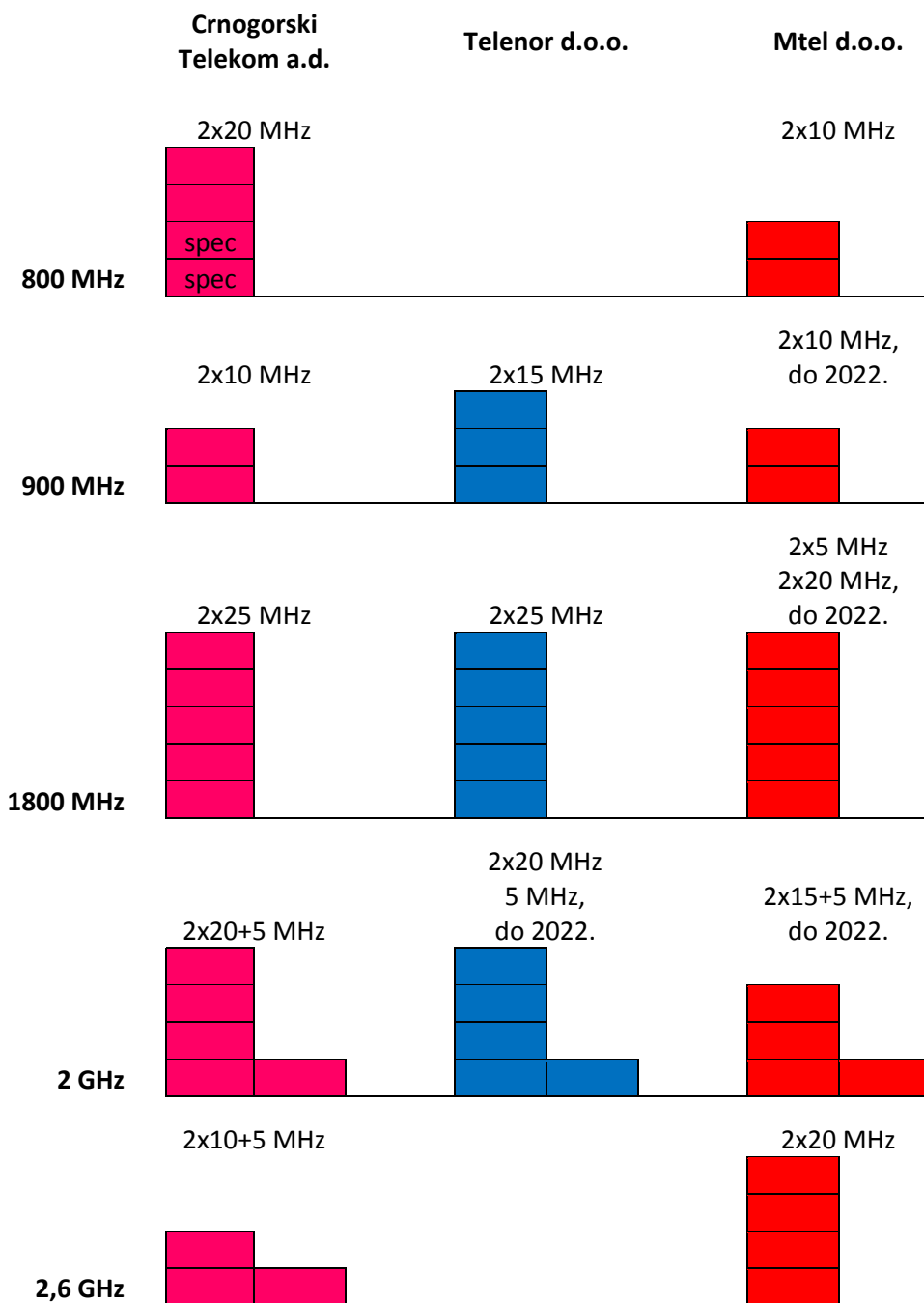
Za dodjelu navedenih frekvencijskih blokova mobilni operatori su u budžet Crne Gore uplatili jednokratnu naknadu u ukupnom iznosu od 50.650.000,00 €, od čega je Crnogorski telekom a.d. platio iznos od 27.331.000,00 €, Telenor d.o.o. iznos od 12.384.000,00 €, a Mtel d.o.o. iznos od 10.935.000,00 €. Iznos početne naknade na aukciji spektra, za sve frekvencijske blokove koji su bili predmet javnog nadmetanja, je bio ukupno 40.028.000,00 €. Na aukciji spektra je ostao nedodijeljen jedan upareni blok širine 2x5 MHz i četiri neuparena bloka širine 5 MHz iz opsega 2 GHz, kao i 8 uparenih blokova širine 2x5 MHz i 9 neuparenih blokova širine 5 MHz iz opsega 2,6 GHz. Takođe, nije dodijeljeno 2x10 MHz spektra iz opsega 900 MHz, 2x20 MHz iz opsega 1800 MHz i 2x15+10 MHz spektra iz opsega 2 GHz, za koji odobrenja ističu u aprilu 2022. godine. Vrijednost nedodijeljenog spektra, računato po početnoj cijeni, iznosi 8.305.000,00 €.

Kako je već napomenuto, crnogorska aukcija spektra je do sada najveća, a uzimajući u obzir i niz primijenjenih specifičnosti može se reći i najkompleksnija aukcija spektra za mobilne mreže sprovedena u Evropi. Cjelokupan postupak javnog nadmetanja je pripremljen i sproveden uz potpuno uvažavanje principa objektivnosti, transparentnosti, nediskriminatornosti i proporcionalnosti. Potvrda ove tvrdnje je činjenica da nijedan od subjekata koji su bili involvirani u postupak javnog nadmetanja nije osporio niti jednu odluku koju je Agencija donijela u vezi sa tim postupkom, zaključno sa izdatim odobrenjima za korišćenje radio-frekvencija koje su bile predmet nadmetanja. Na aukciji spektra su dodijeljeni svi raspoloživi frekvencijski resursi iz opsega 800 MHz, 900 MHz i 1800 MHz, gotovo svi resursi iz uparenog dijela opsega 2 GHz i oko 43% spektra iz uparenog dijela opsega 2,6 GHz. Tri postojeća mobilna operatora su obezbijedila frekvencijske resurse za nesmetan razvoj mobilnih elektronskih komunikacionih mreža i usluga za naredni period, uključujući i razvoj mobilnih širokopojsnih usluga, čime je održan postojeći visok stepen konkurencije na tržištu i stvoreni uslovi za dalji razvoj mobilnih mreža i usluga. Iako je pravilima aukcije spektra novom učesniku na tržištu bio omogućen direktan pristup spektru iz opsega 800 MHz i 2,6 GHz, nije bilo zainteresovanih subjekata.

Kao posebno važan cilj dodjele spektra, Agencija je navela doprinos postizanju ciljeva Strategije razvoja informacionog društva. U tu svrhu, jednom bloku širine 2x10 MHz iz opsega 800 MHz pridruženi su specifični zahtjevi u pogledu obima i dinamike pokrivanja mrežom stanovništva Crne Gore. Ovaj blok je dodijeljen Crnogorskom Telekomu a.d. koji je odgovarajućim odobrenjem za korišćenje radio-frekvencija obavezan da za tri godine (do 01. 09. 2019. godine) pokrije najmanje 95% stanovništva Crne Gore signalom mreže koji će omogućiti pružanje usluge prenosa podataka brzinom od najmanje 10 Mb/s ka korisniku na bazi korisničkog iskustva i da u svakoj od prve tri godine važenja odobrenja implementira po pet radio baznih stanica u ruralnim oblastima u kojima ne postoje druge mogućnosti pružanja širokopojsnih usluga prenosa podataka, a koje odredi Agencija.

Za radio-frekvencije za koje su dodijeljena odobrenja u postupku aukcije, postignuti ukupni iznos jednokratne naknade je za oko 60% bio veći od utvrđenog iznosa početne naknade za te radio-frekvencije. Prosječna cijena spektra po MHz po stanovniku je 0,225 €/MHz/pop (normalizovano za period važenja odobrenja od 15 godina i uz udio spektra iz opsega ispod 1 GHz od 29,67 %), što Crnu Goru stavlja u grupu zemalja sa najbolje valorizovanim spektrom za mobilne mreže u Evropi.

Na sljedećoj slici su prikazani rezultati aukcije spektra u pogledu dodijeljenih radio-frekvencijskih resursa po opsezima, s tim što su, radi prikaza cjelokupnih resursa kojima trenutno raspolažu mobilni operatori, navedeni i ranije dodijeljeni blokovi za koje odobrenja ističu u aprilu 2022. godine, a nijesu produžena u predmetnom postupku dodjele.

Dodijeljeni RF resursi po opsezima

Na kraju, ali ne i manje važno, predmetnom aukcijom spektra je omogućeno da se Mtel d.o.o. dovede u ravnopravan položaj sa ostalim mobilnim operatorima u vezi sa štetnom smetnjom od nestandardnih DECT 6.0 uređaja, kojoj su bila izložena dva od tri UMTS nosioca ovog operatora u opsegu 2 GHz.

4.2. Dodijeljene radio-frekvencije i ocjena njihovog racionalnog korišćenja

Radio-frekvencijski spektar je ograničeni prirodni resurs koji predstavlja dobro od opšteg interesa nad kojim svojinska prava i ovlašćenja vrši Crna Gora. Nadležni državni organi, saglasno međunarodnim propisima koji se primjenjuju u Crnoj Gori, obezbjeđuju efikasno i nesmetano korišćenje radio-frekvencijskog spektra i obezbjeđuju prava Crne Gore u orbitalnim pozicijama. Agencija je ovlašćena da upravlja, vrši nadzor i kontrolu korišćenja radio-frekvencijskog spektra u skladu sa Zakonom o elektronskim komunikacijama, Planom namjene i planovima raspodjele radio-frekvencija i međunarodnim sporazumima.

Planom namjene radio-frekvencijskog spektra („Službeni list CG“ broj 28/14), koji je donijela Vlada Crne Gore dana 08. 05. 2014. godine, utvrđuje se namjena radio-frekvencijskih opsega za pojedine radiokomunikacione službe u skladu sa propisima o radiokomunikacijama Međunarodne unije za telekomunikacije. U toku 2016. godine Agencija je pripremila nacrt predloga novog Plana namjene radio-frekvencijskog spektra u kome su implementirane izmjene koje su nastale na Svjetskoj radiokomunikacionoj konferenciji održanoj u Ženevi, u novembru 2015. godine. Sprovedene su i javne konsultacije, nakon čega je Savjet Agencije usvojio predlog Plana namjene radio-frekvencijskog spektra nakon čega je isti upućen Vladi Crne Gore na dalju proceduru.

Osim Plana namjene, za upravljanje radio-frekvencijskim spektrom veoma je važno i donošenje odgovarajućih planova raspodjele. Planom raspodjele radio-frekvencija iz određenog opsega utvrđuje se podjela opsega na radio-frekvencijske kanale, bliži uslovi, način korišćenja i način dodjele radio-frekvencija jednoj ili više određenih radiokomunikacionih službi, saglasno Planu namjene radio-frekvencijskog spektra.

Tokom 2016. godine, Agencija je donijela sljedeće planove raspodjele radio-frekvencija:

- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 146-174 MHz za PMR/PAMR sisteme ("Službeni list Crne Gore" broj 81/16),
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 5925-6425 MHz za fiksne veze ("Službeni list Crne Gore" broj 09/16),
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 6425-7125 MHz za fiksne veze ("Službeni list Crne Gore" broj 09/16),
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 7425 -7725 MHz za fiksne veze ("Službeni list Crne Gore" broj 28/16),
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 7725 -8275 MHz za fiksne veze ("Službeni list Crne Gore" broj 28/16),
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 10,700-11,700 GHz za fiksne veze ("Službeni list Crne Gore" broj 05/16),
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 14,500-15,350 GHz za fiksne veze ("Službeni list Crne Gore" broj 15/16),
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 17,700-19,700 GHz za fiksne veze ("Službeni list Crne Gore" broj 05/16),
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 22,000-23,600 GHz za fiksne veze ("Službeni list Crne Gore" broj 7/16),
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 24,500-26,500 GHz za fiksne veze ("Službeni list Crne Gore" broj 7/16),
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 37,000-39,500 GHz za fiksne veze ("Službeni list Crne Gore" broj 15/16).

Tokom 2016. godine donijeto je ukupno 1140 odobrenja o korišćenju radio-frekvencija i rješenja o utvrđivanju tehničkih i operativnih uslova za korišćenje odobrenih radio-frekvencija. U istom periodu su oduzeta 124 odobrenja za korišćenje radio-frekvencija.

4.2.1. Dodijeljene radio-frekvencije

Fizička i pravna lica radio-frekvencije mogu da koriste na osnovu odobrenja za korišćenje radio-frekvencija, koje izdaje Agencija. Izuzetak predstavljaju radio-frekvencije koje se koriste u skladu sa Pravilnikom o radio-frekvencijama i uslovima pod kojima se radio-frekvencije mogu koristiti bez odobrenja za korišćenje radio-frekvencija („Službeni list Crne Gore“ broj 47/14 i 50/14). Tokom 2016. godine je donijeto ukupno 1140 odobrenja o korišćenju radio-frekvencija i rješenja o utvrđivanju tehničkih i operativnih uslova za korišćenje odobrenih radio-frekvencija, a oduzeto je 124. U sljedećoj tabeli je dat pregled broja izdatih i oduzetih odobrenja i rješenja po radiokomunikacionim službama.

Radiokomunikaciona služba		Broj izdatih odobrenja/rješenja	Broj oduzetih odobrenja/rješenja
FIKSNA	radio-relejne veze	194	59
MOBILNA	funkcionalni sistemi	13	10
	eskluzivno korišćenje radio-frekvencija na teritoriji Crne Gore	13	0
	tehnički uslovi za GSM/DCS1800/UMTS/LTE radio bazne stanice	560	21
POMORSKA	kopnene radio stanice za podršku kretanju plovila i radio stanice na plovilima	83	17
	tehnički uslovi za stanice za podršku kretanju plovila i radio stanice na plovilima	71	0
VAZDUHOPLOVNA	radio stanice na vazduhoplovima	0	0
	tehnički uslovi za radio stanice na vazduhoplovima	7	0
RADIO-AMATERSKA	amaterske radio stanice	103	0
SATELITSKA	fiksna satelitska, VSAT ili SNG stanica	1	1
RADIO-DIFUZNA	DVB-T2 predajnici	66	0
	FM predajnici	29	16
	veze za dotur modulacionog signala	0	0
UKUPNO		1140	124

Tabela 1 Pregled izdatih odobrenja i rješenja po radiokomunikacionim službama

4.2.2. Analiza zauzetosti najznačajnijih radio-frekvencijskih opsega

4.2.2.1. Fiksna i mobilna služba

U Crnoj Gori su, na ekskluzivnoj osnovi na njenoj cijeloj teritoriji, dodijeljeni radio-frekvencijski resursi iz sljedećih radio-frekvencijskih opsega:

- 380-400 MHz za realizaciju TETRA sistema;
- 791-821/832-862 MHz za TRA-ECS sisteme;
- 880-915/925-960 MHz za GSM javne mobilne elektronske komunikacione mreže¹⁸;
- 1710-1785/1805-1880 MHz za DCS1800 javne mobilne elektronske komunikacione mreže¹⁹;
- 1900-1920/1920-1980/2110-2170 MHz za IMT-2000/UMTS javne mobilne elektronske komunikacione mreže;
- 2500-2690 MHz za TRA-ECS sisteme;
- 3410-3600 MHz za FWA/BWA sisteme;
- 11,7-12,5 GHz za prenos i emitovanje signala posredstvom bežičnih distributivnih sistema do krajnjih korisnika.

Agencija je, u skladu sa odredbama Zakona o elektronskim komunikacijama, donijela sljedeće planove raspodjele radio-frekvencija, koji se odnose na mobilnu radiokomunikacionu službu:

- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 146-174 MHz za PMR/PAMR sisteme ("Službeni list Crne Gore" broj 81/16),
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 410-430 MHz za PMR/PAMR sisteme ("Službeni list Crne Gore" broj 49/14),
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 790-862 MHz za TRA-ECS sisteme ("Službeni list Crne Gore" broj 55/14),
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 880-915/925-960 MHz za GSM i TRA-ECS sisteme ("Službeni list Crne Gore" broj 53/14),
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 1710-1785/1805-1880 MHz za GSM/DSC1800 i TRA-ECS sisteme ("Službeni list Crne Gore" broj 53/14),
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 1900-1920 MHz, 1920-1980-2110-2170 MHz i 2010-2025 MHz za TRA-ECS sisteme ("Službeni list Crne Gore" broj 59/14),
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 2500-2690 MHz za TRA-ECS sisteme ("Službeni list Crne Gore" broj 17/15).

Radio-frekvencije iz opsega 380-400 MHz za realizaciju TETRA sistema su dodijeljene privrednom društvu WIRELESS MONTENEGRO D.O.O. koje je osnovala Vlada Crne Gore zajedno sa Austrijskom kompanijom EOSS GmbH Austrija kroz privatno-javno partnerstvo. Cilj stvaranja ovog sistema je obezbjeđivanje komunikacionih kanala za potrebe državne uprave (policija, vojska, bezbjednost, službe zaštite i druge hitne službe). Odobrenje je izdato u maju 2012. godine na period od pet godina. Nosilac Odobrenja za radio-frekvencije, saglasno članu 125 Zakona ne plaća godišnju regulatornu naknadu za korišćenje radio-frekvencija i godišnju naknadu za administriranje radio-frekvencijskog spektra. Dodijeljena su dva uparena radio-frekvencijska bloka širine 2x2 MHz. Svaki blok se sastoji od 80 dvosmjernih radio kanala širine 2x25 kHz. Način realizacije dupleksnog prenosa zasnovan je na razdvajanju direktnog (*downlink*) i povratnog (*uplink*) kanala u frekvencijskom (FDD) domenu. Do sada je u dvije faze instalirano ukupno 33 TETRA radio bazne stanice, a servis je dostupan u svim opštinama Crne Gore.

U skladu sa važećim Odobrenjima za korišćenje radio-frekvencija, radio-frekvencije iz opsega 880-915/925-960 MHz, 1710-1785/1805-1880 MHz i 1900-1920/1920-1980/2110-2170 MHz, namijenjene za mobilne komunikacione mreže, dodijeljene su mobilnim operatorima: Telenor d.o.o, Crnogorski Telekom a.d. i Mtel d.o.o. U opsegu 880-915/925-960 MHz Telenoru d.o.o. je odobreno korišćenje bloka širine 2x13,2 MHz, Crnogorskom Telekomu a.d. bloka širine 2x11,4 MHz, a Mtelu d.o.o. bloka širine 2x9,8 MHz. Sljedeći princip

¹⁸ U opsegu 880-915/925-960 MHz dozvoljen je refarming (implementiran IMT-2000/UMTS).

¹⁹ U opsegu 1710-1785/1805-1880 MHz dozvoljen je refarming (implementiran IMT-2000/LTE)

tehnološke neutralnosti odobren je refarming u ovom opsegu, tako da su sva tri operatora osim GSM, implementirali i UMTS tehnologiju u cilju proširivanja 3G pokrivenosti u ruralnim oblastima. U opsegu 1710-1785/1805-1880 MHz Telenor d.o.o. raspolaže blokom širine 2x29,6 MHz, Crnogorski Telekom a.d. blokom širine 2x24,8 MHz, a Mtel blokom širine 2x20 MHz. Slijedeći princip tehnološke neutralnosti odobren je refarming u ovom opsegu, što su sva tri operatora iskoristili za implementaciju LTE tehnologije, pored postojećih DCS1800 instalacija. LTE mreža Telenora d.o.o. je prva komercijalna 4G mreža u regionu i do sada su LTE usluge dostupne u svim opštinama u Crnoj Gori, osim u opštinama Andrijevića, Mojkovac, Petnica, Plav, Plužine i Šavnik. Crnogorski Telekom a.d. je LTE servis omogućio u svim opštinama, osim u opštinama Petnjica i Gusinje. U prvoj polovini 2016. godine i Mtel d.o.o. je započeo implementaciju LTE tehnologije u okviru svog bloka širine 2x20 MHz u opsegu 1710-1785/1805-1880 MHz, ali LTE usluge još uvijek nijesu komercijalno dostupne korisnicima. Opseg 1900-1920/1920-1980/2110-2170 MHz se od strane sva tri mobilna operatora koristi za 3G (IMT-2000/UMTS) mobilne komunikacione mreže. Telenor d.o.o. raspolaže blokom širine 2x25+5 MHz, Crnogorski Telekom a.d. blokom širine 2x20+5 MHz, a Mtel d.o.o. blokom širine 2x15+5 MHz. Saglasno rezultatima aukcije spektra sprovedene 2016. godine, od 01. 01. 2017. godine došlo je do preraspodjele frekvencijskih resursa u opsezima 880-915/925-960 MHz i 1710-1785/1805-1880 MHz, odnosno od 01. 02. 2017. godine u opsegu 1920-1980/2110-2170 MHz. U opsegu 880-915/925-960 MHz Telenor d.o.o. će do septembra 2031. godine raspolagati blokom širine 2x15 MHz, Crnogorski Telekom a.d. blokom širine 2x10 MHz, isto kao i Mtel d.o.o, s tim što dodjela Mtelu d.o.o. važi do aprila 2022. godine. U opsegu 1710-1785/1805-1880 MHz sva tri operatora raspolažu blokovima širine 2x25 MHz, s tim što Mtelu d.o.o. odobrenje za blok širine 2x20 MHz važi do aprila 2022. godine. U opsegu 1900-1920/1920-1980/2110-2170 MHz Crnogorski Telekom a.d. raspolaže sa ukupno 2x20+5 MHz spektra u narednih 15 godina, Telenor d.o.o. istom širinom spektra, s tim što mu odobrenje za neupareni blok ističe u aprilu 2022. godine, a Mtel d.o.o. spektrom širine 2x15+5 MHz, do aprila 2022. godine. Od 01. 09. 2016. godine Crnogorskom Telekomu a.d. i Mtelu d.o.o. su stupila na snagu odobrenja za korišćenje radio-frekvencija iz opsega 790-862 MHz i 2500-2690 MHz za realizaciju mobilnih komunikacionih mreža, izdata u pomenutom postupku aukcije spektra. Crnogorski Telekom a.d. je već krenuo sa primjenom LTE u opsegu 800 MHz. U opsegu 790-862 MHz Crnogorskom Telekomu a.d. je dodjeljen blok širine 2x20 MHz, a Mtelu d.o.o. blok širine 2x10 MHz, dok je u opsegu 2500-2690 MHz Crnogorskom Telekomu a.d. dodijeljeno 2x10+5 MHz spektra, a Mtelu d.o.o. blok širine 2x20 MHz.

Kada je riječ o opsegu 3410-3600 MHz, trenutno nosioci odobrenja su kompanije Mtel d.o.o. i WiMAX Montenegro d.o.o. koje pružaju FWA, odnosno BWA servise na komercijanoj osnovi. S obzirom da odgovarajuće odobrenje za korišćenje radio-frekvencija kompaniji Mtel d.o.o. ističe u aprilu 2017. godine, a kompaniji WiMAX Montenegro d.o.o. u aprilu 2018. godine, shodno zakonskoj obavezi Agencije da pokrene postupak javnog nadmetanja za ponovnu dodjelu radio-frekvencija koje se koriste na ekskluzivnoj osnovi na teritoriji Crne Gore za realizaciju javne elektronske komunikacione mreže najkasnije šest mjeseci prije isteka perioda važenja odobrenja, Agencija je sredinom septembra 2016. godine ovim kompanijama uputila zahtjev da se izjasne u vezi sa daljim planovima za korišćenje predmetnog opsega. U svojem izjašnjenju, kompanija WiMAX Montenegro d.o.o. je obavijestila Agenciju da ne namjerava da nastavi sa korišćenjem radio-frekvencija iz opsega 3410-3600 MHz nakon isteka važenja postojećeg odobrenja, dok je kompanija Mtel d.o.o. izrazila zainteresovanost za produženje perioda važenja postojećeg odobrenja za jednu godinu, kako bi u tom roku svoje WiMAX korisnike migrirala na druge tehnologije. Shodno iskazanom interesovanju, Agencije je do kraja 2016. godine nastavila sa svim potrebnim aktivnostima na pripremi i sprovođenju postupka javnog nadmetanja za ponovnu dodjelu radio-frekvencija iz opsega 3410-3600 MHz. Dana 14. 02. 2017. godine Agencija je donijela Odluku o pokretanju postupka javnog nadmetanja za dodjelu odobrenja za korišćenje radio-frekvencija iz opsega 3400-3600 MHz za realizaciju javne fiksne/mobilne elektronske komunikacione mreže

U opsegu 11,7-12,5 GHz, koji je dodijeljen za prenos i emitovanje signala posredstvom bežičnih distributivnih sistema do krajnjih korisnika (MMDS – *Multichannel Multipoint Distribution Service*), samo je dio opsega od 11,9-12,3 GHz dodijeljen privrednom društvu Broadband Montenegro A.D. Podgorica (sada Telemach a.d. Podgorica) od čega isti koristi 320 MHz, što je dovoljno za broj TV programa koji trenutno imaju u ponudi. Kompanija Telemach a.d. je tokom 2015. godine ugasila MMDS signal u nekoliko opština na sjeveru Crne Gore. S obzirom da odgovarajuće odobrenje za korišćenje radio-frekvencija kompaniji

Telemach a.d. ističe u junu 2017. godine, a shodno zakonskoj obavezi Agencije da pokrene postupak javnog nadmetanja za ponovnu dodjelu radio-frekvencija koje se koriste na ekskluzivnoj osnovi na teritoriji Crne Gore za realizaciju javne elektronske komunikacione mreže najkasnije šest mjeseci prije isteka perioda važenja odobrenja, Agencija je sredinom septembra 2016. godine ovoj kompaniji uputila zahtjev da se izjasni u vezi sa daljim planovima za korišćenje predmetnog opsega. U svom izjašnjenju, kompanija Telemach a.d. je obavijestila Agenciju da ne namjerava da nastavi sa korišćenjem radio-frekvencija iz opsega 11,7-12,5 GHz nakon isteka važenja postojećeg odobrenja. Shodno tome, Agencija ne namjerava da pokreće postupak javnog nadmetanja za ponovnu dodjelu radio-frekvencija iz ovog opsega.

Povezivanje svojih baznih stanica na upravljačko-komutacione centre, smještene u Podgorici, privredna društva Telenor d.o.o. i Mtel d.o.o. ostvaruju sistemima dvosmjernih fiksnih veza realizovanih u formi prstenova i to na opsezima:

- 6 GHz_L (5925 - 6425 MHz) u skladu sa Planom raspodjele radio-frekvencija iz opsega 5925-6425 MHz za fiksne veze ("Službeni list Crne Gore" broj 09/16),
- 6 GHz_U (6425 - 7125 MHz) u skladu sa Planom raspodjele radio-frekvencija iz opsega 6425-7125 MHz za fiksne veze ("Službeni list Crne Gore" broj 09/16),
- 8 GHz (7725 - 8275 MHz) u skladu sa Planom raspodjele radio-frekvencija iz opsega 7725 -8275 MHz za fiksne veze ("Službeni list Crne Gore" broj 28/16),
- 11 GHz (10,7 - 11,7 GHz) u skladu sa Planom raspodjele radio-frekvencija iz opsega 10,700-11,700 GHz za fiksne veze ("Službeni list Crne Gore" broj 05/16).

Radio-difuzni centar je prenosni sistem realizovao kombinovanim korišćenjem dva opsega:

- 6 GHz_U (6425 - 7125 MHz) u skladu sa Planom raspodjele radio-frekvencija iz opsega 6425-7125 MHz za fiksne veze ("Službeni list Crne Gore" broj 09/16),
- 7 GHz_U (7425 - 7725 MHz) u skladu sa Planom raspodjele radio-frekvencija iz opsega 7425 -7725 MHz za fiksne veze ("Službeni list Crne Gore" broj 28/16).

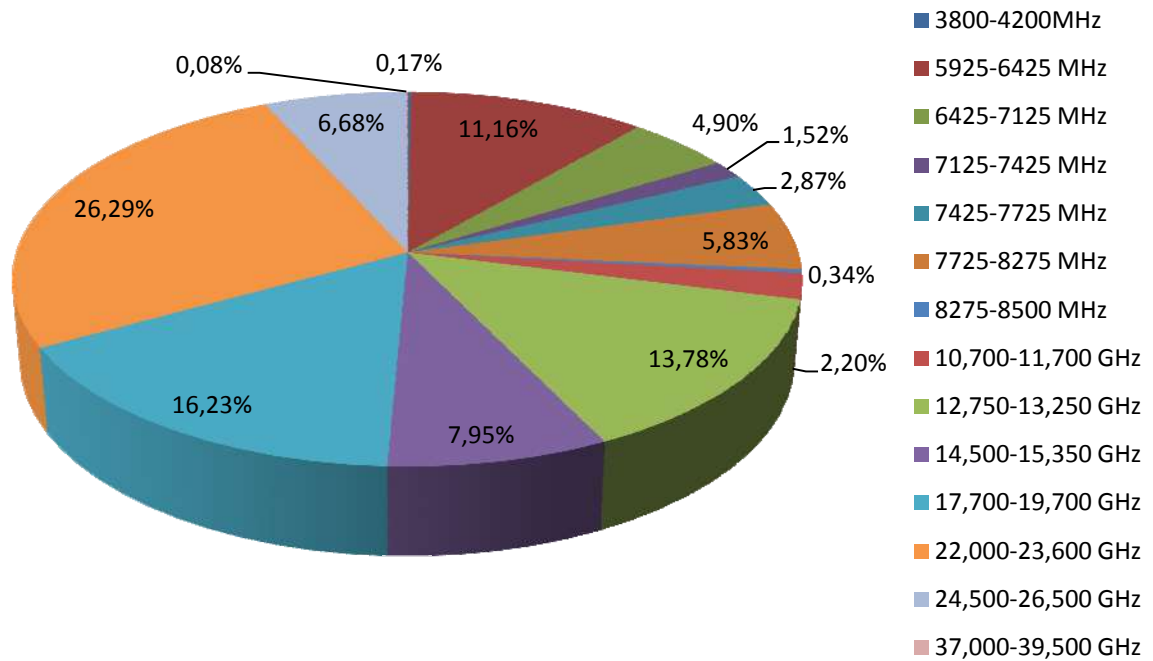
Zajednička trasa ovih sistema prenosa je najznačajniji radio-koridor u Crnoj Gori Lovćen – Bjelasica (86,5 km vazdušne linije).

Crnogorski Telekom a.d. svoj sistem prenosa uglavnom bazira na upotrebi optičkog vlakna.

Povezivanje baznih radio-stanica do najpogodnije priključne tačke pomenutih prenosnih sistema, realizuje se dvosmjernim fiksnim vezama u opsezima:

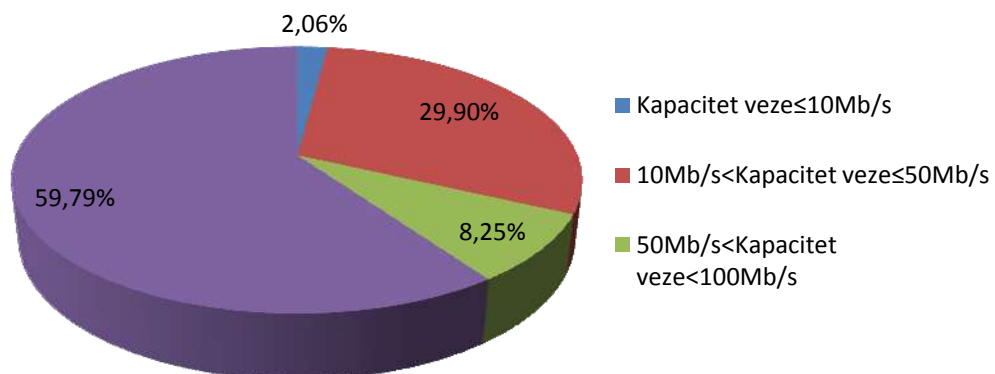
- 13 GHz (12,75 - 13,25 GHz) u skladu sa Planom raspodjele radio-frekvencija iz opsega 12,750-13,250 GHz za fiksne veze ("Službeni list Crne Gore" broj 70/15),
- 15 GHz (14,5 - 15,35 GHz) u skladu sa Planom raspodjele radio-frekvencija iz opsega 14,500-15,350 GHz za fiksne veze ("Službeni list Crne Gore" broj 15/16),
- 18 GHz (17,7 - 19,7 GHz) u u skladu sa Planom raspodjele radio-frekvencija iz opsega 17,700-19,700 GHz za fiksne veze ("Službeni list Crne Gore" broj 05/16),
- 23 GHz (22,0 – 23,6 GHz) u skladu sa Planom raspodjele radio-frekvencija iz opsega 22,000-23,600 GHz za fiksne veze ("Službeni list Crne Gore" broj 7/16),
- 26 GHz (24,5 – 26,5 GHz) u skladu sa Planom raspodjele radio-frekvencija iz opsega 24,500-26,500 GHz za fiksne veze ("Službeni list Crne Gore" broj 7/16),
- 38 GHz (37,5-39,5 GHz) u skladu sa Planom raspodjele radio-frekvencija iz opsega 37,000-39,500 GHz za fiksne veze ("Službeni list Crne Gore" broj 15/16).

Na narednoj slici je dat odnos radio-frekvencijskih kanala po radio-frekvencijskim opsezima, dodijeljenih uglavnom operatorima javnih elektronskih komunikacija, koji na ovim opsezima u zavisnosti od svojih potreba realizuju fiksne veze malih, srednjih i velikih kapaciteta.

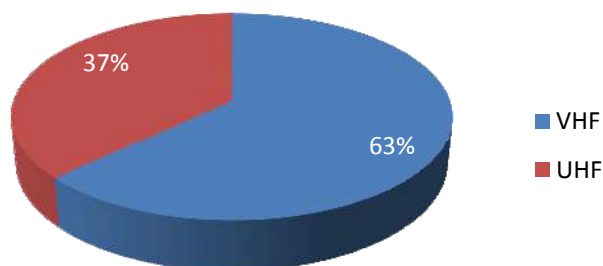
Prikaz odnosa dodijeljenih radio-frekvencijskih kanala po radio-frekvencijskim opsezima

Tokom 2016. godine je nastavljena tendencija porasta korišćenja radio-frekvencijskih resursa na višim opsezima, a naročito u opsegu 23 GHz iz razloga što su operatori u dovoljnoj mjeri razvili okosnice svojih prenosnih sistema, dok se prostor za dalju nadgradnju prenosne mreže otvara u realizaciji priključnih veza na okosnicu sistema prenosa, što uglavnom podrazumijeva kraća rastojanja. Stoga je za njihovu uspješnu realizaciju najpogodnije, posebno sa aspekta racionalnosti korišćenja radio-spektra, koristiti radio-frekvencije iz tzv. "viših" opsega. Osim toga, primjećuje se i trend prelaska na optiku u "last mile" dijelu prenosnih mreža što je rezultiralo prestankom korišćenje izvjesnog broja fiksnih veza. Istovremeno se nastavlja trend povećanja kapaciteta prenosnih sistema kao podrška za pružanje servisa sa LTE baznih stanica. Najniži kapacitet fiksnih veza, koji je u upotrebi, je 10 Mb/s i radi se samo o 4 fiksne veze. Značajno je povćen broj fiksnih veza kapaciteta jednakog ili većeg od 100 Mb/s, čak 12% u odnosu na prethodnu 2015. godinu. Na sljedećoj slici je dat odnos radio kanala prema kapacitetima veze, dodijeljenih uglavnom operatorima javnih elektronskih komunikacija, a koji su dodijeljeni tokom 2016. godine.

Prikaz odnosa dodijeljenih radio-frekvencijskih kanala prema kapacitetima veza dodijeljenih u posmatranom periodu 2016. godine

Profesionalni (privatni) mobilni radio (PMR-Professional (Private) Mobile Radio) je dio kopnene mobilne službe zasnovan na korišćenju simpleksnog, poludupleksnog i po mogućnosti dupleksnog načina rada na nivou terminala u cilju obezbjeđivanja komunikacija zatvorenoj korisničkoj grupi. PMR obično koriste privredna društva za potrebe vršenja svoje djelatnosti tj. njihovi funkcionalni sistemi. U Crnoj Gori PMR sistemi su realizovani na VHF (146-174 MHz) i UHF (440-470 MHz) radio-frekvencijskim opsezima, u odnosu 63% prema 37% respektivno, što pokazuje održanje procentualnog odnosa korišćenja opsega kao i u 2015. godini. Na sljedećoj slici dat je odnos zastupljenosti korišćenja ova dva opsega:

Odnos zastupljenosti VHF i UHF radio-frekvencijskih opsega na kojima rade PMR sistemi u Crnoj Gori

U oba pomenuta opsega postoji dovoljno raspoloživih resursa za potencijalne buduće korisnike. Radio-frekvencije se dodjeljuju u skladu sa ECC Preporukom T/R 25-08. Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 146-174 MHz za PMR/PAMR sisteme je donijet krajem 2016. godine, kad su započete i javne konsultacije povodom pripremljenog Nacrta Plana raspodjele radio-frekvencija iz opsega 440-470 MHz za PMR/PAMR sisteme.

4.2.2.2. Pomorska i vazduhoplovna služba

U 2016. godini Agencija je u skladu sa Zakonom o elektronskim komunikacijama, Planom namjene radio-frekvencijskog spektra i Odluke o planu raspodjele radio-frekvencija iz dijela VHF opsega (156,00-162,05 MHz) namijenjenih pomorskoj mobilnoj radio službi ("Službeni list Crne Gore" br. 67/10) po pitanju korišćenja radio-frekvencija na plovilima donijela: 83 odobrenja za korišćenje radio-frekvencija na plovilima i 17 rješenja o prestanku važenja odobrenja za korišćenje radio-frekvencija na plovilima. Takođe, urađeno je i 13 prenosa prava korišćenja radio-frekvencija.

U skladu sa Pravilnikom o načinu, uslovima i postupku određivanja pozivnog znaka i međunarodnog pomorskog radiokomunikacionog identifikacionog broja za radio uređaje u pomorskim mobilnim radiokomunikacijama, u 2016. godini Agencija je donijela 21 rješenje o određivanju pozivnog znaka i/ili MMSI broja.

Shodno Zakonu o elektronskim komunikacijama odobrenje za korišćenje radio-frekvencija na plovilu se izdaje sa periodom važenja od pet godina, a tehnički i operativni uslovi korišćenja radio-frekvencija koji su sastavni dio odobrenja se izdaju sa periodom važenja od godinu dana. U predmetnom periodu izdato je 71 rješenje kojim su utvrđeni tehnički i operativni uslovi za korišćenje radio-frekvencija na plovilima za naredni jednogodišnji period.

Tokom 2016. godine izdato je 7 rješenja kojim su utvrđeni tehnički i operativni uslovi za korišćenje radio-frekvencija na vazduhoplovu za naredni jednogodišnji period.

4.2.2.3. Radioamaterska služba

Radio-frekvencije za radioamatersku službu dodjeljuju se u skladu sa Zakonom o elektronskim komunikacijama, Planom namjene radio-frekvencijskog spektra, Pravilnikom o radioamaterskim komunikacijama ("Službeni list Crne Gore" br. 23/14) i Planom raspodjele radio-frekvencija namijenjenih radioamaterskoj službi ("Službeni list Crne Gore" br. 25/12).

U posmatranom periodu donijeto je ukupno 103 odobrenja. Od tog broja, 83 odobrenja su individualna izdata fizičkim licima koja su stekla pravo položivši radioamaterski ispit. Tokom 2016. godine izdato je 11 odobrenja klupskim radioamaterskim stanicama i to NVO "Radio klub Cetinje", NVO "Radio klub Nikšić", NVO "Klub radioamatera - Volujica", NVO "Radio klub Podgorica", NVO "Radio klub Student", NVO "Savez radio amatera Crne Gore", NVO "Akademski radio klub - STUDENT", NVO "Radio klub Ulcinj", NVO "SKY Contest Club" i NVO "Radioklub - Akademac". Savezu radio amatera Crne Gore je izdato jedno odobrenje za korišćenje specijalnog pozivnog znaka povodom obilježavanja deset godina nezavisnosti Crne Gore sa važenjem tokom 2016. godine.

Isto tako, Savezu radioamatera Crne Gore izdata su 2 odobrenja za radio-farove na emisionoj lokaciji Ljubović, Podgorica, kao i 7 odobrenja za repetitore na emisionim lokacijama Ljubović, Lovćen, Bjelasica, Žvinje kao i na zgradi tehničkih fakulteta u Podgorici.

4.2.2.4. Satelitska služba

Tokom 2016. godine donijeto je jedno privremeno odobrenje za SNG stanicu i isto tako je oduzeto jedno odobrenje sa VSAT stanicu na zahtjev nosioca.

4.2.2.5. Radio-difuzna služba

Agencija je tokom 2016. godine elektronskim medijima i operatorima elektronskih komunikacionih mreža izdavala odobrenja za korišćenje radio-frekvencija, na osnovu podnesenih zahtjeva odnosno službenoj dužnosti, a u skladu sa odredbama Zakona o elektronskim komunikacijama, Zakona o elektronskim medijima i odgovarajućim planovima raspodjele radio-difuznih frekvencija.

Privrednom društvu Radio-difuzni centar d.o.o. Podgorica Agencija je izdala 64 odobrenja za korišćenje radio-frekvencija iz opsega 470-790 MHz za realizaciju radiokomunikacione mreže sa nacionalnim pokrivanjem (MUX1) u cilju pružanja audiovizuelnih medijskih usluga posredstvom DVB-T2 radio-difuznih sistema, i to na kanalu:

- ch 24 na lokacijama: Sjenica, Velja Gora i RTV Dom;
- ch 35 na lokacijama: Zatrijebač, Veruša, Lijeva rijeka, Bioče, Kurilo Danilovgrad, Lovćen, Rijeka Crnojevića, Luštica, Žvinje, Bogišin Krš, Tović, Možura, Fraskanjel, Velji grad, Ostrog, Nikšićka Župa, Ilino Brdo, Bratogošt, Volujica, Kovačevo brdo, Šavnik, Urljača, Krnovska Glavica, Zavorovi, Pleća, Stojkovic, Stabna, Babac, Spas, Perast, Vrmac, Brajići i Strp;
- ch 43 na lokacijama: Petnjica, Bjelasica, Zaostro, Jejevica, Šekular 2, Bioča, Obrov, Kurilo Bijelo Polje, Babića brijeg, Grab, Galica, Velji krš, Završka Glavica, Bać, Maleš, Bandžovo brdo, Kacuber, Balj, Gospođin vrh, Gusinje, Durmitor, Njegovuđa, Kofiljača, Pepići, Pitomine, Ravna rijeka, Sokolovac i Godijevo.

Privrednom društvu Mir&Teuta d.o.o. Ulcinj Agencija je izdala odobrenja za korišćenje radio-frekvencija iz opsega 470-790 MHz za realizaciju radiokomunikacione mreže sa lokalnim pokrivanjem u opštini Ulcinj (MUX UL L1) u cilju pružanja audiovizuelnih medijskih usluga posredstvom DVB-T2 radio-difuznih sistema, za ch 39 na lokacijama Možura i Pinješ.

Postupajući po zahtjevima, Agencija je izdala odobrenja za korišćenje radio-frekvencija iz opsega 87,5-108 MHz za emitovanje FM radijskog signala privrednim društvima:

- Jumedia Mont d.o.o. Podgorica (88,6 MHz sa lokacije Fundina),
- M.D. Company d.o.o. Podgorica (90,2 MHz sa lokacije Fundina),
- Trik Com d.o.o. (90,7 MHz sa lokacije Ostrog, 95,4 MHz sa lokacije Velji Grad, 103 MHz sa lokacije Spas, 107,3 MHz sa lokacije Luštica i 107,9 MHz sa lokacije Vrmac),
- NVO Kulturni centar-HOMER (100,6 MHz sa lokacije Sjenica),
- My Name d.o.o. (101,1 MHz sa lokacije Sjenica),
- TDM-MIX d.o.o. (97,2 MHz sa lokacije Obrov),
- Neboelectronic d.o.o. Herceg Novi (102,8 MHz sa lokacije Bratogošt),
- Oki air broadcasting d.o.o. Podgorica (88 MHz sa lokacije Vrmac, 96 MHz sa lokacije Luštica, 96 MHz sa lokacije Volujica, 97,3 MHz sa lokacije Cetinje, 105,3 MHz sa lokacije Spas, 106,9 MHz sa lokacije Tović, 107,2 MHz sa lokacije Kurilo Bijelo Polje i 107,7 MHz sa lokacije Možura),
- Media International Corporation d.o.o. (90,3 MHz sa lokacije Tović),
- Green Room d.o.o. (89,2 MHz sa lokacije Tvrdaš, 102,8 MHz sa lokacije Bandžovo Brdo, 103 MHz sa lokacije Sjenica i 104,6 MHz sa lokacije Jejevica) i
- Mir-Teuta d.o.o. (90,4 MHz sa lokacije Možura).

U skladu sa odredbama Zakona o elektronskim komunikacijama, Agencija je privrednom društvu Oki air broadcasting d.o.o. Podgorica izdala i privremena odobrenja za korišćenje radio-frekvencija iz opsega 87,5-108 MHz za emitovanje FM radijskog signala (90 MHz sa lokacije Kacuber, 96 MHz sa lokacije Podgorica, 105,5 MHz sa lokacije Tvrdaš i 107,8 MHz sa lokacije Plav) sa periodom važenja do 11.11.2016. godine.

U posmatranom periodu oduzeto je 16 Odobrenja na zahtjev korisnika zbog prestanka emitovanja programa sa određenih lokacija (Radio F i Radio Gusinje) ili prestanka daljeg rada (Radio Elmag).

4.2.3. Neracionalno korišćenje radio-frekvencija za radio-difuznu službu

Agencija je u kontinuitetu i tokom 2016. godine, postupkom kontrole i monitoringa radio-frekvencijskog spektra, a posredstvom fiksnih kontrolno-mjernih stanica u Podgorici, Sutornu, Pljevljima, Rožajama i Kotoru, kao i mobilnih kontrolno-mjernih stanica u opštinama koje nijesu u zoni opsluživanja navedenih fiksnih stanica, ispitivala i racionalnost i efikasnost korišćenja radio-frekvencijskih resursa.

Saglasno dosadašnjoj praksi ispitivanje racionalnosti korišćenja ograničenih resursa se prvenstveno ogledalo u utvrđivanju da li korisnici dodijeljenih radio-frekvencija koriste iste, te ukoliko se utvrdi da korisnik radio-frekvencija nije koristio dodijeljene radio-frekvencije, od istog se traže dodatne informacije o razlozima, te eventualnim planovima za otklanjanje nedostataka, što postaje predmet daljeg praćenja sa aspekta upravljanja radio-frekvencijskim spektrom, kao i poslova nadzora u oblasti elektronskih komunikacija. Nakon sprovedene kontrole i monitoringa, a zatim i nadzora nad radom subjekata, u slučaju daljeg nekorišćenja radio-frekvencija, Agencija sprovodi dalje mjere vezane za prestanak važenja odobrenja za korišćenje radio-frekvencija saglasno članu 121 Zakona o elektronskim komunikacijama.

Povodom neracionalnog korišćenja radio-frekvencija u decembru 2016. godine izjašnjenja su tražena od komercijalnih elektronskih medija i to:

- privrednog društva Radio Televizija Atlas d.o.o. Podgorica, za radio-frekvencije: 104,7 MHz za lokaciju Volujica, opština Bar; 97,6 MHz za lokaciju Tvrdaš, opština Pljevlja; 91,4 MHz Kacuber, opština Rožaje; 101,4 MHz za lokaciju Luštica, opština Herceg Novi; 104,8 MHz za lokaciju Obrov, opština Bijelo Polje; 90,0 MHz za lokaciju Spas, opština Budva,
- privrednog društva Green Room d.o.o. Podgorica (Radio Agro) za radio-frekvenciju 103,0 MHz za lokaciju Sjenica, Glavni grad Podgorica,

- Mešihata Islamske zajednice u Crnoj Gori (Radio Fatih) za radio-frekvencije: 92,5 MHz za lokaciju Sjenica, Glavni grad Podgorica; 98,2 MHz za lokaciju Jejevica, opština Berane; 106,0 MHz Petnjica, opština Petnjica; 88,6 MHz za lokaciju Bandžovo Brdo, opština Rožaje, 96,6 MHz za lokaciju Obrov, opština Bijelo Polje,
- privrednog društva Oki air broadcasting d.o.o. Podgorica (Radio Novi Elmag), za radio-frekvenciju 107,2 MHz za lokaciju Kurilo Bijelo Polje,
- privrednog društva TDI Radio d.o.o. Podgorica, za radio-frekvencije 93,9 MHz za lokaciju Obrov, opština Bijelo Polje i 106,7 MHz za lokaciju Tvrdaš, opština Pljevlja,
- privrednog društva Trip Com d.o.o. Budva (Radio Ruskoe) za radio-frekvencije: 107,3 MHz za lokaciju Luštica, opština Herceg Novi; 107,9 MHz za lokaciju Vrmac, opština Kotor; 101,7 MHz za lokaciju Spas, opština Budva,
- Lokalnog javnog emitera Radio Televizija Pljevlja d.o.o. Pljevlja za radio-frekvenciju 94,8 MHz za lokaciju Pljevlja, opština Pljevlja,
- Lokalnog javnog emitera Radio Rožaje za radio-frekvenciju 107,9 MHz za lokaciju Gospođin Vrh, opština Rožaje i
- Lokalnog javnog emitera Radio Televizija Budva d.o.o. Budva za radio-frekvenciju 106,0 MHz za lokaciju Velji Grad, opština Bar.

Navedenim subjektima dat je rok od 30 dana za izjašnjenje povodom neracionalnog korišćenja radio-frekvencija, odnosno do 07. 02. 2017. godine, nakon čega će Agencija preduzimati dalje mjere u skladu sa odredbama zakona.

4.2.4. Međunarodna koordinacija radio-frekvencija

Jedan od segmenata upravljanja radio-frekvencijskim spektrom je i koordinacija korišćenja radio-frekvencija u pograničnim oblastima, koju Agencija sprovodi sa nadležnim administracijama u susjednim državama, u skladu sa relevantnim međunarodnim preporukama i dokumentima, u cilju nesmetanog korišćenja i pružanja servisa u pograničnim oblastima.

Tokom 2016. godine nastavljene su aktivnosti na implementaciji tehničkih sporazuma kojima je definisan okvir za nesmetan razvoj GSM mreža u pograničnim oblasti između Crne Gore i susjednih država. Najznačajniji elementi tih sporazuma su:

- primjena odgovarajuće ECC preporuke - ECC/REC(05)08;
- korišćenje radio-frekvencija u pograničnoj oblasti između država je zasnovano na upotrebi preferencijalnih kanala;
- uzete su u obzir potrebe operatora u svakoj državi;
- svi kanali koji nijesu definisani kao preferencijalni smatraju se nepreferencijalnim;
- notifikacija baznih stanica se u opštem slučaju ne zahtijeva, a svaka strana potpisnica je dužna da na zahtjev druge strane dostavi podatke o baznim stanicama u pograničnoj oblasti.

Odgovarajući tehnički sporazumi su potpisani 2015. godine (trilateralni sporazum potpisan od strane Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Crne Gore) odnosno 2014. godine sa administracijom Republike Albanije. Sa predstavnicima regulatorne Agencije Albanije u dva navrata su rađena zajednička mjerenja u obje države, a koja su imala za svrhu kontrolu stepena implementacije tehničkog sporazuma, te dogovaranje daljih koraka na implementaciji istog.

Kada je riječ o opsegu 87,5-108 MHz Agencija je sprovodila redovne aktivnosti vezano za koordinaciju radio-frekvencija iz ovog opsega dodijeljenih za emitovanje radijskih signala. U skladu sa međunarodnim Sporazumom Ženeva 84 (GE84), Agencija je sa administracijom Republike Hrvatske započela i uspješno

završila koordinaciju za 2 radio-frekvencije Republike Hrvatske i 9 radio-frekvencija Crne Gore, koje se u Crnoj Gori koriste na 4 lokacije od značaja za koordinaciju sa Republikom Hrvatskom.

Tokom 2016. godine Agencija je redovno vršila analizu i pripremala stavove na administrativna cirkularna pisma ITU-a, koja su se odnosila na specijalne sekcije publikacija koordinacionih zahtjeva administracija, u svim slučajevima relevantnim za analizu kompatibilnosti sa dodjelama Crne Gore sadržanim u međunarodnom sporazumu GE84 kada su u pitanju zemaljski radio-difuzni sistemi za emitovanje FM radijskog signala, odnosno sporazuma GE06 kada je u pitanju emitovanje televizijskog signala. Takođe, Agencija je u skladu sa procedurom Dodataka 30, 30A i 30B Pravilnika o radiokomunikacijama ITU-a, odnosno propisima koji se odnose na sve službe i pridružene planove i liste za radio-difuznu satelitsku službu i fiksnu satelitsku službu, redovno sprovodila analizu dobijenih koordinacionih zahtjeva i pripremala dokumentaciju za izjašnjavanje Crne Gore.

4.2.5. Učešće u radu Foruma za implementaciju digitalne dividende Jugoistočne Evrope

Prelaskom sa analognog na digitalno emitovanje radio-difuznih signala (17. 06. 2015. godine) dio opsega 470-862 MHz je oslobođen i predstavlja digitalnu dividendu u opštem smislu. Odlukama Svjetskih konferencija o radio-komunikacijama 2012. i 2015. godine, opsezi 790-862 MHz (800 MHz) i 694-790 MHz (700 MHz) respektivno, su pored radio-difuzne i fiksne službe, namijenjeni i mobilnoj službi na primarnoj osnovi. Strateško opredjeljenje svih administracija članica Evropske unije jeste dodjela pomenutih opsega mobilnoj službi. Kada je u pitanju opseg 800 MHz, Agencija je uspješno završila dodjelu radio-frekvencija iz ovog opsega u postupku sprovedenom 2016. godine. Uzimajući u obzir nacionalno opredjeljene a takođe i izraženo interesovanje operatora mobilnih elektronskih komunikacionih mreža za opseg 700 MHz, ukazala se potreba da se blagovremeno izvrši revizija Međunarodnog sporazuma Ženeva 06 (GE06 Sporazum), koji se inicijalno odnosio na Plan raspodjele radio-frekvencija za digitalnu zemaljsku radio-difuziju u opsegu 174-230 MHz i 470-862 MHz država Regiona 1 i 3.

Stoga je Agencija krajem 2015. godine otpočela, a tokom 2016. godine intenzivno nastavila aktivnosti povodom koordinacije radio-frekvencija, prevenstveno kroz učešće u radu Foruma za implementaciju digitalne dividende Jugoistočne Evrope (*South East European Digital Dividend Implementation Forum – SEDDIF*). Članice SEDDIF-a su sljedeće države: Albanija, Austrija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Crna Gora, Grčka, Hrvatska, Mađarska, Makedonija, Slovenija, Srbija i Turska. Kao posmatrači u grupi učestvuju i predstavnici drugih evropskih koordinacionih grupa, ITU-a i CEPT-a. Administracija Kosova je takođe zatražila da učestvuje u radu SEDDIF, što je Crna Gora prihvatila, imajući u vidu da je zvanično priznala Kosovo 09. 10. 2008. godine, te da su diplomatski odnosi uspostavljeni počevši od 15. 01. 2010. godine. S obzirom da su se administracije Srbije i Bosne i Hercegovine negativno izjasnile po ovom pitanju, Kosovo tokom 2016. godine nije učestvovalo u radu ove grupe.

Nakon inicijalnog sastanka ove grupe, tokom 2016. godine održano je ukupno 3 sastanka, i to 2 sastanka u organizaciji administracije Mađarske i 1 sastanak u organizaciji administracije Hrvatske.

Cilj administracija članica SEDDIF je replaniranje međunarodnog Sporazuma Ženeva (GE06), kako bi se postiglo optimalno korišćenje opsega 470-694 MHz za potrebe radio-difuzne službe i ponovo uspostavio ravnopravan pristup radio-frekvencijskim resursima od strane odnosnih administracija. Pitanje ravnopravnog pristupa radio-frekvencijskim resursima je kompleksno, često se različito tumači od strane administracija i svakako predstavlja izazov, uzimajući u obzir različitost trenutne situacije raspodjele radio-frekvencija iz GE06 Sporazuma u opsegu 470-694 MHz, topografskih karakteristika i uslova propagacije signala, principa planiranja mreža, trenutnih i budućih potreba zastupljenosti pojedinih tehnologija, odnosno platformi za prijem audio-vizuelnih medijskih signala, stepena efikasnosti korišćenja resursa u okviru DVB-T/DVB-T2 sistema i geo-političke situacije u pojedinim oblastima.

Imajući u vidu da je u opsegu 470-694 MHz od preostalih dodjela iz GE06 Plana, u Crnoj Gori moguće formirati samo 3 mreže sa nacionalnim pokrivanjem u cjelosti, uključujući i izvjestan broj dodatnih dodjela u sjevernom dijelu države i zoni Glavnog grada, Agencije je pripremila i na sastanicima SEDDIF usaglašavala

predloge izmjena i dopuna GE06 Plana, odnosno novih radio-frekvencijskih dodjela za dodatna nacionalna i lokalna pokrivanja, na način da se uzimajući u obzir postojeće i predložene dodjele, može rekonstruisati ukupno 6 nacionalnih pokrivanja i izvjestan broj lokacija za sve opštine u Crnoj Gori, uključujući i Glavni grad Podgoricu. Za realizaciju pokrivanja u definisanim allotment zonama predviđene su odgovarajuće pojedinačne emisije lokacije koje se inače koriste za realizaciju nacionalnih mreža, sa realnim radnim parametrima koji su odabrani tako da budu u skladu sa parametrima koji se inače za predmetne lokacije utvrđuju Planom raspodjele radio-frekvencija za digitalnu zemaljsku radio-difuziju. Isti princip primjenjuje se i kada je u pitanju izbor emisionih lokacija i realnih radnih parametara za realizaciju mreža sa lokalnim pokrivanjem.

Pri izradi predloga dopune GE06 Plana za Crnu Goru, Agencija je vodila se računa da predložene radio-frekvencije i lokacije na kojima će se iste koristiti, predstavljaju rješenja kojima se u startu obezbjeđuje maksimalno mogući stepen kompatibilnosti sa dodjelama drugih administracija. Ovo podrazumijeva da su nove radio-frekvencije predložene za najvažnije emisije lokacije u Crnoj Gori, kojima se zadovoljava zakonom propisani obavezan procenat pokrivenosti kada su u pitanju mreže kojima se pružaju usluge na komercijalnoj osnovi.

Agencija je tokom učešća u SEDDIF isticala da države sa manjom teritorijom u poređenju sa svojim susjedima ne mogu predstavljati tampon zone, naročito u odsustvu sinhronizovanih ili uopšteno bilo kakvih koordinacionih aktivnosti sa nekim administracijama, s obzirom da u našem regionu još uvijek nijesu sinhronizovane ove aktivnosti, a što je neophodno postići ukoliko se namjerava omogućiti nesmetani rad i dalji razvoj radio-difuzne službe, ali takođe i osigurati usaglašeno korišćenje digitalne dividende. Takođe je naglašeno da je jedna od opcija za postizanje povoljnih rezultata u širem smislu i uspostavljanje nove koordinacione grupe, čije bi članice mogle biti zainteresovane strane iz Jadransko-Jonske regije, što su podržale i ostale članice SEDDIF.

Stoga je Agencija uputila dopis Ministarstvu za ekonomski razvoj Italije 26. 06. 2016. godine sa koordinacionim zahtjevom Crne Gore i posebno izrazila spremnost na saradnju uzimajući u obzir da je Italija takođe potpisnica Finalnog akta WRC-15, te da je u skladu sa istim za bilo za očekivati da u narednom periodu otpočnu aktivnosti povodom replaniranja opsega 470-694 MHz, kako se to već sprovodi od strane većine država Evrope u okviru multilateralnih koordinacionih grupa. Ministarstvo za ekonomski razvoj Italije dostavilo je odgovor kojim izražava spremnost na dalju saradnju povodom procesa replaniranja opsega 470-694 MHz za potrebe radio-difuzne službe, međutim predlaže odlaganje ovih aktivnosti za izvjesno vrijeme uzimajući u obzir da je Evropska komisija u okviru Grupe za politiku upravljanja spektrom (RSPG) pripremala dugoročnu strategiju korišćenja UHF opsega, te da je potrebno sačekati donošenje konačne odluke po pitanju rokova za implementaciju, zbog čega je početak koordinacionih aktivnosti u Jadransko-Jonskoj oblasti predviđen za 2017. godinu.

4.3. Izrada Studije o mogućnostima korišćenja radio-frekvencija iz opsega 694-790 MHz, 1452-1492 MHz, 2300-2400 MHz, 3400-3600 MHz i 3600-3800 MHz za IMT sisteme

U cilju obezbjeđivanja dodatnog spektra potrebnog za dalji razvoj mobilnih komunikacionih mreža i usluga, na nivou CEPT-a su identifikovani opsezi 694-790 MHz, 1452-1492 MHz, 2300-2400 MHz, 3400-3600 MHz i 3600-3800 MHz za implementaciju MFCN (TRA-ECS) sistema (uključuje IMT tehnologije). Tokom 2015. godine definisan je kompletan regulatorni i tehnički okvir, donošenjem odgovarajućeg seta CEPT ECC odluka i preporuka. Imajući to u vidu, Agencija je predvidjela izradu studije koja treba da pruži odgovore na pitanja da li i pod kojim uslovima je moguća implementacija MFCN (TRA-ECS) sistema, odnosno LTE/LTE Advanced mobilnih komunikacionih mreža u ovim opsezima, polazeći od trenutnog statusa u vezi sa korišćenjem predmetnih opsega u Crnoj Gori.

S tim u vezi Agencija je poziv za javno nadmetanje u otvorenom postupku javne nabavke za nabavku usluge izrade Studije o mogućnostima korišćenja radio-frekvencija iz opsega 694-790 MHz, 1452-1492 MHz, 2300-2400 MHz, 3400-3600 MHz i 3600-3800 MHz za IMT sisteme objavila na portalu Uprave za javne nabavke dana 23. 12. 2016. godine sa rokom za podnošenje ponuda koji ističe 15. 02. 2017. godine, do 11 časova.

Tenderskom dokumentacijom je traženo da studija obuhvati sljedeće:

- Pregled stepena tehnološkog razvoja i dostupnosti mobilnih komunikacionih mreža i usluga u Crnoj Gori;
- Analizu trenutnih frekvencijskih dodjela mobilnim operatorima u Crnoj Gori i procjenu potreba za spektrom neophodnim za dalji razvoj mobilnih komunikacionih sistema, sa posebnim osvrtom na spektralne zahtjeve u vezi sa implementacijom 5G mobilnih mreža;
- Analizu trenutnog statusa u vezi sa namjenom i korišćenjem radio-frekvencija iz opsega 694-790 MHz, 1452-1492 MHz, 2300-2400 MHz, 3400-3600 MHz i 3600-3800 MHz (za svaki opseg pojedinačno) u Crnoj Gori i susjednim državama;
- Pregled iskustava najmanje pet evropskih zemalja sa uporedivim stepenom razvoja mobilnih EK mreža u vezi sa korišćenjem opsega 694-790 MHz, 1452-1492 MHz, 2300-2400 MHz, 3400-3600 MHz i 3600-3800 MHz (za svaki opseg pojedinačno) za implementaciju MFCN (TRA-ECS) sistema;
- Analizu regulatornog okvira za implementaciju MFCN (TRA-ECS) sistema u opsezima 694-790 MHz, 1452-1492 MHz, 2300-2400 MHz, 3400-3600 MHz i 3600-3800 MHz (za svaki opseg pojedinačno) na nacionalnom i CEPT/ECC nivou, sa predlogom aktivnosti i mjera koje je na nacionalnom nivou neophodno preduzeti u cilju obezbjeđivanja regulatornih uslova za implementaciju MFCN (TRA-ECS) sistema u ovim opsezima u Crnoj Gori;
- Analizu tehničkih mogućnosti, uslova i vremenskih rokova za implementaciju MFCN (TRA-ECS) sistema u opsezima 694-790 MHz, 1452-1492 MHz, 2300-2400 MHz, 3400-3600 MHz i 3600-3800 MHz (za svaki opseg pojedinačno) u Crnoj Gori, i to za scenario:
 - zajedničkog korišćenja spektra sa postojećim sistemima,
 - oslobađanja opsega od strane postojećih sistema (migracijom u druge opsege);
- Pregled prednosti i nedostataka implementacije MFCN (TRA-ECS) sistema u opsezima 694-790 MHz, 1452-1492 MHz, 2300-2400 MHz, 3400-3600 MHz i 3600-3800 MHz (za svaki opseg pojedinačno) u zavisnosti od izabranog scenaria sa predlogom odgovarajućih mjera.

Obzirom na dinamiku sprovođenja postupka ove javne nabavke datoj u Tenderskoj dokumentaciji, očekivanja su da Studija bude dostavljena Agenciji tokom trećeg kvartala 2017. godine.

4.4. Dodijeljena numeracija/adrese i ocjena njihovog racionalnog korišćenja

Zakonom o elektronskim komunikacijama utvrđene su, između ostalog, i obaveze Agencije po pitanju upravljanja brojevima i adresama kao ograničenim resursima, a na osnovu Plana numeracije i Plana adresiranja koje je donijela Agencija. Plan numeracije je zasnovan na preporuci E.164 Međunarodne unije za telekomunikacije (ITU). Plan numeracije sadrži definicije, strukturu i popis brojeva i kodova za numeričko područje Crne Gore. Plan adresiranja sadrži definicije i strukturu kodova: međunarodnih signalizacionih tačaka, nacionalnih signalizacionih tačaka i mobilnih mreža, kao i identifikacioni kod mreže za prenos podataka i način upravljanja istim.

Agencija upravlja numeracijom i adresama u cilju zadovoljenja potreba operatora koji imaju pravo na dodjeljivanje brojeva i adresa saglasno Zakonu, vodeći računa da se dodjela vrši na pravedan i nediskriminatoran način. Agencija, na osnovu zahtjeva za odobrenje za korišćenje brojeva i/ili adresa, koje podnose operatori, izdaje odobrenja za korišćenje ovih ograničenih resursa.

U 2016. godini operatori su podnijeli ukupno 42 zahtjeva za odobrenje brojeva i/ili adresa i 5 zahtjeva za oduzimanje prava za korišćenje ovih resursa. Zahtjeve za odobrenje za korišćenje brojeva i/ili adresa podnijeli su sledeći operatori:

- Crnogorski Telekom a.d. - 20 zahtjeva i to za: negeografske brojeve sa pristupnim kodom 095, negeografske brojeve sa pristupnim kodom 080 (*free phone*), za negeografske brojeve za pružanje usluga mobilne mreže sa pristupnim kodom 66, kratke kodove kao i kodove Nacionalne signalizacione tačke. Na osnovu ovih zahtjeva izdato je 20 odobrenja.
- Telenor d.o.o. - 10 zahtjeva i to za: kratke kodove, za negeografske brojeve za pružanje usluga mobilne mreže sa pristupnim kodom 63 kao i kodove Nacionalne signalizacione tačke. Na osnovu ovih zahtjeva izdato je 10 odobrenja.
- Mtel d.o.o. - 6 zahtjeva i to za: kratke kodove. Na osnovu ovih zahtjeva izdato je 6 odobrenja.
- Telemach d.o.o. - 3 zahtjeva i to za: geografske brojeve, negeografske brojeve sa pristupnim kodom 078 i kratke kodove. Na osnovu ovih zahtjeva izdata su tri odobrenja.
- Radio-difuzni centar d.o.o. - 1 zahtjev i to za kratki petocifreni kod. Na osnovu ovog zahtjeva izdato je jedno odobrenje.
- Orion Telekom d.o.o. - 2 zahtjeva i to: za negeografske brojeve sa pristupnim kodom 080 (*free phone*). Na osnovu ovog zahtjeva izdata su dva odobrenja.

M-Kabl d.o.o. je u 2016. godini podnio zahtjev za oduzimanje resursa brojeva i/ili adresa za 8.000 geografskih brojeva. Telenor d.o.o. je podnio dva zahtjeva: jedan za oduzimanje jednog kratkog četvorocifrenog i 12 petocifrenih kodova i drugi za oduzimanje kratkog četvorocifrenog koda. Crnogorski Telekom a.d. je podnio dva zahtjeva: za oduzimanje 2 kratka petocifrena koda i dva negeografska broja sa pristupnim kodom 080 (*free phone*) i drugi za oduzimanje 7 nacionalnih signalizacionih tačaka. Na osnovu ovih zahtjeva izdato je 5 rješenja o oduzimanju.

Pregled brojeva za čije je korišćenje izdato odobrenje u 2016. godini dat je u sljedećoj tabeli:

Tip numeracije	Operator							Ukupno brojeva
	Crnogorski Telekom a.d.	Telenor d.o.o.	Mtel d.o.o.	Telemach d.o.o.	Orion Telekom d.o.o.	Radio-difuzni centar d.o.o.	M-kabl d.o.o.	
Geografski brojevi	-	-	-	8000	-	-	-	8000
Negeografski brojevi 078	-	-	-	5000	-	-	-	5000
Negeografski brojevi 080	2	-	-	-	10	-	-	12
Negeografski brojevi 094 i 095	3	-	-	-	-	-	-	3
Kratki kodovi - četvorocifreni broj	-	2	12	-	-	-	-	14
Kratki kodovi - petocifreni broj	11	8	3	1	-	1	-	24
Negeografski brojevi za mobilne mreže	100 000	100 000	-	-	-	-	-	200 000

Pregled adresa za čije je korišćenje izdato odobrenje u toku 2016. godine dat je u sljedećoj tabeli:

Tip signalizacione tačke/koda	Operator		Ukupno kodova
	Crnogorski Telekom a.d.	Telenor d.o.o.	
Nacionalna signalizaciona tačka	7	8	15

Pregled brojeva za čije je korišćenje oduzeto odobrenje u 2016. godini je dat u sljedećoj tabeli:

Tip numeracije	Operator			Ukupno brojeva
	Crnogorski Telekom a.d.	Telenor d.o.o.	M-kabl d.o.o.	
Kratki četvorocifreni kodovi	-	2	-	2
Kratki petocifreni kodovi	2	12	-	14
Negeografski brojevi 080	2	-	-	2
Geografski brojevi	-	-	8000	8000

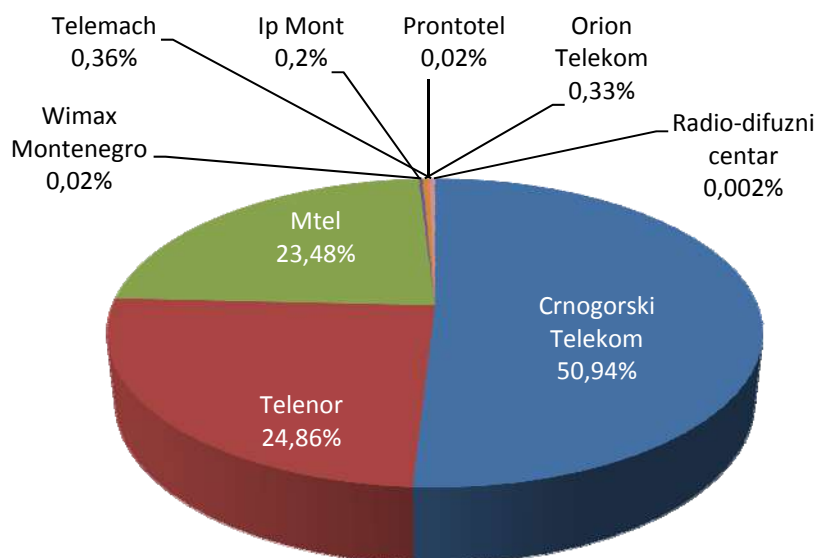
Pregled adresa za koje je oduzeto pravo korišćenja u toku 2016. godine je dato u sljedećoj tabeli:

Tip signalizacione tačke / koda	Operator	Ukupno kodova
	Crnogorski Telekom a.d.	
Nacionalna signalizaciona tačka	7	7

Pregled odobrenih brojeva na dan 31.12.2016. godine je dat u sljedećoj tabeli:

Tip numeracije	Operator									Ukupno brojeva
	Crnogorski Telekom a.d.	Telenor d.o.o.	Mtel d.o.o.	IP Mont d.o.o.	Wimax Montenegro d.o.o.	Orion Telekom d.o.o.	Prontotel d.o.o.	Telemach d.o.o.	Radio-difuzni centar d.o.o.	
Geografski brojevi	819.000	10.000	28.000	-	-	3.000	-	13.000	-	873.000
Negeografski brojevi 078	-	-	20.000	10.000	1.000	10.000	1.000	5.000	-	47.000
Negeografski brojevi 077	5.300	-	-	-	-	-	-	-	-	5.300
Negeografski brojevi 080	42	-	4	-	-	10	-	-	-	56
Negeografski brojevi 094 i 095	51	-	-	-	-	-	-	-	-	51
Kratki kodovi trocifreni broj	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Kratki kodovi četvorocifreni broj	21	8	15	1	-	-	1	-	-	46
Kratki kodovi petocifreni broj	219	70	79	-	-	-	4	1	1	374
Kratki kodovi šestocifreni broj	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Negeografski brojevi za mobilne mreže (dodijeljeni)	1.670.000	1.200.000	1.100.000	-	-	-	-	-	-	3.970.000

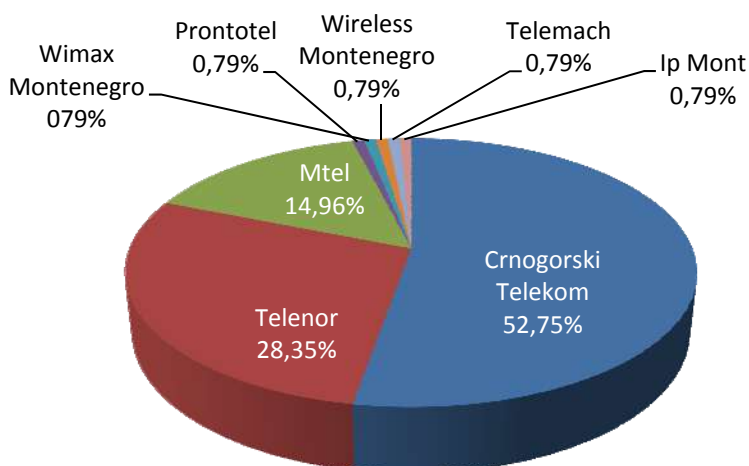
Procentualni prikaz korišćenja resursa brojeva po operatorima na dan 31. 12. 2016. godine dat je na sljedećem grafiku.

Pregled odobrenih adresa na dan 31.12.2016. godine je dat u sljedećoj tabeli:

Tip signalizacione tačke/koda	Operator								Ukupno kodova
	Crnogorski Telekom a.d.	Telenor d.o.o.	Mtel d.o.o.	Prontotel d.o.o.	Wimax Montenegro d.o.o.	Wireless Montenegro d.o.o.	Telemach d.o.o.	IP Mont d.o.o.	
Međunarodna signalizaciona tačka	6	2	2	-	-	-	-	-	10
Nacionalna signalizaciona tačka	59	33	16	1	1	-	1	1	112
Kod mobilne mreže (MNC)	1	1	1	-	-	1	-	-	4
Kod mreže za prenos podataka (DNIC)	1	-	-	-	-	-	-	-	1

Procentualni prikaz korišćenja resursa adresa po operatorima na dan 31. 12. 2016. godine dat je na sljedećem grafiku.

Podaci o dodijeljenim resursima brojeva i adresa, postupak za dobijanje odobrenja za korišćenje brojeva i adresa i forma zahtjeva objavljeni su na internet stranici Agencije. Operatori za pružanje elektronskih

komunikacionih usluga na raspolaganju imaju dovoljno resursa brojeva i adresa. Agencija je u toku 2016. godine ispunila sve zahtjeve operatora za izdavanjem odobrenja za korišćenje brojeva i adresa.

4.5. Korišćenje jedinstvenog evropskog broja "112" za pozive u hitnim slučajevima

Jedinstveni evropski broj "112" za pozive u hitnim slučajevima nije samo pozivni broj, već i sinonim za savremene, objedinjene sisteme za prijem hitnih poziva i reagovanje u najrazličitijim hitnim i vanrednim situacijama. Sistem "112" je prevashodno tehničko-tehnološko rješenje kojim se koriste visoko obučeni operateri, prema striktno definisanim operativnim procedurama. Sistem predstavlja integraciju elektronskih komunikacionih i informacionih sistema, koje omogućuje pravovremeno i brzo reagovanje operatera na poziv građana i upravljanje resursima potrebnim za pružanje pomoći. Savremena tehnološka rješenja koja se primjenjuju uključuju automatsku identifikaciju geografske lokacije pozivaoca, softversku podršku za skraćivanje vremena za dobijanje podataka od pozivaoca, pouzdano prosleđivanje govornih i/ili negovornih informacija do najbližih jedinica službi nadležnih za reagovanje, geografsko-informacioni sistem (GIS), podršku za raspoređivanje i reagovanje jedinica, mehanizme izvještavanja i analize događaja, statističke alate i drugo.

Pravni osnov za jedinstveni evropski broj za pozive u nevolji "112" sadržan je u Odluci Savjeta 91/396/EEZ od 29. jula 1991. godine o uvođenju jedinstvenog evropskog broja za poziv u nevolji. Broj "112" je jedini broj za pozive u nevolji koji je dostupan u svim državama članicama Evropske unije i uveden je da se preko njega omogući građanima da imaju pristup svim službama u slučaju nevolje, kao što su vatrogasna, policijska i zdravstvena služba.

Svaka država u Evropi organizuje rad svojih hitnih službi na drugačiji način. Takođe, između samih hitnih službi (policija, vatrogasci, hitna medicinska pomoć) često postoje velike razlike u načinu funkcionisanja. Uvođenjem novih informaciono-komunikacionih tehnoloških rješenja unapređuje se rad službi za reagovanje u hitnim situacijama, rad hitnih službi i njihove operativne procedure mijenjaju se u određenoj mjeri u skladu sa predloženim rješenjima, ali, suštinski, tehnika je ta koja treba da se prilagodi procedurama i načinu rada službi. Zbog svega ovoga ne postoje dvije službe "112" u Evropi koje funkcionišu na isti način, a često i u okviru jedne države postoji više modela funkcionisanja u različitim regionima. Zato ne postoji standardno rješenje, ali se teži standardizaciji određenih komponenti sistema.

Evropska asocijacija za brojeve hitnih službi (*European Emergency Number Association - EENA*) definisala je pet osnovnih modela funkcionisanja hitnih službi, koji se sa većim ili manjim varijacijama primjenjuju u evropskim državama:

- Model 1: Poziv ka broju "112" se prima i obrađuje na lokalnom nivou. Operater pripada jednoj od hitnih službi. Ovakva rješenja često predstavljaju nasljeđe iz starijih vremena i stepenicu ka promjeni sistema. Loša strana ovog modela je što širom zemlje mogu biti u upotrebi veoma različite tehnologije.
- Model 2: Pozivi ka broju "112" se filtriraju kroz centralnu tačku za prijem i onda prosleđuju do regionalnog centra neke od hitnih službi. Na ovaj način se zadržava autonomija poziva nacionalnih brojeva hitnih službi, tj. građani su u mogućnosti da direktno dobiju hitnu službu koju traže. Prednost ovakvog modela je što se može ostvariti veća centralizacija službi za prijem poziva, a samim tim i uštede da bi se ostvarila potrebna funkcionalnost (npr. angažovanje prevodilaca za strane jezike i drugo).
- Model 3: Kod ovog modela formiran je jedinstveni operativni centar. Sve hitne službe koncentrisane su na jednoj lokaciji na regionalnom nivou. Jedna od službi je obično zadužena za primanje poziva. Ovaj model u nekim zemljama funkcioniše vrlo dobro. Loša strana ovakvog modela može biti pitanje nadležnosti nad složenijim intervencijama.

- Model 4: Civilna služba operatera i dispečera. Visoko obučeni civili (agencija) prihvataju pozive upućene na broj "112" i angažuju jedinice potrebnih službi. Ovaj model zahtijeva visoku obučenost kadrova i snažnu tehničku podršku. Može se pojaviti surevnjivost između profesionalnih hitnih službi i civila koji im izdaju naloge.
- Model 5: Međusobno povezane hitne službe javne bezbjednosti (*Public Safety Answering Points - PSAP*). Tačke prijema poziva upućenih na broj "112" su, uz upotrebu iste tehnologije, međusobno povezane u istu mrežu. Poziv iz jednog regiona može biti prihvaćen i obrađen u nekom drugom regionu. Ovo je vrlo efikasan model pošto svi PSAP-ovi koriste istu tehnologiju i softver. Bitna je snažna tehnološka podrška, s obzirom da svaki centar služi kao rezerva ostalima. Moguće je koristiti jedinstveni resurs sa prevodiocima za sve centre. Model je decentralizovan, pa je samim tim i lakši za primjenu, ali zahtijeva jako centralno upravljanje s obzirom na zahtjev za isti kvalitet usluge u svakom centru.

Prema Zakonu o elektronskim komunikacijama operatori javnih telefonskih mreža dužni su da omogućće svim korisnicima usluga besplatne pozive na jedinstveni evropski broj "112" za pozive u hitnim slučajevima. Operator je dužan da Operativno komunikacionom centru, bez odlaganja i bez naknade, proslijedi sve raspoložive podatke o ostvarenim pozivima prema broju "112" i drugim brojevima hitnih službi. Operator je takođe dužan da omogući da korisnik poziv na jedinstveni evropski broj "112" ostvari i na drugi način, naročito putem kratkih tekstualnih poruka (SMS).

U Crnoj Gori pozivi prema broju "112" primaju se u Operativno komunikacionom centru 112 (OKC 112), koji se nalazi u okviru Direktorata za vanredne situacije Ministarstva unutrašnjih poslova, i prosleđuju odgovarajućoj hitnoj službi, odnosno: policiji, službama zaštite i spašavanja, hitnoj medicinskoj pomoći i službi za sigurnost na moru. Ove službe i dalje mogu primiti pozive preko nacionalnih brojeva hitnih službi: 122, 123 i 124. Ovakav način rada odgovara kombinaciji navedenih modela 1, 2 i 5. U cilju bolje kordinacije rada hitnih službi i iskorišćenja kapaciteta, Ministar unutrašnjih poslova je rješenjem broj: 01-113/13-60010 od 07. 10. 2013. godine, formirao radnu grupu sa zadatkom da sagleda mogućnosti objedinjavanja centara koji koriste brojeve 112, 122, 123 i 124 u okviru jedinstvenog Operativno komunikacionog centra 112.

Prema usvojenom planu OKC 112 se nalazi na lokacijama regionalnih centara u Podgorici, Bijelom Polju i Baru. Uspostavljen je novi sistem OKC 112, sa novom opremom i novom verzijom softvera CoordCom, koji pokriva teritoriju Crne Gore po regionalnoj pripadnosti.

U toku 2014. godine izvršena je priprema prostorija OKC 112 u Bijelom Polju i Baru i njihovo povezivanje preko mreže Ministarstva unutrašnjih poslova. Zaključen je Protokol o saradnji sa Ministarstvom finansija za razmjenu podataka sa Upravom za nekretnine i korištenjem njihovih prostornih podataka za geografsko-informacioni sistem OKC 112. U aprilu 2015. godine u Zagrebu je izvršeno fabričko prihvatanje aplikacije CoordCom 6.0 i dogovoreno da "Ericsson Nikola Tesla" Ministarstvu unutrašnjih poslova tokom juna 2015. godine isporuči opremu za OKC 112.

Od 20.januara 2016.godine pozivi prema broju "112" primaju se preko centara 112 u Podgorici, Bijelom Polju i Baru.

Operatori su povezani sa OKC centrima 112 na sve tri lokacije preko optike i radio linkova (alternativno). U toku 2016. godine OKC 112 je primio 164.451 poziv. Pregled poziva po mjesecima i lokacijama OKC dat je u donjoj tabeli.

Broj poziva prema OKC 112 (podaci OKC)				
Mjesec	Bijelo Polje	Bar	Podgorica	Ukupno
Januar	11.952	5.757	15.864	33.573
Februar	5.730	5.200	13.855	24.785
Mart	5.284	5.182	12.650	23.116
April	2.027	2.407	4.698	9.132

Maj	1.878	2.837	4.282	8.997
Jun	1.962	3.623	4.560	10.145
Jul	2.368	5.178	4.306	11.852
Avgust	1.982	4.898	4.253	11.133
Septembar	1.707	2.752	4.162	8.621
Oktobar	1.837	2.115	3.983	7.935
Novembar	1.618	1.772	3.691	7.081
Decembar	2.035	1.991	4.055	8.081
	40.380	43.712	80.359	164.451

Broj poziva za prva tri mjeseca 2016. godine je veći jer su u tom periodu bili dozvoljeni pozivi i sa mobilnih telefona koji nijesu imali SIM kartice. Nakon analize koja je potvrdila da ni jedan o poziva koji je upućen sa telefona bez SIM kartice nije zahtjevao reakciju hitnih službi, OKC 112 je zahtjevao da operatori takve pozive ne prosljeđuju.

Tokom 2016. godine operatori su počeli da dostavljaju podatke o lokaciji. Operatori još uvijek nijesu u potpunosti ispunili obaveze prema Pravilniku o jedinstvenom evropskom broju 112 za pozive u hitnim slučajevima, vezano za preciznost dostavljanja podataka o lociranju korisnika. Crnogorski Telekom a.d. je završio II fazu (lociranje korisnika u gradskom području unutar poluprečnika od 300 m, a u prigradskom području unutar poluprečnika od 1.000 m), dok su operatori Telenor d.o.o i Mtel d.o.o. još uvijek u I fazi (lociranje na osnovu sektora bazne stanice) dostavljanja podataka o lokaciji korisnika.

Agencija je aktivno učestvovala u izradi plana uspostavljanja i puštanja u rad OKC 112, koordinaciji sa operatorima, rešavanju tehničkih i regulatornih pitanja i informisanju građana o postojanju i korišćenju jedinstvenog evropskog broja za pozive u hitnim slučajevima "112".

5. RAZVOJ TRŽIŠTA POŠTANSKIH USLUGA

5.1. Regulatorni okvir

Zakonom o poštanskim uslugama ("Službeni list Crne Gore" broj 57/11 i 55/16) se uređuju uslovi i način obavljanja univerzalne i drugih poštanskih usluga, kao i druga pitanja od značaja za obavljanje poštanskih usluga.

Zakonom o poštanskim uslugama definisane su nadležnosti Agencije kao nezavisnog regulatornog tijela na tržištu poštanskih usluga, naročito u dijelu koji se odnosi na izdavanje i oduzimanje licenci, izdavanje izvoda iz registra, određivanje kriterijuma za utvrđivanje cijena univerzalne poštanske usluge, verifikaciju obračuna neto troškova univerzalne poštanske usluge, praćenje stanja i razvoja tržišta poštanskih usluga, preduzimanja mjera za obezbjeđenje konkurentnosti na tržištu, stručni nadzor nad radom poštanskih operatora, odlučivanje po prigovorima korisnika, na međunarodnu saradnju sa organima i tijelima Svjetskog poštanskog saveza i Evropske unije, kao i sa regulatornim organima nadležnim za oblast regulacije poštanskih usluga.

U toku 2016. godine je donešen Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o poštanskim uslugama ("Službeni list Crne Gore" br. 55/16), koji je stupio je na snagu 25. 08. 2016. godne.

Izmjene i dopune Zakona o poštanskim uslugama su izvršene, prije svega, u cilju sveobuhvatnijeg i preciznijeg prilagođavanja poštanske regulative važećim direktivama Evropskog Parlamenta i Savjeta, a u sklopu toga, u cilju detaljnijeg, adekvatnijeg i održivog načina uređenja pitanja obračuna neto troška, verifikacije obračuna, pokrića gubitka u obavljanju univerzalnog servisa, pristupa mreži univerzalnog poštanskog operatora i drugih pitanja koja nijesu bila na pravi način regulisana do tada važećim odredbama Zakona o poštanskim uslugama.

5.2. Izrada podzakonske regulative

Na osnovu nadležnosti koje proističu iz Zakona o poštanskim uslugama ("Službeni list Crne Gore" broj 57/11), Agencija je još u toku 2012. godine, u propisanim rokovim, donijela sva podzakonska akta iz svoje nadležnosti.

U toku 2016. godine Agencija je pratila i urgirala izradu podzakonskih akata koje je, u skladu sa Zakonom, trebalo da donose Pošta Crne Gore, u svojstvu univerzalnog poštanskog operatora.

5.3. Analiza tržišta poštanskih usluga

5.3.1. Pošta Crne Gore a.d.

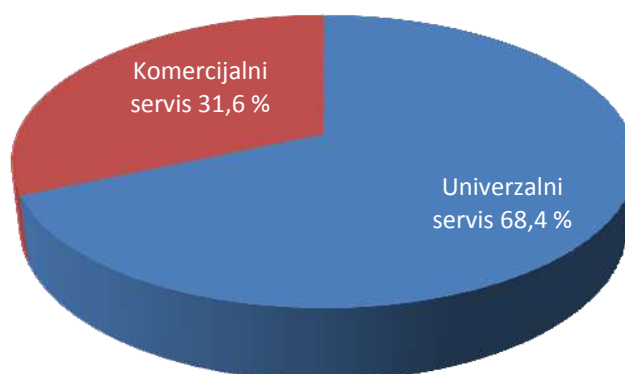
Pošta Crne Gore a.d. u svojstvu univerzalnog poštanskog operatora, ima pravo i obavezu obavljanja univerzalne poštanske usluge na cijeloj teritoriji Crne Gore.

Pošta Crne Gore a.d. je u 2016. godini ostvarila ukupno 22.941.348 poštanskih usluga, što je za 6,7 % više u odnosu na prethodnu godinu.

Od ukupno ostvarenih poštanskih usluga 15.703.278 je univerzalnih poštanskih usluga, a 7.238.070 je komercijalnih poštanskih usluga ili procentualno prikazano 68,4 % pruženih poštanskih usluga se odnosi na univerzalne, a 31,6 % na komercijalne poštanske usluge.

Dakle, u 2016. godini Pošta Crne Gore a.d. je ostvarila 8,3 % više univerzalnih poštanskih usluga u odnosu na 2015. godinu, odnosno 3,5 % više komercijalnih poštanskih usluga u odnosu na 2015.godinu.

Udio univerzalnih i komercijalnih poštanskih usluga u ukupnim poštanskim uslugama Pošte Crne Gore a.d. u 2016. godini

Analizom obima pruženih poštanskih usluga Pošte Crne Gore a.d. u 2016. godini uočava se porast pismonosnih poštanskih usluga, usluga novčanog poslovanja, uputničkih usluga i ekspres usluga u odnosu na prethodnu godinu.

U strukturi obima usluga za 2016. godinu najveće učešće, u iznosu od 69 %, imaju pismonosne usluge. Naime, Pošta Crne Gore a.d. je u 2016. godini ostvarila 15.831.908 pismonosnih usluga. Obim ostvarenih pismonosnih usluga je veći za 7,8 % u odnosu na prethodnu godinu.

Druga po obimu je usluga novčanog poslovanja, čije učešće u obimu usluga Pošte Crne Gore a.d. za 2016. godinu iznosi 27,8 %. Naime, Pošta Crne Gore a.d. je u 2016. godini ostvarila 6.367.633 usluga novčanog poslovanja. Dakle, obim usluga novčanog poslovanja je veći za 2,5 % u odnosu na prethodnu godinu. U ukupnim novčanim transakcijama platni promet (uplate-isplate) čini 56,4 %, a naplata računa 43,6 %.

Pošta Crne Gore a.d. je u 2016. godini ostvarila 369.817 uputničkih usluga, što u odnosu na prethodnu godinu, kada je ostvareno 217.629 uputničkih usluga, predstavlja značajan porast od 69,9 %.

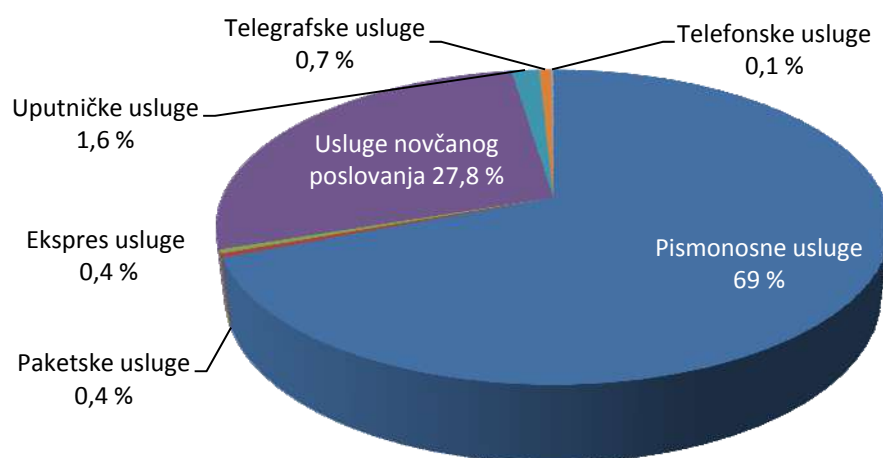
Pošta Crna Gore a.d. je u 2016. godini ostvarila 93.946 ekspres usluga, što u odnosu na prethodnu godinu, kada je ostvareno 69.832 ekspres usluga, predstavlja porast od 34,5 %.

U 2016. godini Pošta Crne Gore a.d. je ostvarila 75.665 paketskih usluga, što u poređenju sa prethodnom godinom, kada je ostvareno 76.933 usluga, predstavlja smanjenje od 1,6 %.

Nastavlja se trend pada fizičkog obima telefonskih usluga jer je Pošta Crne Gore a.d. u 2016. godini ostvarila 33.171 telefonski poziv, što u poređenju sa prethodnom godinom, kada je ostvareno 61.467 telefonskih poziva, predstavlja smanjenja od 46 %.

Grafički prikaz učešća pojedinih usluga u ukupno ostvarenim poštanskim uslugama Pošte Crne Gore a.d. u 2016. godini dat na sljedećem grafiku:

Učešće pojedinih usluga u ukupno ostvarenim poštanskim uslugama Pošte Crne Gore a.d. u 2016. godini

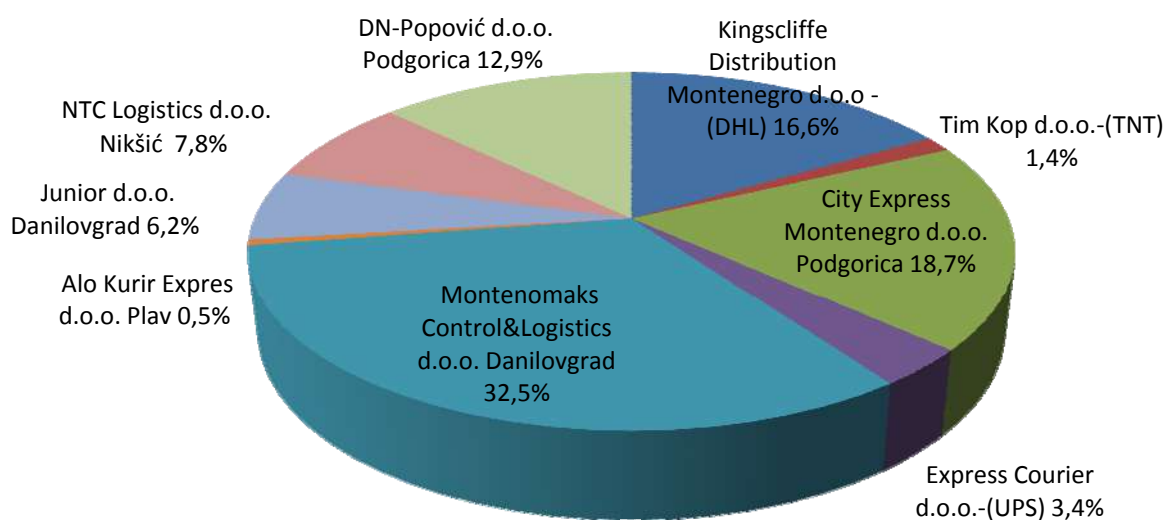

5.3.2. Ostali operatori

Ostali operatori na tržištu poštanskih usluga su:

- Kingscliffe Distribution Montenegro d.o.o. - (DHL);
- City Express Montenegro d.o.o. Podgorica;
- Montenomaks Control&Logistics d.o.o. Danilovgrad;
- Tim Kop d.o.o. - (TNT);
- Express Courier d.o.o. - (UPS);
- Alo Kurir Expres d.o.o. Plav;
- Junior d.o.o. Danilovgrad;
- NTC Logistics d.o.o. Nikšić i
- DN-Popović d.o.o. Podgorica.

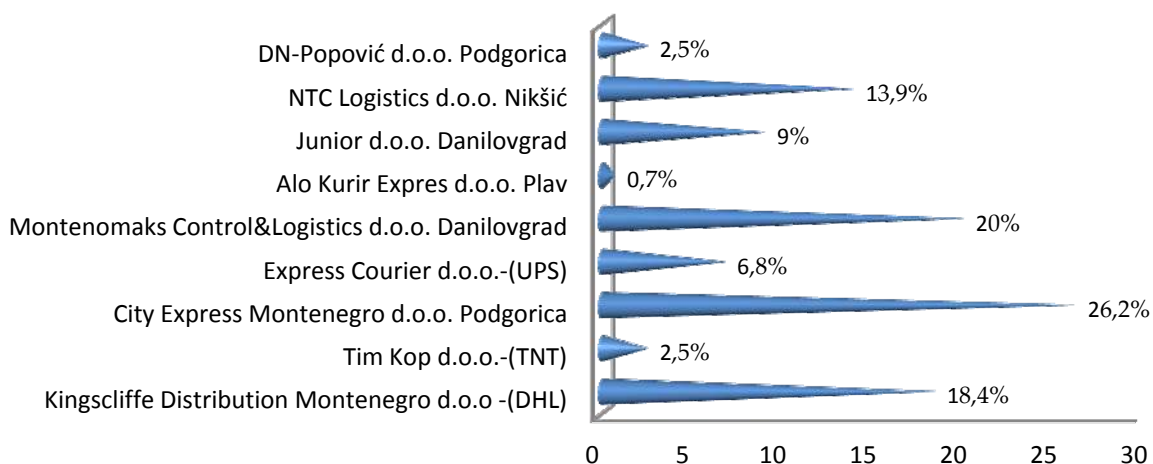
Na sljedećem grafiku je dat ukupan fizički obim poštanskih usluga ostvarenih od strane ostalih poštanskih operatora u toku 2016. godine.

Ukupan fizički obim poštanskih usluga ostvarenih od strane ostalih poštanskih operatera u toku 2016. godine iznosi 348.993 pruženih poštanskih usluga, što je za 0,4 % više u odnosu na 2015. godinu, kada je ostvareni fizički obim poštanskih usluga iznosio 347.467.

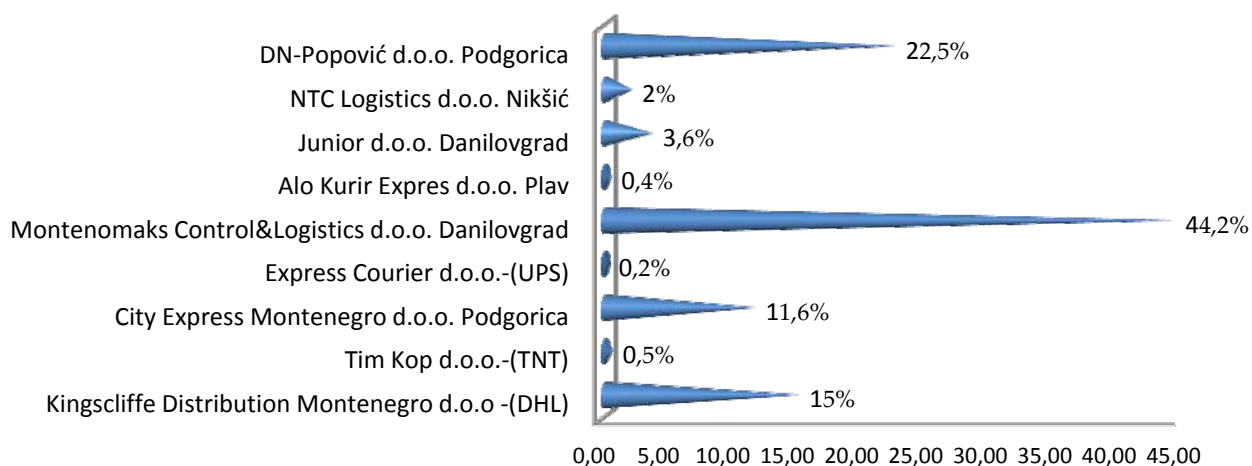
Najveći fizički obim ukupnih poštanskih usluga koji pružaju ostali operateri, ostvarili su Montenomaks Control&Logistics d.o.o. i City Express Montenegro d.o.o, čiji obim poštanskih usluga iznosi 32,5 % odnosno 18,7 % od ukupno ostvarenih poštanskih usluga ostalih operatera.

Na sljedećem grafiku je dat prikaz ostvarenih ekspres usluga ostalih operatera tokom 2016. godine.

U strukturi ostvarenih ekspres usluga kod ostalih operatera vodeće mjesto zauzima City Express Montenegro d.o.o, koji pokriva 26,2 % tržišta ekspres usluga ostalih operatera u 2016. godini, zatim Montenomaks Control&Logistics d.o.o. sa 20 % i Kingscliffe Distribution Montenegro d.o.o. - (DHL) sa 18,4 % udjela.

Na sljedećem grafiku je dat prikaz ostvarenih paketskih usluga kod ostalih operatera u 2016. godini.

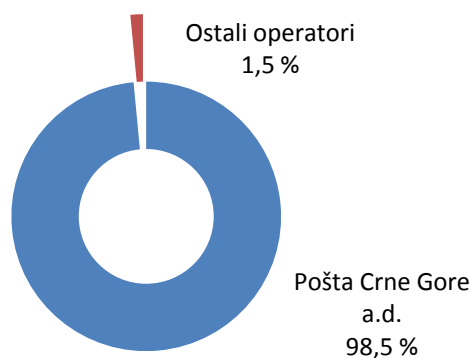
U strukturi ostvarenih paketskih usluga kod ostalih operatera, vodeće mjesto zauzima Montenomaks Control&Logistics d.o.o. koji pokriva 44,2 %, tržišta paketskih usluga ostalih operatera u 2016. godini, zatim DN-Popović d.o.o. sa 22,5 %, Kingscliffe Distribution Montenegro d.o.o. - (DHL) 15 % i City Express Montenegro d.o.o. sa 11,41 %.

5.3.3. Uporedna analiza tržišta poštanskih usluga

Svi poštanski operatori su u toku 2016. godine ostvarili ukupno 23.290.341 poštanskih usluga, što je za 6,6 % više u odnosu na prethodnu godinu.

Od tog broja, univerzalni poštanski operator je realizovao 22.941.348 poštanskih usluga, što predstavlja 98,5% od ukupnog obima ostvarenih usluga, a ostali poštanski operatori su ostvarili 348.993 poštanskih usluga ili 1,5% od ukupnog obima ostvarenih usluga.

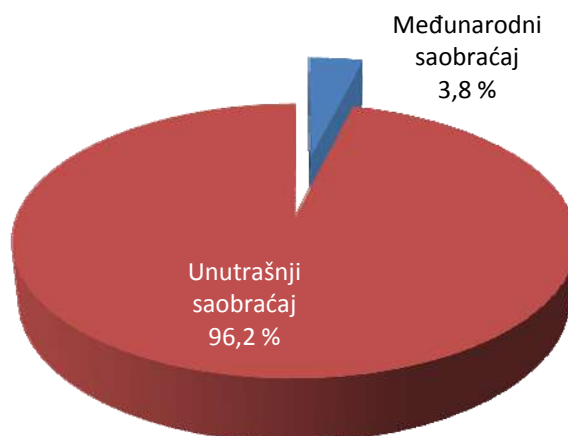
Prikaz ukupno ostvarenog fizičkog obima poštanskih usluga u 2016. godini je dat na sljedećem grafiku.

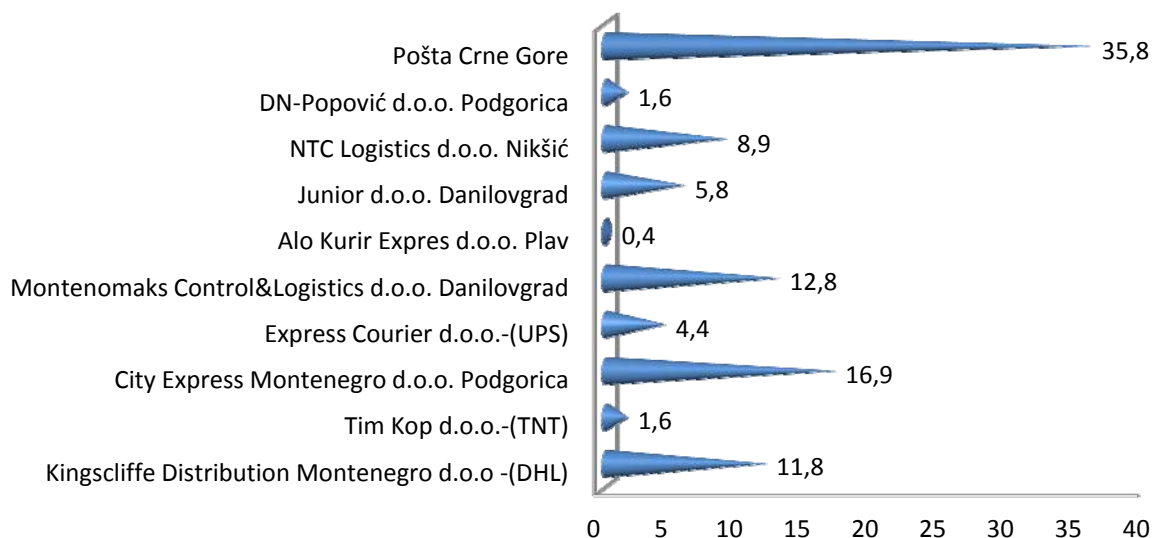
Pošta Crne Gore a.d. i dalje ima dominantnu ulogu na tržištu poštanskih usluga i njeno učešće je, procentualno izraženo, 98,5 %, a učešće ostalih operatora je 1,5 %, što je za 0,1 % više nego u prethodnoj godini.

Od ukupno ostvarenog broja poštanskih usluga svih operatora koji iznosi 23.290.341 poštanskih usluga, u unutrašnjem poštanskom saobraćaju je ostvareno 22.395.430 poštanskih usluga ili 96,2 %, dok je u međunarodnom poštanskom saobraćaju ostvareno 894.911 poštanskih usluga ili 3,8 %.

Prikaz ostvarenih poštanskih usluga u međunarodnom i unutrašnjem poštanskom saobraćaju za 2016. godinu je dat na sljedećem grafiku.

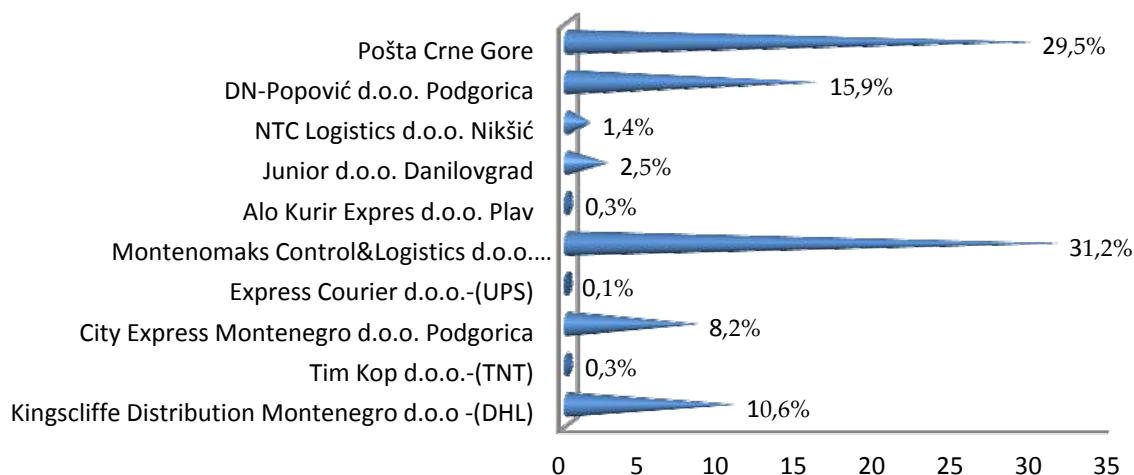

Prikaz učešća operatora poštanskih usluga na tržištu ekspres usluga u 2016. godini je dat na sljedećem grafiku.

Vodeću poziciju u pružanju ekspres usluga u 2016. godini zauzima Pošta Crne Gore a.d, sa 35,8 % učešća na tržištu, a zatim je slijede City Express Montenegro d.o.o. sa 16,9 %, Montenomaks Control&Logistics d.o.o. sa 12,8 %, Kingscliffe Distribution Montenegro d.o.o. - (DHL) sa 11,8 %, NTC Logistics d.o.o. sa 8,9 %, Junior d.o.o. sa 5,8 %, Express Courier d.o.o. - (UPS) sa 4,4 %, Tim Kop d.o.o. - (TNT) i DN-Popovic d.o.o. sa po 1,6 % i Alo Kurir Expres d.o.o. sa 0,4 %.

Prikaz učešća operatora poštanskih usluga na tržištu paketskih usluga u 2016. godini je dat na sljedećem grafiku.

Dominantnu poziciju u pružanju paketskih usluga u 2016. godini zauzima Montenomaks Control&Logistics d.o.o. sa 31,2 % učešća na tržištu, a zatim je slijede Pošta Crne Gore a.d. sa 29,5 %, DN-Popovic d.o.o. sa 15,9 %, Kingscliffe Distribution Montenegro - (DHL) sa 10,6 % City Express Montenegro d.o.o. sa 8,2 %, Junior d.o.o. sa 2,5 %, NTC Logistics d.o.o. sa 1,4 %, Alo Kurir Express d.o.o. i Tim Kop d.o.o. – (TNT) sa 0,3 % i Express courier d.o.o. – (UPS) sa 0,1 %.

5.4. Finansijski pokazatelji

5.4.1. Finansijski pokazatelji Pošte Crne Gore a.d.

U sljedećoj tabeli je dat prikaz prihoda Poste Crne Gore a.d. u 2016. godini.

Prihodi Pošte Crne Gore a.d. u 2016. godini	Izraženo u €
I Poslovni prihodi	16.104.919,00
II Ostali poslovni prihodi	294.848,00
III Finansijski prihodi	21.406,00
Ukupni prihodi	16.421.173,00

Ukupno ostvareni prihodi u 2016. godini su iznosili 16.421.173,00 € i veći su za 12,8 % od ukupno ostvarenih prihoda u 2015. godini.

Rashodi Pošte Crne Gore ostvareni u 2016. godini su dati u sljedećoj tabeli.

Rashodi Pošte Crne Gore a.d. u 2016. godini	Izraženo u €
I Poslovni rashodi	12.963.251,00
II Ostali rashodi	2.157.085,00
III Finansijski rashodi	5.319,00
Ukupni rashodi	15.125.655,00

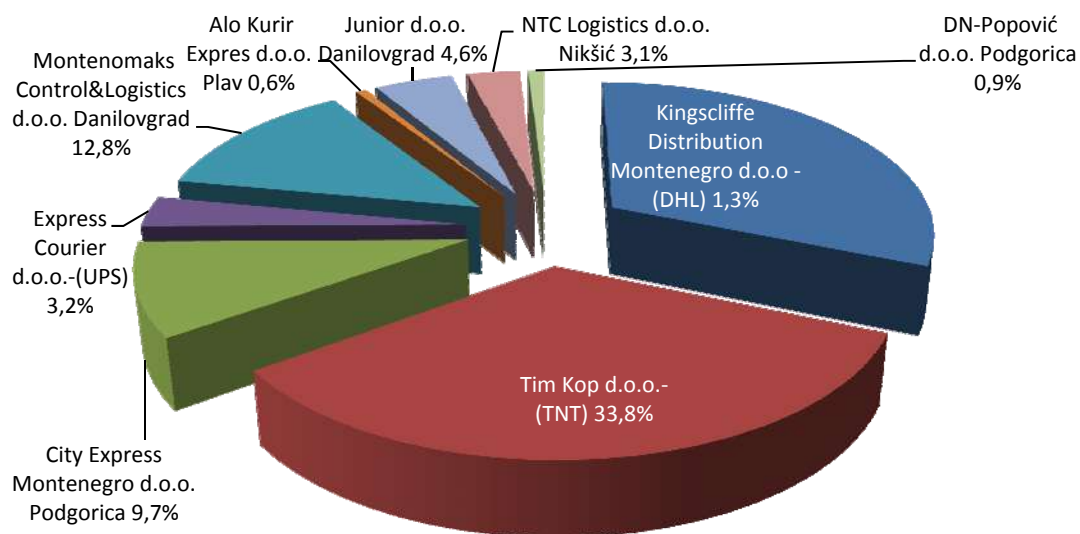
Ukupni rashodi Pošte Crne Gore a.d. u 2016. godini iznose 15.125.655,00 € i veći su za 4,9 % od rashoda ostvarenih u 2015. godini.

Pošta Crne Gore a.d. je u 2016. godini ostvarila pozitivan finansijski rezultat, tj. dobit u iznosu od 1.235.182,00 €.

5.4.2. Finansijski pokazatelji ostalih operatora

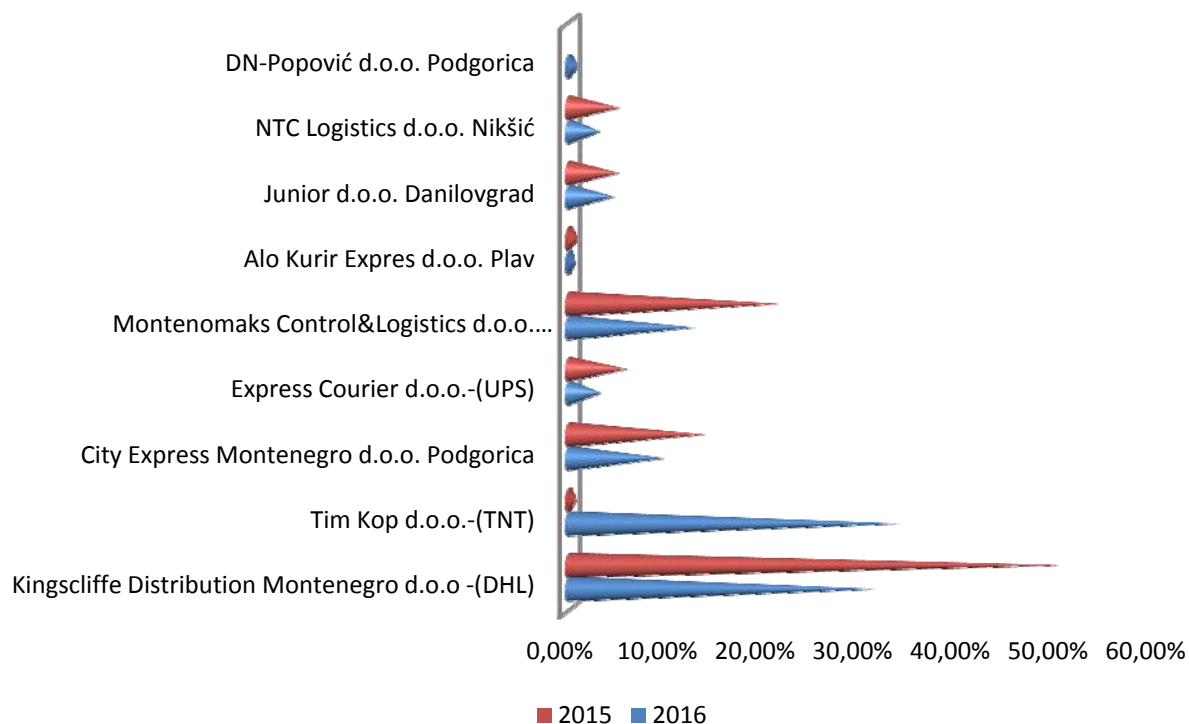
Ukupan prihod ostalih poštanskih operatora u 2016. godini iznosi 2.406.132,20 € što predstavlja povećanje za 64,4 % u odnosu na ukupan prihod ostalih poštanskih operatora ostvarenih u 2015. godini.

Grafički prikaz učešća ostalih poštanskih operatora u ukupno ostvarenom prihodu ostalih poštanskih operatora u 2016. godini je dat na sljedećoj slici.

U strukturi prihoda ostalih poštanskih operatora vodeće mjesto zauzima Tim Kop d.o.o - TNT sa 33,8 %, Kingscliffe Distribution Montenegro - DHL sa 31,3 %, Montenomaks Control & Logistics d.o.o. Danilovgrad sa 12,8 %, City express Montenegro d.o.o. Podgorica sa 9,7 %, Junior d.o.o. Danilovgrad sa 4,6 %, Express Courier d.o.o. - (UPS) sa 3,2 %, NTC Logistics d.o.o. Nikšić sa 3,1 %, Alo Kurir Expres d.o.o. Plav sa 0,6 % i DN-Popović d.o.o. Podgorica 0,9%.

Uporedni grafički prikaz prihoda ostalih operatora u 2016. godini u odnosu na 2015. godinu je dat na sljedećoj slici.

5.4.3. Uporedni finansijski pokazatelji Pošte Crne Gore a.d. i ostalih operatora

Ukupan prihod ostvaren pružanjem poštanskih usluga u 2016. godini iznosi 18.827.305,20 €. U odnosu na 2015. godinu, ukupan prihod ostvaren pružanjem poštanskih usluga u 2016. godini je veći za 2.809.677,20 € ili 17,5 %.

Pošta Crne Gore a.d. je ostvarila prihod od 16.421.173,00 €, a ostali poštanski operatori su ostvarili prihod u iznosu od 2.406.132,20 €. Procentualno izraženo učešće Pošte Crne Gore a.d u ukupno ostvarenom prihodu u 2016. godini iznosi 87,2 %, dok je učešće ostalih poštanskih operatora 12,8 %.

5.5. Pravilnik o načinu vođenja računovodstva i obračuna neto troška obavljanja univerzalne poštanske usluge

U toku 2016. godine Agencija je nastavila postupak izrade i donošenja Pravilnika o načinu vođenja računovodstva i obračuna neto troška obavljanja univerzalne poštanske usluge (u daljem tekstu: Pravilnik), uz konsultansku pomoć Konzorcijuma Ernst & Young Montenegro i Ernst & Young s.r.o. Češka Republika, koji je, kao najpovoljniji ponuđač, u prethodnoj godini izabran u postupku javne nabave.

Stručni tim Konzorcijuma Ernst & Young Montenegro i Ernst & Young s.r.o. Češka Republika je, nakon nekoliko sastanaka sa univerzalnim poštanskim operatorom i konsultacija sa Agencijom, u februaru 2016. godine dostavio draft Nacrta Pravilnika.

Ovaj Nacrt Pravilnika je, na osnovu sugestija Agencije više puta korigovan, mijenjan i dopunjavan i na njemu je, osim angažovanih konsultanata, radila i u tu svrhu formirana Radna grupa Agencije. Agencija je 28. 07. 2016. godine donijela Odluku o otvaranju procesa javnih konsultacija o Nacrtu Pravilnika o načinu vođenja računovodstva i obračuna neto troška obavljanja univerzalne poštanske usluge. Odluka je objavljena na web stranici Agencije.

U toku procesa javnih konsultacija, do 16. 09. 2016. godine, koji je Odlukom Savjeta Agencije označen kao rok za dostavljanje komentara i mišljenja, Agenciji su dostavljeni komentari Pošte Crne Gore a.d.

U Agenciji je dana 18. 10. 2016. godine održana javna rasprava o komentarima operatora Pošta Crne Gore a.d, vezano za Nacrt Pravilnika. Javnoj raspravi su prisustvovali predstavnici Agencije, Konzorcijuma Ernst & Young Montenegro i Ernst & Young s.r.o. Češke Republike, kao i predstavnici Pošte Crne Gore a.d.

Javna rasprava je iskorišćena za postavljanje dodatnih pitanja, kao i davanja sugestija i pojašnjenja u vezi pojedinih djelova Nacrta Pravilnika, a posebno u vezi onih djelova koji se odnose na alokatore, obrasce za regulatorno izvještavanje, opis implementacije Pravilnika, alternativni scenario i vremenske rokove koji su predviđeni za izradu obračuna neto troška i verifikaciju istog.

Predstavnici Pošte Crne Gore a.d. su predložili dostavljanje, dodatnih alokatora koje, po njihovom mišljenju, treba uvrstiti u tabelu preporučenih alokatora, kao i izmjene Priloga 2 - Obrazaca za regulatorno izjašnjavanje u alternativnom scenariju, što je Pošta Crne Gore a.d. i uradila.

Agencija je, na predlog konsultanata, od Pošte Crne Gore a.d. zahtijevala dostavljanje dopunskih podataka, i to:

- Detaljan, precizan i konkretan spisak alokatora, koje bi, po mišljenju Pošte Crne Gore a.d, trebalo dodati u Pravilnik;
- Spisak svih aktivnosti koje Pošta Crne Gore a.d. ubrajaja u ostale aktivnosti (van definisanih prijema, slanja, prenosa i uručenja) kao i detaljan opis tih aktivnosti i
- Pregled i opis svih ušteda koje bi, po mišljenju, Pošte Crne Gore a.d, trebale biti razrađene u Alternativnom scenariju.

Nakon dobijanja dopunskih podataka, Agencija i konsultantski tim Ernst & Young su u decembru 2016. godine utvrdili finalnu verziju Pravilnika o načinu vođenja računovodstva i obračuna neto troška univerzalnog poštanskog operatora.

6. OSTVARIVANJE I KVALITET UNIVERZALNE POŠTANSKE USLUGE

Univerzalna poštanska usluga je poštanska usluga propisanog kvaliteta i standarda, koja se obavlja u kontinuitetu, bez diskriminacije, pod jednakim uslovima i po pristupačnoj cijeni za sve korisnike u unutrašnjem i međunarodnom poštanskom saobrađaju.

Univerzalna poštanska usluga je usluga od javnog interesa za Crnu Goru i obuhvata prijem, sortiranje, prenos i uručenje:

1. pismonosnih pošiljaka mase do 2 kg;
2. paketa mase do 10 kg;
3. sekograma mase do 7 kg bez naplate;
4. registrovanih (preporučeni i vrijednosni) poštanskih pošiljki i
5. sudskih pisama i pisama u upravnom postupku

u unutrašnjem i u međunarodnom poštanskom saobrađaju.

Univerzalna poštanska usluga obuhvata i uručenje paketa mase do 20 kg u međunarodnom poštanskom saobraćaju.

Univerzalna poštanska usluga se mora obezbijediti svim korisnicima, svakim radnim danom, ne manje od pet dana nedeljno i to najmanje jedan prijem i jedno uručenje poštanskih pošiljaka iz oblasti univerzalnog servisa.

Kvalitet univerzalne poštanske usluge utvrđuje se na osnovu:

- dostupnosti poštanskih usluga;
- brzine i pouzdanosti prenosa i uručjenja poštanskih pošiljaka i
- bezbjednosti poštanskih pošiljaka.

6.1. Dostupnost poštanskih usluga

Dostupnost poštanskih usluga se sagledava kroz dostupnost jedinica poštanske mreže (JPM) i poštanskih sandučića, radno vrijeme jedinica poštanske mreže, kao i kroz obuhvaćenost stanovništva dostavom.

Pošta Crne Gore a.d. ima 140 jedinica poštanske mreže. Od ukupnog broja pošta (jedinica poštanske mreže), 88 je automatizovano. Struktura 140 jedinica poštanske mreže je sledeća:

- 84 stalne pošte;
- 6 sezonskih pošta i
- 50 aktivnih franšiznih pošta.

Na osnovu člana 89 Pravilnika o poštanskim uslugama ("Službeni list Crne Gore" broj 49/14), kvalitet obavljanja univerzalne poštanske usluge obezbjeđuje se ako jedna JPM posluje na površini najviše do 100 km² i ukoliko jedna JPM posluje u prosjeku za najviše 5.000 stanovnika.

Upoređivanjem površine i broja stanovnika Crne Gore sa brojem JPM, dolazi se do zaključka da jedna pošta pokriva 98,65 km², kao i da na 4.466 stanovnika dolazi jedna pošta, što je u skladu sa standardima.

Pošta Crne Gore a.d. ima u funkciji 168 ispravnih poštanskih sandučića. Upoređujući ovaj broj sa brojem stanovnika u Crnoj Gori dobijamo podatak da po jednom poštanskom sandučiću imamo 3.722 stanovnika, što nije u skladu sa standardom, koji je propisan članom 88 Pravilnika o poštanskim uslugama, a koji nalaže da se jedan poštanski sandučić postavlja na 1.500 stanovnika. Poštanski sandučići se najintezivnije koriste u većim gradovima i turističkim mjestima, a u ostalim sredinama je njihovo korišćenje u opadanju.

Pošta Crne Gore a.d. vrši redovne promjene radnog vremena pošta. Ove promjene se odnose na početak rada, trajanje rada u toku dana, sedmice i godine. To je posebno značajno za rad pošta u turističkim centrima, ali se, ukoliko se ukaže potreba, primjenjuje i za ostale pošte.

Upravljanje radnim vremenom pošta se vrši na osnovu mjesečnih analiza podataka o radu pošta, na osnovu broja obavljenih usluga, na osnovu podataka o rezultatima poslovanja i podataka koji se dobijaju putem različitih oblika komuniciranja sa korisnicima poštanskih usluga.

Određivanje radnog vremena i termine rada svih, a posebno sezonskih pošta, Pošta Crne Gore a.d. određuje na osnovu kriterijuma koji su propisani članom 92 do člana 96 Pravilnika o poštanskim uslugama.

Pošta Crne Gore a.d. ima 91 dostavnu poštu, sa 259 dostavnih područja, koja se definišu kao uža, šira i najšira, kao i kombinacija ova tri osnovna tipa, zavisno od topografije, saobraćajne mreže, gustine naseljenosti, količine pošiljaka za dostavu i drugog. Na ovaj način je izdijeljena i obuhvaćena teritorija cijele Crne Gore.

Pošta Crne Gore a.d. ima 3.170 poštanskih fahova u dostavnim poštama.

6.2. Brzina i pouzdanost prenosa i uručenja poštanskih pošiljaka

Brzina i pouzdanost su mjerila kvaliteta prenosa poštanskih pošiljaka, koja podrazumijevaju da se pošiljka sigurno prenese i uruči u rokovima prenosa mjerenim od datuma prijema do datuma uručenja. Zakonom o poštanskim uslugama i Pravilnikom o poštanskim uslugama utvrđeni su standardi kvaliteta u unutrašnjem i međunarodnom poštanskom saobraćaju.

Pod kvalitetom obavljanja univerzalne poštanske usluge u unutrašnjem poštanskom saobraćaju podrazumijeva se uručenje najmanje 95 % poštanskih pošiljaka u roku od 3 radna dana. Vrijeme prijema poštanske pošiljke utvrđuje se na osnovu žiga poštanskog operatora na potvrdi o prijemu registrovane pošiljke, odnosno na pošiljci za neregistrovane pošiljke.

Pod kvalitetom obavljanja univerzalne poštanske usluge u međunarodnom poštanskom saobraćaju podrazumijeva se uručenje prosječno 85 % pismonosnih pošiljaka u roku od najviše 3 radna dana i prosječno 97 % pismonosnih pošiljaka u roku od najviše 5 radnih dana.

Rok za uručenje poštanskih pošiljaka smatra se vrijeme od prijema poštanske pošiljke do njenog uručenja primaocu. U rokove u unutrašnjem i međunarodnom poštanskom saobraćaju se ne računa:

- a) vrijeme kašnjenja zbog netačne i nepotpune adrese primaoca;
- b) vrijeme kašnjenja zbog više sile, ili zastoja u saobraćaju nastalog bez krivice poštanskog operatora i
- c) neradni dani i dani kada se ne obavlja dostava poštanskih pošiljaka.

Rokovi prenosa pošiljaka u međunarodnom poštanskom saobraćaju zavise od udaljenosti država primaoca, saobraćajnih veza i standarda kvaliteta nacionalnih operatora univerzalnih poštanskih usluga.

Kvalitet pružanja poštanskih usluga osigurava konkurentsku prednost na tržištu poštanskih usluga i povjerenje korisnika.

Zakon o poštanskim uslugama propisuje obavezu univerzalnog poštanskog operatora da godišnje obezbijedi mjerenje kvaliteta prenosa poštanskih pošiljaka, radi utvrđivanja procenta uručenih pošiljaka i drugih podataka kojima se utvrđuje kvalitet obavljanja univerzalnih poštanskih usluga, angažovanjem nezavisne institucije koja se bavi istraživanjem, odnosno monitoringom.

Pošta Crne Gore a.d. je u toku 2016. godine za mjerenje kvaliteta prenosa poštanskih pošiljaka angažovala nezavisnu instituciju (preduzeće CEED Consulting d.o.o. iz Podgorice), koja je u junu 2016. godine, u kontinuitetu, u trajanju 20 radnih dana, obavila kontrolu i mjerenje kvaliteta prenosa i uručenja običnih i registrovanih pismonosnih pošiljaka na području Crne Gore. Uzorak je pravljjen na osnovu podataka o fizičkom obimu primljenih običnih pismonosnih pošiljaka u poštanski sistem, putem šaltera i kovčežića, u junu 2016. godine, kada je broj primljenih običnih pošiljaka iznosio 1.099.849 komada i na osnovu ukupnog broja registrovanih poštanskih pošiljaka primljenih u poštanski sistem Pošte Crne Gore a.d. od 01. do 15. juna 2016. godine (period mjerenja za registrovane pošiljke), kada je taj broj iznosio 166.669.

Mjerenje kvaliteta prenosa običnih pismonosnih pošiljaka u unutrašnjem poštanskom saobraćaju

Veličina uzorka prilikom mjerenja je bila 1.023 test pisma. Ovaj uzorak je obuhvatio kompletno područje Crne Gore.

Rokovi dostave običnih pismonosnih pošiljaka su lošiji u odnosu na rezultate mjerenja od prošle 2015. godine za standarde kvaliteta D+1, D+2 i D+3.

Za standard D+1 procenat uručenja u 2015. godini je iznosio 61,3 %, a u 2016. godini 47,8 %. Za standard D+2, 2015. godine postignut je procenat 84,7 %, odnosno 23,4% samo za drugi dan od dana prijema pošiljke, a u 2016. godini procenat uručenja iznosi 73,9 % odnosno 26,1 % samo za drugi dan od dana prijema. Za standard D+3 u 2016. godini je postignut procenat 86,4 % dok je u 2015. godini iznosio 92,7 %.

Kontrola kvaliteta prenosa i uručenja običnih poštanskih pošiljaka (ostvareni rezultati za standard D+3 i za standard veći od D+3)

Vrijeme prenosa i uručenja	Broj pošiljaka	%
1 dan	489	47,8%
2 dana	267	26,1%
3 dana	128	12,5%
Ukupno do 3 dana	884	86,4%
Preko 3 dana	137	13,6%
Ukupan uzorak	1.023	100%

Od 1.023 obične poštanske pošiljke u roku od 3 dana je uručeno 884 pošiljaka ili u procentima 86,4 %, što je ispod 95%, koliko iznosi propisani standard (član 59 Zakona o poštanskim uslugama). Ovaj rezultat je lošiji u odnosu na prethodnu godinu, i zahtijeva analizu stanja i sprovođenje mjera za poboljšanje kvaliteta u 2017. godini, što će Agencija i inicirati.

Mjerenje kvaliteta prenosa i uručenja registrovanih poštanskih pošiljaka u unutrašnjem poštanskom saobraćaju

Mjerenje kvaliteta prenosa i uručenja registrovanih poštanskih pošiljaka u unutrašnjem poštanskom saobraćaju rađeno je na uzorku od 7.244 registrovanih pošiljaka, što je 4,35 % od ukupnog broja (166.669) ovih pošiljaka primljenih u periodu mjerenja.

	Uzorak	Do 3 dana	Preko 3 dana
Broj pošiljaka	7.244	6.909	335
U procentima	100%	95,38%	4,62%

Obrada uzoraka je pokazala da je 95,38 % registrovanih poštanskih pošiljaka uručeno u roku od tri dana, što znači da je za propisani standard D+3 ostvaren cilj kvaliteta od 95 % unutrašnjeg poštanskog saobraćaja (član 59 Zakona o poštanskim uslugama).

Mjerenje kvaliteta prenosa i uručenja poštanskih pošiljaka iz međunarodnog saobraćaja

U Pošti Crne Gore a.d. su u toku 2016. godine izvršena dva mjerenja brzine prenosa poštanskih pošiljaka u međunarodnom poštanskom saobraćaju i to:

- mjerenje kvaliteta prenosa i uručenja poštanskih pošiljaka iz međunarodnog saobraćaja učešćem u projektu GMS (*Global Monitoring System*) E2E Internal, u organizaciji Svjetskog Poštanskog Saveza. Mjerenje se vršilo razmjenom test pisama između sljedećih poštanskih uprava: Bosna i Hercegovina - Hrvatska pošta Mostar, Hrvatska, Srbija i Turska.
- mjerenje kvaliteta prenosa i uručenja registrovanih poštanskih pošiljaka iz međunarodnog saobraćaja u dolazu, na osnovu podataka iz Izmjenične pošte.

Mjerenje kvaliteta prenosa poštanskih pošiljaka u organizaciji Svjetskog Poštanskog Saveza za obične poštanske pošiljke

Od avgusta 2014. godine Pošta Crne Gore a.d. je započela mjerenje kvaliteta prenosa običnih poštanskih pošiljki u međunarodnom saobraćaju, kroz učešće u Projektu GMS E2E Internal, u organizaciji Svjetskog Poštanskog Saveza. Mjerenjem su, za sada, obuhvaćene Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Srbija i Turska. Prvi ciklus (do kraja decembra 2015. godine) je uspješno završen.

Novi ciklus je započet u januaru 2016. godine i završava se zaključno sa decembrom 2017. godine. Razmjena test pisama se u ovom ciklusu vrši sa panelistima Poštanskih Uprava: Hrvatske, Srbije i Turske.

Ovo mjerenje se vrši na osnovu postavljenih međunarodnih ruta u avio saobraćaju, sa svojim definisanim putanjama i vremenom kretanja.

Postignuti rezultati su bili sljedeći:

Hrvatska – uvoz (prijem) D+3 je 14,30 %, a D+5 je 64,30 %

Srbija – uvoz (prijem) D+3 je 100 %, a D+5 je 100 %
– izvoz (otprema) D+3 je 66,70 %, a D+5 je 100%

Turska – uvoz (prijem) D+3 je 0 %, a D+5 je 16,75 %
– izvoz (otprema) D+3 je 0%, a D+5 je 100 %

Za pošiljke iz Srbije u uvozu je postignut cilj kvaliteta za standarde D+3 i D+5 (100 %) i u izvozu za standard D+5. Za pošiljke iz Turske je postignut cilj kvaliteta jedino u izvozu i to za standard D+5.

Agencija će, u saradnji sa Poštom Crne Gore a.d. sagledati mogućnosti da se u toku 2017. godine u ovom segmentu izvrši mjerenje koje će u potpunosti biti usklađeno sa međunarodnim standardima.

Mjerenje kvaliteta prenosa i uručenja registrovanih poštanskih pošiljaka iz međunarodnog saobraćaja u dolazu na osnovu podataka iz Izmjenične pošte

Ovo mjerenje, kojim se provjerava kvalitet prenosa preporučenih pošiljaka koje dolaze iz međunarodnog saobraćaja, Pošta Crne Gore a.d. još uvijek ne vrši od kraja do kraja (od mjesta slanja do mjesta prijema), kako to međunarodni standardi nalažu. Ono se ipak vrši, od trenutka njihovog prispjeca u Izmjeničnu poštu do uručenja, kako bi mogao da se sagleda bar onaj segment vremena za koje se međunarodne pošiljke uruče u Crnoj Gori.

Mjerenje kvaliteta prenosa i uručenja preporučenih poštanskih pošiljaka iz međunarodnog saobraćaja u dolazu je rađeno na uzorku od 504 pošiljke, a dobijeni rezultati su dati u sljedećoj tabeli.

Uzorak - broj pošiljaka	Do 3 dana	Do 5 dana	Preko 5 dana
504	468	27	9
100%	92,86%	5,36%	1,78%

Rezultati mjerenja kvaliteta prenosa preporučenih poštanskih pošiljaka iz međunarodnog saobraćaja u dolazu pokazuju da se u roku od tri dana uruči 92,86 % pošiljaka, u roku od pet dana još 5,36 %, tj. ukupno 98,22 % pošiljaka, što zadovoljava standarde kvaliteta.

6.3. Bezbijednost poštanskih pošiljaka

Jedno od veoma bitnih mjerila kvaliteta je bezbijednost poštanskih pošiljaka.

U Pošti Crne Gore a.d. se preduzimaju sljedeće mjere u cilju bezbijednosti poštanskih pošiljaka:

- Kontrola pošiljki u fazi prijema za unutrašnji i međunarodni saobraćaj, da bi se spriječilo slanje Zakonom zabranjenih sadržaja koji bi mogli biti opasni po ljudsko zdravlje i život;
- Praćenje registrovanih pošiljki u unutrašnjem i međunarodnom saobraćaju;
- Žigosanje običnih poštanskih pošiljki u dolazu, kao i kontrola uručenja na adresi i putem telefona, u cilju povećanja sigurnosti i brzine uručenja ovih pošiljaka;
- Dodjeljivanje BAR-KOD oznaka za obične pošiljke iz inostranstva, koje ne podliježu carinskoj kontroli;
- Obuke zaposlenih u vezi sa sprovođenjem mjera za bezbijednost poštanskih pošiljki.

Ocjena bezbijednosti poštanskih pošiljaka se, jednim dijelom, vrši na osnovu broja izgubljenih, orobljenih i oštećenih registrovanih poštanskih pošiljaka, a ovi podaci se dobijaju na osnovu reklamacija korisnika poštanskih usluga.

Briga o korisniku poštanskih usluga

U Pošti Crne Gore a.d. postoji Sektor za kvalitet, a u okviru njega specijalizovana Služba za brigu o korisniku. Korisnici svoje zahtjeve mogu uputiti:

- putem specijalnog broja za brigu o korisnicima 19895;
- putem e-maila: info@postacg.me;
- putem e-maila zaposlenima u sektoru i
- Sektoru za kvalitet, direktno, u pisanoj formi.

Korisnici mogu svoje zahtjeve uputiti i u svim jedinicama poštanske mreže (poštama) i to:

- putem službenih telefona pošta i
- direktno na šalterima pošta.

U periodu od 01. 01. 2016. do 31. 12. 2016. godine Služba za brigu o korisniku je primila 7.638 zahtjeva korisnika, od čega se 340 zahtjeva odnosilo na reklamacije i žalbe (4,45 %), a svaki takav zahtjev je obrađen i riješen.

Primljene i riješene potražnice u unutrašnjem i međunarodnom saobraćaju

Unutrašnji saobraćaj

Prispjelih potražnica u unutrašnjem saobraćaju u 2016. godini je bilo 602. Pozitivno riješenih je bilo 579 – 96,18 %, negativno riješenih je bilo 13 – 2,16 % i riješenih van roka je bilo 10 – 1,66 %.

Međunarodni saobraćaj

Prispjelih potražnica u međunarodnom saobraćaju u 2016. godini je bilo 1.310. Pozitivno riješenih je bilo 1.301 – 99,31 %, a negativno riješenih je bilo 9 – 0,69 %.

7. OSTVARIVANJE PRAVA I ZAŠTITA INTERESA KORISNIKA ELEKTRONSKIH KOMUNIKACIONIH I POŠTANSKIH USLUGA

7.1. Ostvarivanje prava i zaštita korisnika elektronskih komunikacionih usluga

Pitanje prava i zaštite interesa korisnika javnih elektronskih komunikacionih usluga je regulisano poglavljem X Zakona o elektronskim komunikacijama, na način da korisnik ima pravo na:

- pristup javnoj elektronskoj komunikacionoj mreži u roku od osam dana od dana podnošenja zahtjeva, ukoliko postoje tehničke mogućnosti za isti,
- nesmetano korišćenje javnih elektronskih komunikacionih usluga, deklarisanog kvaliteta, raspoloživosti i sigurnosti, po javno dostupnim cijenama,
- račun za pružene usluge, detaljno iskazan po odvojenim stavkama, koji omogućava jasan uvid u stavke i provjeru obračunatog iznosa za pruženu uslugu ili račun koji nije razdvojen po stavkama, ako je to zahtijevao korisnik,
- zaštitu tajnosti elektronskih komunikacija, u skladu sa ovim zakonom i zakonom kojima se uređuje tajnost podataka, zaštita podataka o ličnosti i zaštita neobjavljenih podataka,
- ostvarivanje i drugih prava, u skladu sa zakonom.

Prigovor po pitanju pristupa i kvaliteta usluga korisnik podnosi operatoru odmah po utvrđivanju nepravilnosti, dok prigovor na iznos računa, korisnik podnosi operatoru u roku od osam dana od prijema računa, u pisanoj formi. Operator odlučuje o prigovoru u roku od osam dana od dana prijema prigovora i obrazloženu odluku dostavlja korisniku, u pisanoj formi. Ukoliko operator odbije prigovor ili ne odluči u roku od osam dana od dana podnošenja prigovora, korisnik može podnijeti žalbu Agenciji za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, u roku od 15 dana. Agencija u roku od 30 dana donosi odluku po žalbi. Shodno članu 32 Zakona o elektronskim komunikacijama protiv odluka Agencije može se pokrenuti upravni spor.

Tokom 2016. godine, Agenciji je podnijeto 352 žalbe korisnika javnih elektronskih komunikacionih usluga na odluke operatora po prigovorima korisnika. Ukupan broj podnijetih žalbi korisnika i način rješavanja, po opštinama je dat u narednoj tabeli:

OPŠTINA	Prihvaćena	Odbijena	Riješeno na drugačiji način: odgovoreno, proslijeđeno Upravi za inspeksijske poslove	Zaključak o obustavljanju postupka zbog odustanka od žalbe	Zaključak o odbacivanju zbog nenadležnosti ili neblagovremeno sti žalbe	Ukupno u 2016. godini
Podgorica	42	36	23	39	24	164
Nikšić	13	4	6	12	11	46
Cetinje	-	3	1	1	-	5
Herceg Novi	5	7	2	3	2	19
Bijelo Polje	4	3	1	3	-	11
Bar	4	2	1	4	-	11
Danilovgrad	1	1	-	1	-	3
Budva	3	5	2	4	2	16
Kotor	3	2	4	3	-	12
Kolašin	1	-	-	-	-	1
Berane	4	5	1	4	2	16

Tivat	1	-	-	2	-	3
Rožaje	1	1	1	2	-	5
Pljevlja	3	2	1	2	2	10
Žabljak	-	-	1	-	-	1
Plav	1	3	1	-	-	5
Andrijevića	-	-	-	1	-	1
Mojkovac	-	1	1	2	-	4
Ulcinj	1	1	1	1	-	4
UKUPNO:	87	76	47	84	43	337

U 2017. godinu prenjeto je 15 žalbi korisnika na dalje postupanje.

Kada su u pitanju tužbe na odluke Savjeta Agencije, a koje se odnose na zaštitu korisnika javnih elektronskih komunikacionih usluga, u 2016. godini Upravnom sudu Crne Gore je podnešeno osam tužbi. Sve tužbe su izjavljene od strane korisnika. Na traženje Suda, Agencija je shodno članu 57 Zakona o upravnom sporu dostavila odgovore sa spisima predmeta na 7 (sedam) tužbi i postupci kod Suda nijesu završeni u toku 2016. godine.

U jednom sporu po tužbi korisnika na zaključak Agencije, a nakon presude Upravnog Suda Crne Gore, Agencija je u ponovnom postupku, na osnovu utvrđenih činjenica, donijela novi zaključak kojim je odbacila žalbu zbog nenadležnosti, budući da se žalba odnosila na zahtjev za vansudsko poravnanje i slobodan pristup informacijama koji razlozi nijesu definisani članom 163 Zakona o elektronskim komunikacijama kao osnovi za podnošenje žalbe u korišćenju elektronskih komunikacionih usluga.

Iz datog pregleda žalbi koje su podnijete u 2016. godini, utvrđeno je povećanje broja istih u odnosu na predhodnu godinu kada je bilo podnijeto 317 žalbi. Odnos prihvaćenih i odbijenih žalbi u 2015. godini je bio 58,99 % usvojenih i 41,01 % odbijenih žalbi, dok je taj odnos u 2016. godini bio 53,37 % usvojenih i 46,67 % odbijenih žalbi. U 2016. godini je donijet značajno veći broj zaključaka shodno odredbama Zakona o opštem upravnom postupku i to 84 zaključaka kojima je postupak obustavljen, jer je u međuvremenu, od momenta podnošenja žalbi, operator preinačio svoje odluke, odnosno usvojio prigovore korisnika, tako da su korisnici odustajali od žalbi. Ovaj broj zaključaka zajedno sa brojem usvojenih žalbi ukazuje da je 171 žalba riješena u korist pretplatnika, što čini 48,58 % od ukupno podnijetih žalbi. 43 zaključka o odbacivanju žalbi je donijeto zbog nenadležnosti Agencije da rješava po žalbama korisnika, jer se iste nijesu odnosile na razloge za podnošenje žalbe, koji su propisani članom 163 Zakona o elektronskim komunikacijama, već su se odnosile na pitanja zaostalih novčanih dugovanja prema operatorima za koja su pokrenuti postupci prinudne naplate i izvršenja. U ostalim slučajevima donošenja zaključaka, žalbe su odbačene kao neblagovremene ili neuredne. Jedan broj žalbi je procesuiran na nadležnost Upravi za inspekcijske poslove jer su se žalbe odnosile na kvar telefonskih uređaja.

Najveći broj žalbi korisnika se i u 2016. godini, odnosio na račun za pružene usluge. S tim u vezi, povećan je broj žalbi za obračun interneta u nacionalnom saobraćaju, što ukazuje da je porastao broj korisnika tog saobraćaja koji se korisnicima obezbjeđuje kupovinom odgovarajućih opcija sa pripadajućim povoljnostima koje se ugovaraju na određeni rok. Međutim, i pored toga što operatori na broj korisnika blagovremeno pošalju SMS poruku - obavještenje da ugovor za korišćenje internet opcije ističe, korisnici ne produžavaju ugovor za korišćenje interneta po povoljnim uslovima, zbog čega se, obračun daljeg korišćenja internet usluga vrši po zvaničnom cjenovniku operatora, što stvara troškove koje korisnici ne priznaju i osporavaju u žalbenim postupcima.

Iz sadržine podnijetih žalbi se može zaključiti da su korisnici u Crnoj Gori povećali stepen informisanosti za korišćenje usluga u romingu putem savremenih pametnih telefona (iPhone, smartphone i dr) koji imaju aktivirane pojedine aplikacije koje zahtjevaju stalnu konekciju na internet. Naime, korisnici su upoznati sa

mogućnostima da se bez njihovog znanja mogu stvoriti dodatni troškovi za pomenute aplikacije, zbog čega traže isključenje tih servisa prije odlaska u inostranstvo na koji način se štite od neželjenih troškova. To je dovelo do smanjenog broja žalbi za obračun usluga u romingu, u 2016. godini.

U jednom broju postupaka Agencija je u rješavanju žalbi, primjenila član 157 Zakona o elektronskim komunikacijama, kojim je propisana obaveza operatora na obavještanje korisnika o prekoračenju prosječne potrošnje iz prethodna tri mjeseca, koji je u 2014. i 2015. godini u značajnom broju predmeta bio primjenjen kao osnov za usvajanje žalbi u svim predmetima gdje operator nije pružio dokaz o poslatom obavještenju. Ipak, može se konstatovati da je sve manji broj predmeta u kojima je neobavještanje korisnika o dostignutom iznosu prosječne potrošnje iz prethodna tri mjeseca, osnov za usvajanje žalbe budući da su operatori stvorili tehničke uslove za realizaciju ove zakonske obaveze.

Sve veća ponuda operatora u smislu raznovrsnih paketa usluga sa različitom kombinacijom servisa, uticala je na povećani broj zahtjeva korisnika za jednostrani raskid ugovora sa operatorom, prije isteka ugovorenog roka. Kako su u većini slučajeva korisnici u ugovornom odnosu sa minimalnim periodom trajanja ugovora od 12 ili 24 mjeseca, to su zahtjevi za jednostrani raskid ugovora uslovljavani od strane operatora ispunjenjem ugovornih obaveza, plaćanjem pretplata do isteka ugovorenog roka ili benefita ostvarenih potpisivanjem ugovora, a shodno članu 152 Zakona. Budući da je jednostrani raskid ugovora bez ikakvih obaveza moguć samo u situaciji kad operator nije u mogućnosti da ispuni ugovorom preuzete obaveze u pogledu pristupa i kvaliteta ugovorenih servisa, to je Agencija prihvatila žalbe sa konstatacijom da se dozvoljava безусловni raskid ugovora u slučajevima kada je imala dokaze da su korisnici imali česte prijave kvarova i nemogućnost korišćenja usluga u kontinuitetu zašto su odgovorni operatori.

Takođe, manji broj žalbi se odnosio na kvalitet pruženih usluga fiksne telefonije, brzine interneta i prijema TV usluga u okviru pojedinih paketa usluga. U tim slučajevima, kad se ocijenilo potrebnim, nadzornici Agencije su izlaskom na lice mjesta utvrđivali činjenično stanje koje je osnov za odlučivanje po žalbama, a što je rezultiralo korekcijom računa u svim slučajevima kad je krivicom operatora onemogućen pristup uslugama i korišćenje usluge ugovorenog kvaliteta.

Žalbe i zahtjevi korisnika koji su se odnosili na često zatamnjivanje TV kanala, mimo zaključenih ugovora, Agencija je prosleđivala na nadležnost Agenciji za elektronske medije koja vrši javna ovlašćenja u oblasti audio - vizuelnih medijskih usluga, sa uputstvom da korisnici imaju pravo na jednostrani raskid ugovora bez ikakvih obaveza prema operatoru, jer je u pitanju promjena ugovorenih uslova od strane operatora.

Jedan broj žalbi korisnika koji se odnosio na promjenu sedmocifrenih u šestocifrene brojeve od strane operatora bez njihove saglasnosti - volje, a kojima su korisnici tražili zadržavanje telefonskog broja kao i naknadu po osnovu pretrpljene štete, Agencija je odbijala u cjelosti, budući da su operatori vršili promjenu sedmocifrenih u šestocifrene brojeve shodno Planu numeracije koji je shodno Zakonu o elektronskim komunikacijama donijela Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, u cilju racionalnog, ravnomjernog i efikasnog korišćenja numeracija, kao ograničenog državnog resursa.

Primjedbe korisnika koje su najčešće upućivane preko e-mail adrese Agencije, a koje su se odnosile na brzinu i kvalitet interneta, Agencija je rješavala provjerom mjerenja u saradnji sa korisnikom. Naime, Agencija je na svojoj internet prezentaciji na adresi www.izmjeribrzinu.ekip.me instalirala rješenje koje korisnicima omogućava da sami izvrše provjeru brzine prenosa podataka.

Takođe Agencija je razvila web aplikaciju za pomoć korisnicima prilikom izbora elektronskih komunikacionih usluga "Tarifni kalkulator" - interaktivni alat, za poređenje ponuda javnih elektronskih komunikacionih usluga u dijelu fiksne i mobilne telefonije, usluga pristupa internetu, distribucije TV i radio programa (AVM sadržaja) i kombinovanih paketa navedenih usluga. Detaljnije informacija o ovoj aplikaciji se mogu naći u tački 7.2. ovog Izvještaja.

U svim slučajevima rješavanja žalbi koje su se odnosile na kvalitet usluga, Agencija je preko nadzornika utvrđivala konkretne dokaze i ukoliko je postojalo odstupanje u kontinuitetu, za koje je odgovoran

operator, usvajala žalbe korisnika sa obrazloženjem da je operator u obavezi da obešteti korisnika, ako njegove usluge u pogledu kvaliteta i raspoloživosti odstupaju od uslova određenih pretplatničkim ugovorom.

U toku 2016. godine, nastavljeno je korišćenje direktnog telefona za kontakt sa korisnicima, kao i e-maila koji je Agencija stavila u funkciju 2012. godine na zvaničnoj prezentaciji Agencije www.ekip.me (link: Korisnici pitaju). Na ovaj način značajan broj korisnika je dobijao odgovore na postavljena pitanja u najkraćem roku. Najveći broj pitanja korisnika se odnosio na postupak prigovora i žalbe, jednostrani raskid ugovora, na rješavanje pitanja nagomilanog dugovanja prema operatoru, promjenu iznosa dopune pripaid broja, prenosivost broja iz jedne u drugu mrežu, kvalitet usluga i sl. Takođe, jedan broj pitanja korisnika elektronskih komunikacionih usluga upućivan je Agenciji preko Uprave za inspeksijske poslove.

Pored stvorenih uslova za neposredan kontakt sa korisnicima Agencija je u cilju poboljšanja informisanosti korisnika stavila na raspolaganje brošure sa odgovarajućim sadržajima želeći da upozna korisnike sa svim podacima vezano za uslugu koju namjeravaju da koriste i ugovor koji potpisuju sa operatorima. Takođe, korisnicima je dostupan sajt Agencije na adresi www.ekip.me na kojem se objavljuju informacije o zvaničnim ponudama operatora, cjenovnicima usluga svih operatora, pretplatničkim ugovorima i opštim uslovima pružanja usluga na koje je ova Agencija dala saglasnost, kao i pravima korisnika elektronskih komunikacionih usluga i postupcima zaštite prava.

Agencija je nastavila aktivnosti definisane Nacionalnim programom zaštite potrošača 2015-2018. godina (NPZP), a shodno godišnjem Akcionom planu realizacije NPZP za 2015 - 2016. godinu. Agencija je Ministarstvu ekonomije - Direktoratu za razvoj Nacionalnog brenda i zaštitu potrošača aktom broj: 0203-3666/2 od 24. 06. 2016. godine dostavila Izvještaj o realizaciji Akcionog plana NPZP za 2015-2018 (jul 2015 - jun 2016) sa podacima o aktivnostima na sprovođenju zakona iz oblasti elektronskih komunikacija i poštanskih usluga i aktivnostima preduzetim od strane Nadzora Agencije, kao i podatke o broju primljenih žalbi od strane korisnika na odluke operatora i podatke o broju donijetih odluka po žalbama. Takođe, aktom broj 0203-3666/3 od 23. 06. 2016. godine Agencija je dala i Prijedlog aktivnosti za izradu Akcionog plana Nacionalnog programa zaštite potrošača za period jul 2016 - jun 2017. godine.

7.2. Tarifni kalkulator – aplikacija za korisnike

Agencija je, u saradnji sa Inovativni trendovi d.o.o. iz Zagreba, razvila web aplikaciju za pomoć korisnicima prilikom izbora elektronskih komunikacionih usluga u Crnoj Gori. "Tarifni Kalkulator" je interaktivni alat za poređenje ponuda javnih elektronskih komunikacionih usluga u Crnoj Gori, u dijelu fiksne i mobilne telefonije, usluga pristupa internetu, distribucije TV i radio programa (AVM sadržaja) i kombinovanih paketa navedenih usluga. "Tarifni Kalkulator" je dostupan od 22. 03. 2016. godine na internet adresi kalkulator.ekip.me.

"Tarifni Kalkulator" korisniku pomaže u izboru elektronske komunikacione usluge, koja odgovara njegovim potrebama i ima informativni karakter. Zasniva se na podacima o cijenama i opisu usluga koje unose

operatori elektronskih komunikacija. Da bi uporedio troškove za određenu uslugu, korisnik prvo mora unijeti svoje zahtjeve, na osnovu koje će mu aplikacija ponuditi najpovoljnije tarifne pakete. Postoje dva načina unosa, jednostavan i detaljan. Kod jednostavnog unosa, korisnik unosi manje podataka i primjenjene su određene pretpostavke, zasnovane na podacima o prosječnoj potrošnji korisnika u Crnoj Gori za izabranu uslugu. Za definisanje raspodjele saobraćaja prema konkretnim destinacijama, koristiti se detaljan unos.

"Tarifni Kalkulator" korisniku, na osnovu podataka o željenoj elektronskoj komunikacionoj usluzi koje unosi korisnik i podataka koje su unijeli operatori elektronskih komunikacija, daje rang listu najpovoljnijih usluga iz ponude operatora, koje odgovaraju zahtjevima korisnika. Rezultati dobijeni uz pomoć "Tarifnog Kalkulatora" ne predstavljaju mjesečne račune za korištenje javnih elektronskih komunikacionih usluga. Za stvarni proračun, dobijanje ponude i zaključenje ugovora korisnik je dužan da se obrati direktno operatoru elektronskih komunikacija koga je korisnik izabrao na osnovu preporuke-proračuna "Tarifnog Kalkulatora".

7.3. Ostvarivanje prava i zaštita interesa korisnika poštanskih usluga

Zaštita korisnika poštanskih usluga je regulisana Zakonom o poštanskim uslugama ("Službeni list Crne Gore" broj 57/11 i 55/16) u poglavlju II Poštanske usluge - odjeljak 5. Zaštita korisnika usluga i rješavanje sporova. Propisan je postupak reklamacije operatoru i to zbog:

- neuručenja ili uručenja sa zakašnjenjem poštanske pošiljke, neobavljanja posebno ugovorene usluge ili neobavljanja iste u cjelini (član 44 i 45), kada se može podnijeti zahtjev za pokretanje postupka potraživanja pošiljke, a reklamacija se može podnijeti u roku od 6 mjeseci od dana predaje poštanske pošiljke;
- oštećenja ili umanjenja sadržaja poštanske pošiljke (član 46) kada se reklamacija mora podnijeti odmah pri uručenju pošiljke, odnosno najkasnije narednog dana.

Takođe je propisano da je obaveza poštanskog operatora da se izjasni o osnovanosti reklamacije u roku od 10 dana od dana prijema reklamacije u unutrašnjem saobraćaju, odnosno, u roku od 60 dana u međunarodnom saobraćaju.

Protiv odluke poštanskog operatora o rješavanju reklamacije, odnosno u slučaju ne dostavljanja odgovora po podnesenoj reklamaciji, može se podnijeti prigovor Agenciji u roku od 15 dana od dana prijema odluke o reklamaciji, odnosno isteka roka za odgovor na reklamaciju. Agencija je dužna da po prigovoru odluči u roku od 30 dana od dana prijema prigovora. Odlukom o rješavanju prigovora, Agencija može odbaciti prigovor kao neblagovremen, uvažiti zahtjev i obavezati poštanskog operatora na naknadu štete, odbiti prigovor kao neosnovan ili obustaviti postupak i uputiti korisnika da svoja potraživanja ostvari pred nadležnim sudom.

Odluka Agencije je konačna u upravnom postupku, shodno članu 32 Zakona o elektronskim komunikacijama i članu 70 Zakona o poštanskim uslugama i na istu se može podnijeti tužba Upravnom sudu Crne Gore u roku od 30 dana. U slučaju da poštanski operator ne postupi po odluci Agencije, Agencija može pokrenuti postupak oduzimanja posebne licence i licence, odnosno, brisanja iz registra poštanskih operatora.

U 2016. godini Agencija nije imala pokrenutih postupaka od strane korisnika poštanskih usluga u skladu sa nadležnostima Agencije utvrđenim Zakonom o poštanskim uslugama. Naime, Agencija je u izvještajnom periodu imala nekoliko zahtjeva za pojašnjenja i za davanje odgovora na pitanja korisnika poštanskih usluga, povodom kojih je prikupila potrebne podatke i iste, sa detaljnim objašnjenjima, prosljedila korisnicima.

Jedan korisnik poštanskih usluga, koji je reklamaciju na rad operatora dostavio Agenciji, je, u skladu sa propisanom procedurom za zaštitu korisnika i rješavanje sporova, upućen da se u vezi reklamacije u prvom koraku obrati poštanskom operatoru. Ovaj korisnik je podučen o eventualnoj daljoj proceduri, ukoliko nije zadovoljan odlukom opratora, odnosno ako ista izostane.

7.4. Upravni postupci po zahtjevima subjekata na tržištu elektronskih komunikacija i poštanskih usluga i rješavanje sporova između tih subjekata

Shodno članu 34 Zakona o elektronskim komunikacijama, Agencija ima obavezu posredovanja u rješavanju sporova između operatora. Postupak posredovanja Agencija je dužna da okonča u roku od 90 dana od dana podnošenja zahtjeva za posredovanje. O pravima i obavezama operatora Savjet odlučuje bez odlaganja, a najkasnije u roku od 90 dana od dana pokretanja postupka. Odluke Agencije su konačne. Izuzetno, u slučaju pokretanja upravnog spora, na zahtjev tužioca, može se odložiti izvršenje odluke Agencije do parvosnažnosti sudske odluke.

Na postupak pred Agencijom shodno se primjenjuju odredbe zakona kojim je uređen opšti upravni postupak, ako Zakonom o elektronskim komunikacijama nije drukčije određeno. Shodno Zakonu o elektronskim komunikacijama, dozvoljena je tužba u roku od 30 dana Upravnom sudu Crne Gore.

Pred Agencijom su u 2016. godini, između operatora koji obezbjeđuju elektronske komunikacione mreže ili pružaju elektronske komunikacione usluge, vođeni sporovi po pojedinim pitanjima, a više detalja se može naći u tekstu koji slijedi.

7.4.1. Upravni postupci vođeni u 2016. godini po osnovu analize tržišta

U 2016. godini su vođeni postupci protiv rješenja kojim su određeni operatori sa značajnom tržišnom pozicijom na relevantnim tržištima.

"Maloprodajno tržište javno dostupnih usluga lokalnih i međumjesnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji"

Crnogorski Telekom a.d. Podgorica je određen kao operator sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu "Maloprodajno tržište javno dostupnih usluga lokalnih i međumjesnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji". Protiv ovog Rješenja Crnogorski Telekom a.d. je izjavio tužbu Upravnom sudu. Upravni sud je donio Presudu U broj 3081/2015 od 06. 05. 2016. godine, kojom je odbijena tužba Crnogorskog Telekoma a.d.

"Veleprodajno tržište trunk segmenata iznajmljenih linija"

Crnogorski Telekom a.d. je određen kao operator sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu "Veleprodajno tržište trunk segmenata iznajmljenih linija". Protiv ovog Rješenja Crnogorski Telekom a.d. je izjavio tužbu Upravnom sudu. Upravni sud je donio Presudu U broj 3082/15 od 18. 05. 2016. godine kojom je tužbu usvojio. Agencija je u ponovnom postupku donijela novo rješenje. Crnogorski Telekom a.d. je izjavio tužbu i na ovo rješenje. Postupak je u toku.

7.4.2. Upravni postupci vođeni u 2016. godini po osnovu godišnjih regulatornih naknada

Upravne postupke po osnovu godišnjih regulatornih naknada za 2016. godinu su vodili Telenor d.o.o, Crnogorski Telekom a.d. i Radio-difuzni centar d.o.o.

Telenor d.o.o.

Agencija je u 2016. godini, u ponovnom postupku, nakon donijetih ukidnih rješenja resornog ministarstva, donijela rješenja o upisu privrednog društva Telenor d.o.o. u Registar operatora, odobrenju za korišćenje radio frekvencija, odobrenju za korišćenje numeracija i adresa i utvrđivanju godišnjih regulatornih naknada za 2009. i 2011. godinu, i još tri rješenja o utvrđivanju godišnjih regulatornih naknada za korišćenje radio frekvencija i numeracija i adresa za Telenor d.o.o. za 2010, 2012. i 2013. godinu. Pomenutim rješenjem Agencije za 2009. i 2011. godinu uskađene su licence izdate tom privrednom društvu po osnovu Zakona o telekomunikacijama, sa Zakonom o elektronskim komunikacijama iz 2008. godine. Ostalim pomenutim rješenjima obračunata je godišnja regulatorna naknada za regulaciju i nadzor tržišta i za korišćenje radio frekvencija i numeracija i adresa za 2010, 2012. i 2013. godinu. Telenor d.o.o. je izjavio žalbu na sva ova rješenja Ministarstvu za informaciono društvo i telekomunikacije, koje žalbe su odbijene i donijetim rješenjima je potvrđena zakonitost rješenja Agencije. Protiv rješenja Ministarstva za informaciono društvo i telekomunikacije vode se sporovi pred Upravnim sudom Crne Gore, po tužbi Telenora d.o.o.

Pred Upravnim sudom Crne Gore vode se takođe i sporovi protiv rješenja Agencije o utvrđivanju godišnjih regulatornih naknada Telenoru d.o.o za 2014, 2015. i 2016. godinu, pokrenuti podnijetim tužbama ovog operatora.

Ukupan broj sporova koji se vode pred Upravnim sudom Crne Gore po osnovu godišnjih regulatornih naknada Telenoru d.o.o. je 10 (deset), od čega su 4 (četiri) spora protiv rješenja Ministarstva za informaciono društvo i telekomunikacije, a 6 (šest) sporova protiv rješenja Agencije.

Upravni sud je, u nekim svojim presudama i rješenjima, pitanje pravosnažnog rješavanja spora po tužbi Telenora d.o.o. na rješenje Ministarstva za informaciono društvo i telekomunikacije, kojim je potvrđena zakonitost rješenja Agencije o upisu privrednog društva Telenora d.o.o. u Registar operatora, odobrenju za korišćenje radio-frekvencija, odobrenju za korišćenje numeracija i adresa, kojim rješenjem su usaglašene licence izdate tom privrednom društvu sa Zakonom o elektronskim komunikacijama iz 2008. godine, tretirao kao prethodno pitanje, zbog čega po ocjeni tog suda treba zastati sa postupcima u drugim upravnim sporovima, dok ovaj postupak ne bude pravosnažno okončan.

Međutim, Upravni sud, u nekim svojim presudama, je iznio decidan stav da ovo ne predstavlja prethodno pitanje i da Telenor d.o.o. treba da plaća godišnje regulatorne naknade u skladu sa zakonom koji je na snazi u trenutku utvrđivanja naknada, a ne na osnovu pravila iz posebnih licenci koje su izdata u skladu sa Zakonom o telekomunikacijama iz 2000. godine.

Pred Upravnim sudom se takođe vodi i spor u vezi zahtjeva-tužbe Telenora d.o.o. za produženje prava korišćenja radio-frekvencija dodijeljenih po osnovu licence iz 2002. godine.

Crnogorski Telekom a.d.

Pred Upravnim sudom su u toku 2016. godine vođena 4 (četiri) spora protiv rješenja Agencije o utvrđivanju godišnjih regulatornih naknada za 2015. i 2016. godinu i ti sporovi su još uvijek u toku.

Radio-difuzni centar d.o.o.

Agencija je u 2016. godini donijela rješenje kojim su Radio-difuznom centru d.o.o. utvrđene godišnje regulatorne naknade za regulaciju i nadzor tržišta za 2016. godinu, protiv kojeg je taj operator uložio tužbu Upravnom sudu Crne Gore. Postupak je u toku.

7.4.3. Postupci vođeni u 2016. godini povodom naknade neto troška Univerzalnog servisa u elektronskim komunikacijama

Privredno društvo Teleinfo.me d.o.o. kao operator Univerzalne službe informacija i operator Univerzalnog imenika je pokrenuo postupke u vezi naknade neto troška za 2011. i 2012. godinu. U toku 2016. godine su u ponovnom postupku, nakon ukidnih rješenja resornog ministarstva, donijeta rješenja Agencije o djelimičnom priznavanju neto troška za 2011. i 2012. godinu operatoru Univerzalnog imenika i Univerzalne službe informacija Teleinfo.me d.o.o. Ministarstvo ekonomije je ta rješenja Agencije, u drugostepenom postupku, po žalbi tog operatotra potvrdilo kao zakonito.

Spor koji je vodio Teleinfo.me d.o.o. protiv rješenja Agencije o djelimičnom priznavanju neto troška za 2013. i 2014. godinu operatoru Univerzalnog imenika i Univerzalne službe informacija je okončan u 2016. godini Presudom Upravnog suda Crne Gore U br. 183/16 od 04. 10. 2016. godine i Presudom U br. 2708/15 od 24. 05. 2016. godine, tako što je potvrđena zakonitost rješenja Agencije.

Crnogorski Telekom a.d. i Teleinfo.me d.o.o. pokrenuli su u 2016. godini upravni spor protiv Rješenja Agencije kojim je odlučeno o zahtjevu Teleinfo.me d.o.o. za naknadu neto troška za 2015. godinu. Postupak po tim tužbama je na kraju 2016. godine i dalje bio u toku pred Upravnim sudom Crne Gore.

Kada su u pitanju postupci u vezi sa naknadom neto troška za pružanje usluge Univerzalnog servisa za pristup javnoj elektronskoj komunikacionoj mreži i javno dostupnim elektronskim komunikacionim uslugama na fiksnoj lokaciji operatoru Telenor d.o.o. podsjećamo da je Crnogorski Telekom a.d. izjavio tužbu na Rješenje Agencije donijeto u ponovnom postupku broj 0102-3623/25-2015 od 15. 12. 2015. godine kojim je odobrena Telenoru d.o.o. naknada za pokriće neto troška za pružanje usluge Univerzalnog servisa za pristup javnoj elektronskoj komunikacionoj mreži i javno dostupnim elektronskim komunikacionim uslugama na fiksnoj lokaciji uz posebne mjere i povoljnosti za lica sa invaliditetom i socijalno ugrožena lica za 2013. godinu. Spor nije riješen do kraja 2016. godine.

Presudom U broj 2132/2015 od 15. 07. 2016. godine je poništeno Rješenje Agencije kojim je odobrena Telenoru d.o.o. naknada za pokriće neto troška za pružanje usluge Univerzalnog servisa za pristup javnoj elektronskoj komunikacionoj mreži i javno dostupnim elektronskim komunikacionim uslugama na fiksnoj lokaciji uz posebne mjere i povoljnosti za lica sa invaliditetom i socijalno ugrožena lica za 2014. godinu. Agencija je u ponovnom postupku donijela novo Rješenje broj 0402-2469/17 od 26. 08. 2016. godine.

Po pitanju naknade neto troška za pružanje usluge Univerzalnog servisa za pristup javnoj elektronskoj komunikacionoj mreži i javno dostupnim elektronskim komunikacionim uslugama na fiksnoj lokaciji za 2015. godinu, Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost je donijela Rješenje broj 0402-3339/6 od 30. 06. 2016. godine, kojim je odobrena operatoru Telenor d.o.o. naknada za pokriće neto troška za pružanje usluge Univerzalnog servisa za pristup javnoj elektronskoj komunikacionoj mreži i javno dostupnim elektronskim komunikacionim uslugama na fiksnoj lokaciji uz posebne mjere i povoljnosti za lica sa invaliditetom i socijalno ugrožena lica za 2015. godinu.

7.4.4. Postupci vođeni u 2016. godini povodom zaštite korisnika elektronskih komunikacija

Izveštaj o postupcima vođenim u 2016. godini povodom zaštite korisnika dat je u tački 7.1 ovog poglavlja.

7.4.5. Postupci vođeni u 2016. godini po osnovu izdatih prekršajnih naloga nadzornika

Vijeće za prekršaje i Područni organ za prekršaje Podgorica su u više postupaka u 2014. godini donijeli rješenja, kojim su odbačeni prekršajni nalozi koje je izdao nadzornik za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, zbog stvarne nenadležnosti. Vijeće za prekršaje je ocijenilo, da nadzornici nijesu

nadležni da izdaju prekršajni nalog za prekršaje koji su u njihovoj nadležnosti, shodno Zakonu o elektronskim komunikacijama i Zakonu o poštanskim uslugama. Agencija je tim povodom, budući da su iscrpljena redovna pravna sredstva, podnijela predloge Vrhovnom državnom tužiocu za podnošenje zahtjeva za zaštitu zakonitosti protiv pravosnažnih sudskih odluka - rješenja Vijeća za prekršaje. Vrhovni državni tužilac je našao da ovakvim postupanjem nije povrijeđen zakon na štetu Agencije.

Iz ovih razloga u 2016. godini nadzornici nijesu izdavali prekršajne naloge.

7.4.6. Postupci vođeni u 2016. godini pred Privrednim sudom

Pred Privrednim sudom u Podgorici se vodi postupak po predlogu za izvršenje Pošte Crne Gore a.d. koji je prerastao u tužbu, povodom fakture za verifikaciju neto troška univerzalnog poštanskog operatora za 2010. godinu P br. 832/2014. Postupak je okončan u 2016. godini, a u vrijeme pripreme izvještaja presuda nije bila donijeta.

7.4.7. Postupci vođeni u 2016. godini povodom naknade neto troška Univerzalnog servisa poštanskih usluga u skladu sa Zakonom o poštanskim uslugama

Pred Upravnim sudom Crne Gore se vodi upravni spor po tužbi Pošte Crne Gore a.d. protiv Rješenja Agencije broj 0102-2472/48 od 23. 06. 2016. godine kojim je, u ponovnom postupku, odbijen zahtjev tužioca za verifikaciju neto troškava univerzalne poštanske usluge univerzalnog poštanskog operatora za 2011. godinu U br. 2223/2016.

Osim ovog vodi se i spor po tužbi Pošte Crne Gore a.d. protiv Rješenja Agencije o odbijanju zahtjeva za verifikaciju neto troška univerzalnog poštanskog operatora u 2012. godini. Upravni sud je donio Presudu U br. 250/16 od 28. 09. 2016. godine, kojom je odbijena tužba Pošte Crne Gore a.d. izjavljena protiv rješenja Agencije kojim je odbijen kao neosnovan zahtjev Pošte Crne Gore a.d. za naknadu neto troška za 2012. godinu. Vrhovni sud Crne Gore je donio Presudu Uvp br. 410/16 od 22. 12. 2016. godine, kojom je odbijen kao neosnovan zahtjev Pošte Crne Gore a.d. za vanredno preispitivanje sudske odluke tj. Presude U br. 250/16 od 28. 09. 2016. godine, pa je i time potvrđena zakonitost i pravosnažnost Rješenja Agencije broj 0102-2584/19 od 22. 12. 2015. godine o odbijanju zahtjeva za naknadu neto troška za 2012. godinu.

Pred Upravnim sudom Crne Gore se vodi upravni spor po tužbi Pošte Crne Gore a.d. protiv Rješenja Agencije broj 0901-2119/39 od 05. 05. 2016. godine, kojim je, u ponovnom postupku, odbijen zahtjev tužioca za verifikaciju neto troškava univerzalne poštanske usluge univerzalnog poštanskog operatora za 2013. godinu U br. 1632/2016.

Takođe, pred Upravnim sudom Crne Gore se vodi upravni spor po tužbi Pošte Crne Gore a.d. protiv rješenja Agencije o odbijanju zahtjeva za verifikaciju neto troška za 2014. godinu broj: 0102-2024/26 od 12. 07. 2016. godine U broj 2392/2016, kao i upravni spor po tužbi Pošte Crne Gore a.d. protiv rješenja Agencije o odbijanju zahtjeva za verifikaciju neto troška za 2015. godinu broj 0102-1899/15 od 05. 07. 2016. godine U broj 2353/2016.

8. IZVRŠENI ZADACI AGENCIJE UTVRĐENI PLANOM RADA AGENCIJE ZA 2016. GODINU

8.1. Izrada regulative u oblasti elektronskih komunikacija

Agencija, shodno članu 11 stav 1 tačka 1 Zakona o elektronskim komunikacijama, donosi propise na osnovu ovlašćenja utvrdjenih ovim zakonom. U skladu s ovlašćenjima Agencija je tokom 2016. godine donijela sljedeće podzakonske akte:

- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o uslovima za planiranje, izgradnju, održavanje i korišćenje elektronskih komunikacionih mreža, elektronske komunikacione infrastrukture i povezane opreme ("Službeni list Crne Gore", broj 39/16),
- Pravilnik o izmjenama Pravilnika o načinu i rokovima za sprovođenje mjera zaštite sigurnosti i integriteta elektronskih komunikacionih mreža i usluga ("Službeni list Crne Gore" broj 81/16),
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 146-174 MHz za PMR/PAMR sisteme ("Službeni list Crne Gore" broj 81/16),
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 5925-6425 MHz za fiksne veze ("Službeni list Crne Gore" broj 09/16),
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 6425-7125 MHz za fiksne veze ("Službeni list Crne Gore" broj 09/16),
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 7125-7425 MHz za fiksne veze ("Službeni list Crne Gore" broj 28/16),
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 7425 -7725 MHz za fiksne veze ("Službeni list Crne Gore" broj 28/16),
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 7725 -8275 MHz za fiksne veze ("Službeni list Crne Gore" broj 28/16),
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 8275 -8500 MHz za fiksne veze ("Službeni list Crne Gore" broj 28/16),
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 10,700-11,700 GHz za fiksne veze ("Službeni list Crne Gore" broj 05/16),
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 14,500-15,350 GHz za fiksne veze ("Službeni list Crne Gore" broj 15/16),
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 17,700-19,700 GHz za fiksne veze ("Službeni list Crne Gore" broj 05/16),
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 22,000-23,600 GHz za fiksne veze ("Službeni list Crne Gore" broj 07/16),
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 24,500-26,500 GHz za fiksne veze ("Službeni list Crne Gore" broj 07/16),
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 37,000-39,500 GHz za fiksne veze ("Službeni list Crne Gore" broj 15/16),
- Odluka o izmjeni i dopuni Plana raspodjele radio-frekvencija za digitalnu zemaljsku radio-difuziju ("Službeni list Crne Gore" broj 39/16) i
- Odluka o izmjeni Plana raspodjele radio-difuznih frekvencija u Crnoj Gori ("Službeni list Crne Gore" broj 09/16).

Agencija, shodno članu 11 stav 1 tačka 5 Zakona o elektronskim komunikacijama, priprema stručne osnove za izradu propisa koje donose Vlada Crne Gore i nadležno Ministarstvo na osnovu zakona. U skladu s ovlašćenjima Agencija je krajem 2016. godine pripremila i dostavila Vladi Crne Gore predlog Plana namjene radio-frekvencijskog spektra. Agencija je nadležnom Ministarstvu za informaciono društvo i telekomunikacije dostavila stručne osnove za Pravilnik o radio opremi koji treba da donese resorno Ministarstvo.

8.2. Kontrola i monitoring radio-frekvencijskog spektra

Shodno Zakonu o elektronskim komunikacijama, Agencija upravlja radio-frekvencijskim spektrom, kao ograničenim prirodnim resursom, što obuhvata planiranje, dodjelu, koordinaciju, monitoring i kontrolu korišćenja radio-frekvencijskog spektra (u daljem tekstu: RF spektra). Takođe, Agencija je dužna da planira, razvija i unapređuje sistem kontrole i monitoringa RF spektra. U postupku kontrole i monitoringa RF spektra Agencija vrši odgovarajuća mjerenja parametara radio emisija radi utvrđivanja zauzetosti pojedinih radio-frekvencijskih opsega, radi utvrđivanja izvora, lokacije i identifikacije nelegalnih radio emisija i izvora štetnih interferencija i radi kontrole ispunjavanja uslova korišćenja radio frekvencija iz odgovarajućih odobrenja izdatih od strane ove Agencije.

U osnovi, svrha kontrole i monitoringa RF spektra je da obezbijedi podršku upravljanju RF spektra (menadžment) koje između ostalog obuhvata i funkcije planiranja i dodjele odobrenja za korišćenje radio-frekvencija. Kontrola i monitoring RF spektra predstavljaju „oči i uši” za menadžment RF spektra, jer je praksa pokazala da korišćenje radio-frekvencija, u određenim slučajevima, nije u skladu sa odobrenim tehničkim uslovima. Osnovni zadaci u monitoringu RF spektra su:

- kontrola i mjerenje tehničkih i radnih parametara radio emisija;
- rješavanje štetnih interferencija;
- detekcija, identifikacija i lociranje nelegalnih radio emisija;
- kontrola i mjerenje parametara kvaliteta radikomunikacionih usluga;
- utvrđivanje zauzetosti pojedinih kanala i RF opsega sa generisanjem frekvencijskih snimaka;
- podrška u koordinaciji korišćenja radio-frekvencija sa administracijama susjednih država;
- učešće u međunarodnim programima (kampanjama) kontrole i monitoringa RF spektra.

Tokom 2016. godine Agencija je obavljala redovnu i vanrednu kontrolu i monitoring RF spektra na teritoriji države Crne Gore u vidu jednodnevnih ili višednevnih kontrolno-mjernih kampanja. Aktivnosti su sprovedene u skladu sa Planom redovne kontrole i monitoringa RF spektra u 2016. godini, uglavnom u opsegu od 80 MHz do 3 GHz. Shodno tehničkim mogućnostima kontrolno-mjerne opreme i softvera u okviru Sistema za kontrolu i monitoring RF spektra Crne Gore (u daljem tekstu: Sistem), kontrola i monitoring RF spektra u 2016. godini je obavljana u skladu sa relevantnim ITU preporukama za monitoring RF spektra (ITU-R SM preporukama), CEPT/ECC preporukama, odlukama i ETSI standardima i to:

- iz Glavnog kontrolno-mjernog centra na Dajbabskoj Gori u Glavnom gradu Podgorica (u daljem tekstu: GKMC) za teritoriju opštine Podgorica;
- iz Regionalnog kontrolno-mjernog centra na Crnom rtu kod Sutomora (u daljem tekstu: RKMC) za teritoriju opštine Bar;
- iz Daljinski upravljane kontrolno-mjerne stanice na Crljenicama (u daljem tekstu: DUKMS Pljevlja) za teritoriju opštine Pljevlja;
- iz Daljinski upravljane kontrolno-mjerne stanice na Bijeloj Crkvi (u daljem tekstu: DUKMS Rožaje) za teritoriju opštine Rožaje;
- iz Daljinski upravljane kontrolno-mjerne stanice na Trojici (u daljem tekstu: DUKMS Kotor) za teritoriju opštine Kotor;
- korišćenjem Mobilne kontrolno-mjerne stanice u vozilu Mercedes Sprinter 316 CDI (u daljem tekstu: MKMS) na više mikrolokacija širom Crne Gore;
- korišćenjem Digitalne mobilne kontrolno-mjerne stanice za monitoring parametara kvaliteta i pokrivanja GSM/UMTS mreža u vozilu Renault Trafic Passenger 2.5 dCi (u daljem tekstu: DMKMS) na više mikrolokacija kroz gradska područja i duž putnih pravaca širom Crne Gore i
- korišćenjem ručne i prenosne mjerne opreme širom Crne Gore u opsegu od 10 kHz do 26,5 GHz.

Najveći dio redovnih aktivnosti po pitanju kontrole i monitoringa RF spektra odnosio se na:

- mjerenja zauzetosti RF spektra;
- mjerenja i kontrolu parametara odobrenih FM radio-difuznih emisija;
- mjerenja i kontrolu parametara odobrenih emisija funkcionalnih (PMR) radio-mreža;
- mjerenja parametara pokrivanja i kvaliteta servisa operatora mobilne telefonije na pojedinim područjima u Crnoj Gori;

- utvrđivanje pojave i identifikacija smetnji, kao i utvrđivanje pojave i identifikacija emisija bez odgovarajućeg odobrenja;
- vanredna mjerenja prisustva signala mobilnih operatora iz susjednih država;
- vanredna mjerenja parametara pokrivanja i kvaliteta servisa operatora mobilne telefonije u Crnoj Gori (za potrebe realizacije univerzalnog servisa);
- vanredna mjerenja na zahtjev stručnih službi Agencije, po prijavama smetnji korisnika RF spektra i drugih organa zainteresovanih za stanje u pojedinim djelovima RF spektra.

Po prikupljanju kontrolno-mjernih rezultata u redovnom ili vanrednom postupku kontrole i monitoringa RF spektra, sprovedene su dalje aktivnosti koje su se uglavnom odnosile na:

- obradu i stručnu analizu prikupljenih kontrolno-mjernih rezultata;
- izradu odgovarajućih informacija i izvještaja o obavljenoj kontroli i monitoringu RF spektra i njihovo dalje procesuiranje;
- pripremu i slanje odgovarajućih dopisa – opomena svim nosiocima odobrenja kod kojih su uočeni nedostaci u radu ili nepoštovanju uslova propisanih tim odobrenjima;
- vođenje interne elektronske evidencije o utvrđenim nedostacima kod pojedinih korisnika RF spektra kojima su i slati dopisi - opomene.

Redovna kontrola i monitoring RF spektra u opštini Podgorica tokom 2016. godine je podrazumijevala svakodnevnu kontrolu pojedinih RF opsega korišćenjem kontrolno-mjerne opreme i softvera instaliranog u GKMC-u. Shodno tehničkim mogućnostima GKMC-a, to je uglavnom podrazumijevalo izvršavanje sljedećih zadataka:

- utvrđivanje zauzetosti RF spektra po pojedinim opsezima;
- utvrđivanje neovlašćenog korišćenja RF spektra;
- kontrola pojave nepoznatih radio emisija i identifikacija smetnji sa naglaskom na opsege namijenjene vazduhoplovnoj mobilnoj radio službi i na prijem emisija iz Albanije;
- kontrola i mjerenje vrijednosti parametara odobrenih FM radio-difuznih emisija sa emisionih objekata (u daljem tekstu: EO) u samom gradu Podgorici, kao i sa EO Sjenica, EO RTV Dom, EO Ljubović, EO Donja Gorica, emisionog centra (u daljem tekstu: EC) Lovćen, EO Velja gora, EO Bjelasica Virpazar i EO Tuzi;
- kontrola i mjerenje vrijednosti parametara emisija funkcionalnih (PAMR/PMR) radio-mreža odobrenih za Podgoricu.

Nakon sprovedenih mjerenja, trinaestorici korisnika RF spektra su poslali dopisi/opomene za usklađivanje rada emisione opreme sa uslovima iz odobrenja.

Redovna kontrola i monitoring RF spektra u opštini Bar podrazumijevala je posmatranje pojedinih frekvencijskih opsega daljinski iz GKMC-a korišćenjem opreme i softvera instaliranog u RKMC-u. Shodno tehničkim mogućnostima RKMC-a, ovo se tokom 2016. godine uglavnom odnosilo na sljedeće:

- utvrđivanje zauzetosti RF spektra po pojedinim opsezima;
- utvrđivanje neovlašćenog korišćenja RF spektra;
- kontrola pojave nepoznatih emisija i identifikacija smetnji sa naglaskom na opsege namijenjene pomorskoj mobilnoj službi i na prijem emisija iz susjednih država: Italije, Hrvatske i Albanije;
- kontrola i mjerenje vrijednosti parametara odobrenih FM radio-difuznih emisija sa emisionih objekata u gradu Baru, te sa EO Volujica i EO Velji grad;
- kontrola i mjerenje vrijednosti parametara emisija funkcionalnih (PAMR/PMR) radio-mreža odobrenih za Bar.

Sedmorici korisnika RF spektra koji su između ostalih bili u fokusu mjerne kampanje su poslali dopisi/opomene za usklađivanje rada emisione opreme sa uslovima iz odobrenja.

Tokom 2016. godine redovna kontrola i monitoring RF spektra u opštini Pljevlja obuhvatila je posmatranje pojedinih frekvencijskih opsega daljinski iz GKMC-a korišćenjem opreme i softvera instaliranog u DUKMS Pljevlja. Shodno tehničkim mogućnostima DUKMS-e Pljevlja, to je u osnovi podrazumijevalo izvršavanje sljedećih zadataka:

- utvrđivanje zauzetosti RF spektra po pojedinim opsezima;
- utvrđivanje neovlašćenog korišćenja RF spektra;
- kontrola pojave nepoznatih emisija i identifikacija smetnji sa naglaskom na prijem emisija iz susjednih država, Srbije i Bosne i Hercegovine;
- kontrola i mjerenje vrijednosti parametara odobrenih FM radio-difuznih emisija sa emisionih objekata u gradu Pljevlja, te prije svega sa EO Tvrdaš;
- kontrola i mjerenje vrijednosti parametara emisija funkcionalnih (PAMR/PMR) radio-mreža odobrenih za Pljevlja.

Nakon završenih mjerenja trojici korisnika RF spektra su poslani dopisi/opomene za usklađivanje rada emisije opreme sa uslovima iz odobrenja.

Kada je u pitanju redovna kontrola i monitoring RF spektra u opštini Rožaje, slično kao i za RKMC i DUKMS Pljevlja, tokom 2016. godine je vršeno posmatranje pojedinih frekvencijskih opsega daljinski iz GKMC-a korišćenjem opreme i softvera instaliranog u DUKMS Rožaje. Shodno tehničkim mogućnostima DUKMS-e Rožaje, ovo se uglavnom odnosilo na izvršavanje sljedećih zadataka:

- utvrđivanje zauzetosti RF spektra po pojedinim opsezima;
- utvrđivanje neovlašćenog korišćenja RF spektra;
- kontrola pojave nepoznatih emisija i identifikacija smetnji sa naglaskom na prijem emisija iz susjednih država, Srbije i Kosova;
- kontrola i mjerenje vrijednosti parametara odobrenih FM radio-difuznih emisija sa emisionih objekata u gradu Rožaje, te sa EO Bandžovo brdo, EO Završko brdo, EO Kacuber i EO Gospođin vrh;
- kontrola i mjerenje vrijednosti parametara emisija funkcionalnih (PAMR/PMR) radio-mreža odobrenih za Rožaje.

Kod četvorice korisnika RF spektra su utvrđena odstupanja tako da su im poslani dopisi/opomene za usklađivanje rada emisije opreme sa uslovima iz odobrenja.

U 2015. godini stavljena je u funkciju i DUKMS Kotor. Tokom 2016. godine iz ove DUKMS je vršeno posmatranje pojedinih frekvencijskih opsega korišćenjem opreme i mjernog softvera. Shodno tehničkim mogućnostima DUKMS-e Kotor, obavljani su sljedeći zadaci:

- utvrđivanje zauzetosti RF spektra po pojedinim opsezima;
- utvrđivanje neovlašćenog korišćenja RF spektra;
- kontrola pojave nepoznatih emisija i identifikacija smetnji sa naglaskom na prijem emisija iz susjednih država Italije i Hrvatske;
- kontrola i mjerenje vrijednosti parametara odobrenih FM radio-difuznih emisija sa emisionih objekata EO Obostnik, EO Vrmac;
- kontrola i mjerenje vrijednosti parametara emisija funkcionalnih (PAMR/PMR) radio-mreža odobrenih za teritoriju opštine Kotor.

Osmorici korisnika RF spektra čiji rad je kontrolisan preko DUKMS Kotor su poslani dopisi/opomene za usklađivanje rada emisije opreme sa uslovima iz odobrenja.

Redovna kontrola i monitoring RF spektra u preostalom dijelu države, koji po svojim prijemnim propagacionim karakteristikama nije u dometu GKMC-a, RKMC-a, DUKMS-e Pljevlja, DUKMS-e Rožaje i DUKMS-e Kotor, tokom 2016. godine obavljena je korišćenjem MKMS-e u vidu jednodnevnih ili višednevnih monitoring kampanja. Shodno Planu redovnog monitoringa u 2016. godini, MKMS-om je izvršena kontrola i monitoring RF spektra u opštinama Ulcinj, Cetinje, Nikšić, Budva, Bijelo Polje i Berane. Redovna kontrola i monitoring RF spektra u opštini Ulcinj obavljena je 07. i 08. 06. 2016. godine nakon čega su dvojici korisnika RF spektra poslani dopisi/opomene za usklađivanje rada emisione opreme sa uslovima iz odobrenja. Redovna kontrola i monitoring RF spektra u opštini Cetinje obavljena je 17. i 21. 06. 2016. godine. Nakon toga su trojici korisnika RF spektra poslani dopisi/opomene za usklađivanje rada emisione opreme sa uslovima iz odobrenja. Redovna kontrola i monitoring RF spektra za opštinu Nikšić obavljena je 23. i 24. 06. 2016. godine, a trojici korisnika RF spektra su poslani dopisi/opomene za usklađivanje rada emisione opreme sa uslovima iz odobrenja. Redovna kontrola i monitoring RF spektra u opštini Bijelo Polje je rađena 17 i 18. 11. 2016. godine. Kod dvojice korisnika RF spektra je utvrđeno odstupanje od tehničkih uslova propisanih odobrenjima zbog čega su im poslani dopisi/opomene za usklađivanje rada emisione opreme sa uslovima iz odobrenja. Redovna kontrola i monitoring RF spektra u opštini Berane obavljena je 21 i 22. 11. 2016. godine. Nakon sprovedenih mjerenja četvorici korisnika RF spektra su poslani dopisi/opomene za usklađivanje rada emisione opreme sa uslovima iz odobrenja. Redovna kontrola i monitoring RF spektra u opštini Budva obavljena je 06. i 07. 12. 2016. godine. Kod šestorice korisnika RF spektra su utvrđeni nedostaci tako da su im poslani dopisi/opomene za usklađivanje rada emisione opreme sa uslovima iz odobrenja.

Uočene nepravilnosti se uglavnom odnose na nepoštovanje maksimalno dozvoljenih vrijednosti za pojedine parametre kod FM radio-difuznih emisija (nivoa jačine polja, modulacije - frekvencijske devijacije, širine zauzetog opsega, pomjeraja - offseta noseće frekvencije).

Pored redovnih, rađeni su i postupci vanredne kontrole i monitoringa RF spektra. Vanredna kontrola i monitoring RF spektra je obavljena po prijavama smetnji upućenih Agenciji od strane različitih nosilaca odobrenja za korišćenje radio-frekvencija, a ista se tokom 2016. godine obavljala:

- korišćenjem Digitalne mobilne kontrolno-mjerne stanice za monitoring parametara kvaliteta servisa i pokrivenosti GSM/UMTS/LTE mreža u vozilu Renault Trafic Passenger (DMKMS),
- korišćenjem prenosne opreme (dva ručna analizatora spektra, prenosni monitoring prijemnik, setovi ručnih usmjerenih/omnidirektivnih aktivnih/pasivnih antena) u opsezima namijenjenim za FM i TV radio-difuziju, te u opsezima namijenjenim za potrebe vazduhoplovne radio-navigacije i s tim u vezi bezbjednosti vazdušnog saobraćaja, kao i u GSM/UMTS/LTE opsezima,
- korišćenjem MKMS u opsezima namijenjenim za FM i TV radio-difuziju, te u opsezima namijenjenim za potrebe vazduhoplovne radio-navigacije i s tim u vezi bezbjednosti vazdušnog saobraćaja i
- korišćenjem mjerne opreme na GKMC-u i RKMC-u.

Najveći broj neregularnosti tj. prijavljenih štetnih smetnji u prvom polugodištu 2016. godine je bio vezan za UMTS opseg operatora Mtel d.o.o. i to u njegovom up-link dijelu (1920 – 1935 MHz). Na osnovu opsežno obavljenih vanrednih mjernih kampanja tokom 2014, 2015. i 2016. godine, zaključeno je da je njihov uzročnik bilo korišćenje uređaja namijenjenih sjeverno-američkom tržištu - DECT 6.0 uređaji. Predmetna mjerenja vršena su uz prisustvo državnog inspektora za elektronske komunikacije. Mjerenja su vršena po prijavama smetnji na pet baznih stanica u Podgorici i to: PGF60 (Soliter Elmag-a), PGF03 (Željeznička stanica), PGF26 (Konik), PGF56 (Stari Aerodrom), PGF88 (Blok V) i PGF27 (Tuzi). Mjerenjima u neposrednoj blizini navedenih baznih stanica (u krugu poluprečnika 500m) utvrđeno je ukupno 27 izvora smetnji čiji su izvori bili uređaji ove vrste. Od toga u Gradskoj opštini Tuzi utvrđeno je 11, u naselju Konik 6, u naselju Stari Aerodrom i Blok V utvrđeno je po 3 i u blizini Željezničke stanice odnosno starog zatvora Jusovača utvrđeno je postojanje 7 DECT 6.0 uređaja. Kontrolnim mjerenjima u ovom dijelu grada, utvrđeno je da više nijesu aktivni ovi izvori smetnji, a operator Mtel d.o.o. je potvrdio da na predmetnim baznim stanicama, PGF03 i PGF60, više nema smetnje. Vršena su i kontrolna mjerenja kako bi se utvrdilo da li su predmetni izvori eliminisani. O svim izvršenim mjerenjima prilikom kojih je utvrđivan izvor smetnje, kao i o kontrolnim mjerenjima nakon isteka rokova za otklanjanje odnosno gašenje uređaja koji se zapisnikom inspektora na licu mjesta propisuju vlasnicima ovih uređaja napravljeni su detaljni izvještaji. U navedenim izvještajima se

nalaze i fotografije mikrolokacija (Google Earth) na kojima je obavljena kontrola i monitoring RF spektra korišćenjem DMKMS i ručnom opremom tj. utvrđen izvor smetnje.

Tokom 2016. godine izvršena su i druga vanredna mjerenja i o tome sačinjeni izvještaji:

- vanredna mjerenja dostupnosti signala domaćih operatora na utvrđenoj mjernoj ruti za potrebe Nacionalne turističke organizacije (NTO);
- vanredna mjerenja po prijavi Elektroprivrede Crne Gore AD Nikšić;
- vanredna mjerenja po prijavi Luke Kotor AD iz Kotora;
- vanredna mjerenja po prijavi operatora Telenor d.o.o.;
- vanredna mjerenja korišćenjem opreme na GKMC-u i MKMS-u;
- vanredna mjerenja na zahtjev Odsjeka za nadzor u opsezima 146 – 174 MHz i 420 – 470 MHz;
- vanredna mjerenja opremom iz RKMC-a na zahtjev Odsjeka za nadzor u opsegu 87,5 – 108 MHz;
- vanredna mjerenja po prijavi Kontrole letenja Srbije i Crne Gore d.o.o. na Aerodromu Golubovci;
- vanredna mjerenja za potrebe univerzalnog servisa, selo Fundina;
- vanredna mjerenja po prijavi smetnje operatora Crnogorski Telekom a.d. na teritoriji opštine Herceg Novi;
- vanredna mjerenja korišćenjem opreme na GKMC-u u frekvencijskim opsezima 108-137 i 137-174 MHz;
- vanredna mjerenja dostupnosti signala operatora Telenor d.o.o. na mjernoj ruti Međuriječje – Mioska i Mojkovac – Đurđevića Tara – Žabljak;
- vanredna mjerenja MKMS-om po prijavi smetnje operatora Telenor d.o.o.;
- vanredna mjerenja po prijavi smetnje operatora Telenor d.o.o. na emisionom objektu Radio difuznog centra d.o.o. na Katuničkom brdu;
- vanredna mjerenja korišćenjem opreme na GKMC-u na frekvencijama 410,1 i 577, 0 MHz;
- vanredna mjerenja korišćenjem ručne opreme na GKMC za potrebe postavljanja LED rasvjete na objektu;
- vanredna mjerenja korišćenjem opreme na GKMC-u u frekvencijskom opsegu 137 – 174 MHz;
- vanredna mjerenja korišćenjem opreme na GKMC-u u frekvencijskom opsegu 400 – 470 MHz;
- vanredna mjerenja po prijavi smetnje Crnogorskog Telekom a.d. u opsegu 790 – 862 MHz;
- tri vanredna mjerenja opremom iz GKMC-a na zahtjev Odsjeka za nadzor u opsegu 87,5 – 108 MHz;
- vanredna mjerenja iz GKMC-a po prijavi smetnje preduzeća M.D. Company d.o.o. Podgorica;
- vanredna mjerenja po prijavi smetnje Crnogorskog Telekom a.d. u opsegu 790 – 862 MHz sa lokacija GKMC-a, RKMC-a i DUKMS-ova Crljenice i Trojica, te korišćenjem MKMS-om na Cetinju, na više lokacija u opštinama Podgorica, Danilovgrad, Ulcinj, Bar, Budva i Nikšić.

Određeni broj vanrednih mjerenja je sproveden u opsegu od 137 – 174 MHz i 400 - 470 MHz, a istima je detaljno utvrđeno nedozvoljeno korišćenje frekvencija. S obzirom da je trend upotrebe elektronske opreme koja radi u ovim opsezima u porastu za očekivati je povećan broj korišćenje frekvencija bez odobrenja. Uzimajući u obzir sve specifičnosti u postupku identifikacije i lociranja emisija u navedenim opsezima, Agencija će tokom 2017. godine razraditi detaljan plan postupanja i aktivnosti koje je neophodno sprovesti i koordinisati unutar Agencije, a onda i u saradnji sa Upravom za inspeksijske poslove.

Takođe, treba istaći da u pojedinim slučajevima dolazi do neopravdane prijave smetnji, prvenstveno od strane operatora mobilne telefonije. Primjer za to je rješavanje smetnje na lokaciji Katuničko brdo u opštini Mojkovac, gdje se ispostavilo da svo vrijeme (godinu dana) operator Telenor d.o.o. prijavljuje smetnju, da bi se na kraju potvrdilo da je operator Telenor d.o.o. svo vrijeme imao problem sa svojom opremom. Slično iskustvo je bilo i sa operatorom Crnogorski Telekom a.d. (iz 2015. godine) kada je njihov ripiter za koji nijesu znali, u dijelu grada kod Sportskog centra Morača, unosio smetnju koju su prijavljivali dugo vremena. Slična situacija sa ovim operatorom je bila i 2016. godine u slučaju prijavljene smetnje u opštini Budva na LTE baznoj stanici na hotelu Avala.

Iako Planom redovnog monitoringa nijesu bila predviđena mjerenja pokrivenosti i kvaliteta dostupnih DVB-T2 signala, Agencija je obavila neophodne pripreme za ova mjerenja. Krajem 2016. godine izvedena su

pripremna mjerenja i stvoreni su neophodni preduslovi da se ova mjerenja, tokom 2017 godine, sprovede na široj teritoriji države.

Po obavljenim, kako redovnim, tako i vanrednim postupcima kontrole i monitoringa RF spektra pravljani su detaljni izvještaji za svaku mikrolokaciju ponaosob (uključujući i fiksne stanice GKMC, RKMC, DUKMS Pljevlja, DUKMS Rožaje, DUKMS Kotor, prenosnu i ručnu opremu). U tim izvještajima su konstatovane uočene nepravilnosti uz odgovarajuće grafičke prikaze primljenih emisija na pojedinim frekvencijama (kanalima) i u pojedinim frekvencijskim opsezima. Tabela (numerički) prikazi rezultata mjerenja koji su pratili priložene grafike, a koji se zbog obima u pomenutim izvještajima ne prilažu, čuvaju se u elektronskoj formi u specifičnom formatu softvera za kontrolu i monitoring RF spektra proizvođača Rohde&Schwarz.

Kao što je prethodno istaknuto, nakon završenih mjerenja i kreiranja odgovarajućih izvještaja Agencija je nosiocima odobrenja kod kojih su utvrđene nepravilnosti u korišćenju odobrenih frekvencijskih resursa slala dopise - opomene radi sprovođenja dodatnih radnji u cilju korišćenja odobrenih radio-frekvencija u skladu sa tehničkim uslovima propisanim od strane Agencije. Nosioци odobrenja su bili dužni da i preduzetim radnjama obavijeste Agenciju u roku od 30 dana od dana prijema dopisa - opomene. U svim slučajevima kada nosioци odobrenja nijesu odgovorili u roku od 30 dana od dana dobijanja dopisa, kao i u slučajevima da se naknadnom kontrolom i monitoringom RF spektra ponovo utvrdilo da navedeni nedostaci nijesu otklonjeni, Agencija je postupala u skladu sa odredbama Zakona o elektronskim komunikacijama.

Na osnovu obavljenih redovnih mjernih kampanja u 2016. godini može se zaključiti da je stanje u spektru i dalje izuzetno dobro. Evidentno je da su uočene povećane nepravilnosti u korišćenju radio-frekvencija u opsezima 146-174 MHz i 420-470 MHz (korišćenje radio-frekvencija bez odobrenja) na čemu će Agencija staviti posebni akcenat tokom kontrole 2017. godine. Takođe, nakon početka korišćenja opsega 790-862 MHz od strane operatora Crnogorski Telekom a.d, evidentirano je i dalje korišćenje ovog opsega na nelegalnoj osnovi za potrebe digitalne TV od strane subjekata na teritoriji Albanije, zbog čega je Agencija sprovela i dalje sprovodi brojne aktivnosti direktno sa regulatornim agencijama Republike Albanije, kao i uz pomoć Ministarstva ekonomije, Ministarstva vanjskih poslova i Ambasade Crne Gore u Albaniji, a sve u cilju da se ovo pitanje što prije riješi. Nijesu uočeni problemi ni u korišćenju opsega namijenjenih pomorskoj mobilnoj službi. Kako je to i za očekivati, u pograničnim opštinama uočeno je prisustvo FM i TV radio-difuznih emisija iz susjednih država.

8.3. Monitoring parametara digitalnih emisija

U skladu sa planom redovnog monitoringa Agencija je u 2016. godini posebnu pažnju posvetila implementaciji koordinacionih sporazuma koje je ova Agencija potpisala sa nadležnim agencijama za upravljanje spektrom Republike Albanije, Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske.

Agencija je korišćenjem DMKMS stanice, dva puta obavila mjerenja prisutnosti signala operatora mobilne telefonije iz susjedne Republike Albanije u opsezima GSM 900 i DSC 1800. Zajednička mjerenja su obavljena 21. 04. i 27. 10. 2016. godine o čemu su sačinjeni odgovarajući izvještaji. Nakon analize mjernih rezultata

moglo se konstatovati da nije došlo do bitnije promjene u intenzitetu prisutnosti albanskih operatora na našoj teritoriji. O takvoj situaciji je obavještena nadležna regulatorna agencija Republike Albanije sa kojom je ova Agencija potpisala koordinacioni sporazuma 2014. godine u vezi sa korišćenjem ova dva opsega u pograničnom području sa obje strane granice.

Početak decembra 2016. godine izvršena su mjerenja prisutnosti signala operatora mobilne telefonije iz susjednih Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine u cilju

provjere primjene koordinacionog sporazuma kog su nadležne agencije za upravljanje RF spektrom u ove tri države potpisale 2015. godine. Konstatovano je prisustvo signala hrvatskih operatora na teritoriji Crne Gore mimo uslova propisanih ovih sporazumom, tako da će potpuno usklađivanje rada operatora sa parametrima propisanim ovim tehničkim sporazumom biti u fokusu međunarodnih aktivnosti Agencije i u 2017. godini.

8.4. Aktivnosti na daljoj implementaciji Sistema za kontrolu i monitoring RF spektra

Realizacija Sistema u 2016. godini odvijala se u skladu sa Elaboratom o daljem razvoju Sistema u periodu od 2012. do 2016. godine (u daljem tekstu: Elaborat 2012-2016), Finansijskim planom Agencije i Planom javnih nabavki za 2016. godinu. Ista je u svojim najvažnijim elementima data po stavkama i sa bitnim detaljima kako dalje slijedi.

Radovi na gromobranskoj instalaciji i montaža antenskog sistema za goniometriju na Glavnom kontrolno-mjernom centru

Shodno Finansijskom planu i Planu javnih nabavki za 2016. godinu, dana 03. 03. 2016. godine Savjet Agencije je donio odluku o pokretanju postupka javne nabavke za izbor najpovoljnijeg ponuđača za izvođenje radova na gromobranskoj instalaciji Glavnog kontrolno-mjernog centra na Dajbabskoj gori (u daljem tekstu: GKMC) broj 12/2016 i za to opredijeljena finansijska sredstva u iznosu od 16.000,00 EUR.

Nakon pregleda, ocjene i vrednovanja pristiglih ponuda, Savjet Agencije je dana 31. 05. 2016. godine donio odluku o izboru firme Kodar Inženjering d.o.o. iz Podgorice kao najpovoljnijeg ponuđača. Prihvaćena je ponuda u iznosu od 14.170,52 EUR sa PDV-om. Izvođač je okončao predmetne radove sredinom jula prošle godine. Ekspertska je ocjena da novoinstalirana gromobranska zaštita, u kombinaciji sa fabričkim ROHDE&SCHWARZ® gromobranom, obezbjeđuje kvalitetnu zaštitu ne samo instaliranog antenskog sistema, već i čitavog tornja.

Uporedo sa aktivnosima na realizaciji nove gromobranske zaštite GKMC-a, kroz saradnju servisne službe ROHDE&SCHWARZ®-a i izvođača radova na gromobranskoj instalaciji ponovo je instaliran i stavljen u funkciju ranije nabavljeni antenski sistem za goniometriju koji je godinu dana prije toga demontiran (antene ROHDE&SCHWARZ® tip ADD197 i ADD071).

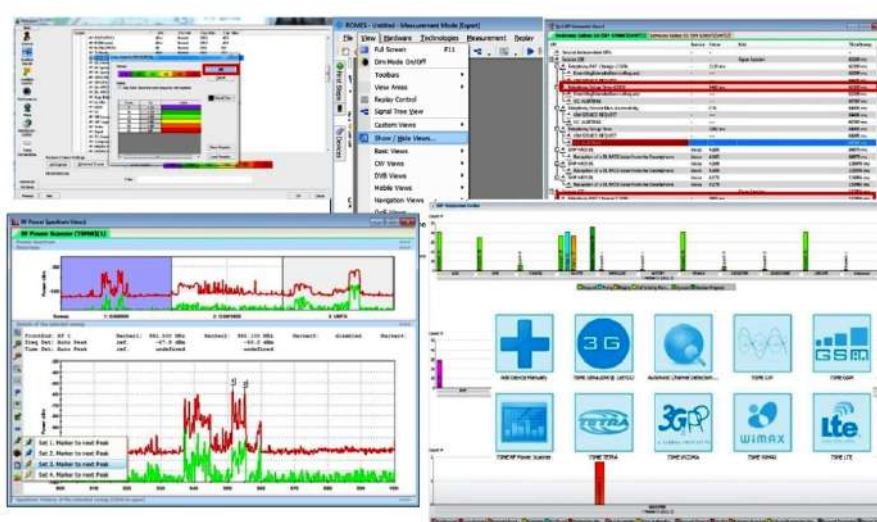
Po okončanju gore navedenih aktivnosti, pored postojećih mogućnosti kontrolno-mjerne opreme, uređaja, antenskog sistema i pripadajućeg softvera na GKMC-u za obavljanje predviđenih zadataka u oblasti kontrole i monitoringa RF spektra shodno Elaboratu 2012-2016, po prvi put u Crnoj Gori obezbijeđena je tehnička mogućnost za obavljanje i zadataka goniometrisanja radio-signala sa neke fiksne lokacije, u ovom slučaju sa GKMC-a. Na ovaj način je Sistem značajno tehnički unaprijeđen.

Kontrolno-mjerna oprema i prateći softver za monitoring i goniometrisanje signala za postojeću Mobilnu kontrolno-mjernu stanicu

Kao što je poznato, postupak javne nabavke kontrolno-mjerne opreme i pratećeg softvera za monitoring i goniometrisanje signala za postojeću Mobilnu kontrolno-mjernu stanicu (u daljem tekstu: MKMS) broj 15/2014 i s tim u vezi njena instalacija, te odgovarajuća adaptacija vozila MKMS-e (Mercedes Sprinter 316 CDI), zbog tehničkih problema sa funkcionisanjem dijela opreme i softvera isporučenih od strane dobavljača ROHDE&SCHWARZ® Österreich G.m.b.H, nije mogao biti do kraja doveden u 2015. godini. Podsjećanja radi, riječ je o nedostacima koje su od samog početka pokazali testni TV analizator ROHDE&SCHWARZ® tip ETL i prenosni goniometar ROHDE&SCHWARZ® tip DDF007.

Agencija je u saradnji sa dobavljačem tokom čitavog prvog polugodišta 2016. godine i u trećem kvartalu 2016. godine ulagala napor za iznalažanje rješenja problema sa analizatorom tip ETL.

Početak jula 2016. godine servisna služba dobavljača iz Minhena je putem daljinski uspostavljene sesije u koordinaciji sa zaposlenima iz Agencije, izvršila softversku nadogradnju predmetnog uređaja što je u konačnom rezultiralo da testni analizator ETL profunkcioniše u punom tehničkom kapacitetu.

Svo vrijeme uporedo sa postupkom otklanjanja gore navedenog problema, odvijao se i postupak otklanjanja nedostataka na prenosnom goniometru ROHDE&SCHWARZ® tip DDF007. Kao što je poznato, nakon isporuke kompaktne goniometrijske antene ROHDE&SCHWARZ® tip ADD207, zaposleni u Agenciji su testirajući mjerni sistem (DDF007 i ADD207) u dijelu goniometrisanja signala, nakon početnog ispravnog rada istog, utvrdili da je isti iznenada prestao da radi. Ni nakon niza testova i unaprijeđenja firmware-a, došlo se do zaključka da postoji kvar i na anteni i na prenosnom goniometru, koji se jedino mogu otkloniti u servisnom centru proizvođača. Krajem septembra oprema je vraćena Agenciji i nakon testiranja iste utvrđeno je da ispravno funkcioniše.

Za svo vrijeme rješavanja gore navedenih problema, limitirane su bile tehničke mogućnosti MKMS-e kada su u pitanju važni zadaci u oblasti kontrole i monitoringa RF spektra, od kojih je jedan bio mjerenje vrijednosti parametara kvaliteta DVB-T2 signala u Crnoj Gori, a drugi goniometrisanje signala korišćenjem ručne opreme (frekvencijski opseg 690 MHz - 6 GHz). Tek nakon otklanjanja svih ovih nedostataka, finalizovana je predmetna nabavka kojom su značajno unaprijeđene tehnički mogućnosti MKMS-e po pitanju monitoringa i goniometrisanja signala.

Usluge telekomunikacionog povezivanja kontrolno-mjernih stanica Sistema

Nakon što je javno otvaranje ponuda u postupku javne nabavke usluga telekomunikacionog povezivanja kontrolno-mjernih stanica Sistema broj 8/2015 obavljeno 17. 12. 2015. godine, Komisija za otvaranje i vrednovanje ponuda u ovom postupku je dana 13. 01. 2016. godine završila finalni pregled, ocjenu i vrednovanje pristiglih ponuda. Dana 14. 01. 2016. godine Savjet Agencije je donio odluku o izboru najpovoljnije ponude kojom je prihvaćena ponuda ponuđača Radio-difuzni centar d.o.o. Podgorica koja je ujedno bila i jedina pristigla ponuda.

Nakon isteka zakonskog roka za ulaganje žalbe na odluku o izboru, Agencija je sa pomenutim ponuđačem dana 24. 02. 2016. godine potpisala okvirni sporazum za pružanje predmetnih usluga broj 0102-2704/16-2015 ukupne procijenjene vrijednosti od 80.000,00 EUR za vrijeme njegovog trajanja u periodu od naredne 4 (četiri) godine. Istog dana je potpisan i ugovor o javnoj nabavci za prvu godinu primjene okvirnog sporazumu kojim se izbarani ponuđač obavezao da za cijenu od 1.500,00 EUR mjesečno u narednih 12 mjeseci korišćenjem iznajmljenih digitalnih radio-relejnih veza telekomunikaciono poveže, uz garantovanu brzinu od 8 Mb/s simetrično, sljedeće objekte u Sistemu: GKMC, Regionalni kontrolno-mjerni centar na Crnom rtu (u daljem tekstu: RKMC), Daljinski upravljaju kontrolno-mjernu stanicu (u daljem tekstu:

DUKMS) Pljevlja, DUKMS Rožaje, DUKMS Kotor, sjedište Agencije, te i buduće stanice koje se bude realizovale (DUKMS Ulcinj, DUKMS Nikšić i DUKMS Budva).

U odnosu kako je to bilo realizovano od 2010. godine pa do sada, na ovaj način tehnološki je značajno unaprijeđen kvalitet telekomunikacionog povezivanja objekata u Sistemu. Sa povećanim bitskim protokom uz zadržavanje obaveze raspoloživosti od najmanje 99%, tehnički je omogućeno da se u budućem periodu kapaciteti ovih veza, osim za potrebe monitoringa kontrolno-mjerne opreme i softvera, koriste i za potrebe inkorporiranja sistema video nadzora pojedinih objekata u jedinstvenu cjelinu.

Nabavka Real-time analizatora radio-frekvencijskog spektra

Nakon što je tekst poziva javne nabavke real-time analizatora radio-frekvencijskog spektra, za koju su opredijeljena finansijska sredstva u iznosu od 155.000,00 EUR, objavljen dana 25. 12. 2015. godine, javno otvaranje pristiglih ponuda je obavljeno dana 03. 02. 2016. godine. Komisija za otvaranje i vrednovanje ponuda po ovom pozivu je dana 26. 02. 2016. godine završila finalni pregled, ocjenu i vrednovanje pristiglih ponuda. Dana 10. 03. 2016. godine Savjet Agencije je donio odluku o izboru najpovoljnije ponude kojom je ponuda ponuđača Ibis Instruments d.o.o. Beograd za real-time analizator proizvođača KEYSIGHT® iz serije UXA tip N9040B sa cijenom od 154.581,00 EUR sa uključenim PDV-om prihvaćena kao jedina ispravna i ujedno najpovoljnija.

Drugi učesnik u ovom postupku javne nabavke, ponuđač ROHDE&SCHWARZ® Österreich G.m.b.H, je na ovu odluku dana 18. 03. 2016. godine preko naručioca izjavio žalbu Državnoj komisiji za kontrolu postupaka javnih nabavki. Državna komisija je rješenjem od 14. 11. 2016. godine odbila žalbu ponuđača ROHDE&SCHWARZ® Österreich G.m.b.H. kao neosnovanu. Shodno tome, dana 28. 11. 2016. godine konačno je potpisan ugovor o javnoj nabavci sa izabranim ponuđačem. Ovim ugovorom se ponuđač obavezao da predmetni uređaj isporuči u roku od 90 dana od dana potpisivanja ugovora.

Prenosni („backpack“) sistem za kontrolu signala GSM/UMTS/LTE mreža

Nakon što je tekst poziva javne nabavke prenosnog („backpack“) sistema za kontrolu signala GSM/UMTS/LTE mreža, za koju su bila opredijeljena finansijska sredstva u iznosu od 60.000,00 EUR, objavljen dana 23. 12. 2015. godine, javno otvaranje pristiglih ponuda je obavljeno dana 10. 02. 2016. godine.

Na prijedlog Komisije za otvaranje i vrednovanje ponuda u ovom postupku, koja je ocijenila da nijedna od pristigle dvije ponude nije ispravna, Savjet Agencije je dana 28. 03. 2016. godine donio rješenje o obustavljanju postupka predmetne javne nabavke.

Shodno Finansijskom planu i Planu javnih nabavki za 2016. godinu, dana 07. 07. 2016. godine Savjet Agencije je donio odluku o ponovnom pokretanju ove javne nabavke. Javno otvaranje ponuda je obavljeno dana 15. 09. 2016. godine.

Na prijedlog tenderske komisije, Savjet Agencije je dana 13. 10. 2016. godine donio rješenje kojim je jedino pristigla ponuda ponuđača Ibis Instruments d.o.o. iz Beograda ocijenjena ispravnom i ujedno najpovoljnijom. Shodno tome, dana 10. 11. 2016. godine sa izabranim ponuđačem je potpisan ugovor o javnoj nabavci kojim se ponuđač obavezao da za cijenu od 59.488,10 EUR sa uračunatim PDV-om isporuči naručiocu predmetnu opremu u roku od 60 dana od dana potpisivanja ugovora. Predmetni uređaj je isporučen pred kraj 2016. godine.

Nabavka antena za frekvencijski opseg od 3 GHz do 43 GHz

Nakon što je tekst poziva javne nabavke antena za frekvencijski opseg od 3 GHz do 43 GHz, za koju su bila opredijeljena finansijska sredstva u iznosu od 20.000,00 EUR, objavljen dana 23. 12. 2015. godine, javno otvaranje ponuda je obavljeno dana 02. 02. 2016. godine. Pošto se na ovu javnu nabavku nije javio nijedan ponuđač, Savjet Agencije je dana 09. 02. 2016. godine donio odluku o obustavljanju postupka predmetne javne nabavke.

Shodno Finansijskom planu i Planu javnih nabavki za 2016. godinu, dana 07. 07. 2016. godine Savjet Agencije je donio odluku o ponovnom pokretanju ove javne nabavke. Javno otvaranje ponuda je obavljeno dana 15. 09. 2016. godine.

Na prijedlog tenderske komisije, Savjet Agencije je dana 13. 10. 2016. godine donio rješenje kojim je obustavljen predmetni postupak javne nabavke jer opet nije dostavljena nijedna ponuda.

Savjet Agencije je dana 20. 12. 2016. godine donio odluku o ponovnom pokretanju otvorenog postupka predmetne javne nabavke iste procijenjene vrijednosti. Imenovana komisija za otvaranje i vrednovanje ponuda u ovom postupku javne nabavke je pripremila tekst tenderske dokumentacije i dana 29. 12. 2016. godine istu objavila. Javno otvaranje ponuda po ovom pozivu je obavljeno 15. 02. 2017. godine.

Prenosni DVB-T2 prijemnik

Pošto je tekst poziva javne nabavke DVB-T2 prenosnog prijemnika, za koju su bila opredijeljena finansijska sredstva u iznosu od 15.000,00 EUR, objavljen dana 24. 12. 2015. godine, javno otvaranje ponuda je obavljeno dana 01. 02. 2016. godine. Kako se na ovu javnu nabavku nije javio niko od ponuđača, Savjet Agencije je dana 09. 02. 2016. godine donio odluku o obustavljanju postupka predmetne javne nabavke.

Nakon što su privedena kraju dodatna ispitivanja tržišta i s tim u vezi tehničko specificiranje po pitanju ove vrste opreme, shodno Finansijskom planu i Planu javnih nabavki za 2016. godinu, dana 06. 09. 2016. godine Savjet Agencije je donio odluku o ponovnom pokretanju otvorenog postupka javne nabavke prenosnog DVB-T2 prijemnika.

Javno otvaranje ponuda je obavljeno dana 10. 11. 2016. godine. Na prijedlog tenderske komisije, Savjet Agencije je dana 06. 12. 2016. godine donio rješenje kojim je obustavljen predmetni postupak javne nabavke, ovog puta iz razloga što nijedna od tri dostavljene ponude nije bila ispravna.

Savjet Agencije je dana 21. 12. 2016. godine donio odluku o ponovnom pokretanju otvorenog postupka predmetne javne nabavke iste procijenjene vrijednosti. Javno otvaranje ponuda po ovom pozivu je obavljeno 06. 02. 2017. godine.

Usluge kalibracije, popravki i redovnog održavanja kontrolno-mjerne opreme i softvera Sistema

Shodno ugovoru o pružanju usluga kalibracije, popravki i redovnog održavanja kontrolno-mjerne opreme i softvera Sistema potpisanim dana 03. 04. 2015. godine sa TMN Sistemi d.o.o. Podgorica uz ugovorenu ukupnu cijenu u iznosu od 34.510,00 EUR, u prvom polugodištu 2016. godine nastavljeno je izvršavanje pojedinih ugovorenih usluga. To se uglavnom odnosilo na sljedeće aktivnosti:

- redovni godišnji pregled kontrolno-mjerne opreme i softvera u GKMC-u;
- prva fabrička kalibracija monitoring prijemnika ROHDE&SCHWARZ® tip ESMB nakon njegove nabavke iz 2005. godine (uređaj je prvobitno bio instaliran u RKMC-u, a nakon nadogradnje RKMC-a, instaliran u DUKMS Rožaje);

- prva fabrička kalibracija prenosnog monitoring prijemnika ROHDE&SCHWARZ® tip EB200 nakon njegove nabavke iz 2005. godine;
- promjena dijela RF kablova i antenskih adaptera za antenski sistem GKMC-a;
- promjena dijela RF kablova i antenskih adaptera za antenski sistem DUKMS Pljevlja;
- promjena dijela RF kablova i antenskih adaptera za antenski sistem MKMS-e;
- završetak redovnog godišnjeg pregleda kontrolno-mjerne opreme i softvera u RKMC-u nakon popravke dijela antenskog sistema - switch-a ROHDE&SCHWARZ® tip RD127;
- popravka antene ROHDE&SCHWARZ® tip HL033 na RKMC-u;
- utvrđivanje problema u funkcionisanju povezane antenske kontrolne opreme prvobitno instalirane u DUKMS Kotor, a koja se kasnije namjerava instalirati u DUKMS Nikšić.

Kontinuitet usluga kalibracije, popravki i redovnog održavanja kontrolno-mjerne opreme koji se tokom eksploatacije pokvare ili usljed starosti počnu da odstupaju od deklariranih fabričkih vrijednosti njihovih pojedinih parametara je od velikog značaja za normalno funkcionisanje Sistema. Shodno Finansijskom planu i Planu javnih nabavki za 2016. godinu, dana 05. 04. 2016. godine Savjet je donio odluku o pokretanju postupka javne nabavke usluga kalibracije, popravki i redovnog održavanja kontrolno-mjerne opreme i softvera Sistema sa opredijeljenim sredstvima u iznosu od 45.000,00 EUR. U posljednje dvije godine se sa razvojem Sistema značajno uvećala potreba i za količinom i za vrstom predmetnih usluga u odnosu na 2014. godinu, a prije svega onih koje se tiču popravki i redovnog održavanja opreme i softvera u Sistemu.

S tim u vezi, imenovana komisija za otvaranje i vrednovanje ponuda u ovom postupku javne nabavke je, nakon detaljne analize i sagledavanja potreba za ovom vrstom usluga u narednom periodu, izradila tekst tenderske dokumentacije i dana 01. 07. 2016. godine objavila poziv za javno nadmetanje. Vodeći se potrebom za uštedama, nabavka je umjesto prvobitno planiranih 45.000,00 EUR raspisana na 38.000,00 EUR. Javno otvaranje ponuda je obavljeno dana 15. 08. 2016. godine. Pošto se na ovu javnu nabavku nije javio nijedan ponuđač, Savjet Agencije je početkom septembra 2016. godine donio rješenje kojim se obustavlja postupak predmetne javne nabavke.

S obzirom da je prvi postupak poništen, Savjet Agencije je dana 15. 09. 2016. godine donio odluku o ponovnom pokretanju otvorenog postupka predmetne javne nabavke i za to opredijelio finansijska sredstva u iznosu od 45.000,00 EUR na godišnjem nivou. Javno otvaranje ponuda je obavljeno dana 08. 12. 2016. godine kada je utvrđeno da se po ovom postupku javio samo jedan ponuđač (TMN Sistemi d.o.o. iz Podgorice). Nakon pregleda, ocjene i vrednovanja pristigle ponude, tenderska komisija je dana 20. 12. 2016. godine istu ocijenila neispravnom i predložila obustavljanje postupka javne nabavke. Na prijedlog tenderske komisije, Savjet Agencije je dana 29. 12. 2016. godine donio rješenje kojim je obustavljen predmetni postupak javne nabavke.

Usluge izrade projekta senzorske mreže za pokrivanje urbane sredine Glavnog grada Podgorica u svrhu kontrole i monitoringa RF spektra u opsegu do 6 GHz

Dana 18. 12. 2015. godine objavljen je tekst poziva za šoping postupak javne nabavke usluga izrade projekta senzorske mreže za pokrivanje urbane sredine Glavnog grada Podgorica u svrhu kontrole i monitoringa RF spektra u opsegu do 6 GHz. Za ovu javnu nabavku su opredijeljena finansijska sredstva u iznosu od 5.000,00 EUR.

Javno otvaranje ponuda je obavljeno dana za 20. 01. 2016. godine. Na prijedlog komisije za otvaranje i vrednovanje ponuda u ovom postupku javne nabavke, Savjet Agencije je dana 10. 03. 2016. godine donio odluku kojom je ponuda ponuđača WIN Project k.d. Nikšić ocijenjena jedino ispravnom i ujedno najpovoljnijom. U zakonski predviđenom roku, drugi ponuđač - Alatel d.o.o. Podgorica je izjavio žalbu Državnoj komisiji za kontrolu postupaka javnih nabavki.

Dana 01. 07. 2016. godine Državna komisija se izjasnila po predmetnoj žalbi i donijela Rješenje broj kojim se proglašava ispravnom ponuda podnosioca žalbe uz ponuđenu cijenu od 4.760,00 EUR sa PDV-om, a

istovremeno ocjenjuje neispravnom ponuda ponuđača WIN Project k.d. Nikšić. Prema zakonu, tenderska komisija je postupila u skladu sa predmetnim rješenjem Državne komisije, te je dana 14. 09. 2016. godine potpisan ugovor sa ponuđačem Alatel d.o.o. Podgorica. Ovim ugovorom se ponuđač obavezao da predmetni projekat dostavi u roku od 60 dana od dana potpisivanja ugovora.

Ponuđač je dostavio Agenciji predmetni projekat u za to predviđenom roku. Nakon detaljne analize Projekta senzorske mreže od strane zaposlenih Agencije, konstatovani su propusti u sadržini dokumenta u odnosu na tehničku specifikaciju, pa je shodno članu 6 stav 4, poslat dopis broj 0502-1285/40-2015 od 30. 11. 2016. godine u kome su navedeni uočeni nedostaci. Ponuđač je izvršio izmjene i dopune projektne dokumentacije u skladu sa datim im primjedbama i početkom februara 2017. godine dostavio inovirani projekat, u potpunosti usklađen i izrađen u skladu sa projektom zadatkom.

Usluge nadzora alarmnih uređaja u objektima Sistema

Pošto je tekst tenderske dokumentacije u postupku javne nabavke usluga nadzora alarmnih uređaja u objektima Sistema za kontrolu i monitoring RF spektra putem šopinga, za koju su bila opredijeljena finansijska sredstva u iznosu od 1.500,00 EUR, objavljen dana 25. 12. 2015. godine, javno otvaranje ponuda je obavljeno dana 03. 02. 2016. godine. Dana 16. 03. 2016. godine Savjet Agencije je donio odluku o izboru najpovoljnijeg ponuđača - firme Max-Pro d.o.o. Podgorica u iznosu od 1.285,20 EUR. Agencija je sa ovim ponuđačem dana 18. 04. 2016. godine potpisala ugovor o pružanju predmetnih usluga na period od godinu dana.

Shodno Finansijskom planu i Planu javnih nabavki za 2016. godinu, dana 21. 12. 2016. godine Savjet Agencije je donio odluku o pokretanju postupka javne nabavke usluga nadzora alarmnih uređaja u objektima Sistema za kontrolu i monitoring RF spektra putem šopinga. Za ovu nabavku su kao i u 2015. godini opredijeljena finansijska sredstva u iznosu od 1.500,00 EUR.

S tim u vezi, urađena je tenderska dokumentacija, te tekst poziva objavljen dana 23. 12. 2016. godine. Javno otvaranje ponuda je obavljeno dana 08. 02. 2017. godine.

Usluge fizičko-tehničke zaštite objekta GKMC-a sa pristupnom saobraćajnicom

Na prijedlog komisije za otvaranje i vrednovanje ponuda u postupku javne nabavke usluga profesionalnog obezbjeđenja imovine tj. fizičko-tehničke zaštite objekta GKMC i pristupne saobraćajnice na Dajbabskoj gori, Savjet Agencije je dana 19. 11. 2015. godine donio odluku o izboru najpovoljnije ponude u ovom postupku. Naime, ponuda ponuđača Don Security d.o.o. Nikšić je ocijenjena kao najpovoljnija.

Međutim, jedan od učesnika u postupku javne nabavke – Security Consulting & Protection d.o.o. Podgorica je dana 01. 12. 2015. godine izjavio žalbu Državnoj komisiji za kontrolu postupaka javnih nabavki. Dana 07. 12. 2015. godine Agencija je odbila izjavljenu žalbu i u skladu sa zakonom kompletnu dokumentaciju prosljedila Državnoj komisiji za kontrolu postupaka javnih nabavki. Državna komisija za kontrolu postupaka javnih nabavki je svojim rješenjem od 03. 06. 2016. godine, u cjelosti poništila žalbom pobijanu odluku Agencije o izboru najpovoljnije ponude i uz odgovarajuće naznake vratila postupak na ponovno odlučivanje.

U skladu sa gore navedenim naznakama, imenovana tenderska komisija u ovom postupku javne nabavke je donijela novu odluku kojom je ponuda ponuđača „Security Consulting & Protection” d.o.o. iz Podgorice prihvaćena kao jedina ispravna i najpovoljnija. Agencija je dana 15. 09. 2016. godine sa ponuđačem „Security Consulting & Protection” d.o.o. Podgorica potpisala ugovor na period od godinu dana.

Aktivnosti na realizaciji DUKMS Nikšić

Shodno Elaboratu 2012-2016, Agencija je planirala izgradnju DUKMS-e na području urbane cjeline opštine Nikšić na mikrolokaciji na brdu Trebjesa. Imajući u vidu kompleksnu situaciju po pitanju pribavljanja potrebnih saglasnosti za gradnju ove stanice na prvobitno planiranoj mikrolokaciji, inače zaštićenog područja, Agencija je pristupila traženju alternativne mikrolokacije u opštini Nikšić, a kao najpogodnija je ocijenjena mikrolokacija stanice Zavoda za hidrometeorologiju i seizmologiju Crne Gore. Shodno navedenom, Agencija je sa Zavodom dana 21. 06. 2016. godine potpisala Sporazum o saradnji a nakon toga i ugovor. Zavod se obavezao da obezbijedi korišćenje dijela potkrovlja i dijela kruga Meteorološke stanice Nikšić za smještaj opreme i antenskog stuba, da izvrši saniranje krova objekta i dozvoli da Agencija u dvorišnom dijelu postavi antenski stub sa odgovarajućim uzemljenjem i gromobranskom zaštitom koja će obuhvatiti i zaštitu objekta Meteorološke stanice Nikšić i pripadajućih uređaja te stanice. Ovim ugovorom Agencija se obavezala da smještaj opreme i antenskog stuba izvrši tako da ne ometaju funkcionisanje i normalan rad Meteorološke stanice Nikšić, da učestvuje u održavanju objekta, srazmjerno dijelu poslovnog prostora datog na korišćenje, te da snosi troškove nastale korišćenjem predmetnog objekta koji se odnose na utrošenu električnu energiju, vodu, izvršene komunalne usluge, i druge troškove koji se tiču redovne upotrebe objekta i korišćenja kruga ove stanice. Ovim su se stekli preduslovi za realizaciju DUKMS Nikšić, tako da će Agencija tokom 2017. godine preduzeti aktivnosti na izradi projektne dokumentacije za izradu antenskog stuba i sistema uzemljenja i gromobranske zaštite, te dobijanju potrebnih dozvola za izgradnju i postavljanje istih, kako bi se stanica puštila u rad u 2017. godini.

8.5. Status implementacije digitalne zemaljske radio-difuzije

Shodno Zakonu o digitalnoj radio-difuziji, dana 17. 06. 2015. godine je i zvanično prestalo emitovanje analogne televizije u Crnoj Gori, a status operatora prvog multipleksa na nacionalnom nivou je steklo privredno društvo "Radio-difuzni centar" d.o.o. Podgorica.

Tokom 2016. godine privredno društvo "Radio-difuzni centar" d.o.o. Podgorica nastavilo je sa aktivnostima puštanja u rad predajnika za realizaciju radiokomunikacione mreže sa nacionalnim pokrivanjem (MUX1) u cilju pružanja audiovizuelnih medijskih usluga posredstvom DVB-T2 radio-difuznih sistema, u skladu sa izdatim odobrenjima Agencije, na sljedećim kanalima i emisionim lokacijama:

- kanal 24 na lokacijama Sjenica, Velja Gora i RTV Dom,
- kanal 35 na lokacijama Zatrijebač, Veruša, Lijeva Rijeka, Bioče, Kurilo Danilovgrad, Lovćen, Rijeka Crnojevića, Luštica, Žvinje, Bogišin Krš, Tović, Možura, Fraskanjel, Velji Grad, Ostrog, Nikšićka Župa, Ilino Brdo, Bratogošt, Volujica, Kovačevo Brdo, Šavnik, Urljača, Krnovska Glavica, Zavorovi, Pleća, Stojkovic, Stabna, Babac, Spas, Perast, Vrmac, Brajići i Strp i
- kanal 43 na lokacijama Bjelasica, Petnjica, Zaostro, Jejevica, Šekular 2, Bioča, Obrov, Kurilo Bijelo Polje, Babića Brijeg, Grab, Galica, Velji krš, Završka Glavica, Bać, Maleš, Bandžovo Brdo, Kacuber, Balj, Gospođin Vrh, Gusinje, Durmitor, Njegovuđa, Kofiljača, Pepići, Pitomine, Ravna Rijeka, Sokolovac i Godijevo.

Novi servis „TV za Sve” realizovan od strane privrednih društva „Radio-difuzni centar” d.o.o. Podgorica i „Crnogorski Telekom” a.d. Podgorica dostupan je korisnicima od jula mjeseca 2016. godine. Ovaj servis je zasnovan na DVB-T2 tehnologiji sa predviđenom nacionalnom pokrivenošću od 97% stanovništva. Korisnicima platforme „TV za Sve” (uz cijenu mjesečne pretplate od 5 eura), na raspolaganju je osnovni paket sa 18 kanala, od kojih je 5 crnogorskih kanala sa slobodnim pristupom (*free to air* pristup - programi koji su inače dostupni putem DVB-T2 MUX1), a preostalih 13 kanala su najpopularniji filmski, dokumentarni, dječiji i regionalni kanali. U narednom periodu predviđeno je i proširenje paketa sa još dodatnih programa. Korisnički uređaj koji karakteriše jednostavna instalacija i mogućnost mobilnosti je besplatan, a uz gledanje televizijskih programa, omogućava i napredne opcije kao što su programski vodič, mogućnost snimanja na eksternom hard disku, HDMI priključak, youtube, internet radio i roditeljsku kontrolu.

U opštini Ulcinj, privredno društvo „Mir&Teuta“ d.o.o. Ulcinj emituje DVB-T2 signal sa lokalnim sadržajem (MUX UL L1) na kanalu 39 sa lokacija Možura i Pinješ, u skladu sa odobrenjem Agencije.

8.6. Stručni nadzor u oblasti elektronskih komunikacija

Nadzor nad radom operatora koji su registrovani kod Agencije, shodno Zakonu o elektronskim komunikacijama, vrši Agencija preko nadzornika za elektronske komunikacije. Nadzornici za elektronske komunikacije obavljaju poslove nadzora u skladu sa Zakonom o elektronskim komunikacijama i Zakonom o inspekcijском nadzoru.

Redovni stručni nadzori kod operatora registrovanih kod Agencije i subjekata kojima je Agencija izdala odobrenje za korišćenje radio-frekvencija su vršeni u skladu sa Planom nadzora elektronskih komunikacija za 2016. godinu koji je odobren od strane Savjeta Agencije.

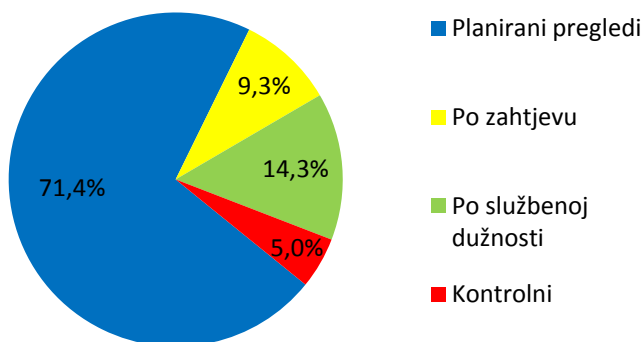
Vanredni pregledi vršeni su po ukazanoj potrebi u slučajevima kada:

- su radio stanice ometale rad drugih radio stanica,
- su izvještaji monitoringa radio spektra ukazivali na pojavu nepravilnosti u radu radio stanica,
- je operator, korisnik ili drugi subjekat uputio opravdan zahtjev za vršenjem pregleda.

Kontrolni pregledi vršeni su po ukazanoj potrebi u slučaju kada je trebalo izvršiti provjeru postupanja po rješenju nadzornika za elektronske komunikacije, rješenjima i odlukama Agencije.

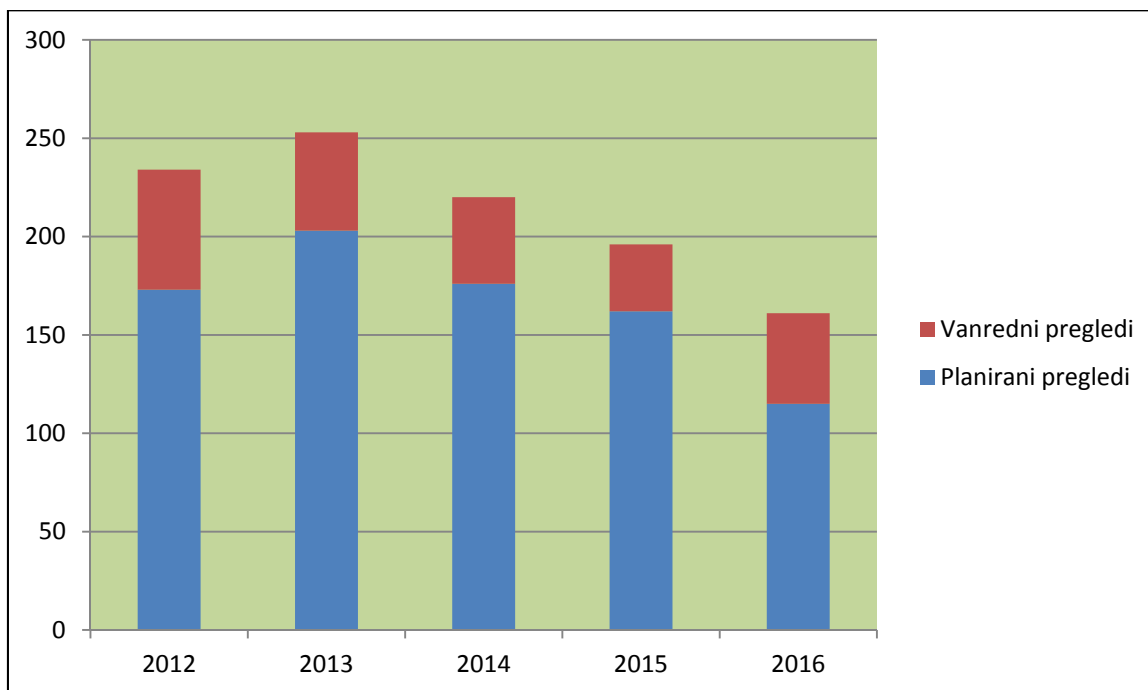
Pri vršenju stručnog nadzora, u skladu sa Zakonom o inspekcijском nadzoru, nadzornici su djelovali prvenstveno preventivno. Ukazivano je na utvrđene nepravilnosti i određivan rok za njihovo otklanjanje.

U toku 2016. godine izvršen je ukupno 161 pregled, od čega je 115 planiranih pregleda, 15 pregleda po zahtjevu za vršenje stručnog nadzora, 23 pregleda po službenoj dužnosti i 8 kontrolnih pregleda postupanja po ranije naloženim radnjama.

Uporedni prikaz broja sprovedenih postupaka stručnog nadzora za periodu od 2012 - 2016. godine dat je u sljedećoj tabeli, odnosno grafiku.

Godina	Planirani pregledi	Vanredni pregledi	Ukupno pregleda
2012.	173	61	234
2013.	203	50	253
2014.	176	44	220
2015.	162	34	196
2016.	115	46	161

O izvršenim pregledima sačinjeni su zapisnici. Na sačinjene zapisnike ovlašćeni predstavnici subjekata nadzora nijesu imali primjedbi. Kopije zapisnika uručene su ovlašćenim predstavnicima subjekata nadzora i uredno je vođena evidencija u skladu sa Zakonom o inspekcijskom nadzoru.

U 42 slučaja naloženo je otklanjanje utvrđenih nepravilnosti, od čega je u 35 slučajeva zapisnikom naloženo otklanjanje nedostataka, a u 7 slučajeva je izdato rješenje na zapisnik. U odnosu na ukupan broj izvršenih pregleda procenat utvrđenih nepravilnosti u toku 2016. godine iznosi 26%. Utvrđene nepravilnosti su se odnosile na:

- neusaglašenost radnih parametara sistema sa izdatim odobrenjima za korišćenje radio-frekvencija (promjena frekvencije, devijacija frekvencije, antenski sistem, intermodulacioni produkti i sl.),
- neposjedovanje odobrenja za korišćenje radio-frekvencija za radio-relejne veze,
- neposjedovanje saglasnosti Savjeta Agencije na opšte uslove korišćenja usluga i tipske pretplatničke ugovore,
- nepoštovanje odredbe o javnoj dostupnosti cijena, tarifa i opštih uslova korišćenja javnih elektronskih komunikacionih usluga,
- nepoštovanje odredbe o javnoj dostupnosti tarifnih paketa u kojima se vrši tarifiranje na 1s,
- neobjavlivanje imenika korisnika fiksne telefonije,
- neusklađenost forme računa sa odredbama člana 162 Zakona,
- nedostatak atesta elektro i gromobranskih instalacija objekata,
- nepreduzimanje mjera u cilju obezbjeđenja sigurnosti i integriteta elektronskih komunikacionih mreža i usluga.

U sljedećoj tabeli je dat uporedni prikaz utvrđenih nepravilnosti prilikom vršenja nadzora za period 2012 - 2016. godina.

Godina	Broj izvršenih pregleda	Broj utvrđenih nepravilnosti	Procenat utvrđenih nepravilnosti
2012.	234	89	38%
2013.	253	81	32%
2014.	220	60	27,3%
2015.	196	53	27%
2016.	161	42	26%

Na osnovu inicijativa za pokretanje postupka stručnog nadzora vršeni su pregledi po zahtjevima operatora, korisnika i Odsjeka za zaštitu prava i interesa korisnika. Zahtjevi su se odnosili na provjeru usklađenosti rada operatora sa odredbama ZEK-a, neodgovarajući kvalitet usluga, kao i izostanak pružanja usluga. U tom smislu izvršeni su sljedeći pregledi:

- Kod operatora M-kabl d.o.o. je izvršen stručni nadzor po prijavi korisnika koja se odnosila na neodgovarajući kvalitet usluga. Tom prilikom nijesu uočene nepravilnosti.
- Po zahtjevu operatora WiMAX Montenegro d.o.o. izvršen je pregled pružanja usluga operatora Antares-MNE d.o.o, S&E Tehnica d.o.o. i Teleeye-Montenegro d.o.o. Tom prilikom je kod ovih operatora utvrđeno da nemaju saglasnost Savjeta Agencije na opšte uslove i formu pretplatničkog ugovora, kao i da nemaju aktiviran internet sajt a samim tim i javno objavljene opšte uslove i cjenovnik pružanja usluga. Operatorima je u zapisniku izdat nalog za otklanjanje nepravilnosti, što je u zadatom roku i realizovano.
- Po zahtjevu operatora WiMAX Montenegro d.o.o. izvršen je pregled pružanja usluga operatora Mtel d.o.o. Tom prilikom nijesu utvrđene nepravilnosti.
- Šest pregleda kod Crnogorskog Telekom a.d. koji su se odnosili na nemogućnost korišćenja usluga u fiksnoj mreži. U pet slučajeva je utvrđeno da nije bilo osnova za žalbu, dok su u jednom slučaju utvrđene nepravilnosti. Operatoru je rješenjem naloženo otklanjanje nepravilnosti, što je u roku i realizovano.

8.7. Dostavljanje podataka i davanje mišljenja za prostorno planska dokumenta

Članom 40 Zakona o elektronskim komunikacijama utvrđena je obaveza Agencije i operatora da na zahtjev nosioca pripremnih poslova na izradi i donošenju planskog dokumenta, dostave podatke o postojećim i planiranim elektronskim komunikacionim mrežama, elektronskoj komunikacionoj infrastrukturi i povezanoj opremi u zoni zahvata planskog dokumenta. Takođe, istim članom Zakona o elektronskim komunikacijama propisana je i obaveza Agencije da daje mišljenje o usklađenosti planiranja elektronskih komunikacionih mreža, elektronske komunikacione infrastrukture i povezane opreme u postupku pripreme planskog dokumenta.

Prema članu 38 Zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata ("Službeni list Crne Gore", br. 51/08, 40/10, 34/11, 47/11, 35/13, 39/13 i 33/14), Agencija je, u svojstvu pravnog lica nadležnog za poslove telekomunikacija, dužna da na zahtjev nosioca pripremnih poslova, u roku od 15 dana, dostavi raspoložive podatke, kao i svoje predloge i mišljenja koji su neophodni za izradu planskih dokumenata. Takođe, prema članu 39 istog zakona nosilac pripremnih poslova uz nacrt planskog dokumenta dostavlja mišljenja nadležnih organa, institucija i javnih preduzeća lokalne samouprave.

U skladu sa propisanim, nosioci pripremnih poslova na izradi i donošenju planskih dokumenata: Ministarstvo i organi lokalne samouprave – sekretarijati nadležni za poslove uređenja prostora i izgradnju objekata obraćaju se Agenciji sa zahtjevima za dostavljanje podataka i preporuka. Na osnovu zahtjeva, Agencija je u 2016. godini dostavila 20 dopisa sa odgovarajućim podacima i preporukama za izradu prostorno planske dokumentacije. Podaci i preporuke su dostavljeni jedinicama lokalne samouprave i projektantima u 15 slučajeva i to: Sekretarijatu za uređenje prostora, komunalno–stambene poslove i zaštitu životne sredine Opštine Bar (3), Sekretarijatu za prostorno planiranje i izgradnju Opštine Herceg Novi (3), Sekretarijatu za prostorno planiranje i održivi razvoj Opštine Mojkovac (3), Sekretarijatu za opštu upravu i društvene djelatnosti Opštine Plužine (1), Sekretarijatu za uređenje prostora Opštine Pljevlja (1), Sekretarijatu za uređenje prostora i zaštitu životne sredine Opštine Tivat (2), Sekretarijatu za prostorno planiranje i održivi razvoj Opštine Ulcinj (1) i MA Consulting d.o.o. Podgorica (1). U ostalim slučajevima podaci i preporuke su dostavljeni: Ministarstvu ekonomije (1) i Ministarstvu održivog razvoja i turizma (4). Podaci i preporuke koji su dostavljeni Ministarstvu održivog razvoja i turizma traženi su za izradu planskih dokumenata u opštinama Budva (1), Kotor (2) i Tivat (1).

Osim toga, nosioci pripremnih poslova (organi lokalne samouprave i Ministarstvo održivog razvoja i turizma) dostavljali su na mišljenje Agenciji nacрте prostorno planskih dokumenata. Na osnovu zahtjeva za davanje mišljenja Agencija je u 2016. godini, dostavila mišljenja na 57 nacрта prostorno planske dokumentacije, dok je za 9 dostavljenih nacрта konstatovala da su ispoštovane sve preporuke koje je Agencija dala prilikom dostavljanja podataka za izradu. Nadležnim sekretarijatima jedinica lokalne samouprave su dostavljena mišljenja na 6 nacрта i to: Sekretarijatu za uređenje prostora, komunalno–stambene poslove i zaštitu životne sredine Opštine Bar (1), Sekretarijatu za prostorno planiranje i izgradnju Opštine Herceg Novi (4), Sekretarijatu za prostorno planiranje i održivi razvoj Opštine Ulcinj (1), dok su Ministarstvu održivog razvoja i turizma dostavljena mišljenja na 51 nacrt. Mišljenja na planska dokumenta koja su dostavljena Ministarstvu održivog razvoja i turizma odnose se na pripremljenu plansku dokumentaciju u opštinama: Bar (2), Berane (1), Bijelo Polje (3), Budva (3), Herceg Novi (2), Kolašin (1), Kotor (1), Mojkovac (1), Nikšić (3), Plav (1), Plužine (1), Pljevlja (4), Podgorica (17), Rožaje (2), Tivat (5) i Žabljak (4).

Mišljenja na nacрте planskih dokumenata Agencija zasniva na Zakonu o elektronskim komunikacijama i propisima koji su u skladu sa istim, Strategiji razvoja informacionog društva od 2012. do 2016. godine – Crna Gora – digitalno društvo, i novim trendovima zastupljenim u oblasti savremenih elektronskih komunikacija. Davanjem mišljenja na nacрте planskih dokumenata, Agencija teži tome da se kroz primjenu savremenih tehnoloških rješenja stvore preduslovi za:

- dalji i ubrzani razvoja ICT sektora, a prvenstveno širokopojasnog pristupa,
- stimulisanje zainteresovanosti i privlačenja investicija u ICT sektor,
- podsticanje konkurencije na tržištu elektronskih komunikacija,
- korišćenje dostupnih ICT alata i servisa u svakodnevnom životu i poslovanju od strane građana i privrednih subjekata.

Na taj način Agencija daje smjernice koje su osnov razvoja snažne i opšte dostupne infrastrukture, koja omogućava zajedničko korišćenje od strane više operatora pri pružanju širokopojasne (*broadband*) konekcije velike brzine i korišćenje savremenih i zahtjevnih servisa za sva domaćinstva i preduzeća pod jednakim uslovima.

Prilikom davanja podataka i preporuka kao i mišljenja na plansku dokumentaciju, Agencija koristi podatke o elektronskoj komunikacionoj infrastrukturi, koje operatori dostavljaju, u skladu sa članom 55 Zakona o elektronskim komunikacijama i Pravilnikom o vrsti, načinu dostavljanja i objavljivanja podataka o elektronskoj komunikacionoj infrastrukturi i povezanoj opremi koja može biti od interesa za zajedničko korišćenje ("Službeni list Crne Gore" broj 23/14), kao i podatke o broju korisnika pojedinih usluga (fiksne telefonije, fiksnog širokopojasnog pristupa Internetu, fiksnog-bežičnog širokopojasnog pristupa Internetu, mobilnih elektronskih komunikacija i distribucije AVM sadržaja). Takođe, Agencija upućuje na važnost adekvatne procjene stepena razvoja elektronskih komunikacija u granicama planskog dokumenta, u odnosu na prosjek stepena razvoja elektronskih komunikacija u Crnoj Gori.

Na osnovu kontinuiranog uvida u prostorno planska dokumenta, koja se dostavljaju Agenciji na davanje mišljenja, evidentno je da su isti u dijelu koji se odnosi na elektronske komunikacije kvalitetniji i sadržajniji u poređenju sa istim iz prethodnog perioda. Navedeno ukazuje da su obrađivači prostorno planskih dokumenata ispoštovali preporuke dobijene od ove Agencije, što potvrđuje da je učešće Agencije u procesu izrade prostorno planske dokumentacije imalo pozitivne efekte na kvalitet i sadržajnost iste, te da je opravdalo njenu zakonom propisanu ulogu u ovoj oblasti.

8.8. Istraživanje o stepenu zadovoljstva korisnika elektronskih komunikacionih usluga

Agencija za ispitivanje javnog mnjenja "Ipsos Strategic Marketing" je za potrebe Agencije sprovedla istraživanje o stepenu zadovoljstva korisnika elektronskih komunikacionih usluga u Crnoj Gori. Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 1.005 ispitanika, starosti od 18 i više godina. Okvir za uzorak se zasniva na

podacima iz popisa stanovništva sprovedenog 2011. godine. Tip uzorka je slučajni, troetafni, stratifikovani uzorak. Istraživanje je obavljeno u domaćinstvu ispitanika, putem intervjua licem u lice. Istraživanje je sprovedeno tokom februara 2016. godine.

Istraživanje se odnosi na stepen zadovoljstva korisnika uslugama fiksne i mobilne telefonije, interneta i distribucije televizijskih i radio programa, kao i stepenu obaviještenosti o pravima korisnika elektronskih komunikacionih usluga.

Rezultati istraživanja o stepenu zadovoljstva korisnika elektronskih komunikacionih usluga u Crnoj Gori mogu se naći na sajtu Agencije www.ekip.me/izvjestaji/istrazivanja.

Rezultati istraživanja pokazuju visok stepen korišćenja elektronskih komunikacionih usluga u Crnoj Gori i visok nivo zadovoljstva građana kvalitetom elektronskih komunikacionih usluga u Crnoj Gori, ali i da korisnici nijesu u dovoljnoj mjeri informisani o za njih važnim brojevima, pravima i procedurama za zaštitu svojih prava i interesa.

Po pojedinim segmentima dobijeni su slijedeći rezultati.

Fiksna telefonija

Fiksnu telefonsku liniju ima 43,7 % ispitanika. Trend pada u posjedovanju fiksne telefonske linije u domaćinstvima Crne Gore je nastavljen. Ispitanici kao razlog neposjedovanja fiksne telefonske linije dominantno navode korišćenje mobilnog telefona.

Uslugama fiksne telefonije zadovoljno je 84 % ispitanika. Najviši stepen zadovoljstva korisnika uslugama fiksne telefonije vezan je za lokalne pozive, kojima je zadovoljno preko 88 % ispitanika.

Nivo zadovoljstva cijenama fiksne telefonije je na identičnom nivou kao u prethodnom istraživanju i iznosi 66,1 %. Najviši stepen zadovoljstva cijenama usluga fiksne telefonije vezan je za usluge lokalnih poziva, kojima je zadovoljno 80,2 % i međugradskih poziva, kojima je zadovoljno 68 % korisnika.

Procenat korisnika usluga fiksne telefonije koji su imali smetnje u korišćenju ove usluge iznosi 53,1 %. Brzinom otklanjanja istih zadovoljno je 70 % korisnika.

Više od pola korisnika usluga fiksne telefonije, njih 52,8 %, je koristilo usluge podrške (call centra) svog operatora. Najveći dio, skoro 79 %, su zadovoljni uslugom koju su dobili i nivo zadovoljstva bilježi blagi rast u odnosu na prethodno istraživanje.

Mobilna telefonija

Ukupan broj ispitanika koji koriste usluge mobilne telefonije u Crnoj Gori nije se značajnije promjenio u odnosu na prethodno istraživanje i iznosi 96,2 %. Broj korisnika koji imaju više od jednog telefonskog broja je u blagom padu.

Broj korisnika mobilnih usluga koji imaju telefon putem kojeg mogu pristupiti internetu iznosi 58,8 % i u blagom je porastu u odnosu na prethodno istraživanje. Broj vlasnika tzv. pametnih telefona u Crnoj Gori blago raste i u ovoj godini oko 57 % građana Crne Gore koristi tzv. pametni telefon.

Od ukupnog broja korisnika mobilnih usluga 99,3 % koristi uslugu telefonskih poziva, njih 79,7 % koristi uslugu SMS poruka, a 45,5 % uslugu pristupa internetu.

Preko 56 % korisnika mobilne telefonije koristi neku od internet aplikacija za komunikaciju. Najkorišćeniji je Viber, zatim slijede Facebook Messenger, Skype i WhatsApp.

Generalni nivo zadovoljstva korisnika uslugama mobilnih mreža bilježi umjereni rast u odnosu na prethodno istraživanje i iznosi 89,7 %. Najviši nivo zadovoljstva vezan je za usluge telefonskih poziva, kojima je zadovoljno 90,9 % korisnika i SMS poruka, kojima je zadovoljno 80,5 %.

Korisnici usluga mobilne telefonije u Crnoj Gori, kada su u pitanju cijene ovih usluga, najveći stepen zadovoljstva iskazuju cijenama SMS poruka (73,19 %) i telefonskih poziva (63,9 %). Nivo zadovoljstva cijenama usluge pristupa internetu iznosi 56,64 %.

Skoro pola korisnika mobilne telefonije, njih 48,6 %, je koristilo servise podrške za korisnike. Pruženom uslugom je zadovoljno 91 % korisnika. Najveći stepen zadovoljstva je vezan za kulturu ophođenja (94,9 %) i kvalitet odgovora (90,3 %), dok je najniži stepen zadovoljstva vezan za vrijeme čekanja na odgovor, 66,9 % korisnika.

Uslugu rominga je prema istraživanju koristilo 30 % korisnika mobilne telefonije, što je za 4,7 % procentnih poena manje korisnika nego 2014. godine. Od ispitanika koji su koristili uslugu rominga, 63 % nije nikada koristilo pristup internetu u roamingu.

Da su cijene usluge mobilne telefonije u romingu previsoke smatra 80,2 % korisnika i ovaj procenat je porastao u odnosu na prethodno istraživanje za 6,4 procentna poena.

Trend pada zadovoljstva uslugama mobilne telefonije u romingu se nastavlja. U odnosu na prethodno istraživanje pad iznosi skoro 10 procentnih poena i zadovoljstvo ovim uslugama iskazuje 51 % korisnika ovih usluga. Ključni razlog nezadovoljstva korisnika usluga mobilne telefonije u romingu i dalje predstavljaju visoke cijene tih usluga. Stav da su cijene rominga previsoke dominira među nezadovoljnim korisnicima usluga mobilne telefonije u roamingu i iskazuje ga preko 95 % tih ispitanika.

Broj 1180 –Univerzalna služba informacija

Broj građana koji je upoznat sa servisom 1180 - univerzalnom službom informacija (univerzalnim telefonskim imenikom pretplatnika fiksne i mobilne telefonije) je na nivou 1/3 ispitanika i u odnosu na prethodno istraživanje je značajno opao. Od ukupnog broja građana koji su čuli za broj 1180, preko 50 % je koristilo ovu uslugu. Dominantan broj korisnika ovog servisa, njih 98 %, iskazuje zadovoljstvo kvalitetom ovog servisa i njihov broj je u blagom porastu u odnosu na prethodno istraživanje.

Jedinstveni evropski broj za hitne slučajeve 112

Za jedinstveni evropski broj za hitne slučajeve 112 čula je 1/3 populacije. Sa namjenom jedinstvenog evropskog broja za hitne slučajeve 112 upoznato je tek nešto više od 15% ukupne populacije.

Brojevi hitnih službi

Najveći broj građana Crne Gore, njih 74 %, prepoznaje pozivni broj za policiju 122. Pozivni broj za hitnu medicinsku pomoć 124 prepoznaje 54 % građana. Manje od 50 % ispitanika prepoznaje broj službe zaštite i spašavanja (vatrogasci) 123.

Televizija

Kao i u prethodnom istraživanju, skoro 73 % građana Crne Gore prati TV programe preko nekog od sistema za distribuciju TV signala. Nešto manje od 25 % korisnika prati TV programe putem radio difuznog terestrijalnog signala (*free to air*).

Nivo zadovoljstva kvalitetom slike građana koji koriste usluge provajdera TV programa je veoma visok (93,7 %) i gotovo je identičan nivou zabilježenom 2014. godine.

Nivo zadovoljstva kvalitetom ponude programa provajdera TV programa iznosi 88,4 % i u blagom je porastu u odnosu na stanje zabilježeno 2014. godine.

Zadovoljstvo cijenama usluga provajdera TV programa je u blagom rastu u odnosu na prethodna istraživanja i iznosi 74,3 %.

Broj građana koji je, koristeći usluge provajdera TV programa, konstatovao smetnje ili prekide u prijemu signala je 58,1 % i blago se smanjuje. Brzinom otklanjanja smetnji zadovoljno je 75,9 % ispitanika.

Oko polovine korisnika usluga provajdera TV programa kontaktiralo je centar za podršku korisnika (call centar) i u odnosu na prošlo istraživanje bilježi se blagi rast. Dominira stav zadovoljstva korisnika provajdera TV programa u odnosu na kvalitet servisa za podršku korisnika, koji iskazuje njih skoro 83%, što je neznatno više u odnosu na istraživanje iz 2014. godine. Najveći broj građana Crne Gore ocjenjuje da je proces digitalizacije emitovanja TV programa donio značajne koristi za njih, a prvenstveno u boljem kvalitetu slike i zvuka (preko 85 %), te u većem izboru programa (kanala) – 65 % i boljem prijemu signala, njih 64,9 %.

Upotreba interneta

Skoro 60 % građana Crne Gore ima mogućnost da koristi internet kod kuće. Najveći broj korisnika internet koristi za potrebe informisanja o aktuelnim dešavanjima i socijalne komunikacije. Zabava i razonoda predstavljaju treću najzastupljeniju kategoriju internet korišćenja. Večernji i noćni časovi predstavljaju omiljeno vrijeme "za internet". Broj korisnika interneta je najveći u periodu od 18 do 22 časa, kada se "na internetu" može zateći skoro 50 % "internet populacije" u Crnoj Gori.

Generalni nivo zadovoljstva kvalitetom internet servisa među korisnicima interneta u Crnoj Gori iznosi 76,5 %, što je za 12 procentnih poena manje nego 2014. godine.

Generalni nivo zadovoljstva cijenom internet servisa među korisnicima interneta u Crnoj Gori iznosi 59,4 %, što je za 11 procentnih poena manje nego 2014. godine.

Broj korisnika interneta koji je primijetio određene smetnje i prekide u korišćenju interneta je 58,5 % i blago je porastao. Najveći procenat korisnika interneta je zadovoljan brzinom otklanjanja smetnji i prekida, njih 74 %).

Procenat korisnika interneta koji je koristilo uslugu podrške korisničkog servisa iznosi 44,6%. Korisnici interneta koji su se obratili call centru svog internet provajdera za podršku su generalno zadovoljni dobijenom uslugom (81,2 %), a njihov broj je u blagom padu u odnosu na prethodno istraživanje.

Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost

Trećina građana Crne Gore je čulo za Agenciju za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost i ovaj broj je znatno niži nego u prethodnim istraživanjima. Procenat onih koji znaju i predmetnu djelatnost Agencije je 10,9 % i značajno je niži nego u prethodnim godinama.

Kada je u pitanju izvor informacija o Agenciji i dalje televizija predstavlja dominantan izvor informisanja za većinu građana Crne Gore (59,7 %).

Od onih ispitanika koji su čuli za Agenciju, 91 % nije upoznato sa internet adresom sajta Agencije, a samo je njih 4,3 % "posjetilo" sajt Agencije.

Zaštita prava i interesa korisnika

Procenat građana Crne Gore koji nije upoznat sa pravima korisnika elektronskih komunikacionih usluga iznosi 82,4%, što je za skoro 9 procentnih poena više nego u prethodnom istraživanju.

Procenat građana Crne Gore koji je upoznat sa procedurom zaštite svojih prava u oblasti elektronskih komunikacija je 23,5 % i niži je nego prethodnih godina.

8.9. Ispitivanje stavova i zadovoljstva korisnika poštanskih usluga

U cilju sagledavanja što potpunije slike tržišta komercijalnih poštanskih usluga i unaprijeđenja ovih usluga u narednom periodu, agencija za ispitivanje javnog mjenja "Ipsos Public Affairs" je, za potrebe Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, sprovela ispitivanje stavova i zadovoljstva individualnih i biznis korisnika komercijalnih poštanskih usluga u Crnoj Gori.

Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 1.005 ispitanika, za individualne korisnike i 313 preduzeća, u okviru biznis sektora.

Ovo istraživanje se odnosilo na ispitivanje prepoznatljivosti, značaja i učestalosti korišćenja poštanskih usluga uopšte i posebno komercijalnih poštanskih usluga, zadovoljstva korisnika radom poštanskih operatora koji pružaju komercijalne poštanske usluge, cijenama i kvalitetom ovih usluga, kao i na ispitivanje učestalosti korišćenja interneta, te učestalosti internet trgovine.

Iz rezultata ovog istraživanja se može zaključiti da građani, kao i poslovni subjekti u najvećoj mjeri koriste konvencionalne poštanske usluge - slanje i prijem pisama i paketa. Nakon toga koriste se novčane poštanske usluge, ekspres i kurirske usluge, kao i usluge e-commerca (dostava stvari kupljenih preko interneta).

Najistaknutiji operator poštanskih usluga je Pošta Crne Gore a.d, ali značajnu poziciju zauzimaju i Kingscliffe Distribution Montenegro d.o.o. - DHL; Montenomaks Control&Logistics d.o.o. Danilovgrad i City Express Montenegro d.o.o. Podgorica.

Kada su u pitanju komercijalne poštanske usluge građani najviše koriste novčane poštanske usluge, ekspres, kurirske i usluge direktne pošte, a privredni subjekti usluge direktne pošte, ekspres usluge i usluge hibridne pošte.

Većina korisnika komercijalnih poštanskih usluga je zadovoljna njihovom cijenom, a značajna većina i individualnih i biznis korisnika smatra da Pošta Crne Gore a.d. pruža ove usluge po najpovoljnijim cijenama.

8.10. Aplikacija za prikupljanje podataka od operatora

U cilju ispunjavanja svojih zakonskih obaveza, efikasnijeg prikupljanja, čuvanja i obrade prikupljenih podataka kao i izrade izvještaja o tržištu elektronskih komunikacija i tržištu poštanskih usluga, Agencija je 2015. godine implementirala sistem za prikupljanje i obradu podataka o tržištu elektronskih komunikacija i tržištu poštanskih usluga. Sistem se nalazi na domenu Agencije i povezan je sa sistemima operatora elektronskih komunikacionih usluga i operatorima poštanskih usluga. Podatke u sistem unose operatori shodno svojim obavezama, a sve u skladu sa Zakonom o elektronskim komunikacijama. Podaci se unose na mjesečnom, kvartalnom, polugodišnjem ili godišnjem nivou u zavisnosti od potrebe prikupljanja i obrade istih. Sistem za prikupljanje i obradu podataka je izrađen na način da omogućava kontinuiranu dogradnju i razvoj te stoga nije ograničen brojem operatora čiji se podaci unose, niti brojem upitnika i parametara odnosno podataka različitog tipa i takođe može da podrži neograničeni broj segmenata tržišta elektronskih komunikacija i tržišta poštanskih usluga.

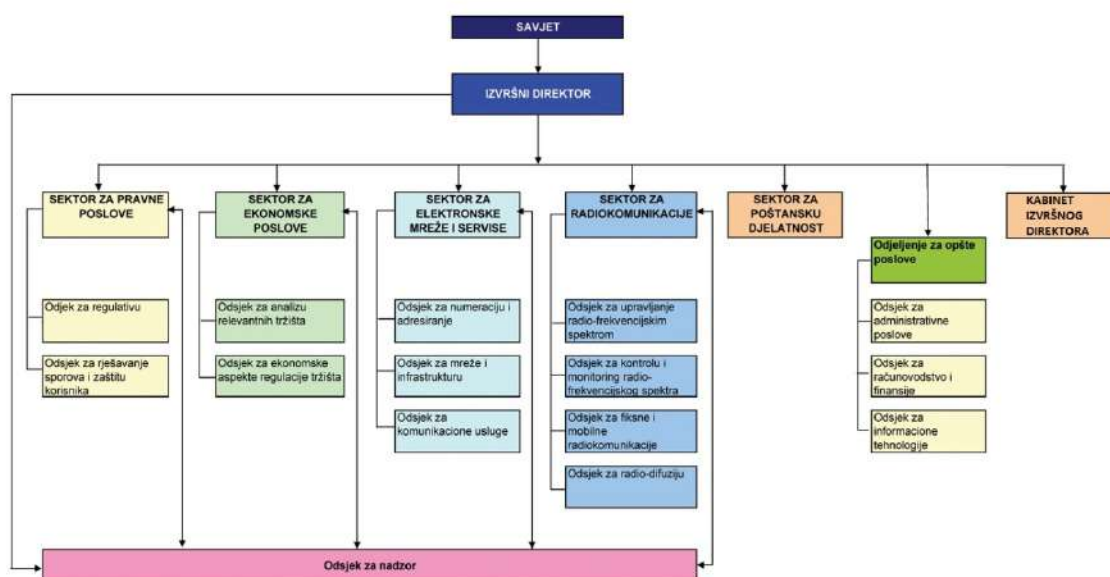
8.11. Razvoj kadrovskih resursa

Saglasno Pravilniku o organizaciji rada i sistematizaciji radnih mjesta u Agenciji za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, koji je donio Savjet Agencije, Agencija se organizuje kroz rad sektora, odjeljenja i odsjeka.

U Agenciji postoje sljedeće organizacione jedinice:

- Sektor za pravne poslove,
- Sektor za ekonomske poslove,
- Sektor za elektronske mreže i servise,
- Sektor za radiokomunikacije,
- Sektor za poštansku djelatnost,
- Kabinet Izvršnog direktora
- Odjeljenje za opšte poslove i
- Odsjek za nadzor.

Sektori i Odjeljenje za opšte poslove se organizuju kroz unutrašnje organizacione jedinice – odsjeke. Organizaciona struktura Agencije je data na sljedećoj slici.

Administrativni kapaciteti Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost su na visokom nivou i valja naglasiti, da su pomenutim Pravilnikom o organizaciji rada i sistematizaciji radnih mjesta u Agenciji za

elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, svi zaposleni obavezni na stručno usavršavanje u cilju kvalitetnog obavljanja poslova i zadataka svog radnog mjesta. Permanentno stručno osposobljavanje zaposlenih, s obzirom na nova tehnološka rješenja na poljima elektronskih komunikacija, radiokomunikacija i poštanske djelatnosti, ogleda se u učešću na stručnim skupovima, seminarima, konferencijama i radu u radnim grupama pod okriljem ITU-a, CEPT-a, BEREC-a, itd, kao i kroz razmjenu iskustava na bilateralnoj osnovi sa regulatornim agencijama zemalja iz Regiona, te zemalja sa kojima ova Agencija ima potpisane međunarodne sporazume o saradnji.

U Agenciji je, na dan 31. 12. 2016. godine, bilo 70 zaposlenih, zajedno sa Predsjednikom Savjeta, članovima Savjeta i Izvršnim direktorom Agencije.

Kvalifikaciona struktura zaposlenih u Agenciji je sljedeća:

- 2 doktora nauka,
- 3 magistra nauka,
- 52 visoka školska sprema
- 1 viša školska sprema
- 12 srednja stručna sprema

8.12. Međunarodne aktivnosti

Permanentno stručno osposobljavanje zaposlenih, s obzirom na nova tehnološka rješenja u oblastima elektronskih komunikacija i poštanske djelatnosti, ogleda se između ostalog i kroz učešće na stručnim skupovima, seminarima, konferencijama i kontinuiranom radu u radnim grupama pod okriljem Međunarodne unije za telekomunikacije (ITU), Konferencije evropskih administracija za poštu i telekomunikacije (CEPT), Tijela evropskih regulatora za oblast elektronskih komunikacija (BEREC), Svjetskog poštanskog saveza (UPU), Evropskog Komiteta za poštansku regulaciju (CERP) kao i drugih institucija, organizacija i regulatornih tijela zemalja u okruženju. Na regionalnom nivou tokom 2016. godine je nastavljena saradnja sa regulatornim tijelima iz oblasti regulacije sektora elektronskih komunikacija i poštanske djelatnosti.

U nastavku slijedi kratak prikaz najznačajnijih međunarodnih aktivnosti Agencije u 2016. godini.

8.12.1. Aktivnosti na regulaciji cijena rominga u Regionu

Pitanje primjene Uredbe o romingu u javnim mobilnim komunikacionim mrežama unutar Evropske zajednice ("*Eurotariff*"), već odavno egzistira u komunikaciji između ove Agencije i operatora mobilnih elektronskih komunikacija u Crnoj Gori. Takođe i Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije Crne Gore već duže vrijeme je vodilo aktivnosti na snižavanju cijena rominga u skladu sa pomenutom Uredbom EU.

U vezi sa tim aktivnostima, započetim na Konferenciji regulatora jugoistočne Evrope održane u Skoplju 21. i 22. avgusta 2014. godine, te nastavljenim u Budvi - Miločeru tokom međunarodne konferencije koju su organizovale Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost i Međunarodna unija za telekomunikacije, u periodu od 28. 09 - 01. 10. 2014. godine, uslijedilo je dana 29. 09. 2014. godine u Budvi, potpisivanje Sporazuma o sniženju cijena usluge rominga u javnim mobilnim komunikacionim mrežama, između ministarstava nadležnih za oblast elektronskih komunikacija Makedonije, Bosne i Hercegovine, Srbije i Crne Gore. Sporazum sadrži odredbe po kojima istom mogu pristupiti i druge države Regiona, Evropske unije i druge države, zaključivanjem aneksa po istoj proceduri po kojoj je zaključen ovaj Sporazum. Istovremeno, zemlje potpisnice ovog Sporazuma dužne su da, shodno odredbama istog, obavještavaju sve potpisnice sporazuma o svim aktivnostima na njegovoj realizaciji. Nadležna ministarstva zemalja potpisnica Sporazuma, saglasila su se da cijene usluga rominga snize do nivoa cijena koje važe u EU, odnosno cijena

utvrđenih Uredbom o romingu u javnim mobilnim komunikacionim mrežama unutar Evropske unije od 13. juna 2012. godine, i to u fazama, prema dinamici i nivou maksimalnih cijena kako to propisuje Uredba EU. Takođe, Sporazumom je utvrđeno i formiranje Koordinacionog tijela osnovanog od predstavnika regulatora zemalja potpisnica, koje će obezbijediti istovjetnu i istovremenu koordinaciju svih obaveza iz Sporazuma. Sve zemlje potpisnice ispoštovale su ovu odredbu i odredile svoje predstavnike u Koordinacionom tijelu.

U vezi sa odredbama potpisanog Sporazuma, regulatori zemalja potpisnica donijeli su, ponaosob, nakon potpisivanja ovog Sporazuma, Odluke kojima se utvrđuje dinamika snižavanja cijena rominga i to na način da se cijene roming usluga u zemljama potpisnicama regulišu na recipročnoj osnovi i istovremeno u zemljama potpisnicama Sporazuma do nivoa cijena koje važe u EU.

Koordinaciono tijelo formirano od predstavnika regulatora zemalja potpisnica je zaduženo za obezbijedivanje istovjetne i istovremene koordinacije svih obaveza iz Sporazuma i u tom pravcu se i u toku 2016. godine, na posebnim sastancima Koordinacionog tijela organizovanim u cilju sprovođenja obaveza iz Sporazuma, dogovaralo dalje praćenje primjene Sporazuma i donijetih Odluka regulatora. Odlukama regulatora zemalja potpisnica se shodno pomenutom Sporazumu, cijene roming usluga snižavaju u tri koraka. Prvi korak sniženja cijena rominga trajao je od 01. 07. 2015. godine do 01. 07. 2016. godine, a istim su bile utvrđene cijene roming usluga na sljedeći način:

- maloprodajna cijena odlaznog poziva 0,29 €/min,
- maloprodajna cijena dolaznog poziva 0,08 €/min,
- maloprodajna cijena SMS poruke 0,09 €/SMS i
- maloprodajna cijena za usluge prenosa podataka 0,70 €/MB.

Drugi korak primjene Sporazuma je u periodu od 01. 07. 2016. do 30. 06. 2017. godine i u ovom koraku su utvrđene cijene roming usluga na sljedeći način:

- maloprodajna cijena odlaznog poziva 0,24 €/min,
- maloprodajna cijena dolaznog poziva 0,07 €/min,
- maloprodajna cijena SMS poruke 0,08€/SMS i
- maloprodajna cijena za usluge prenosa podataka 0,45 €/MB.

Treći korak primjene Sporazuma počinje od 01. 07. 2017. godine i tada će cijene biti na sljedećem nivou:

- maloprodajna cijena odlaznog poziva 0,19 €/min,
- maloprodajna cijena dolaznog poziva 0,05 €/min,
- maloprodajna cijena SMS poruke 0,06 €/SMS i
- maloprodajna cijena za usluge prenosa podataka 0,20 €/MB.

Sve cijene su iskazane sa PDV-om. Treći korak u sniženju cijena nema krajnji rok, što dalje znači da, analogno dosadašnjim koracima, isti može važiti do 01. 07. 2018. godine, a može se po pitanju primjene određenih cijena produžiti i nakon tog datuma, što će zavisiti od sporazuma između navedenih država zemalja potpisnica Sporazuma.

8.12.2. Učešće u radu Evropskog regulatornog tijela (BEREC)

Tijelo evropskih regulatora za oblast elektronskih komunikacija BEREC je osnovan Uredbom Evropske Komisije i Evropskog savjeta broj 112/2009. BEREC je preuzeo ulogu Evropske asocijacije regulatora (ERG) na planu razmjene ekspertiza i najbolje tekuće prakse te i u pogledu davanja mišljenja i preporuka o načinu funkcionisanja telekomunikacionog tržišta u Evropskoj uniji. BEREC priprema mišljenja i stavove o raznim pitanjima regulacije za potrebe Evropske Komisije i Savjeta, na njihov zahtjev ili samoinicijativno.

Kao što je utvrđeno Statutom BEREC-a, u okviru BEREC-a je organizovano posebno tijelo – Nezavisna grupa regulatora (IRG), u kojem je Agencija, kao nezavisni regulator, punopravni član sa pravom glasa pri donošenju odluka iz nadležnosti ovog radnog tijela. Agencija poput ostalih regulatora zemalja iz regiona ima status posmatrača u Savjetu regulatora BEREC-a. Ovaj status Agenciji omogućava praćenje rada bez prava

glasa prilikom donošenja odluka. Osim regulatora iz Crne Gore, status posmatrača u Savjetu regulatora BEREC-a imaju i predstavnici Evropske Komisije, regulatori iz država članica EFTA (Lihtenštajn, Norveška, Švajcarska, Island) i država kandidata za pristupanje Evropskoj uniji (Republika Makedonija, Srbija, Turska, Albanija).

Tokom 2016. godine predstavnici Agencije su učestvovali na Plenarnim skupštinama BEREC-a i Generalnim skupštinama IRG-a održanim u: Rotterdamu (24-26. februar 2016. godine), Beču (01-03. jun 2016. godine), Vilnusu (05-07. oktobar 2016. godine) i Berlinu (08-09. decembar 2016. godine). U okviru ovih skupova, za učesnike su održane i brojne radionice.

Predstavnici Agencije su učestvovali i u radu Kontakt mreže, na sastancima održanim u Krakovu (04-05. februar 2016. godine), Budimpešti (12-13. maj 2016. godine), Limasolu (15-16. septembar 2016. godine) i Jurmali (17-18. novembar 2016. godine). Kontakt mreža je specifičan tip ekspertske radne grupe BEREC-a, sastavljene od stručnih predstavnika regulatora. Kontakt mreža obezbjeđuje koordinaciju svih predloga i stavova koji se razmatraju na Savjetu regulatora (*Board of regulators - BoR*), na način da se obavljaju sve neophodne pripreme, usaglašavaju različiti stavovi predstavnika zemalja članica, vrši ocjena kompetentnosti i konzistentnosti predloženih dokumenata od strane članova, olakšava koordinacija sa Kancelarijom BEREC-a i delegiraju druga aktualna pitanja za razmatranje na Savjetu regulatora. Sastanci Kontakt mreže se održavaju tri ili četiri nedelje prije termina redovnih sjednica Savjeta regulatora, i Plenarnih skupština IRG-a, a mogu se održati i na zahtjev predsjedavajućeg za Kontakt mrežu i prije termina vanrednih sjednica Savjeta.

U toku 2016. godine, posebno treba istaći aktivnosti BEREC-a na izradi novog regulatornog okvira za elektronske komunikacije koje će se nastaviti i u 2017 godini.

8.12.3. Članstvo u Evropskom institutu za telekomunikacione standarde (ETSI)

Evropski institut za telekomunikacione standarde (ETSI - *European Telecommunications Standards Institute*) je organizacija koja donosi globalno važeće standarde za informaciono komunikacione tehnologije (ICT), uključujući fiksne, mobilne, radio, konvergentne, emisione i internet tehnologije. Institut je formiran kao nezavisna i neprofitabilna organizacija sa sjedištem u Sophia Antipolis - Francuska. ETSI je

službeno priznat od strane Evropske unije kao Evropske organizacija za standarde. Agencija je u 2014. godini postala punopravni član ETSI u kategoriji administracije. Punopravnim članstvom Agencije u ETSI-ju omogućeno je Institutu za standardizaciju Crne Gore (ISME) da postane ETSI nacionalna organizacija za standardizaciju (ETSI NSO), čime je dobijena mogućnost usvajanja evropskih standarda iz oblasti ICT, kao nacionalnih standarda u Crnoj Gori i njihova dalja distribucija zainteresovanim stranama.

Predstavnici Agencije su učestvovali u radu 67. i 68. Sjednice Generalne skupštine Evropskog instituta za telekomunikacione standarde, koje su održane 19-20. 04. 2016. godine i 29-30. 11. 2016. godine u Sophia Antipolis u Francuskoj. Takođe, nastavljena je saradnja sa Institutom za standardizaciju Crne Gore (ISME), shodno potpisanom Sporazum o saradnji, kako bi razmijenili mišljenja i preduzeli, po potrebi, zajedničke aktivnosti i zauzeli zajedničke stavove prema Evropskom institutu za telekomunikacione standarde.

8.13. Organizacija međunarodne konferencije “Regulatorna djelatnost u sektoru elektronskih komunikacija” i “Regionalnog razvojnog foruma za Evropu”

U partnerskom odnosu sa Međunarodnom unijom za telekomunikacije (ITU) Agencija je 14. put po redu organizovala Međunarodnu konferenciju „Regulatorna djelatnost u sektoru elektronskih komunikacija“.

Konferencija je tradicionalno održana u sklopu Infofesta – Festivala ICT dostignuća koji je Vlada Crne Gore, Odlukom od 29. jula 1993. godine, proglasila manifestacijom od državnog značaja. Radni naziv konferencije je bio “Regulacija tržišta elektronskih komunikacija”.

Na svečanom otvaranju Konferencije govorili su: u ime Vlade Crne Gore prof. dr Vujica Lazović, potpredsjednik Vlade Crne Gore i ministar za informaciono društvo i telekomunikacije, u ime Agencije: dr Šaleta Đurović, predsjednik Savjeta Agencije i Zoran Sekulić, izvršni direktor Agencije, a u ime Međunarodne unije za telekomunikacije dr Kemal Huseinović, direktor Sektora za infrastrukturu, stvaranje podsticajnog okruženja i e-aplikacije. Na svečanom otvaranju Konferencije, učesnike su pozdravili i:

- Piro Džidžo, predsjednik Agencije za elektronske komunikacije i poštu Albanije (AKEP),
- Predrag Kovač, generalni direktor Regulatorne agencije za komunikacije Bosne i Hercegovine (RAK),
- Sašo Dimitrijoski, direktor Agencije za elektronske komunikacije Makedonije (AEC),
- Dejan Šuput, zamjenik direktora Regulatorne Agencije za elektronske komunikacije i poštanske usluge Republike Srbije (RATEL).

Konferencija je predstavljala kontinuitet aktivnosti na polju regulacije sektora elektronskih komunikacija i tokom dva dana njenog trajanja predstavljala je mogućnost za dijalog između eksperata ITU - Sektora za razvoj telekomunikacija i donosilaca odluka, vlada i regulatora država članica ITU-a, sektorskih članica i akademija, u okviru posebnih programskih sesija konferencije.

Konferencija je imala sedam programskih sesija na kojima je održano ukupno 32 prezentacije. Radni nazivi programskih sesija su bili:

- Regulatorni trendovi i novi regulatorni izazovi na međunarodnom i regulatornom nivou,
- Međunarodne usluge mobilnog rominga: postojeće regionalne i međunarodne inicijative i budući trendovi ,
- Kvalitet usluga i iskustva, mrežna neutralnost i zaštita korisnika,
- Strategije i politike za razvoj širokopojsnih mreža,
- Mapiranje širokopojsne infrastrukture i usluga,
- Analiza tržišta i regulatorne mjere za operatore sa značajnom tržišnom snagom,
- Buduće regulatorne inicijative.

Izbor i aktuelnosti tema koje su bile obuhvaćene Konferencijom su uticali i na brojnost učesnika na Konferenciji. Ukupno je bilo 142 registrovana učesnika uz dodatnih 20-tak učesnika koji nijesu izvršili zvaničnu registraciju. Na regulatornoj konferenciji prisustvovali su predstavnici regulatora sljedećih 14 država: Srbije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Albanije, Kosova, Makedonije, Slovenije, Rumunije, Bugarske, Češke, Litvanije, Turske, Portugala i naravno domaćina, regulatorne agencije Crne Gore.

U sklopu prve sesije koja je nosila radni naziv Regulatorni trendovi i najznačajniji regulatorni izazovi na međunarodnom i regionalnom nivou, bilo je riječi o trendovima u oblasti reformi telekomunikacija kao i regulatornim inicijativama za dostizanje ciljeva širokopojsnog pristupa i digitalnog tržišta za sve. U tom svijetlu, naročita pažnja je bila posvećena regulatornom okviru u sektoru elektronskih komunikacija u jedinstvenom digitalnom tržištu.

Druga programska sesija je bila posvećena implementaciji međudržavnog sporazuma o snižavanju cijena u romingu. Podsjećamo da su nadležna ministarstva Crne Gore, Bosne i Hercegovine, Makedonije i Srbije, 2014. godine potpisali međudržavni sporazum, i od tada se cijene rominga u ovim državama regulišu u skladu sa tim sporazumom. Tokom sesije, predstavnici regulatornih tijela ovih država su prezentovali status implementacije ovog sporazuma kao i buduće planove na ovom polju.

U okviru treće programske sesije naročiti akcenat je stavljen na kvalitet usluga i iskustva, mrežnu neutralnost i zaštitu korisnika. Prezentovani su korisnički alati za mjerenje kvaliteta usluga, izazovi u zaštiti potrošača i krajnjih korisnika, izazovi i mogućnosti u vezi sa jednom od najznačajnijih i najizazovnijih tema Internet stvari - povezivanje sve većeg broja uređaja na internet.

Strategije i politike za razvoj širokopojsnih mreža su prezentovane u sklopu četvrte sesije. Učesnicima Konferencije je prezentovana Direktiva EU o smanjenju troškova izgradnji širokopojsnih mreža i pružanja širokopojsnih usluga, kao i strategije razvoja širokopojsnog pristupa u pojedinim zemljama učesnicama Konferencije. Predstavnici Agencije su održali prezentaciju o Aukcija RF spektra u kontekstu širokopojsnog razvoja u Crnoj Gori.

Peta sesija konferencije je bila posvećena mapiranju širokopojsne infrastrukture i usluga, gdje su prezentovana rješenja i modeli koji su implementirani u pojedinim državama regiona Centralne i Jugoistočne Evrope.

Šesta programska sesija je bila posvećena analizama relevantnih tržišta elektronskih komunikacija u zemljama Regiona, te regulatornim mjerama koje su regulatorne agencije propisale operatorima sa značajnom tržišnom snagom na pojedinim relevantnim tržištima.

Na kraju Konferencije, u sklopu sedme programske sesije, predstavnik Međunarodne unije za telekomunikacije i glavni koordinator za razvoj telekomunikacija u regionu Evrope je učesnike upoznao sa budućim regulatornim inicijativama i razvojnim planovima na međunarodnom i regionalnom nivou.

Nakon završene Konferencije, održan je i drugi međunarodni skup „Regionalni razvojni forum za Evropu” u organizaciji Agencije i ITU-a. Regionalni razvojni forum za Evropu je 2016. godine u fokusu imao informaciono-komunikacione tehnologije i njihovu primjenu u cilju daljeg razvoja društva u cjelini. Tokom skupa su razmatrani regionalni prioriteti na polju razvoja i korišćenja ICT-a, a koji su usvojeni na Svjetskoj konferenciji o razvoju telekomunikacija, koju je ITU organizovao u Dubaiju 2014. godine. Na toj konferenciji je usvojeno pet regionalnih inicijativa za Evropu i to:

- EUR-1: Upravljanje spektrom i prelazak na digitalnu radio-difuziju;
- EUR-2: Razvoj širokopojsnog pristupa;
- EUR-3: Obezbeđivanje pristupa telekomunikacijama i ICT-u, naročito za osobe sa invaliditetima;
- EUR-4: Izgradnja povjerljivosti i sigurnosti korišćenja ICT-a;
- EUR-5: Preduzetništvo, inovacije i mladi.

Na svečanom otvaranju Regionalnog razvojnog foruma za Evropu su govorili Brahima Sanou, direktor Sektora za razvoj telekomunikacija ITU-a, Zoran Sekulić, izvršni direktor Agencije, Fiona Mekluni, stalna koordinatorica sistema UN i stalna predstavnik UNDP za Crnu Goru, Manuel da Costa Kabral, predsjednik Komiteta za politiku Međunarodne unije za telekomunikacije (Com-ITU) Evropske konferencije poštanskih i telekomunikacionih administracija (CEPT) i Goran Svilanović, generalni sekretar Regionalnog savjeta za saradnju (RCC).

Nakon uvodnih izlaganja održan je Okrugli sto na kom su, pored gospodina Brahima Sanoue, direktora Sektora za razvoj telekomunikacija ITU-a, učestvovali i ministri i/ili direktori regulatornih agencija iz Republike Albanije, Bosne i Hercegovine, Grčke, Makedonije, Srbije, Slovenije, Turske, Poljske i naravno domaćina Crne Gore. Okrugli sto je održan na temu: Nacionalne i regionalne strategije koje podstiču rast digitalne ekonomije za održivi razvoj.

Nakon završenog okruglog stola, radni dio Regionalnog foruma je bio posvećen pregledu implementacije regionalnih inicijativa za Evropu usvojenih na Svjetskoj konferenciji za razvoj telekomunikacija 2014. (WTDC-14) sa naglaskom na izvučenim poukama. Tokom Regionalnog foruma se vodila diskusija o napretku u implementaciji regionalnih inicijativa za Evropu, razvoju širokopojsnog pristupa i usvajanju širokopojsnih usluga i upravljanju radio-frekvencijskim spektrom sa akcentom na prelazak na digitalne širokopojsne usluge, izazovima, mogućnostima i obavezama vezanim za implementaciju regionalnih inicijativa. Na kraju ovog skupa, predstavnici ITU-a su upoznali učesnike sa najnovijim dešavanjima i radu studijskih grupa u okviru Sektora za razvoj telekomunikacija Međunarodne unije za telekomunikacije (ITU-D), članstvu, akademskoj zajednici i evropskoj mreži Centara izvrsnosti.

Na završnoj svečanoj ceremoniji Festivala informatičkih dostignuća - Infofest 2016, a na osnovu odluke Upravnog i Stručnog odbora, uručene su nagrade i priznanja najboljim. Upravni i Stručni odbor Infofesta su za izuzetan doprinos renomeu INFOFEST-a realizacijom 14. Međunarodne konferencije: "Regulacija tržišta elektronskih komunikacija" i "Regionalnog razvojnog foruma za Evropu", dodjelili specijalno priznanje Agenciji za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost i Međunarodnoj uniji za telekomunikacije (ITU).

8.14. Učešće u radu radnih grupa u vezi sa Evropskim integracijama

Predstavnici Agencije učestvuju u radu radnih grupa za sljedeća pregovaračka poglavlja za pristupanje Evropskoj uniji:

- Poglavlje 1: Slobodan protok roba
- Poglavlje 3: Pravo osnivanja preduzeća i sloboda pružanja usluga
- Poglavlje 8: Konkurencija i državna pomoć i
- Poglavlje 10: Informaciono društvo i mediji
- Poglavlje 28: Zaštita potrošača i zdravlja.

Tokom 2016. godine nije bilo posebnog angažovanja predstavnika Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost u radnim grupama vezanim za poglavlja 1, 3, 8 i 28, a intenzivne aktivnosti su sprovedene u okviru aktivnosti iz nadležnosti Radne grupe za pregovaračko poglavlje 10: Informaciono društvo i mediji.

Pravna tekovina Evropske unije (EU) u oblasti informacionog društva i medija obuhvata pitanja o elektronskim komunikacijama, elektronskom potpisu, elektronskoj trgovini, ostalim uslugama

informacionog društva i audiovizuelnim medijskim uslugama. Cilj pravne tekovine EU u oblasti informacionog društva i medija je uklanjanje prepreka za efikasno funkcionisanje unutrašnjeg tržišta elektronskih komunikacionih mreža i audiovizuelnih medijskih usluga, kao i promocija konkurencije i zaštita interesa potrošača u ovom sektoru, uključujući i univerzalni pristup osnovnim elektronskim komunikacionim uslugama. Takođe, pravna tekovina u okviru ovog poglavlja sadrži pravila o uslugama informacionog društva i transparentan i efikasan regulatorni okvir za audiovizuelne medijske usluge u skladu s evropskim standardima. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) predviđa saradnju između EU i Crne Gore u oblasti audiovizuelnih medijskih usluga, kao i elektronsko-komunikacionih mreža i usluga, uključujući i razvoj informacionog društva. Ključna pitanja u okviru oblasti elektronskih komunikacija su: širokopojasni pristup, standardizacija, interkonekcija, tržište i analiza tržišta, univerzalne usluge i prava korisnika, pitanja privatnosti, digitalizacija i politika radio spektra. Ključna pitanja u okviru oblasti usluga informatičkog društva su: informaciona bezbjednost, e-uprava, e-zdravstvo, e-potpis, javni sektor, e-trgovina. Ključna pitanja u okviru oblasti audiovizuelne politike su: audiovizuelne medijske usluge, javni radio difuzni servisi Crne Gore, zaštita maloljetnika, filmsko naslijeđe, kulturna raznolikost.

Poglavlje 10 sadrži pravila koja omogućavaju efikasno funkcionisanje zajedničkog tržišta u području elektronskih komunikacionih mreža i usluga, kao i njihovu promociju, razvoj i veću dostupnost. Cilj EU je da korisnicima osigura usluge po povoljnim cijenama (telefonski pozivi, faks, pristup internetu, besplatni hitni pozivi...) uz stimulaciju tržišne utakmice i smanjenje dominacije monopola koji se i dalje održavaju za određene usluge (npr. pristup internetu velikih brzina). Prioritet EU je suzbijanje „digitalnog jaza“ u oblasti pristupa internetu.

Podsjećamo da je Vlada Crne Gore 15. 12. 2012. godine usvojila Odluku o formiranju Radne grupe za pripremu pregovora o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji za oblast pravne tekovine Evropske unije koja se odnosi na poglavlje Informatičko društvo i mediji („Službeni list CG”, br. 5/13). Članovi Radne grupe su i predstavnici Agencije. U Briselu je 2012. godine održan eksplanatorni sastanak, a 2013. godine bilateralni sastanak na kojem su predstavnici Crne Gore iz Radne grupe za Poglavlje 10 predstavili regulativu Crne Gore u oblasti informacionog društva, elektronskih komunikacija i elektronskih medija i odgovarali na pitanja predstavnika Evropske Komisije. Kroz održane prezentacije i pružene odgovore od strane članova Radne grupe, predstavnici Evropske Komisije su se upoznali sa regulativom u Crnoj Gori u oblasti informatičkog društva i medija, te nivoom implementacije pravne tekovine Evropske unije u regulatorni okvir Crne Gore. Nakon ovih sastanaka Evropska Komisija je 2013. godine dostavila Izvještaj o skriningu za 10. poglavlje, u kojem se navodi da Crna Gora zadovoljava uslove za otvaranje ovog poglavlja.

Vlada Crne Gore je u oktobru 2013. godine usvojila Pregovaračku poziciju Crne Gore za Međuvladinu konferenciju o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji za poglavlje 10 – Informatičko društvo i mediji, a Evropska Komisija je početkom 2014. godine dostavila Zajedničku poziciju za poglavlje 10. Pregovori za ovo poglavlje su otvoreni 31. 03. 2014. godine na Međuvladinoj konferenciji u Briselu. Crna Gora nije tražila prelazna razdoblja niti trajna izuzeća od primjene pravne tekovine EU ni u jednoj oblasti koju obuhvata poglavlje 10. U Zajedničkoj poziciji su navedena dva završna mjerila za privremeno zatvaranje Poglavlja 10:

- Usklađenost zakonodavstva Crne Gore s pravnom tekovinom EU o nezavisnosti nacionalnog regulatornog tijela za elektronske komunikacije (Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost) i usklađenost zakonodavstva Crne Gore s pravnom tekovinom EU o audiovizuelnim medijskim uslugama;
- Dovoljan administrativni kapacitet za sprovođenje pravne tekovine u oblasti elektronskih komunikacija, usluga informacionog društva i AVM usluga, uključujući i nezavisnost regulatora.

Vlada Crne Gore je oktobru 2014. godine usvojila Informaciju o planu ispunjenja završnih mjerila za privremeno zatvaranje pregovora u poglavlju 10 - Informatičko društvo i mediji, a 19. 02. 2015. godine Informaciju o pitanju nezavisnosti regulatornih tijela u oblastima elektronskih komunikacija i elektronskih medija. Radi usklađivanja s pravnom tekovinom EU po pitanju nezavisnosti regulatora, planirano je usvajanje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o elektronskim medijima (usvojen 2016. godine), kao i Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o elektronskim komunikacijama (usvojen početkom 2017. godine).

Crna Gora kontinuirano radi na jačanju administrativnih kapaciteta za sprovođenje pravne tekovine u oblasti elektronskih komunikacija, usluga informatičkog društva i AVM usluga. U cilju provjere mjerila koje se odnosi na administrativne kapacitete, u periodu 13-16. 06. 2016. godine je realizovana ekspertska misija u cilju provjere ispunjavanja drugog zaključnog zahtjeva u pregovaračkom poglavlju 10 „Informaciono društvo i mediji“. Prema izvještaju eksperata Evropske Komisije “Crna Gora pokazuje da će imati dovoljno administrativnih kapaciteta da sprovodi *acquis* u oblasti elektronskih komunikacija, usluga informacionog društva i usluga audiovizuelnih medija, uključujući regulatornu nezavisnost”.

Tokom ove ekspertske misije, nezavisni ekspert Evropske komisije, je imao zadatak da u smislu raspoloživosti administrativnih kapaciteta u oblasti razvoja i regulacije elektronskih komunikacija procijeni Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije Crne Gore i Agenciju za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost Crne Gore kao centralne institucije koje rade na polju elektronskih komunikacija i informacionog društva. Sljedeće glavne oblasti iz nadležnosti Agencije su bile u fokusu evaluacije ekspertske misije:

- Usaglašenost Agencije sa zahtjevima za političkom i finansijskom nezavisnošću i nezavisnošću u odnosu na operatore i proizvođače;
- Nezavisno imenovanje predsjednika i članova Savjeta Agencije;
- Nezavisno postupanje predsjednika i članova Savjeta Agencije;
- Raspoloživost sredstava za realizaciju zadataka regulatora;
- Adekvatan broj zaposlenih/uprave i stepen potrebne stručnosti (ekspertize);
- Postojanje adekvatnih mehanizama sa ciljem osiguranja odgovornosti regulatora pred drugim instancama, kao posebne odgovornosti i transparentnost.
- Obavljanje dužnosti i nadležnosti nacionalnog regulatornog tijela i jasna dodjela odgovornosti tamo gdje su zadaci dodijeljeni u pravcu više od jedne organizacije;
- Donošenje odluka, podnošenje žalbi na donešene odluke i sprovođenje odluka nacionalnog regulatora;
- Kredibilna dinamika usvajanja podzakonskih akata pod nadležnošću Agencije;
- Usvajanje zakona koji prate standardne procedure;
- Proaktivno objavljivanje javnih informacija na zvaničnoj internet stranici (uključujući godišnje izvještaje o radu nacionalnog regulatornog tijela) i pružanje javnih informacija na zahtjev;
- Stepenn koordinacije sa drugim relevantnim nacionalnim regulatornim tijelima, nacionalnim regulatornim tijelima u drugim državama članicama, BEREC-om i Evropskom Komisijom;
- Aktivnosti Agencije u smislu očuvanja konkurencije i promovisanja konkurentnosti infrastrukture na tržištima, primjena principa tehnološke neutralnosti, upravljanje sistemom autorizacije i prava korišćenja, primjena regulative specifične za sektor na jedan objektivan, nediskriminatoran i transparentan način, efikasno upravljanje ograničenim resursima, kreiranje uslova za pružanje univerzalnog servisa i zaštita potrošača, pravo prvenstva i pristup infrastrukturi i
- Regulatorne intervencije kada su opravdane tržišnim uslovima uz efikasno vršenje ovlašćenja koja su dodijeljena Agenciji kao i uspostavljanje fer i efikasnih mehanizama za rješavanje sporova.

U završnom izvještaju ekspertske misije istaknuto je, između ostalog, sljedeće:

- U svim segmentima regulatornog donošenja odluka i administrativnih kapaciteta mogu se primijetiti pozitivni trendovi;
- Postoje pitanja koje se odnose na regulatornu nezavisnost Agencije koja zahtijevaju neposrednu pažnju i dalje praćenje koraka. Iako nisu kompleksna, po svojoj prirodi ta pitanja mogu da budu osjetljiva i podložna i političkom i tržišnom pritisku, a kao najznačajnija u tom pogledu su istaknuta sljedeća:
 - Nezavisnost Savjeta Agencije koji je uspostavljen u skladu sa Zakonom o elektronskim komunikacijama, što spada pod djelokrug zahtjeva Evropske unije kada je u pitanju nezavisnost. Zakon propisuje određene procedure kada su u pitanju izbor, imenovanje, rad i razrješavanje Savjeta. Član 19 Zakona o elektronskim komunikacijama propisuje da Skupština razrješava predsjednika i članove Savjeta ukoliko Savjet ne usvoji Izvještaj o radu sa finansijskim izvještajem, što je u suprotnosti sa relevantnim EU zakonodavstvom i to članom 3 stav 3a Okvirne direktive koja propisuje da države članice moraju da obezbijede da

direktori nacionalnih regulatornih tijela ili gdje je primjenljivo članovi zajedničkog tijela koji vrše tu funkciju u okviru nacionalnog regulatornog tijela ili njihova zamjena mogu da budu razriješeni samo ako više ne ispunjavaju uslove koji su potrebni za ispunjavanje njihovih dužnosti i obaveza koje su unaprijed definisane nacionalnim zakonodavstvom;

- Pozicija zaposlenih u Agenciji koji nijesu dio državne uprave i na koje se primjenjuje opšti Zakon o radu. Konstatovano je da se od maja 2016. godine na Agenciju primjenjuje i Zakon o zaradama u javnom sektoru, čime se smanjuje konkurentnost Agencije na tržištu rada što može uticati na nezavisnost i kvalitet regulatornih aktivnosti Agencije. U kontekstu ovih okolnosti od strane ekspertske misije je istaknuto da član 3 stav 3 Okvirne direktive navodi da je „država članica dužna da osigura da nacionalna regulatorna tijela imaju adekvatne finansijske i ljudske resurse kako bi obavljali zadatke koji su im dodijeljeni”;
- Odredbe Zakona o poštanskim uslugama propisuju da će se neto troškovi univerzalnog poštanskog servisa pokriti iz budžeta Agencije koji se sastoji od prihoda ostvarenih od naknada iz oblasti poštanskih i elektronskih komunikacija. Plaćanje takve vrste je u suprotnosti sa regulatornim okvirom Evropske unije. U izvještaju eksperata je konstatovano da će se gubici (neto troškovi) za pružanje usluga univerzalnih poštanskih usluga obezbjeđivati iz kompenzacionog fonda Agencije i iz sredstava Agencije. U situaciji gdje finansiranje iz poštanske oblasti nije dovoljno da pokrije troškove pružanja poštanskih univerzalnih sluga, razlika će se pokrivati iz budžeta Agencije, tj. iz sredstava Agencije prihodovanih u sektoru elektronskih komunikacija. Prema članu 12 Direktive o autorizaciji elektronskih komunikacionih mreža i usluga koja je dopunjena Direktivom 2009/140/EC, bilo koja administrativna naknada koja se propisuje pravnom licu koje pruža uslugu ili mrežu u okviru opšte autorizacije odnosno odobrenja, ili kome je dato pravo korišćenja, se utvrđuje kako bi se u cijelosti pokrili samo administrativni troškovi koji će biti uključeni u upravljanje, kontrolu i primjenu opšte autorizacije i dodijeljenog prava korišćenja, kao i posebnih obaveza koje mogu da uključuju troškove za međunarodnu saradnju, usklađivanje i standardizaciju, analizu tržišta, usklađenost praćenja i druge kontrole tržišta, kao i regulatorne aktivnosti, uključujući i pripremu i primjenu sekundarnog zakonodavstva i administrativne odluke, kao što su odluke o pristupanju i interkonekciji, a ne i za pokrivanje troškova iz obavljanja drugih sektorskih aktivnosti (u ovom slučaju troškovi vezani za poštanski sektor).

Zaključak

Pravovremena i kvalitetno utvrđena politika razvoja elektronskih komunikacija od strane Vlade Crne Gore, te predvidiv, razvijen i usaglašen regulatorni okvir kog je shodno svojim nadležnostima uspostavila Agencija, doprinijeli su visokom nivou razvijenosti tržišta elektronskih komunikacija.

Elektronske komunikacione mreže i elektronska komunikaciona infrastruktura u Crnoj Gori omogućavaju da se za pružanje elektronskih komunikacionih usluga primjenjuju najsavremenije tehnologije. Preko takvih mreža i infrastrukture korisnicima u Crnoj Gori danas se nude skoro sve postojeće elektronske komunikacione usluge koje se pružaju u svijetu i koje trenutno zadovoljavaju potrebe korisnika tih usluga. Od strane operatora sprovedena je migracija mreža prema All-IP okruženju, tako da se preko jedinstvene mreže bazirane na IP protokolu pružaju usluge prenosa glasa, podataka i distribucije AVM sadržaja.

Stepen tehnološkog razvoja savremenih elektronskih komunikacionih mreža ogleda se u mogućnostima mreže da podrži, prije svega, širokopojasne usluge prenosa podataka. Stalna potreba korisnika za sve većim brzinama prenosa podataka i kvalitetom servisa uslovlila je operatore i u Crnoj Gori da konstantno unapređuju svoje mreže i na taj način drže korak u tehnološkom razvoju sa operatorima u razvijenim evropskim državama. Koristeći pogodnosti pripadnosti velikim telekomunikacionim grupama operatori u Crnoj Gori su prepoznati kao regionalni lideri u implementaciji novih tehnologija.

Agencija je tokom 2016. godine izvršila sve aktivnosti koje su bile predviđene Planom rada Agencije za 2016. godinu, usvojenim od strane Skupštine Crne Gore Odlukom broj 00-72/15-36/4 EPA 930 XXV od 28. 12. 2015. godine ("Službeni list Crne Gore" broj 79/15), odnosno Operativnim planom realizacije Plana rada za 2016. godinu, te Programom rada Savjeta za 2016. godinu.

Prilog 1: Sadržaj Plana rada Agencije za 2016. godinu

U nastavku je dat Sadržaj Plana rada Agencije za 2016. godinu sa prikazom gdje se u ovom Izvještaju nalaze informacije o izvršenju planiranih programskih aktivnosti Agencije za 2016. godinu.

I UVOD

II PLAN AKTIVNOSTI

II-1. NORMATIVNI DIO - Elektronske komunikacije - **Tačka 8.1.** Izvještaja

A. Propisi i akta koje donosi Agencija - **Tačka 8.1.** Izvještaja

B. Stručne osnove za izradu propisa i akata koje treba da donese Ministarstvo - **Tačka 8.1.** Izvještaja

C. Stručne osnove za izradu propisa i akata koje treba da donese Vlada Crne Gore - **Tačka 8.1.** Izvještaja

II-1.1 NORMATIVNI DIO - Poštanske usluge - **Tačka 5.1, Tačka 5.2.** Izvještaja

A. Propisi i akta koje donosi Agencija - **Tačka 5.2.** Izvještaja

B. Stručne osnove za izradu propisa i akata koje treba da donese Ministarstvo - **Tačka 5.2.** Izvještaja

II-2. TEKUĆE AKTIVNOSTI

A. Vođenje i održavanje registara i baza podataka Agencije - **Tačka 1.1, Tačka 1.10, Tačka 4.2, Tačka 4.3.** Izvještaja

1. Sistem za prikupljanje i obradu podataka o tržištu elektronskih komunikacionih usluga i tržištu poštanskih usluga - **Tačka 8.10.** Izvještaja

2. Baza podataka elektronske komunikacione infrastrukture - **Tačka 1.10.** Izvještaja

B. Zaštita konkurencije u oblasti elektronskih komunikacija - **Tačka 2.1, Tačka 2.2** Izvještaja

1. Praćenje implementacije regulatornih obaveza nametnutih operatorima sa značajnom tržišnom snagom nakon sprovedenog drugog kruga analiza sedam relevantnih tržišta - **Tačka 2.1.4.** Izvještaja

2. Praćenje implementacije regulatornih obaveza nametnutih operatorima sa značajnom tržišnom snagom nakon sprovedenog drugog kruga analiza pet relevantnih tržišta - **Tačka 2.1.3.** Izvještaja

3. Praćenje implementacije regulatornih obaveza nametnutih operatorima sa značajnom tržišnom snagom na maloprodajnom tržištu širokopojasnog pristupa interentu - **Tačka 2.1.5.** Izvještaja

4. Donošenje Odluke o relevantnim tržištima shodno važećoj Preporuci Evropske komisije od 09. 10. 2014. godine o relevantnim tržištima na području elektronskih komunikacija koja podliježu ex ante regulaciji - **Tačka 2.1.** Izvještaja

5. Regulacija maloprodajnih cijena usluge fiksne telefonije - **Tačka 2.1.** Izvještaja

6. Praćenje implementacije modela računovodstvenog razdvajanja i troškovnog računovodstva operatora u javnoj fiksnoj elektronskoj komunikacionoj mreži - **Tačka 2.2.4.** Izvještaja

7. Implementacija modela računovodstvenog razdvajanja i troškovnog računovodstva operatora u javnoj mobilnoj elektronskoj komunikacionoj mreži - **Tačka 2.2.5.** Izvještaja

C. Metodologija vođenja odvojenog računovodstva operatora univerzalne poštanske usluge - **Tačka 5.5.** Izvještaja

1. Implementacija Pravilnika o načinu vođenja računovodstva i obračuna neto troška obavljanja univerzalne poštanske usluge - **Tačka 5.5.** Izvještaja

D. Univerzalni servis - **Poglavlje 3, Poglavlje 6** Izvještaja

1. Univerzalni servis u elektronskim komunikacijama - **Poglavlje 3** Izvještaja

2. Univerzalni servis u poštanskoj djelatnosti - **Poglavlje 6** Izvještaja

E. Upravljanje radio frekvencijskim spektrom - **Poglavlje 4** Izvještaja

1. Planiranje korišćenja radio-frekvencija - **Tačka 4.2.** Izvještaja

1.1. Implementacija Odluka donijetih na Svjetskoj Konferenciji o radiokomunikacijama (WRC-2015) - **Tačka 4.2.** Izvještaja

1.2. Izrada Studije o mogućnostima korišćenja radio-frekvencija iz opsega 694-790 MHz, 1452-1492 MHz, 2300-2400 MHz, 3400-3600 MHz i 3600-3800 MHz za IMT sisteme - **Tačka 4.3.** Izvještaja

2. Izdavanje odobrenja za korišćenje radio-frekvencija - **Tačka 4.2.** Izveštaja
 3. Kontrola i monitoring radio-frekvencijskog spektra - **Tačka 8.2, Tačka 8.3, Tačka 8.4.** Izveštaja
 4. Međunarodna koordinacija radio-frekvencija - **Tačka 4.2.4, Tačka 4.2.5.** Izveštaja
- F. Upravljanje numeracijom i adresiranjem - **Tačka 4.4.** Izveštaja
1. Izdavanje odobrenja za korišćenje brojeva i adresa - **Tačka 4.4.** Izveštaja
 2. Prenosivost brojeva - **Tačka 1.9.** Izveštaja
 3. Informisanje o korišćenju jedinstvenog evropskog broja „112“ za pozive u hitnim slučajevima - **Tačka 4.5.** Izveštaja
- G. Prava i zaštita interesa korisnika - **Tačka 7.1.** Izveštaja
1. Opšti uslovi pružanja usluga - **Tačka 7.1.** Izveštaja
 2. Pretplatnički ugovori - **Tačka 7.1.** Izveštaja
 3. Kvalitet usluga - **Tačka 1.11.** Izveštaja
 4. Sistem za mjerenje brzine pristupa Internetu - **Tačka 1.11.1.** Izveštaja
 5. Alat za pomoć korisnicima prilikom izbora elektronskih komunikacionih usluga (kalkulator cijena) - **Tačka 7.2.** Izveštaja
 6. Edukacija korisnika - **Tačka 7.1.** Izveštaja
 7. Ispitivanje javnog mnjenja - **Tačka 8.8.** Izveštaja
 8. Praćenje rada nacionalne tačke razmjene Internet saobraćaja u CG - **Tačka 1.8.3.** Izveštaja
 9. Aktivnosti na sprovođenju Sporazuma o sniženju cijena usluga rominga u javnim mobilnim komunikacionim mrežama između ministarstava nadležnih za oblast elektronskih komunikacija: Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Republike Makedonije i Republike Srbije - **Tačka 8.12.1.** Izveštaja

II-3. IZRADA PLANOVA, IZVJEŠTAJA I INFORMACIJA VEZANIH ZA TRŽIŠTE ELEKTRONSKIH KOMUNIKACIJA I POŠTANSKE DJELATNOSTI - **Poglavlje 1 do Poglavlje 8** Izveštaja

- A. Planovi, izvještaji i informacije koje se pripremaju na godišnjem nivou
- B. Planovi, izvještaji i informacije koje se pripremaju na polugodišnjem nivou
- C. Planovi, izvještaji i informacije koje se pripremaju na kvartalnom nivou
- D. Planovi, izvještaji i informacije koje se pripremaju na mjesečnom nivou
- E. Planovi, izvještaji i informacije koje se pripremaju po potrebi

II-4. SARADNJA SA NADLEŽNIM DRŽAVNIM ORGANIMA I DRUGIM INSTITUCIJAMA, OPERATORIMA ELEKTRONSKIH KOMUNIKACIJA I POŠTANSKIM OPERATORIMA, REGULATORNIM TIJELIMA DRUGIH DRŽAVA I MEĐUNARODNIM ORGANIZACIJAMA U OBLASTI ELEKTRONSKIH KOMUNIKACIJA I POŠTANSKOG SAOBRAĆAJA - **Tačka 8.12, Tačka 8.13, Tačka 8.14.** Izveštaja

- A. Saradnja sa nadležnim državnim organima i institucijama - **Tačka 8.14.** Izveštaja
- B. Saradnja sa međunarodnim institucijama - **Tačka 8.12.** Izveštaja
- C. Organizacija međunarodnih skupova - **Tačka 8.13.** Izveštaja

II-5. MATERIJALNO-TEHNIČKO I KADROVSKO OSPOSOBLJAVANJE - **Tačka 8.11.** Izveštaja